

การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม

สำนักหอสมุดกลาง

โดย

นางสาวจิตรา อนุศาสนนันท์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

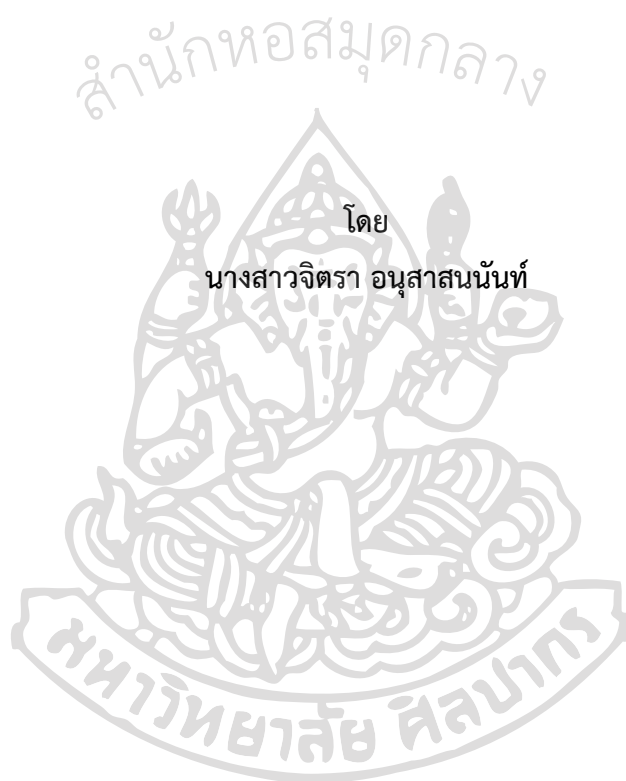
สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

CHANGES FROM THE EXPANSION AND MANAGEMENT OF
LAD MAYOM FLOATING MARKET

สำนักหอสมุดกลาง

By

Miss Jittra Anusasananan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree
Master of Arts Program in Cultural Resource Management
Program of (cultural resource management)
Graduate School, Silpakorn University
Academic Year 2012
Copyright of Graduate School, Silpakorn University

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “การเปลี่ยนแปลงจาก
การขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม” เสนอโดย นางสาวจิตรา อนุศาสนนันท์ เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร
วัฒนธรรม

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปานใจ ธารทัศน์วงศ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

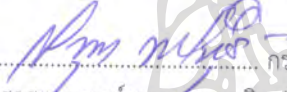
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มณีวรรณ ผิวนิยม)

15 / พฤษภาคม / 2556

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์สุรพล นาดะพินธุ์)

15 / พฤษภาคม / 2556

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

15 / พฤษภาคม / 2556

มหาวิทยาลัยศิลปากร

51112202: สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง / การขยายตัว / การจัดการตลาดน้ำ / คลองลัดมะยม

จิตรา อนุสาสนนันท์: การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์: รศ.สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์. 121 หน้า

การศึกษาเรื่อง การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งแต่เริ่มก่อตั้งจนถึงช่วงขยายตัว (พ.ศ.2547 - 2553) และศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการขยายตัว เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหา และหาแนวทางในการจัดการตลาดน้ำอย่างเหมาะสม การศึกษานี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้บริหารตลาดน้ำ ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถาน ผู้ค้า ผู้ประกอบการ ชาวบ้าน ตลอดจนบุคลากรในหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง และสำรวจสอบถามนักท่องเที่ยว

ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากความร่วมมือของเอกชน นำโดยคุณชวน ชูจันทร์ก่อตั้งพ.ศ.2547 โดยมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์คูคลอง และเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าจากชาวบ้านชาวสวนริมคลองลัดมะยม และในระยะเวลาใกล้เคียง ในช่วง 1-3 ปีแรก ยังไม่เป็นที่รู้จัก จนกระทั่งโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำ ในปีพ.ศ.2551 ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีชื่อเสียงขึ้น บุคคลภายนอกที่เคยซื้อที่ดินรอบๆ ตลาดน้ำเก็บไว้ ได้สร้างตลาดน้ำขึ้น ในช่วงปี พ.ศ. 2552 -2553 ปัจจุบันพื้นที่ตลาดน้ำได้ขยายกลายเป็นพื้นที่ 4 โชน มีร้านค้าทั้งหมดรวมกว่า 600 ร้านค้า โดยผู้บริหารตลาดน้ำแต่ละโชนเป็นผู้กำหนดนโยบายของตลาดเอง ส่วนคุณชวน ชูจันทร์มีบทบาทเป็นผู้ประสานงานกับผู้บริหารตลาดน้ำแต่ละโชน และประสานงานกับหน่วยงานภายนอก การมีตลาดน้ำส่งผลให้ชาวบ้านริมคลองลัดมะยมขายพืชผลทางการเกษตรได้มากขึ้นและได้ราคาสูงขึ้นชาวบ้านเกิดความร่วมมือกันอนุรักษ์คูคลองและวิถีชีวิตชาวสวน แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ การปรับพื้นที่สวนเพื่อขยายที่จอดรถ

ข้อเสนอแนะคือ ผู้บริหารตลาดน้ำทุกโชนควรร่วมมือกันบริหารตลาดแบบบูรณาการ เพื่อให้ตลาดน้ำเจริญเติบโตไปในทิศทางเดียวกัน ควรมีการจัดพื้นที่เฉพาะจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น ควรมีการส่งเสริมสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจในวิถีชีวิตของชุมชน สิ่งนี้น่าจะเป็นจุดแข็งที่ยังรักษาความเป็นอัตลักษณ์และก่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนขึ้นได้

สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ปีการศึกษา 2555

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์.....

51112202: MAJOR: (CULTURAL RESOURCE MANAGEMENT)

KEYWORD: CHANGES / MANAGEMENT / LAD MAYOM FLOATING MARKET

JITTRA ANUSASANANAN: CHANGES FROM THE EXPANSION AND MANAGEMENT OF LAD MAYOM FLOATING MARKET. THESIS ADVISOR: ASSOC. PROF. SUPAPORN JINDAMANEEROJ. 121 pp.

The case study of Klong Lad-Ma-yom floating market aims to study an impact of growth, problems and management of floating market in tourism to the sustainability of the community. The objectives aims to study the development and changes that affected to the community after established the market. The findings will lead to proper market management. The qualitative research was proposed in this study with key stakeholder's interview, such as community leaders, the owner of the market, merchandisers, tourism firms and tourists.

This research found that Klong Lad Ma-yom floating market was collaboratively set up by Mr. Chuan Choojan on 20th November 2004 to make a tourist destination. The other objectives of the market are to conserve of local water resources and promotion of local products. The market was not recognizing in the previous time. In 2008, the sustainable tourism community project was launched and promoted floating markets in Taling-chan area with several activities. In 2009-2010, physical development was made to the market by investors and speculators who had land acquired surrounding this area.

Now the market comprises more than 600 shops which classified into 4 zones. Each zone has its owner and independent management. Mr. Chuan acts as a mediator among zone owners and coordinates with other organizations. He tried to solve the problems such as lacking of car parking, by using public transportation. Now the water transportation was limited due to lack of piers and management.

The suggestions of this research including a cooperation of owners with the same superordinate goals, zoning for local products separately from merchandises, a campaign for local people to realize in home town and their life styles. These suggestions could strengthen this market to be unique and serve the tourism sustainability.

Program of Cultural Resource Management

Graduate School, Silpakorn University

Student's signature .....

Academic Year 2012

Thesis Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือ ความเมตตากรุณา จากชาวบ้านชุมชนคลองลัดมะยม ผู้ประกอบการร้านค้าบริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล รวมทั้งบุคคลสำคัญอีกหลายท่านที่ล้วนมีส่วนช่วยเหลือผู้ศึกษา ซึ่งผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้ง และกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้ให้คำแนะนำ ร่วมลงพื้นที่ศึกษากับผู้ศึกษา ชี้แนะทางจนเกิดความชัดเจนในการศึกษา ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งใจในพระคุณของอาจารย์ที่ปรึกษาท่านนี้ตลอดเสมอมาเพราะท่านได้ทำหน้าที่เสมือนดังผู้ปกครอง คอยช่วยเหลือด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านทุนทรัพย์เพื่อการศึกษาและการดำรงชีพ ให้การดูแลเอาใจใส่คอยพำปอน พำสอน และให้กำลังใจ เต็มใจช่วยเหลือผู้ศึกษาทุกวิถีทางด้วยความมุ่งหวังว่าผู้ศึกษาจะจบการศึกษาไปเป็นมหาบัณฑิตที่มีคุณภาพ ทำงานรับใช้สังคมต่อไป ผู้ศึกษาขอสรรเสริญน้ำใจอันประเสริฐของอาจารย์ที่ปรึกษาไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปานใจ ธารทัศน์วงศ์ที่เล็งเห็นคุณค่าของผู้ศึกษา ท่านได้ช่วยผลักดันทุกอย่าง จนทำให้ผู้ศึกษารู้สึกว่าไม่มีอะไรที่เป็นไปไม่ได้ ขอเพียงให้โอกาสตัวเองได้พยายาม ผู้ศึกษาคงรู้สึกผิดหากยังคงเพิกเฉยต่อแนวทางการช่วยเหลือของท่านคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย กราบขอบขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. มณีวรรณ ผิวนิม ประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์สุรพล นาถะพินธุ กรรมการวิทยานิพนธ์ที่สละเวลามาช่วยอ่านและแสดงความคิดเห็น ร่วมกันยกระดับวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้เป็นงานที่มีคุณภาพมากขึ้น รวมทั้งคณาจารย์สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทุกท่าน โดยเฉพาะศาสตราจารย์สายนต์ ไพโรชาญจิตรที่คอยแสดงความห่วงใย คอยติดตามไต่ถามสารทุกข์สุขดิบเรื่อยมา

ขอบคุณเพื่อนชาวการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมรุ่น 1 ทั้งภาคปกติ และ ภาคพิเศษ ที่ร่วมชะตากรรมมาด้วยกัน ขอขอบคุณที่รับฟังปัญหาต่างๆ เวลาไม่สบายใจ คอยแบ่งปันข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับขั้นตอนต่างๆ ในการทำวิทยานิพนธ์อยู่เสมอ

สุดท้ายนี้กราบขอบพระคุณพ่ออู๊ด แม่อุ่น น้องอู๋ น้องออม น้องไอ และติง ที่ช่วยประคับประคอง ให้ผู้ศึกษาผ่านพ้นช่วงเวลาการทำวิทยานิพนธ์อันคร่ำครึนี้ไปได้ ต้องขอบใจจัมโบ้ น้องเขยที่น่ารักที่อยู่รอดตาหลับซบตานอนเป็นเพื่อนกัน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	3
ขอบเขตในการศึกษา.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
นิยามศัพท์.....	4
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	6
ตลาดน้ำ	7
แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม	14
ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	17
แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	19
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและผลกระทบของการท่องเที่ยว	20
งานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง	24
กรอบความคิดในการศึกษา	31
3 ระเบียบวิธีการศึกษา.....	32
พื้นที่ศึกษา.....	32
ประชากรที่ศึกษา.....	33
การกำหนดวิธีวิจัย	34
วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	34
การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	36
การนำเสนอข้อมูล	37

บทที่		หน้า
4	ผลการศึกษาการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม.....	38
	ข้อมูลทั่วไปของชุมชนคลองลัดมะยม	38
	ความเป็นมา รูปแบบและพัฒนากการตลาดน้ำ	
	และการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม	45
	การจัดการของตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน.....	61
5	การขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมกับการเปลี่ยนแปลง	93
	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ	93
	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในด้านบวก	99
	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในด้านลบ	105
	สรุปการศึกษาเรื่องการขยายของตลาดน้ำคลองลัดมะยมกับการเปลี่ยนแปลง	108
6	สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	110
	รายการอ้างอิง	116
	ประวัติผู้ศึกษา	121

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโซนที่ 2 ซอยที่ 1 จากทั้งหมด 5 ซอย	67
2	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโซนที่ 2 ซอยที่ 2 จากทั้งหมด 5 ซอย.....	67
3	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโซนที่ 2 ซอยที่ 3 จากทั้งหมด 5 ซอย.....	68
4	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโซนที่ 2 ซอยที่ 4 จากทั้งหมด 5 ซอย.....	68
5	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโซนที่ 2 ซอยที่ 5 จากทั้งหมด 5 ซอย.....	69
6	ตารางแสดงร้านค้าในตลาดน้ำโซนที่ 3.....	71
7	ตารางแสดงร้านค้าในตลาดน้ำโซน 4 ของคุณปราณี บริเวณชายริมคลอง	73
8	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ตลาดน้ำโซน 4 ของคุณปราณี 12 ซอย จากทั้งหมด 20 ซอย	74
9	ตารางแสดงร้านค้าบนบก ตลาดน้ำโซน 4 ของคุณปราณี ซอย 13 -20	75
10	ตารางแสดงร้านค้าบนบก และริมคลอง ตลาดน้ำโซน 4 ของคุณฉลา.....	77

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ที่ตั้งและอาณาเขตชุมชนคลองลัดมะยม	38
2	วัดศิริวัฒนาราม	39
3	ศาลแม่โพสพหลังเก่าริมคลองบางพรหม	40
4	คุณตาบุญช่วย ปานพรหม	41
5	คุณตาซุบ ชูจันทร์	41
6	ศาลแม่โพสพหลังใหม่ภายในวัดศิริวัฒนาราม	42
7	อาคารพาณิชย์ 4 ชั้นริมถนนบางระมาด ใกล้กับตลาดน้ำคลองลัดมะยม	43
8	ที่พักอาศัยของชาวบ้านที่อาศัยที่ชุมชนคลองลัดมะยมมาแต่ดั้งเดิม	43
9	การทำสวนในชุมชนคลองลัดมะยมที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่	44
10	บริเวณที่ตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมในระยะแรกเริ่ม	46
11	ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ช่วงเริ่มต้น	47
12	ภาพแสดงที่ตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่สร้างขยายข้ามไปในที่ดินฝั่งเหนือ ของถนนบางระมาด	49
13	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมบนพื้นที่ฝั่งเหนือของถนนบางระมาด	50
14	สวนเจียมตน	50
15	คณะผู้ดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน ลงพื้นที่พบคุณชวน ชูจันทร์	51
16	บรรยากาศการจัดกิจกรรมแนะนำโครงการฯ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2551	51
17	บรรยากาศร้านค้าภายในสวนเจียมตน	53
18	ภาพแสดงที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณดรุณี	54
19	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณดรุณี	55
20	ผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณปราณี	56
21	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณปราณี ในช่วงที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ๆ	57
22	ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณเฉลา	58
23	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณเฉลา ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง พ.ศ. 2553	59
24	ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชินนทร์	60
25	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชินนทร์ ระหว่างการก่อสร้าง พ.ศ. 2553	61
26	แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่บริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยม	63
27	ร้านค้าบนบกในตลาดน้ำฯโซน 1	64
28	ที่นั่งรับประทานอาหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1	65

ภาพที่		หน้า
29	บรรยากาศการค้าขายในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2.....	66
30	บรรยากาศภายในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 3.....	71
31	ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 4 บริหารโดยคุณปราณี.....	73
32	ภายในตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 4 บริหารโดยคุณฉลา.....	76
33	การจัดพื้นที่ร้านค้าในตลาดน้ำโซน 4 บริหารโดยคุณชนินทร์.....	78
34	พิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม.....	80
35	ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม.....	80
36	พิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม เมื่อครั้งที่ยังใช้ชื่อว่าพิพิธภัณฑ์เรือจำลอง คลองลัดมะยม ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินของคุณซีพี ชูจันทร์.....	83
37	บึงบัว	86
38	โรงควาย	87
39	บริการขี่ม้าชมสวน.....	87

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ตลาดน้ำซึ่งครั้งหนึ่งเป็นวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของผู้นิยมชมรมน้ำแถมที่ราบลุ่มภาคกลาง จากเดิมที่สลายตัวลงไปเพราะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกในช่วง 30 – 40 ปีที่ผ่านมา ทุกวันนี้ถูกนำมารื้อฟื้นและสร้างขึ้นใหม่หลายแห่งเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว อันนำมาซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจและสร้างประโยชน์ด้านอื่นๆ ให้เกิดแก่ชุมชนท้องถิ่นจากการสำรวจแหล่งท่องเที่ยวโดยสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ตามโครงการสำรวจ ประเมิน และคัดเลือกแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องพัฒนาโดยเร่งด่วน ปี พ.ศ. 2552 พบว่ามีแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำ ทั้งหมด 37 แห่งกระจายอยู่ทั่วภาคกลางและภาคอื่นๆของประเทศไทย และ ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมา กลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวตลาดน้ำเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละ 30-40% ทั้งนี้เนื่องจากการท่องเที่ยวที่ลักษณะนี้เหมาะกับทุกเพศวัย และกลุ่มครอบครัว สามารถเดินทางแบบเข้าไปเย็นกลับได้ อีกทั้งการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ยังได้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมวิถีชีวิตชุมชนในสมัยก่อน ประกอบกับค่าใช้จ่ายท่องเที่ยวรูปแบบนี้ก็ไม่แพงเหมาะกับสภาวะทางเศรษฐกิจ (ทิมาสังหาฯ ประชาชาติฯ, 2553: 73)

ในการสร้างตลาดน้ำเพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มเติม เช่นที่จอดรถ และห้องน้ำ เน้นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมน้ำสำหรับการนั่งรับประทานอาหารและการติดต่อซื้อขายระหว่างนักท่องเที่ยวกับแม่ค้าที่พายเรือมาขายของ ส่วนบนบกใช้เป็นพื้นที่จัดวางสินค้าต่างๆเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินเลือกซื้อสินค้าได้สะดวก สินค้าที่มีในตลาดน้ำส่วนมากเป็นอาหารและสินค้าทางการเกษตร นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เช่น การนั่งเรือท่องเที่ยวไปตามคลอง บริการนวดแผนไทย เป็นต้น

ที่ผ่านมาได้มีงานศึกษาค้นคว้าตัวอย่างการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวตลาดน้ำในหลายพื้นที่ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศและการสูญเสียอัตลักษณ์ดั้งเดิมของชุมชน เช่นในงานศึกษาเรื่อง ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพสังคม-เศรษฐกิจที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี (นวล สารสอน, 2533),โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ(มณีวรรณ ผิวนิมและคณะ, 2546),ผลกระทบของการท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวาที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน (ศุจิรัตน์ แผลมหลวง,

2549) ,การสำรวจและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเส้นทางน้ำเพื่อการชมหิงท้อย จังหวัดสมุทรสงคราม (ปาริชาติ รัตนรักษ์ และคนอื่นๆ, 2549)

ชุมชนคลองลัดมะยมเป็นชุมชนอีกแห่งที่ใช้การท่องเที่ยวตลาดน้ำเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชีวิตชาวสวน โดยใช้ชื่อว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลาดน้ำแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ถนนบางระมาด แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร

ผู้ศึกษารู้จักตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เมื่อครั้งยังทำงานอยู่ภายใต้โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน ดำเนินการโดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ขณะนั้นตลาดน้ำมีพื้นที่เพียง 2 ไร่ บริเวณริมถนนบางระมาด (ซอยสุขาภิบาลฝั่งใต้ ใกล้เชิงสะพานข้ามคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์และพี่น้อง และต่อมาได้ขยายพื้นที่ข้ามไปยังถนนบางระมาด(ซอยสุขาภิบาล)ฝั่งเหนือ ในที่ดินของคุณฉนวน ชาวเจริญ

หลังจากโครงการดังกล่าวสิ้นสุดลงเมื่อต้นปี พ.ศ. 2551 ผู้ศึกษาไม่ได้ไปเยือนตลาดน้ำคลองลัดมะยมอีก จนกระทั่งในปีพ.ศ.2553 จึงได้มาที่ตลาดน้ำแห่งนี้อีกครั้ง พบว่า พื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมแผ่ขยายใหญ่ขึ้นกว่าตอนปีพ.ศ. 2551 จากเดิมมีเพียงบริเวณริมคลองลัดมะยม(ฝั่งตะวันออก) ทั้งฝั่งเหนือและติริมคลองฝั่งใต้ของถนนบางระมาด แต่ในปีพ.ศ.2553นี้ มีตลาดน้ำคลองลัดมะยมเพิ่มขึ้นมาใหม่อีก 4 แห่ง กล่าวคือ มีตลาดน้ำเพิ่มขึ้นที่โชนฝั่งเหนือของถนนบางระมาด 1 แห่ง และโชนฝั่งใต้ของถนนบางระมาดอีก 3 แห่ง โดยเป็นตลาดน้ำติริมคลองต่อเนื่องลงไปทางทิศใต้ต่อจากของตลาดน้ำของคุณชวน 2 แห่ง และอยู่ริมคลองฝั่งตรงข้ามอีก 1 แห่ง ไม่เพียงเท่านั้นพื้นที่สวนอื่นๆที่อยู่โดยรอบถูกปรับให้เป็นพื้นที่บริการจอดรถ จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นอาจกล่าวได้ว่าสภาพความเป็นตลาดน้ำกลางสวนอันถือเป็นจุดเด่นของตลาดน้ำแห่งนี้ได้ลดลงไปจากเดิมมาก

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงคิดว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นกรณีศึกษาหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่น่าสนใจในประเด็น ชุมชนย่านคลองลัดมะยมมีแนวคิดที่จะใช้ตลาดน้ำเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูพลังของชุมชนให้กลับมาเข้มแข็ง ทำให้คนในชุมชนสามารถทำการเกษตรเลี้ยงชีพตามวิถีดั้งเดิมที่เป็นมา นอกจากนี้ตลาดน้ำยังใช้เป็นเครื่องมือให้คนในชุมชนและนอกชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวิถีชุมชนให้อยู่ได้อย่างยาวนานต่อไป

สิ่งที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งก็คือเรื่องสถานการณ์ในปัจจุบันที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมกำลังตกอยู่ในภาวะการขยายตัวของปริมาณนักท่องเที่ยวและพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว น่าเป็นห่วงว่าอาจจะดำเนินรอยตามตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงอื่นๆ เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดน้ำตลิ่งชัน ซึ่งการท่องเที่ยวมีผลต่อการได้เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาก่อนที่พื้นที่สวนในย่านคลองลัดมะยมอันเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในอดีตของกรุงเทพฯและเสน่ห์ของตลาดน้ำจะหายไป

คำถามการวิจัย

พัฒนาการของการจัดการของตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งเริ่มก่อตั้งจนถึงปัจจุบันมีลักษณะเป็นเช่นไร การจัดการดังกล่าวส่งผลดี-ผลเสียต่อตลาดน้ำและต่อการพัฒนาชุมชนย่านตลาดน้ำคลองลัดมะยมในด้านใดบ้าง ตลาดน้ำแห่งนี้ควรมีทิศทางการจัดการที่เหมาะสมอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการขยายตัวและการจัดการของตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งแต่ช่วงแรกตั้ง พ.ศ. 2547 ถึง พ.ศ. 2553
2. เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำและชุมชนคลองลัดมะยมหลังจากที่มีการก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมและหลังจากที่ตลาดน้ำเกิดการขยายตัว หลังพ.ศ.2553
3. เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการจัดการตลาดน้ำอย่างเหมาะสม

ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ประวัติความเป็นมาและสภาพทั่วไปของชุมชนคลองลัดมะยม
2. ประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งตลาดน้ำ และการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมจากปีพ.ศ.2547 ถึงพ.ศ. 2553
3. การจัดการของตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่เป็นอยู่ในปีพ.ศ.2553
4. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนหลังจากที่มีการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม
5. ข้อเสนอแนะแนวทางในการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม

ขอบเขตด้านพื้นที่

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งเน้นศึกษาในพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ซึ่งตั้งอยู่ที่ถนนบางระมาด (ซอยสุขาภิบาล) แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร บริเวณริมคลองลัดมะยม(ฝั่งตะวันออก) ทั้งฝั่งเหนือและตติริมคลองฝั่งใต้ของถนนบางระมาด (ฝั่งใต้เป็นที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์ ส่วนฝั่งเหนือเป็นที่ดินของคุณไฉน ชาวเจริญ) และตลาดน้ำในส่วนที่มีการขยายเพิ่มขึ้นมาอีก 4 แห่ง คือ มีตลาดน้ำเพิ่มขึ้นที่โซนฝั่งเหนือของถนนบางระมาด 1 แห่ง ตลาดน้ำนี้อยู่ติดกับตลาดน้ำของคุณไฉนด้านทิศตะวันออก และโซนฝั่งใต้ของถนนบางระมาดอีก 3 แห่ง โดยเป็นตลาดน้ำตติริมคลองต่อเนื่องลงไปทางทิศใต้ของตลาดน้ำของคุณชวน 2 แห่ง และอยู่ริมคลองฝั่งตรงข้ามอีก 1 แห่ง

ขอบเขตด้านประชากร

ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม โดยทำการสัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน, ผู้บริหารตลาดน้ำหรือเจ้าของตลาดน้ำ, ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานตลาดน้ำคลองลัดมะยม ผู้ประกอบการ, ผู้ค้า, ชาวบ้าน และบุคลากรจากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง จำนวน 21 ราย รวมทั้งสำรวจสอบถามนักท่องเที่ยว จำนวน 30 ราย

ขอบเขตด้านระยะเวลาในการศึกษา

1. ลงพื้นที่สำรวจ เก็บข้อมูลภาพถ่ายและสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553 และลงพื้นที่เพิ่มเติมครั้งที่ 2 ในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคม 2555 – มีนาคม 2556
2. จัดทำร่างวิทยานิพนธ์ ในช่วงระหว่าง 1 เมษายน – 14 พฤษภาคม 2556
3. แก้ไขปรับปรุงเนื้อหาภายในเล่มวิทยานิพนธ์และลงพื้นที่ครั้งสุดท้ายเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมตามที่คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ได้ให้ข้อเสนอแนะ ดำเนินการระหว่างวันที่ 15 – 20 พฤษภาคม 2556

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงรูปแบบวิธีการที่ผู้นำชุมชนและผู้บริหารตลาดน้ำใช้ในการจัดการตลาด รวมทั้งได้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนและตลาดน้ำคลองลัดมะยม ซึ่งนำไปสู่การสร้างแนวทางในการพัฒนาตลาดน้ำคลองลัดมะยมเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนต่อไป
2. กระตุ้นจิตสำนึกของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารตลาดน้ำ ผู้ค้า/ผู้ประกอบการ ชาวบ้านโดยรอบ นักท่องเที่ยว และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ได้คำนึงถึงความสำคัญของรักษาอัตลักษณ์ของชุมชน เช่น พื้นที่สวน ระบบนิเวศคูคลอง และวิถีชีวิตแบบชุมชนชาวสวนให้คงอยู่คู่กับชุมชนต่อไป มากกว่าการให้ความสำคัญกับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว
3. ชุมชน หน่วยงานต่างๆที่กำลังมีแนวคิดที่จะนำการท่องเที่ยวในรูปแบบตลาดน้ำมาพัฒนาในพื้นที่ของตนสามารถนำผลการศึกษานี้ไปใช้เป็นบทเรียนในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเป็นตัวอย่างของการจัดการที่มีทั้งจุดแข็ง-จุดอ่อน นำไปสู่การนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ของตนต่อไป

นิยามศัพท์

การเปลี่ยนแปลง หมายถึง สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำคลองลัดมะยมหลังจากที่ตลาดน้ำมีการขยายตัว ในช่วงปีพ.ศ. 2553 โดยนำไปเปรียบเทียบกับช่วงแรกตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมระหว่างปี พ.ศ.2547-2549

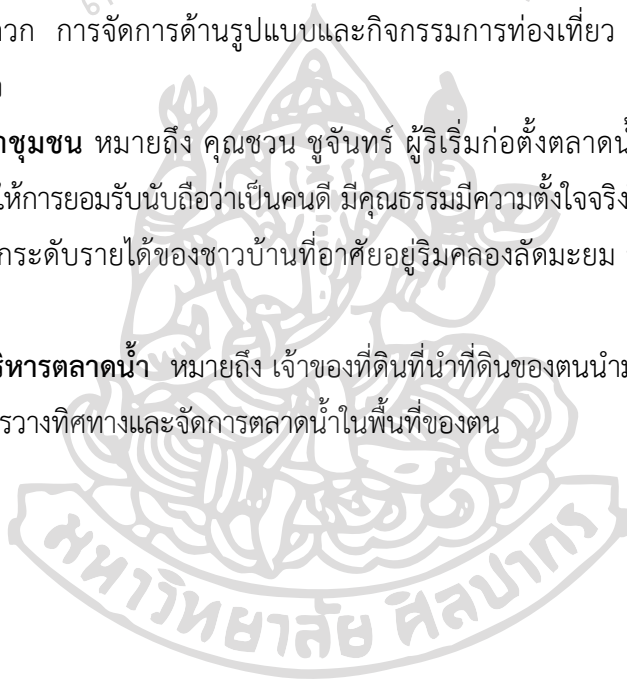

ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ที่ดินที่เป็นสวนและในอดีตเคยเป็นสวนบริเวณ 2 ฝั่งคลอง ลัดมะยม, ลำคลองลัดมะยม และผลผลิตจากสวนบริเวณคลองลัดมะยม ในแง่นามธรรมหมายถึง วิธีการดำรงชีวิตแบบเกษตรกรรม การปรับตัวให้เข้ากับสภาพพื้นที่ที่เต็มไปด้วยเครือข่ายคลอง และ ความรู้ความสามารถที่มีอยู่เฉพาะตัวบุคคล โดยนำทรัพยากรที่มีอยู่เหล่านี้มาสร้างตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

การจัดการตลาดน้ำ หมายถึง การดำเนินการต่างๆภายหลังที่ตลาดน้ำได้มีการจัดตั้งขึ้น เพื่อรองรับการท่องเที่ยวและการพัฒนาเรื่องอื่นๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ชุมชนได้ตั้งไว้ เช่น การพึ่งพาตนเองด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์คูคลอง การอนุรักษ์วิถีชีวิตชุมชน และการพัฒนาฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ขณะเดียวกันก็เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจหรือประทับใจ การดำเนินการต่างๆที่ว่ามานี้ ได้แก่ การท่องเที่ยวการจัดการด้านพื้นที่และภูมิทัศน์ การสร้างอัตลักษณ์ การพัฒนาสิ่งแวดล้อมความสะอาด การจัดการด้านรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผู้นำชุมชน หมายถึง คุณชน ชูจันทร์ ผู้ริเริ่มก่อตั้งตลาดน้ำซึ่งเป็นบุคคลที่ชาวบ้านริมคลองลัดมะยมให้การยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีคุณธรรมมีความตั้งใจจริงในการรักษาคลองลัดมะยมให้สะอาด และยกระดับรายได้ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ริมคลองลัดมะยม รวมถึงชาวบ้านในท้องถิ่นใกล้เคียง

ผู้บริหารตลาดน้ำ หมายถึง เจ้าของที่ดินที่นำที่ดินของตนนำมาพัฒนาเป็นตลาดน้ำ ซึ่งมีอำนาจเต็มทั้งในการวางทิศทางและจัดการตลาดน้ำในพื้นที่ของตน

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม ผู้ศึกษาได้สำรวจและรวบรวมแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษา โดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งศึกษาต่างๆ ได้แก่ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐและประชาสังคม ข่าวจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเว็บไซต์ต่างๆ โดยข้อมูลที่ศึกษา รวบรวม ได้แก่ หนังสือ บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ เอกสาร รายงานการศึกษา รายงานสรุป ประชุมสัมมนา หนังสือพิมพ์ และสื่ออินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ตลาดน้ำ

1.1 ความเป็นมาของตลาดน้ำ

ตลาดน้ำเป็นรูปแบบการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าตามชุมชนริมน้ำบริเวณภาคกลางของประเทศไทย มานานมากกว่า 500 ปี ดังจะเห็นจากวรรณกรรมเก่าแก่มากมายที่กล่าวถึงตลาดน้ำ เช่นในบันทึกของนิโคลาส แชร์แอส (สันท์ ท. โกมลบุตร, 2506) รวมถึงหลักฐานทางเอกสารทางเอกสารที่มีความเก่าแก่ใกล้เคียงกันก็คือ คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ซึ่งมีข้อความระบุไว้ในเอกสารว่า ตลาดน้ำเอก (ตลาดน้ำขนาดใหญ่-ผู้วิจัย) ในกรุงศรีอยุธยาอยู่ 4 แห่งด้วยกัน คือ ตลาดน้ำวนบางกะจะ, ตลาดปากคลองคูจาม, ตลาดปากคูไม้ร้อง, ตลาดปากคลองวัดเดิม (คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย, 2534: 3)

นอกจากนี้เรื่องราวของตลาดน้ำมักจะแฝงอยู่ในบทกวีนิราศ อาทิ นิราศกำสรลสมุทซึ่งเป็นวรรณคดีนิราศเก่าแก่ เชื่อว่าแต่งขึ้นระหว่างปีพ.ศ.2031-2072 กล่าวถึงการล่องเรือจากพระนครศรีอยุธยาลงมาตามแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า นิราศสุพรรณแต่งขึ้นโดยเสมียนมีซึ่งมีบรรดาศักดิ์เป็นหมื่นพรหมสมพัตสร แต่งในคราวที่เดินทางไปเก็บอากรที่สุพรรณบุรี ในราวปีพ.ศ.2383 ตรงกับในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่3 นิราศพระปฐมแต่งโดยหลวงจักรปาณี (มหาฤกษ์) เมื่อครั้งเดินทางไปนมัสการพระปฐมเจดีย์ทางเรือ และนิราศต่างๆ ที่แต่งโดยท่านสุนทรภู่ ได้แก่ นิราศพระแท่นดงรัง นิราศพระปฐม นิราศเกาะจาน นิราศกลางและนิราศภูเขาทอง(เกียรติ จิวะกุล และคณะ, 2525: 7-8)

คนสมัยก่อนจะเรียกตลาดน้ำว่า ตลาดเรือบ้าง ตลาดท้องน้ำบ้าง เพื่อสื่อถึงการค้าทางน้ำ (ส.พลายน้อย, 2532: 106-109) การเกิดและการดำรงอยู่ของตลาดน้ำจะโยงยืดยาวอยู่กับเงื่อนไขด้านระบบนิเวศและฐานทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่น ด้วยระบบนิเวศน์ภาคกลางที่เต็มไปด้วยที่ราบลุ่มและแม่น้ำลำคลอง ผู้คนที่อยู่ในภาคกลางจึงมีวัฒนธรรมการตั้งบ้านเรือนและการทำมาหากินโดยอาศัยลำน้ำเป็นหลัก จะเห็นได้จากในภาคกลางจึงมักตั้งชื่อเรียกหน่วยทางสังคมหรือท้องถิ่นของตน โดยขึ้นต้นด้วยคำว่าบาง ซึ่งสื่อถึงลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของท้องถิ่น หรือชุมชนนั้นๆว่าตั้งอยู่ตามริมแม่น้ำลำคลองต่างๆ (สายันต์ ไพรชาญจิตร, 2546: 1) อาทิ บางช้าง บางกอก บางปะกอก บางขุนเทียน บางขุนนนท์ บางระมาด บางเชือกหนัง บางน้อย บางแค ฯลฯ และด้วยอิทธิพลทางระบบนิเวศนี้เองจึงทำให้เกิดกิจกรรมการค้าขายแลกเปลี่ยนของคนในที่ราบลุ่มภาคกลางอยู่กับน้ำ (ศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ, 2537: 5-6)

1.2 ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม

1.2.1 ท่าเลที่ตั้ง

นวล สารสอน (2533: 46) กล่าวว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดตลาดน้ำ มี 4 ปัจจัย คือ ปัจจัยด้านลักษณะภูมิศาสตร์ ตลาดน้ำมักเกิดในพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นที่ลุ่มมีแม่น้ำลำคลองทั้งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และจากการขุด

ปัจจัยด้านที่ตั้งชุมชน มีชุมชนที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกันมากพอสำหรับการแลกเปลี่ยนสินค้าหรือหากตั้งอยู่ในจุดผ่านของชุมชนอื่นๆก็จะมีส่วนต่อการขยายตัวของตลาดน้ำนั้นได้มากขึ้น

ปัจจัยด้านเส้นทางคมนาคม ตลาดน้ำจะเกิดขึ้นได้หมายความว่า สถานที่นั้นต้องมีการใช้เรือเป็นพาหนะสำหรับการเดินทางสัญจรทางน้ำเป็นหลัก

ปัจจัยด้านอาชีพ ถ้ามีการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันก็จะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ไม่สามารถผลิตเองได้ในท้องถิ่น

สอดคล้องกับ สุกุณี ญัฐพลวัฒน์ (2541: 22) อธิบายว่า สภาพที่เหมาะสมแก่การเกิดตลาดน้ำส่วนใหญ่อยู่ตรงชุมชนที่มีลำคลองหลายสายมาบรรจบกัน ลำคลองเหล่านั้นก็จะไหลสู่น้ำใหญ่เป็นที่สะดวกแก่การสัญจรไปมาของคนในและนอกท้องถิ่น คลองเหล่านี้อาจจะเป็นคลองตามธรรมชาติ คลองขุด คลองลัด คลองเชื่อมแม่น้ำซึ่งภาคกลางของไทยมีระบบนิเวศเอื้อต่อการเกิดตลาดน้ำมากที่สุด

สาริยา ศรีเชื้อ (2540) กล่าวถึงย่านการค้าทั้งในอดีตเรื่อยมาจนปัจจุบันว่ามักเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนหรือเมือง อยู่ในเขตภูมิศาสตร์ที่มีประชาชนอยู่อาศัย และเป็นที่ยอมรับของร้านค้าจำนวนมาก ย่านการค้าจึงมีพัฒนาการควบคู่กับการเจริญเติบโตของเมือง และเมื่อนำมาพิจารณาพร้อมกับแนวคิดเรื่องท้องถิ่นของรองศาสตราจารย์ศรีศักร วัลลิโภดม (2551: 13) ที่กล่าวว่า

ท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่นจะมีขนาดและความซับซ้อนทางสังคมและวัฒนธรรมไม่เท่ากัน ก็สามารถนำมาสรุปรวมกันได้ว่า ขนาดและความซับซ้อนของตลาดน้ำมีความสัมพันธ์ควบคู่กับขนาดและความซับซ้อนทางสังคมของแต่ละท้องถิ่น

1.2.2 ลักษณะพื้นที่และสินค้าของตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม

การดำเนินกิจกรรมการค้าขายในตลาดน้ำเกิดขึ้นในพื้นที่ 2 ส่วนด้วยกันคือ **พื้นที่ในท้องน้ำ** และ **พื้นที่ริมน้ำ** อย่างไรก็ตามตลาดน้ำบางแห่งอาจไม่มีสิ่งปลูกสร้างและการค้าขายบริเวณริมน้ำ มีแต่การค้าขายในพื้นที่ท้องน้ำ เช่น ตลาดน้ำท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

พื้นที่ท้องน้ำ เป็นพื้นที่สำหรับพ่อค้า แม่ค้าที่เป็นชาวบ้าน ชาวสวนพายเรือเอาของมาขาย ซึ่งเรือที่ใช้เป็นพาหนะขายของมักเป็นเรือที่พายได้คล่องตัว เช่น เรือสำปั้น เรือบด เพราะคนขายจะต้องพายเรือเรขายของวนกลับไปกลับมาจนกว่าของจะหมด หรือจนตลาดวาย ดังนั้นหากใช้เรือใหญ่จะทำให้เคลื่อนที่ไม่สะดวก นอกจากนี้ท้องน้ำบางส่วนยังเป็นจุดจอดเรือสำหรับเรือสินค้าขนาดใหญ่ที่มาจากต่างเมืองหรือต่างถิ่น เรือสินค้าเหล่านี้มักจอดอยู่ติดกันเป็นกลุ่มๆ บริเวณปลายด้านหัว ด้านท้ายของแนวเรือนแพ และริมสองฝั่งแม่น้ำลำคลอง (ศูนย์ข้อมูลเมืองโบราณ, 2537) สินค้าที่ขายอยู่ในท้องน้ำ ราตรี โตเฟงพัฒน์ (2543) ได้การอธิบายถึงสินค้าที่ขายอยู่ในท้องน้ำของตลาดน้ำแต่ละแห่งซึ่งสามารถนำมาสรุปเป็นประเภท ได้ดังนี้

สินค้าประเภทของสวน ตลาดน้ำที่เป็นศูนย์กลางย่านสวนแต่ละแห่งจะมีทั้งของสวนที่เป็นผลผลิตหลักประจำย่านสวนนั้นๆ และของสวนทั่วไปซึ่งเป็นพืชหรือสัตว์ที่มีอยู่ในสวน ตัวอย่างเช่น

สวนบางขุนนนท์ ของขึ้นชื่อ ได้แก่ ทุเรียน ส้มโอ ละครุด

สวนบางบำหรุ ของขึ้นชื่อ ได้แก่ สับปะรด กระท้อนพันธุ์อู่ปุย

สวนบางขุนเทียน ของขึ้นชื่อ ได้แก่ หมาก พลู ส้มโอ ส้มเขียวหวาน

สวนราษฎร์บูรณะ ของขึ้นชื่อ ได้แก่ มะพร้าว กล้วยหอม มะละกอ

ชมพู มะเหมี่ยว

สวนบางโคล่ ของขึ้นชื่อ ได้แก่ สละ ส้มโอ มังคุด มะม่วง ชมพู

สวนบางช้างและดำเนินสะดวก ของขึ้นชื่อ ได้แก่ ผักไทย-จีนนานา

ชนิด หอม พริก กระเทียม และผลไม้ เช่น มะพร้าว มะม่วง มะนาว ส้มโอ ส้มเชิง ฝรั่ง มะละกอ

สวนบางน้อย (สมุทรสงคราม) ของขึ้นชื่อ ได้แก่ มะพร้าวสำหรับ

คั้นกะทิ และน้ำตาลมะพร้าว

สวนแค้วอ้อม (สมุทรสงคราม) ของขึ้นชื่อ ได้แก่ ลิ้นจี่

ของสวนทั่วไป ได้แก่ ตำลึง ผักกระถิน ดอกขจร พริกขี้หนูสวน ส้มซ่า ชিং ข่า ตะไคร้ ใบมะกรูด กล้วยน้ำว่า ใบตอง ผักบุ้ง สายบัว ฟัก บวบ ดอกแค สะเดา ชะอม แมงลัก มะเขือ

มะนาว นอกจากนี้ยังมีสัตว์น้ำต่างๆ ที่อาศัยตามร่องสวน ได้แก่ กุ้ง ปลาตะเพียน ปลาช่อน ปลาดุก ปลาหมอ ปลากะตัง ปลาชิว ฯลฯ

จากงานศึกษาของ วีระ มีเหมือน (วิทยาลัยเกษตรฯ ทรงศิริ(บรรณาธิการ), 2552: 1-20) ได้ทำการศึกษาเรื่องอาหารของชาวสวน ทำให้เห็นได้ว่าความอุดมสมบูรณ์ของสวนส่งผลให้เกิดความหลากหลายทางด้านอาหารการกิน ก่อเกิดเมนูอาหารหลายอย่างทั้งคาวและหวานซึ่งบางอาหารรับประทานได้ยากในปัจจุบัน ได้แก่ แกงปลาดุก งบปลาร้า น้ำพริกผัด เห็ดตับเต่าแกงเผ็ด ยำลูกสาหร่าย แกงหยวกกล้วย ขนมห้าบับ ขนมห้อมแกง ขนมหอกดิน ขนมห่าง ขนมหูก ผลไม้กวน ขนมหั้วชั้นนางโรง ขนมหั้วเย็น ม้าฮ่อ ส้มฉุน แป้งจี่กล้วย ฯลฯ

สินค้าประเภทอาหารปรุงสำเร็จและเครื่องดื่ม ที่พบมาก ได้แก่ ขนมหั้วน้ำยา ข้าวแกง ก๋วยเตี๋ยว ขนมห่างๆ เช่น ขนมหครก ข้าวหมาก ข้าวหลามตัด ขนมหลิมกลีน ขนมหักหน้า ขนมห้อมแกง ขนมหั้วกปูน ขนมหั้วใส่ไส้ ขนมหั้วประเภทน้ำ เช่น ขนมหั้วประกิมน้ำเต้า ขนมหั้วครองแครง ขนมหั้วของคนจีน เช่น จันอับ ถั่วตัด น้ำแข็งไส ไอติม (ไอศกรีม) และเครื่องดื่ม (คนขายส่วนใหญ่เป็นชาวจีน) เช่น กาแฟ โอเลี้ยง ชาเย็น นมเย็น เป็นต้น

สินค้าประเภทข้าวเปลือก-ข้าวสาร มีทั้งที่มาจากแหล่งปลูกข้าวขนาดใหญ่อย่าง อุดรธานี สุพรรณบุรี และปทุมธานี และที่มาจากพื้นที่ทำนาที่อยู่ไม่ไกลจากตลาดน้ำ สินค้าประเภทข้าวสาร โดยมากจะบรรจุทุกใส่เรือใหญ่และมีประทุน (หลังคาคลุม) เพื่อป้องกันไม่ให้สินค้าเสียหายและใช้เป็นที่ค้างแรมของพ่อค้า แม่ค้า

สินค้าประเภทอาหารทะเล เป็นสินค้าที่มาจากเมืองปากน้ำต่างๆซึ่งมีทางออกสู่ทะเล เช่นบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ยี่สาน แม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม มหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร และเมืองปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ เป็นต้น ผู้คนที่ต้องกินเหล่านี้จะประกอบอาชีพทำประมงและมีภูมิปัญญาในการถนอมอาหารทะเลจึงมีอาหารทะเลแบบสดๆ และแบบที่ผ่านการถนอมอาหารมากมาย ได้แก่ หอยแครง หอยแมงภู่ หอยหลอด หอยพิม ปูม้า ปูแสม ปลาทุ ปลาอินทรี ปลากระบอก ปลากระบอก ตลอดจนของทะเลที่ผ่านการถนอมอาหารแล้ว ได้แก่ ปลาเค็ม หอยดอง กะปิ น้ำปลา กุ้งเค็ม ปูเค็ม กุ้งแห้ง

สินค้าประเภทเนื้อสัตว์ เช่น หมู เนื้อ ไก่

สินค้าประเภทของแห้งและเครื่องปรุงต่างๆ เช่น กะปิ น้ำปลา เกลือ น้ำตาลทราย น้ำตาลปึก น้ำมัน หอมกระเทียม พริกไทย ฯลฯ

สินค้าประเภทของใช้ในครัวเรือน สินค้าประเภทนี้มีทั้งของไทยและของเทศ หากเป็นของใช้ในครัวเรือนแบบของตะวันตกมักมากับเรือเครื่องเทศของพ่อค้าชาวมุสลิม เช่นตะเกียงเจ้าพายุ หม้อหุงข้าวโลหะ จานขาม ซ้อนส้ม กาน้ำชาแบบมินวม แต่ถ้าเป็นของไทยจะมาจากอยุธยา

เช่น เครื่องจักรสาน กระจัง หมวกใบลาน ตะกร้า ตะแกรง กระจาด เสื่อ กระซอน กระจำ กระต่ายขูด มะพร้าว

สินค้าประเภทเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผาของชาวมอญปากเกร็ด มอญสามโคก ปทุมธานี เช่นตุ่ม อ่างดิน หม้อข้าวหม้อแกง กระทะดินมีหู ครกตำน้ำพริก เต้าขนมครก เต้าหุงข้าว ชุดหม้อข้าวหม้อแกงเด็กเล่น เป็นต้น รวมไปถึงโถงมังกรจากราชบุรี ก็จัดอยู่ในสินค้าเครื่องปั้นดินเผาด้วยเช่นกัน

ส่วนพื้นที่ริมน้ำ สิ่งที่สามารถพบเห็นได้ในพื้นที่ริมน้ำของตลาดน้ำ ได้แก่ ตลาดขายของเบ็ดเตล็ดริมน้ำ บริเวณริมน้ำของตลาดน้ำบางแห่งจะมีตลาดขายของเบ็ดเตล็ดริมน้ำ มีลักษณะเป็นอาคารโถงเปิดโล่ง หลังคาสูงไม่มีข้างฝาติดต่อกันตลอดทำให้ลมพัดเย็นสบาย ที่วางสินค้าขายยกสูงกว่าส่วนที่เป็นทางเดิน ลูกค้าสามารถเลือกซื้อสินค้าได้สะดวกสินค้ามีหลายประเภททั้งเครื่องอุปโภค บริโภคเพื่อสนองความต้องการของชุมชนริมน้ำ

เรือนแพ เรือนแพเป็นทั้งที่อยู่อาศัย และร้านค้าในตลาดน้ำ มีลักษณะคล้ายเรือนไทยบนบก กล่าวคือ จะมีบันลุ่มแบบเดียวกันเรือนไทยเรียงกันเป็นเรือนแฝด เรือนแพสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบคือ เรือนแพที่หนุนใต้ฐานของแพด้วยแพลูกบวบ หรือแพไม้ไผ่ เรือนแพแบบนี้มีขนาดเล็ก และไม่ค่อยคงทนเพราะต้องเปลี่ยนฐานรองแพอยู่เสมอ ส่วนเรือนแพที่มีฐานรองด้วยเรือโป๊ะ มีข้อดีตรงที่เรือโป๊ะรับน้ำหนักได้ดีกว่าแพลูกบวบและไม่ต้องเปลี่ยนฐานแพบ่อย อย่างไรก็ตามเรือโป๊ะจะใช้เฉพาะเรือนแพที่มีขนาดใหญ่เท่านั้นเพราะต้องซ่อมบำรุงอยู่เสมอ คนที่อยู่แพส่วนมากเป็นชาวจีนเพราะมีอาชีพค้าขายทางเรือ นอกจากนี้ก็มีพวกแขกและคนไทยอาศัยอยู่บนเรือนแพบ้างแต่ไม่มากเท่าคนจีน (ส.พลายน้อย, 2532)

เรือนแถว คือร้านค้าที่พัฒนาต่อมาจากเรือนแพโดยสร้างเพื่อให้มีความคงทนถาวรมากกว่าเรือนแพ ด้านหน้าของเรือนแถวจะมีชานยื่นเชื่อมต่อกันเป็นทางเดินเพื่อให้คนที่พายเรือมาสามารถจอดเรือและเดินขึ้นไปซื้อสินค้าบนเรือนแถว (ราตรี โตเพ่งพัฒน์, 2543: 185)

สินค้าสำคัญที่จำหน่ายในเรือนแพ รวมไปถึงสิ่งปลูกสร้างริมน้ำในลักษณะอื่นๆ ได้แก่ สินค้าจำพวกเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆ เช่น มีด พร้า หม้อ ไห เต้า เทียนไข ชีโต้ ยาตั้ง ยาฝอย หมาก พลุ ปูนแดง แป้งกระแจะ ดินสอพอง น้ำอบไทย และของแห้งต่างๆ เช่น กะปิ น้ำปลาเกลือ เครื่องแกง ฟิน ข้าวสาร ถ่าน พริกไทย และน้ำตาล ของชำต่างๆ เครื่องจักรสาน เครื่องนุ่งห่ม นอกจากนี้ยังมีร้านขายยาและบริการต่างๆ เช่น ร้านตัดผม ร้านตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น (ส.พลายน้อย, 2544)

1.2.3 ระบบการค้าขายของตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม

ตลาดน้ำมี 2 รูปแบบ คือ **แบบประจำ** คือ ตลาดน้ำที่มีการขายทุกวัน แต่อาจจะไม่ตลอดทั้งวัน และ**แบบนัดวัน-เวลา** คือ ตลาดน้ำที่มีการกำหนดวัน เวลา สถานที่ที่ทำการค้าขายขึ้นมาให้เป็นที่รับรู้ร่วมกัน (นวล สอนสาร, 2532: 53-54) ดังเช่นที่จังหวัดสมุทรสงคราม นัดท่าคา หรือตลาดน้ำท่าคา จะมีการนัดในวันขึ้นและแรม 2 ค่ำ 7 ค่ำ และ 12 ค่ำ นัดบางป็นมีนัดในวันขึ้นและแรม 1 ค่ำ 6 ค่ำ 11 ค่ำ นัดอัมพวา นัดเกาะแก้ว นัดบางไทร และนัดบางจาก มีนัดในวันขึ้นและแรม 3 ค่ำ 8 ค่ำ และ 13 ค่ำ เหตุผลที่ตลาดน้ำมีการนัดสลับกันบ้าง ตรงกันบ้างเพราะต้องการให้สอดคล้องกับวันนัดของตลาดน้ำอื่นๆบริเวณใกล้เคียงกัน และบางแห่งที่มีนัดในวันเดียวกันก็อาจจะมีช่วงเวลาการติดตลาดคนละช่วงเพื่อไม่ให้เกิดซ้ำซ้อนกัน (กิติพร ใจบุญ, 2549: 65)

การซื้อขายและการแลกเปลี่ยนสินค้าของตลาดน้ำ เดิมที่ใช้ระบบการแลกเปลี่ยนสินค้าต่อสินค้า กล่าวคือ คนที่มีผลผลิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร ประมง และของป่า แต่ละท้องถิ่นก็นำสิ่งที่ตนมีอยู่มาแลกเปลี่ยนกับสิ่งที่ตนต้องการเพื่อการยังชีพ และอาจจะมีพ่อค้าคนกลางที่นำสินค้าอื่นไปแลกเปลี่ยนรวบรวมเพื่อการขายต่อบ้างแต่ไม่มาก ต่อมาจึงเปลี่ยนมาใช้เงินตราเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนแทน (นวล สอนสาร, 2533: 55-56)

ตลาดน้ำบางแห่งจะใช้วิธีการตั้งราคาตามความพอใจของทั้งผู้ขายและผู้ซื้อซึ่งต้องมีการต่อรองกันไปมาจนกว่าจะได้ราคาที่ 2 ฝ่ายพอใจ แต่แม่ค้าบางรายจะถือคติ ต่อสามปาก คือ การสืบราคาขายจากแม่ค้า 3 เจ้าแล้วมาเปรียบเทียบคุณภาพสินค้าของตน แล้วจึงตั้งราคาของตนเอง หรือมีฉะนั้นจะไปสืบราคาจากตลาดเพราะราคาสินค้าแต่ละวันจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับของในตลาดมีมากหรือน้อยถ้ามีน้อยราคาก็จะแพง ถ้ามีมากราคาก็จะถูกลง บางครั้งหากสายมากแม่ค้าก็จะขายแบบลดราคาดีกว่าให้ของเหลือ ดังคำพังเพยที่ว่าผีถึงป่าช้าแล้วต้องเผา ซึ่งเป็นคำพังเพยที่มักได้ยินในการต่อรองซื้อขายกันบ่อยในอดีต อย่างไรก็ตามในกรณีที่ลูกค้าซื้อในปริมาณมากๆแม่ค้าก็แถมสินค้าเพื่อแสดงถึงน้ำใจของผู้ค้า(ราตรี โตพงษ์พัฒน์, 2543 :119)

นอกจากนี้ตลาดน้ำใหญ่ๆบางแห่งจะมีระบบการขายส่ง ดังเช่นในตลาดน้ำในจังหวัดอยุธยาเมื่อ 50 ปีมาแล้ว มีระบบการซื้อขายสินค้าที่มาจากต่างถิ่น โดยผ่านพ่อค้าคนกลางเรียกว่า เหยียบหัวเรือกิน ตรงกับลักษณะท่าทางของเจ้าแก้วเวลาซื้อสินค้าในเรือ โดยจะขึ้นไปนั่งทางหัวเรือแล้วตกลงราคาซื้อเหมาหมดทั้งลำเรือ หากใครต้องการซื้อก็ต้องมาซื้อต่อจากเจ้าแก้วอีกทีหนึ่ง (ส.พลายน้อย, 2532 :108)

1.3 การสลายตัวและการก่อเกิดตลาดน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

กิติพร ใจบุญ (2549: 64) กล่าวว่าสาเหตุที่ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิมสลายตัวลงก็เพราะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชนไปตามเส้นทางถนนที่สร้างขึ้นใหม่ การเดินทางโดยใช้เส้นทางแม่น้ำลำคลองจึงลดความสำคัญลง ส่วนตลาดที่เคยอยู่ในน้ำก็

ยกขึ้นมาอยู่บนบกแทน อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็นับเป็นปัจจัยด้านบวกที่ทำให้เกิดการพัฒนาลาดน้ำเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยว เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวกในจังหวัดราชบุรี ตลาดน้ำตลิ่งชันในกรุงเทพมหานคร ตลาดน้ำวัดลำพญาในจังหวัดนครปฐม และตลาดน้ำท่าคาในจังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

การมองว่าตลาดน้ำเป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวนั้น เริ่มขึ้นราวปีพ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นปีที่ประเทศไทยเริ่มพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากตลาดน้ำเป็นรูปแบบการดำเนินชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะตัวสูง จึงทำให้คนต่างชาติ ต่างวัฒนธรรมสนใจเดินมาเยี่ยมชมจึงเป็นช่องทางให้องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และบริษัทท่องเที่ยวนำตลาดน้ำมาเป็นจุดขายทางการท่องเที่ยว ซึ่งตลาดน้ำแห่งแรกที่ถูกส่งเสริมประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยว ก็คือ ตลาดน้ำวัดไทร (ราตรี โดเฟงพัฒนา ,2543: 122)

ตลาดน้ำแห่งต่อมาที่ได้รับการส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวก็คือ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำแห่งนี้เริ่มเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติในช่วงต้นปีพ.ศ.2510 ในช่วงแรกมาด้วยคำบอกเล่าและกิตติศัพท์ร่ำลือ ต่อมาได้มีบริษัทนำเที่ยวพานักท่องเที่ยวเข้ามาชมตลาดโดยตรง และในปีพ.ศ.2514 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงเข้ามาส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของประเทศอย่างเป็นทางการ (มาลี รักตะประณะ,2514 อ้างถึงในวรวิฑู พิพงษ์พันธ์, 2548: 7)

ภาวิตา ใจกล้า (2552) ให้ความเห็นว่าการผุดขึ้นใหม่ของตลาดน้ำเพื่อรับการท่องเที่ยวนั้นเกิดขึ้นไปพร้อมๆ กับกระแสของตลาดโบราณ ตลาดร้อยปี หรือแหล่งท่องเที่ยวประเภทตลาดเก่า โดยได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า เป็น “ตลาดโบราณ” “ตลาดมีชีวิต” และเป็น “ตลาดของคนท้องถิ่น” เพื่อสร้างกระแสให้ผู้คนในเมืองเกิดความต้องการหลบหนีจากวิถีชีวิตอันซับซ้อนวุ่นวายในเมืองหลวงไปสู่ดงถิ่นอายุความเป็นชนบท ประกอบกับผลของนโยบายสินค้า OTOP ก็ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ตั้งรับปรับตัวกับการแปลงวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเมื่อสินค้า OTOP ผลิตออกมามากเกินไป ทำให้ชาวบ้านระบายสินค้าออกไปวางจำหน่ายใน “ตลาดโบราณ” ซึ่งไม่มีแหล่งใดที่จะเหมาะไปกว่านี้อีกแล้วเพราะคนเมืองตกอยู่ในกระแสความโหยหาอดีต เรียบง่ายและจริงใจ

แต่ธเนศ งามสมกลับมองว่าการที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาสร้างตลาดน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะกระแสการโหยหาอดีต หรือเป็นเพราะชาวบ้านต้องการหาที่ระบายสินค้า OTOP ในบทความเรื่องตลิ่งชัน เรื่องเล่าจากบ้านสวน ของธเนศ งามสม (2551, :101-106) ได้นำเสนอเรื่องราววิถีชีวิตชาวบ้านโดยรอบตลาดน้ำทั้ง 3 แห่งในย่านตลิ่งชัน ได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม และตลาดน้ำวัดสะพาน ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวมาตลอดอันเนื่องมาจากการเข้ามาของบ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์และคอนโดมิเนียมหลังการสร้างสะพาน

สมเด็จพระปิ่นเกล้า เมื่อปี พ.ศ. 2516 บางบ้านที่อยู่ไกลจากถนนเส้นหลักยังสามารถคงวิถีชีวิตชาวสวนไว้ได้ บางส่วนหันมาทำสวนกล้วยไม้แทน ในขณะที่สวนบางชนิดถูกปล่อยรกร้าง บ้านไม้บ้านเรือนไทย หลายหลังถูกปล่อยทิ้งร้าง ป้ายประกาศขายที่ดินถูกติดไว้ตามลำคลองหลายสาย จากสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเนศ งามสมจึงมองว่าการที่ชาวบ้านรวมตัวกันจัดตั้งตลาดน้ำขึ้นมาใหม่นั้นเป็นกระบวนการการปรับตัวอย่างหนึ่งของชาวสวนเพื่อรวมตัวกันสร้างแหล่งจำหน่ายผลผลิตของชุมชนเอง ไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ดังนั้นการไปที่ตลาดน้ำจึงเท่ากับว่าเป็นการช่วยลดความเสียหายของชาวสวนในพื้นที่ไปในตัว

1.4 ลักษณะทั่วไปของตลาดน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยว

กิตติพร ใจบุญ (2549: 65-76) สรุปว่าตลาดน้ำในฐานะแหล่งท่องเที่ยวต่างจากตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิม ตรงที่ เวลาการติดตลาด การจัดพื้นที่ สินค้า และกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ

เวลาการติดตลาด จากเดิมที่เคยกำหนดตามวันเวลาที่คนในชุมชนสะดวกและคุ้นเคยเมื่อตลาดน้ำต่างๆดำเนินการไปเพื่อหวังผลทางการท่องเที่ยว เวลาการติดตลาดก็ถูกเปลี่ยนไปเพื่อความสะดวกแก่การบริการนักท่องเที่ยว

การจัดพื้นที่ ก็เปลี่ยนไปโดยมีการจัดสถานที่สำหรับจอดรถของนักท่องเที่ยว เปิดบริการทำขึ้นลงเรือ มีการจัดระเบียบเรือที่ให้บริการนำเที่ยว และการจัดระเบียบร้านค้าที่อยู่ริมน้ำ เรือที่ใช้ เช่น เรือบด เรือเข็ม เรือสำปั้น มีการติดตั้งเครื่องยนต์เพื่อความรวดเร็วในการเดินทาง ใช้ในการรับ-ส่ง ผู้คนและสินค้าในระยะทางไกล และสามารถปรับเป็นเรือเพื่อให้บริการนักท่องเที่ยว

สินค้า แต่เดิมมักเป็นผัก ผลไม้ที่ผลิตขึ้นเองในชุมชน และอาหารสดที่มาจากท้องถิ่นอื่น แต่เมื่อตลาดน้ำปรับตัวรับกระแสการท่องเที่ยวก็จะเน้นการขายของที่ระลึกมากขึ้น อาหารที่ขายจะเน้นอาหารสำเร็จรูป นอกจากนี้ยังมีบริการการท่องเที่ยวทางเรือและการจัดบริการที่พักนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นกิจกรรมเสริมของตลาดน้ำด้วย

กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำ แต่เดิมผู้ที่เข้าเกี่ยวข้องกับตลาดน้ำมีเพียง พ่อค้าแม่ค้าที่พายเรือออกมาขายสินค้าของตนเองหรือรับผลผลิตจากที่อื่นมาซื้อขายแลกเปลี่ยน แต่เมื่อมีการท่องเที่ยวเข้ามาก็มีผู้คนหลายกลุ่มปรับตัวมาเพื่อตอบรับกระแสการท่องเที่ยว ดังนี้ **พ่อค้าแม่ค้า** มีบทบาทคนกลางในการรับผลผลิตของท้องถิ่นมาขายอีกทีหนึ่ง **ชาวบ้าน** ปรับบทบาทเป็นผู้สาธิตกระบวนการผลิตผลิตภัณฑ์ชุมชน **ผู้ประกอบการ** หน่วยงานราชการมีบทบาทสนับสนุนการท่องเที่ยวตลาดน้ำ และ **ประชาคมท้องถิ่น** การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วง 2-3 ปี หลังนี้ทำให้ประชาชนในชุมชนต่างๆ เริ่มมีการรวมกลุ่มกันเป็นประชาคม และเข้ามาร่วมกันกำหนดแผนการพัฒนาชุมชนของตน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มประชาคมที่มาจากการรวมตัวของกลุ่มผู้ค้าหรือกลุ่มผลประโยชน์เพื่อบริหารจัดการตลาดน้ำร่วมกัน

1.5 สรุปเรื่องการศึกษาตลาดน้ำ

ตลาดเรือ ตลาดท้องถิ่นหรือตลาดน้ำเป็นวัฒนธรรมการซื้อขายแลกเปลี่ยนของชุมชนริมน้ำ บริเวณภาคกลางของไทย โดยจุดที่มีการซื้อขายมักอยู่ตรงชุมชนที่มีลำคลองหลายสายมาบรรจบกัน หรือตามปากคลองต่างๆ ลักษณะสินค้าที่ขายอยู่ในพื้นที่ท้องถิ่นและพื้นที่ริมน้ำนั้นมีจุดที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยยกเว้นคือสินค้าที่ขายอยู่ในพื้นที่ท้องถิ่นโดยส่วนมากจะเป็นของสด อาหารปรุงสำเร็จ ส่วนในพื้นที่ริมน้ำจะมีทั้งร้านค้าขายสินค้า และร้านบริการต่างๆ โดยสินค้าวางขายในพื้นที่ริมน้ำจะเป็นสินค้าที่สามารถเก็บไว้ได้นาน

ตลาดน้ำรูปแบบดั้งเดิมหลายแห่งได้สลายตัวลงเพราะการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทางบกเมื่อประมาณ 40-50 ปีที่ผ่านมา ราวปี พ.ศ.2503 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยส่งเสริมให้มีการพัฒนาตลาดน้ำเป็นแหล่งท่องเที่ยว และเป็นกระแสขึ้นมาอีกครั้งในช่วงเดียวกับที่มีการดำเนินนโยบายสินค้า OTOP (ราว พ.ศ.2545-2548) ตลาดน้ำเหล่านี้จะกำหนดเวลาการให้บริการตามนักท่องเที่ยวสะดวก เน้นการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ริมน้ำ เน้นการขายอาหารสำเร็จรูปและของที่ระลึก และมีผู้คนหลายกลุ่มเข้ามาร่วมกันจัดการตลาดน้ำ

2. การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม

2.1 ความหมายของทรัพยากรวัฒนธรรม

স্যันต์ ไพรชาญจิตร (2550: 14) ให้นิยามว่า ทรัพยากรวัฒนธรรม หมายถึง ส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมทั้งหมดในสังคมมนุษย์ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ สิ่งก่อสร้างที่จับต้องมองเห็นได้ และที่เป็นความหมาย ความรู้ / ภูมิปัญญา ความเชื่อ กฎระเบียบแบบแผนเพื่อการปฏิบัติ จินตนาภาพ ความรู้สึกนึกคิด ศิลปะการแสดงออก ที่ไม่สามารถจับต้องสัมผัสทางกายภาพได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สามารถจัดการให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ในแต่ละชุมชนแต่ละสังคมแต่ละยุคสมัยได้ ทรัพยากรวัฒนธรรมในสังคมปัจจุบันประกอบด้วยสิ่งที่เป็มรดกตกทอดมาจากอดีตและสิ่งที่ยังมีการสร้างสรรค์ดัดแปลงขึ้นมาใหม่เพื่อใช้สอยให้สมประโยชน์ในการแก้ปัญหาด้านต่างๆ ของชุมชนและสังคม ทรัพยากรวัฒนธรรมสามารถนำมาจัดกลุ่มได้ 3 กลุ่ม ประกอบด้วย 1. ทรัพยากรทางโบราณคดี 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. ศิลปวัฒนธรรมหรือทรัพยากรวัฒนธรรมที่แสดงออก ได้แก่ ศิลปะ วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง คติประเพณี นิทานขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมตามความเชื่อ ฯลฯ

ธนิช เลิศชาญฤทธิ์ (2551: 2) ให้ความหมายว่าทรัพยากรวัฒนธรรม คือผลผลิตของวัฒนธรรมหรือลักษณะต่างๆ ของระบบวัฒนธรรม (ทั้งในอดีตและปัจจุบัน) ที่มีค่าหรือเป็นตัวแทนหรือสามารถสื่อถึงวัฒนธรรมต่างๆ ได้ ดังนั้นทรัพยากรวัฒนธรรมจึงรวมถึงซากสิ่งของที่มนุษย์ทำขึ้นและสิ่งของที่มนุษย์ไม่ได้ทำขึ้นแต่มีความหมายทางใดทางหนึ่งต่อมนุษย์

ในมาตราที่ 2 ของอนุสัญญาการปกป้องมรดกวัฒนธรรมทางนามธรรม (CONVENTION FOR THE SAFEGUARDING OF THE INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE: 2003: 2) นิยามว่ามรดกทางวัฒนธรรมทางนามธรรม หมายถึง การปฏิบัติ สิ่งสะท้อนหรือภาพแทน การแสดงออก ความรู้ ทักษะ ซึ่งสัมพันธ์กับเครื่องมือ วัตถุสิ่งของ วัตถุโบราณและพื้นที่ทาง วัฒนธรรมซึ่งชุมชน กลุ่มหรือในบางกรณีอาจจะเป็นปัจเจกบุคคลได้ตระหนักว่าสิ่งเหล่านี้คือส่วนหนึ่ง ของมรดกทางวัฒนธรรมของพวกเขา มรดกทางวัฒนธรรมทางนามธรรมยังสามารถถ่ายทอดจากอีก รุ่นไปสู่ อีกรุ่นหนึ่ง อีกทั้งยังสามารถนำมาผลิตซ้ำใหม่โดยคนในชุมชนและกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องหรือ ตอบสนองกับสภาพแวดล้อม ใช้ในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติและประวัติศาสตร์ของตน สร้าง ความรู้สึกการมีอัตลักษณ์และมีรากเหง้า ดังนั้นจึงควรส่งเสริมการให้มีความเคารพต่อความ หลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ โทมัส เอฟ คิง (Thomas F. King, 2000 อ้างใน สายันต์ ไพรัชญาจิตร, 2550: 12) ระบุว่าทรัพยากรวัฒนธรรมหมายถึงสิ่งต่อไปนี้

1. ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์
2. โบราณวัตถุ
3. เอกสารโบราณ
4. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่มีความหมายกับวัฒนธรรม
5. ทรัพยากรที่เป็นนามธรรม ได้แก่ แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนพฤติกรรม

ชนบธรรมเนียม บรรทัดฐาน ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา แบบแผนของปฏิสัมพันธ์ในสังคม รูปแบบ สถาบันองค์กร

2.2 การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม

ตามธรรมชาติวัฒนธรรมมีลักษณะไม่หยุดนิ่งและถูกมนุษย์ปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม กับบริบทและเงื่อนไขด้านกาลเทศะอยู่เสมอ ดังนั้นในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม หรือการนำ มรดกทางวัฒนธรรมทางวัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์จึงไม่ใช่การจัดการในลักษณะอนุรักษ์นิยม เพราะ จะขัดแย้งกับคำจำกัดความและธรรมชาติของวัฒนธรรมที่ได้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจึงมีการ ดำเนินการหลายลักษณะ เช่น

- รู้สึพื้น ใช้กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ดิ่งงามแต่ได้สูญสลายไปแล้ว
- ทำนุบำรุง ใช้กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ดิ่งงาม แต่ยังคงหลงเหลืออยู่
- พัฒนา ใช้กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ล้ำสมัยต้องปรับปรุง
- ตัดทิ้ง ใช้กับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะกับกาลสมัย
- ปรับเปลี่ยน อาจจะจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมด้านรูปแบบหรือเนื้อหา
- สร้างใหม่ คือสร้างรูปแบบใหม่ๆของวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสภาพชีวิต

แต่ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมทั่วโลกส่วนใหญ่จะพุ่งเป้าไปที่การอนุรักษ์ ปกป้อง สงวนรักษาไว้ไม่ให้เสื่อมสลายไปก่อนถึงเวลาอันควร หรือถนอมให้ทรัพยากรวัฒนธรรมอยู่ใน สภาพคงเดิมให้มากที่สุด สำหรับการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประเภทจับต้องได้ ทางเลือกของ รูปแบบในการจัดการก็จะมีตั้งแต่การเสริมความมั่นคง การบูรณะ การดูแลรักษา ส่วนทรัพยากร วัฒนธรรมประเภทจับต้องมองเห็นไม่ได้ รูปแบบที่เลือกใช้มักจะเป็นการจัดเก็บโดยใช้สื่อในการจัดเก็บ เข้าช่วย เช่น เทปวิดีโอ ซีดี ดีวีดี หนังสือ แผนที่ ฯลฯ (ธนิช เลิศชาญฤทธิ, 2551: 3-5)

สายนต์ ไพรชาญจิตร (2550: 204; 216-221)ให้ความหมายการจัดการทรัพยากร วัฒนธรรมในงานพัฒนาชุมชน เอาไว้ว่า เป็นกระบวนการหรือชุดการกระทำใดๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับ ทรัพยากรวัฒนธรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายทางการพัฒนา อันได้แก่ ผู้ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการ จัดการมีความสามารถเผชิญกับปัญหาอย่างรู้เท่าทัน มีอำนาจต่อรอง พึ่งตนเองได้และจัดการตนเองได้ ในทุกมิติและทุกระดับ รวมไปถึงการพัฒนาทางจิตปัญญาให้สามารถยกระดับคุณธรรมและจริยธรรม แห่งกัลยาณมิตร มีความมุ่งมั่นเจริญต่อกันที่ทำให้วัฒนธรรมชุมชนสงบร่มเย็น คนกับธรรมชาติ กายภาพและสิ่งเหนือธรรมชาติอยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นปกติสุข การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในงาน พัฒนาชุมชนประกอบด้วยกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 8 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่

การศึกษาวิจัยหรือการสร้างความรู้ เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงทั้งในเชิงกายภาพ เชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ ประวัติศาสตร์ ประโยชน์ใช้สอยในอดีต โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ดำเนินการศึกษาวิจัยโดยมีนักวิชาการคอยเป็นที่ปรึกษาหรือให้คำแนะนำ

การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรทางวัฒนธรรมเป็นกิจกรรมที่จะ ช่วยให้สามารถทราบว่าทรัพยากรทางวัฒนธรรมชนิดต่างๆที่มีอยู่นั้นมีคุณค่าด้านใดบ้างและช่วย ตัดสินใจและวางแผนว่าทรัพยากรนั้นๆเหมาะสมต่อการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ในฐานะเป็นแหล่ง เรียนรู้หรือแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งทำอย่างไรจึงจะเกิดประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อชุมชนท้องถิ่นและ ประเทศโดยรวม นอกจากนี้การประเมินคุณค่าและศักยภาพของทรัพยากรจะช่วยให้มีฐานข้อมูลที่ สำคัญและสามารถวางแผนงานเพื่อป้องกันความเสียหายต่อทรัพยากรทางวัฒนธรรมได้อย่างทันทั่วทั้งที่

การบริการ หมายถึง การคงไว้ซึ่งสภาพทางกายภาพและคุณค่าของทรัพยากรเพื่อ ประโยชน์ในการศึกษา การทัศนศึกษาหรือการท่องเที่ยวโดยใช้เทคนิควิธีการต่างๆเช่นการเสริมสร้าง ความแข็งแรงของสิ่งก่อสร้างหรือวัตถุ การบูรณะ การจำลอง การทำเทียม การถอดพิมพ์ การสร้างชิ้น ใหม่ การจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ ตามความเหมาะสมในสภาพแวดล้อมของทรัพยากรวัฒนธรรมแต่ละ ประเภทแต่ละแห่งเพื่อตอบสนองความประสงค์ที่จะทำให้ทรัพยากรวัฒนธรรมคงอยู่และชุมชน สามารถใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

การจัดการความรู้เรื่องทรัพยากรโบราณคดี โดยการสร้างระบบข้อมูลความรู้ใน รูปแบบของพิพิธภัณฑ์สถานหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์โบราณคดีเพื่อเผยแพร่ความรู้

ให้แก่คนในท้องถิ่น คนต่างถิ่นและสาธารณชนได้ทราบและได้เรียนรู้ นอกจากนี้ก็สามารถจัดให้มีสิ่งพิมพ์ หนังสือหรือเอกสารหรือสื่อต่างๆออกเผยแพร่โดยการจำหน่ายสื่อสิ่งพิมพ์หรือข้อมูลต่างๆจะเชื่อมโยงกับการจัดการเชิงธุรกิจชุมชน

การฟื้นฟูผลิตซ้ำสร้างใหม่ เป็นการสร้างคุณค่าและกำหนดบทบาทหน้าที่ใหม่ให้กับทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แต่ไม่อาจจะทำหน้าที่ได้ดังเดิมอย่างที่เคยเป็นไปในอดีตและมีการนำเอาทรัพยากรนั้นมาปรับปรุงและพัฒนาเพื่อประโยชน์ในบทบาทใหม่ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาด้านสังคมวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี เศรษฐกิจและปัญหาความยากจนของชุมชนท้องถิ่นหรือสร้างประโยชน์ใหม่ในด้านเป็นแหล่งเรียนรู้

การใช้กฎหมายข้อปฏิบัติ ในบางกรณีที่มีความจำเป็นจะต้องดำเนินการปกป้องคุ้มครองหรือกำหนดแนวปฏิบัติในการอนุรักษ์หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอาจจะร่วมกับชุมชนและภาคประชาสังคมในท้องถิ่นกำหนดแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมนำเสนอให้สภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกเป็นข้อบัญญัติโดยไม่ขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นๆเพื่อใช้บังคับเฉพาะในพื้นที่การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆแต่การบังคับใช้จะต้องเป็นไปในรูปแบบที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีอย่างยั่งยืน เป็นคุณต่อทั้งชุมชนท้องถิ่นและต่อตัวทรัพยากรมากที่สุด

การดำเนินกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางวัฒนธรรม กิจกรรมเชิงธุรกิจจึงมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมเพราะสามารถสร้างรายได้และสามารถนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลทรัพยากร ซึ่งอาจจะทำได้โดยการจัดพิมพ์หนังสือ เอกสาร ภาพโปสการ์ด จัดทำของที่ระลึก ผลิตสินค้าเอกลักษณ์ของชุมชนออกจำหน่าย การจัดเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการนำชม การให้บริการท่องเที่ยว เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายขยายความร่วมมือและสร้างกัลยาณมิตร ด้วยเหตุที่มีผู้คนเกี่ยวข้องเป็นเจ้าของทรัพยากรวัฒนธรรมร่วมกันหลายกลุ่มหลายฝ่ายทั้งคนในชุมชนท้องถิ่น คนในภาครัฐและภาคส่วนอื่นๆดังนั้นในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมจำเป็นต้องแสวงหาความร่วมมือจากสถาบัน กลุ่ม ชุมชน องค์กรอื่นๆทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม โดยการสร้างเครือข่ายการจัดการทรัพยากรที่ก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกันเป็นกระบวนการเสริมพลังซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้การจัดการเกิดประโยชน์อย่างกว้างขวางและยั่งยืน

3. ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

มนุษย์ในแต่ละสังคมต้องอาศัยสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีพ ฉะนั้นสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ อาทิ ลมฟ้าอากาศ ดิน น้ำ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีพฤติกรรมในการดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ในระยะแรกมนุษย์ยังไม่สามารถควบคุม ดัดแปลง หรือปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมได้มาก

ต่อมาเมื่อมนุษย์เริ่มมีการเรียนรู้ เริ่มส่งสมถ้ายทอดภูมิปัญญา เริ่มพัฒนาเทคโนโลยีก็ทำให้มนุษย์สามารถจัดการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่การอยู่อาศัยมากขึ้น (ศุภย์มานุษยวิทยาสิรินคร (องค์การมหาชน), 2544: 512)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) ก็ให้ความเห็นไปในทางเดียวกันว่าวัฒนธรรมเกิดขึ้นบนฐานของการยังชีพในลักษณะของระบบนิเวศน์หนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสำนึกร่วมที่บอกชุมชนว่าจะจัดการกับตัวทรัพยากร จัดการคนในชุมชนอย่างไร โดยมีภูมิปัญญา ประเพณีท้องถิ่น และความเชื่อ เครื่องมือทางวัฒนธรรมหรือสถาบันในฐานะที่มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น มีส่วนสำคัญให้ท้องถิ่นสามารถปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศได้ (ตามอิทธิพลแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม) อย่างไรก็ตามหน้าที่ของสิ่งต่างๆในระบบวัฒนธรรมไม่ได้เกิดขึ้นอย่างลอยๆแต่มันขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ เช่น วิธีคิดของชุมชน แรงกดดันจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เป็นต้น ซึ่งสามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลา

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม มาจากคำ 2 คำ ภูมิทัศน์ กับ วัฒนธรรม ภูมิทัศน์ หมายถึง การรับรู้สภาพแวดล้อมภูมิประเทศทั้งที่ปรากฏตามจริงและภาพลักษณ์ในจิตใจที่รู้สึกได้ ส่วนคำว่า วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ทำขึ้น สร้างขึ้น คิดขึ้น เพื่อใช้ในการดำรงอยู่สืบทอด และพัฒนาสังคมของตนเอง แสดงถึงความเจริญงอกงามของมนุษย์ เป็นประโยชน์ทั้งทางกายและทางใจ เมื่อนำ 2 คำรวมกัน ภูมิทัศน์วัฒนธรรมจึงหมายถึง ผลของความสัมพันธ์หรือการกระทำต่อกัน ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ โดยสะท้อนถึงพัฒนาการทางสังคมหรือชุมชนชนนั้น จากอดีตถึงปัจจุบัน ผ่านลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ในสังคมหรือชุมชนนั้น (วนิดา พิงสุนทร และคนอื่นๆ, 2549: 14-18)

นอกจากนี้นักภูมิศาสตร์ยังได้ให้ความหมายของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ไว้ว่า เป็นร่องรอยหลักฐานการเปลี่ยนแปลงผืนดิน พื้นที่ภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมโดยมนุษย์ จากกิจกรรมตามวิถีชีวิตของชุมชนหรือชาติพันธุ์ ซึ่งแสดงออกในลักษณะรูปธรรมและนามธรรม อันได้เรียนรู้และถ่ายทอดสั่งสมกันมายาวนาน อาทิ การสร้างบ้านเรือนที่พักอาศัย สิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรมต่างๆ ถนน พื้นที่เกษตรกรรมและชุมชน อันเป็นสิ่งที่จับต้องได้และรวมทั้งสิ่งที่จับต้องไม่ได้ คือ บรรยากาศที่รับรู้ได้เป็นจินตภาพจากเฉพะาชุมชนแห่งนั้น หรือที่เรียกว่า เอกลักษณ์ของพื้นที่นั้นนั่นเอง (วนิดา พิงสุนทร และคนอื่นๆ, 2549: 16, อ้างจาก De Blij, Harm, 1977: 142-143)

จึงสรุปได้ว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือ การรับรู้/สัมผัสถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของสังคมหนึ่งๆ ผ่านทางการสังเกตเห็น หรือ ใช้สายตาดูผลลัพธ์ที่มนุษย์สังคมหนึ่งๆจัดการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อการดำรงชีพ และเพื่อการดำรงอยู่ของสังคม

4. แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ร่วมกับ คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เสนอแนวทางการจัดการภูมิทัศน์ อันเป็นการดำเนินการตามโครงการภูมิทัศน์วัฒนธรรม ปีงบประมาณ 2549 (วนิดา พึ่งสุนทร และคนอื่นๆ, 2549: 14-18) ไว้ดังนี้

4.1 หลักการในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม

1. การจัดการต้องเกิดขึ้นจากแรงผลักดันภายในของชุมชนที่ต้องการปกป้องเอกลักษณ์ของชุมชน ต้องการส่งต่อสิ่งดีงามของชุมชนไปยังคนรุ่นใหม่
2. การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมไม่ควรทำเพราะหวังผลประโยชน์ทางจากการท่องเที่ยว หากในพื้นที่มีนักท่องเที่ยวมากเกินไปอาจจะก่อผลกระทบทางลบในระยะขึ้นได้ ทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป
3. การจัดการที่ดีต้องทำอย่างสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน มุ่งสร้างให้เกิดความเข้มแข็ง ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และบรรลุถึงคุณภาพของสุนทรียภาพ

4.2 ประเภทของแหล่งภูมิทัศน์และแนวทางในการจัดการ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบภูมิทัศน์นำวัฒนธรรม คือ พื้นที่ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอันสมบูรณ์ มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนแทรกตัวอยู่ในระบบนิเวศทางธรรมชาติ ด้วยการปรับตัวร่วมกันอย่างมีดุลยภาพ อาทิ การตั้งถิ่นฐานบนเทือกเขา ริมแม่น้ำ และในป่า เป็นต้น ผู้คนที่อาศัยอยู่ในภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้มักจะมีวิธีการจัดการกับภูมิทัศน์วัฒนธรรมของตนเองอยู่บนข้อจำกัดต่างๆ ของตน มีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น และซื้อจากภายนอกชุมชนในกรณีที่ไม่สามารถผลิตได้ในท้องถิ่นตนเอง

แนวทางกว้างๆ สำหรับจัดการภูมิทัศน์ลักษณะนี้ คือ การคำนึงถึงความใกล้ชิดธรรมชาติ เน้นการใช้วัสดุปรุงแต่งที่ได้ง่ายในท้องถิ่น การออกแบบต้องมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมและไม่เป็นการทำลายมลภาวะทางนิเวศวิทยาและมลพิษทางสายตา

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท คือ ชุมชนที่มีลักษณะโดดเด่นทั้งในแง่ภูมิทัศน์และวัฒนธรรมร่วมกัน แนวทางสำคัญในการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมลักษณะนี้ยังคงอยู่ที่การเลือกใช้วัสดุที่ได้จากในท้องถิ่น มากกว่าใช้วัสดุจากนอกท้องถิ่น

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมแบบวัฒนธรรมภูมิทัศน์ หรือ ภูมิทัศน์เมือง ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ เส้นทางสัญจร เส้นขอบ ชุมทาง ย่าน/กลุ่มชุมชน และจุดหมายตา (จุดเด่นของสถานที่ที่เห็นได้จากระยะไกล) การจัดการภูมิทัศน์เมืองต้องคำนึงถึงเอกลักษณ์ของพื้นที่เป็นสำคัญ และต้องมีการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจชุมชนอย่างถ่องแท้ เพื่อกำกับการจัดการให้อยู่ในกรอบของวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนได้ นอกจากการศึกษาเพื่อจัดการเชิงกายภาพแล้ว ยังจำเป็นต้องใส่ใจจิตวิญญาณเข้าไปในพื้นที่เพื่อให้เกิดความมีชีวิตชีวาด้วย เช่นการสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

หรือย่าน ทั้งนี้ควรมีผู้มีความรู้และประสบการณ์เข้ามาแนะนำให้การวางกรอบหรือแผนการจัดการ ซึ่งต้องไม่เกินกำลังของคนในท้องถิ่นที่จะดำเนินการเอง

5. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและผลกระทบของการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้หลายพื้นที่ได้เปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่จนไม่สามารถเรียกหรือกลับคืนมาได้ จากปัญหาผลกระทบทางลบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวส่งผลต่อการแสวงหาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่(Alternative Tourism) เพื่อมาทดแทนการท่องเที่ยวตามประเพณีนิยม ที่เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นให้มีปริมาณนักท่องเที่ยวปริมาณมาก รูปแบบทัวร์คอนข้างเป็นมาตรฐาน เน้นทำที่พิกัดอากาศตามริมทะเล คนจากนอกท้องถิ่นเป็นผู้เข้าไปลงทุนดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหากินบนทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้าน จนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพื้นถิ่นถูกทำลาย โดยที่คนพื้นถิ่นกลับได้รับผลตอบแทนเพียงน้อยนิด (Aronsson Lars, 2000 : 65-66)

5.1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กระแสการแสวงหาการท่องเที่ยวทางเลือก (Alternative Tourism) เกิดขึ้นมาจากกระแสการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลก เมื่อครั้งมีการประชุมสุดยอดสิ่งแวดล้อมโลก หรือ 'Earth Summit' เมื่อปี 2535 ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล โดยในการประชุมครั้งนั้นได้มีการกำหนดนิยามความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ว่า หมายถึงการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยมีการปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคมและความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548)

Aronsson Lars (2000: 40) ได้ทำการสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนว่า

การท่องเที่ยวสามารถทำได้ตราบใดที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและรักษาระบบนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของชุมชนท้องถิ่นไม่ใช่เป็นการจากหน่วยงานส่วนกลาง

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ความสำคัญกับผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่เบียดเบียนคนในชุมชนท้องถิ่น

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เน้นเรื่องการพัฒนาที่สอดคล้องและกลมกลืนกับวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น

จากความหมายที่ว่ามาดังกล่าวจึงสามารถสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ในการจัดการ การท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงประสบการณ์ความรู้ ความเข้าใจของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งนี้ นโยบายและแผนการดำเนินงานต่างๆ ต้องมาจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยตรง เช่น ประชากรในชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้มีการคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ที่ดึงดูดของท้องถิ่น และ ผลตอบแทนที่ยั่งยืนของชุมชน

5.2 หลักการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization, 2003 อ้างจาก สิ้นธุ์ สโรบล, 2550: 8) ได้กำหนดกรอบในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ไว้ดังนี้

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวต้องอยู่ในขอบเขตของความสามารถในการรองรับ ของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว

การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องมีความตระหนักว่าการท่องเที่ยวนั้นจะมี ผลกระทบต่อชุมชน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน อันเป็น ลักษณะของชุมชนท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของเจ้าบ้านและผู้ที่มาเยือนต่อกิจกรรมการท่องเที่ยว (ที่อาจมีผลต่อ ระบบนิเวศของชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่มีต่อการท่องเที่ยว)

เชื่อมโยงการท่องเที่ยวให้เป็นการพัฒนาทางเลือกของชุมชน มีการกำหนดแผนงานทาง เศรษฐกิจ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

จิตศรัทธา พุฒจรรยา และคนอื่นๆ (2550: 30) เสนอว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรจะอยู่บนพื้นฐานของหลักการ ดังต่อไปนี้

พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเท่าที่จำเป็น

การออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวจะต้องมีความกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อม ไม่เป็นทัศนยะอุจาด

มุ่งรักษาความปลอดภัยให้มากที่สุด

5.3 แนวทางดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

สิ้นธุ์ สโรบล (2550: 8-13) กล่าวว่าชุมชนที่มีจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรมี ลักษณะ ดังต่อไปนี้

มิติด้านวิถีชีวิตชุมชน เป็นชุมชนที่สามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และประเพณีในท้องถิ่นให้ดำรงสืบต่อไปได้อย่างดีงาม ชุมชนมีความพอประมาณในการดำเนินชีวิตอยู่ กันอย่างเรียบง่าย มีการดำรงชีพที่เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ชุมชนรู้จักใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการ

ท่องเที่ยว ชุมชนมีการพบปะประชุมร่วมกันเพื่อสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบทางบวกและทางลบอันเกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนและมีการพัฒนามาตรการเพื่อป้องกันและแก้ปัญหาผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว

มิติด้านความเข้มแข็งของชุมชน ชุมชนมีความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการส่งเสริมการท่องเที่ยว มีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายมีวิธีการพัฒนาและแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน ชุมชนมีความภาคภูมิใจในตัวตนของท้องถิ่น มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาดั้งเดิมและวิถีชีวิตชุมชนให้คนรุ่นใหม่นำไปยึดถือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของชุมชน มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเปิดรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

มิติด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ชุมชนมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถพัฒนาบุคลากรของชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม มีกิจกรรมการรักษาภูมิทัศน์และภูมิสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมของท้องถิ่น มีกระบวนการประเมินความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว จัดการสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน ชุมชนมีระบบรักษาความปลอดภัยและการจัดการผลกระทบการท่องเที่ยว มีการบริหารการตลาดอย่างเหมาะสม มีการสร้างเครือข่ายกับชุมชนหรือแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

มิติด้านปัจจัยพื้นฐานในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ชุมชนมีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ รวมทั้งต้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อมและคงเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างเหมาะสม มีเส้นทางคมนาคมให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวก มีการให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่เป็นตัวตนของชุมชน มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เน้นให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น กิจกรรมทางการเกษตร สาธิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและอื่นๆ โดยมีภาคีองค์กรท้องถิ่นเป็นผู้สื่อความหมายอย่างสนุกสนาน ชุมชนมีการกำหนดข้อตกลงหรือกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนมีการสืบทอดและพัฒนาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวชุมชนที่แตกต่างหลากหลายตามภูมินิเวศของชุมชน รวมทั้งการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนสู่กลุ่มเยาวชนคนหนุ่มสาวในชุมชน

5.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

ผลกระทบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว หมายถึง การเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่เดิมของสิ่งแวดล้อมจนเกิดเป็นสภาพแวดล้อมใหม่ อาจก่อให้เกิดผลด้านบวก หรือผลด้านลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยว (กนกพร สว่างแจ้ง, 2546) ในขณะที่ ดร.รชนี เอมพันธุ์ (2546) มองว่า

ผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้ 1.ผลกระทบด้านกายภาพ-ชีวภาพ 2. ผลกระทบด้านจิตวิทยา 3. ผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม

จิตศักดิ์ พุฒิจร และคนอื่นๆ (2550: 34-44)ได้อธิบายว่าการพัฒนาการท่องเที่ยว อาจส่งผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว ในหลายมิติ ดังนี้

ผลกระทบด้านชีวภาพ- กายภาพ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ ส่งผลต่อองค์ประกอบชีวภาพ (สิ่งมีชีวิต) เช่นสัตว์ป่า พืชพันธุ์ สิ่งมีชีวิตอื่นๆในระบบนิเวศ และองค์ประกอบทางกายภาพ (สิ่งที่ไม่มีชีวิต) เช่น ดิน น้ำ อากาศ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น (อาคาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ) ซึ่งสามารถสรุปภาพรวมของผลกระทบได้ดังนี้

ผลกระทบด้านบวก คือ ก่อให้เกิดการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจต่อกลไกของธรรมชาติ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว และทำให้คนเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว มีการพัฒนาเทคโนโลยีสะอาดเพื่อประหยัดพลังงานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมาใช้ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เกิดการพัฒนาแนวทางแก้ไขผลกระทบเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่ดี

ผลกระทบด้านลบ คือ ก่อให้เกิดมลพิษด้านต่างๆ รวมทั้งมลพิษทางสายตา เกิดการสูญเสียสภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและทางการเกษตรจากการใช้ประโยชน์ที่ดินเพื่อรองรับกับการพัฒนาการท่องเที่ยว เกิดการรบกวนระบบนิเวศน์และการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ต่างถิ่นในพื้นที่ธรรมชาติ และเกิดการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกินขีดความสามารถในการรองรับได้ของแหล่งท่องเที่ยว

ผลกระทบด้านจิตวิทยา หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นกับความรู้สึกของนักท่องเที่ยวในการประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมี 3 ลักษณะ 1.ความคิดเห็นต่อสภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว เช่นความเหมาะสมในการประกอบกิจกรรมข้อจำกัดทางกายภาพของพื้นที่ท่องเที่ยว 2. ความคิดเห็นต่อสภาพสังคม เช่น จำนวนความแออัดของแหล่งท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่น การขัดแย้งของกิจกรรมในพื้นที่เดียวกัน 3. สภาพการจัดการด้านพื้นที่ เช่น การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก การใช้กฎระเบียบต่างๆภายในพื้นที่

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ผลที่เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยวทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นการมองผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลจากการพัฒนานั้นๆ ซึ่งผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ที่มีผลมาจากการพัฒนาการท่องเที่ยวว่าทำให้ระบบเศรษฐกิจใน ท้องถิ่นดีขึ้นหรือแย่ลง)

ผลกระทบด้านบวก เกิดประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจและการเก็บภาษีเข้าสู่รัฐ เกิดการขยายตัวของภาคธุรกิจการท่องเที่ยวและช่องทางประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

กับการท่องเที่ยว เกิดการสร้างอาชีพและการสร้างงาน ประชาชนในพื้นที่มีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยว เกิดการกระตุ้น การผลิตของชุมชน

ผลกระทบด้านลบ เกิดการกระจายรายได้ ที่ไม่เป็นธรรม ผลประโยชน์ส่วนใหญ่เกิดอยู่ที่กลุ่มทุน ปัญหาราคาสินค้า ค่าครองชีพสูงขึ้น เพิ่มภาระค่าใช้จ่ายในการจัดระเบียบและดูแลทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ และ สินค้าพื้นบ้านกลายเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวทำให้คุณภาพและความประณีตลดลง

ผลกระทบด้านสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิต การท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมอย่างไรทั้งในด้านระบบการให้คุณค่า สังคมและพฤติกรรมของบุคคล ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในครอบครัวและสังคม ด้านแบบแผนการดำเนินชีวิตและวิถีชีวิตด้านศีลธรรม และด้านจารีต ประเพณีของชุมชน) ซึ่งผลกระทบด้านลบ สามารถสรุปได้ดังนี้

เกิดการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากสังคมเกษตรไปสู่สังคมเมือง ทำให้สมาชิกบางส่วนในสังคมไม่พร้อม สังคมขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกิดปัญหาสังคม(อาชญากรรม/โสเภณี/การเอาเปรียบนักท่องเที่ยว) และเกิดความขัดแย้งในชุมชนที่เกิดจากการแก่งแย่งทรัพยากร

ส่วนทางด้านวัฒนธรรม การท่องเที่ยวมีส่วนในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมของสังคมท้องถิ่น การท่องเที่ยวอาจมีผลให้วัฒนธรรมท้องถิ่นกลายเป็นสินค้าการท่องเที่ยวและสามารถหาซื้อได้ด้วยเงินมากกว่าความเหมาะสมของเงื่อนไขเวลา ฤดูกาล ทำให้คุณค่าของวัฒนธรรมนั้นๆกลายเป็นเพียงสินค้าการท่องเที่ยว

6. งานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับผลกระทบจากการท่องเที่ยวและแนวทางการจัดการตลาดน้ำ

นวล สารสอน (2533) ทำการศึกษาผลกระทบจากกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า แม้สภาพตลาดน้ำดำเนินสะดวกจะมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากเดิมก็ตาม แต่การท่องเที่ยวกลับส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตโดยรวมของชาวบ้านในระดับต่ำ ไม่มีผลต่อเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตโดยรวมของชาวบ้านเพราะกิจกรรมการท่องเที่ยวยังอยู่ในเฉพาะช่วงเช้าของวันเท่านั้น อีกทั้งนักท่องเที่ยวยังถูกจำกัดพื้นที่ชมตลาดน้ำในเขตพื้นที่ของร้านค้าขายของที่ระลึกเท่านั้นจึงทำให้ระดับความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับนักท่องเที่ยวมีน้อย ส่วนต้นเหตุที่แท้จริงที่ทำให้วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชาวบ้านเปลี่ยนแปลงไปก็คือการพัฒนาถนนซึ่งมีบทบาทเข้ามาแทนที่เส้นทางคมนาคมทางน้ำ

ยุคลธร เตชะวนากร (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องแม่ค้าตลาดน้ำ: วิถีชีวิตและการดำรงเอกลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่ตลาดน้ำท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชีวิตแม่ค้าตลาดน้ำท่าคาภายหลังจากที่มีการเปิดตัวเป็นแหล่งท่องเที่ยวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ช่วยดำรงเอกลักษณ์ของตลาดน้ำท่าคาไว้ได้ คือ ปัจจัย

ทางด้านวัฒนธรรมชุมชนที่เข้มแข็ง และปัจจัยด้านแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของผู้นำชุมชน อีกทั้งยังพบว่าวิถีชีวิตของแม่ค้าตลาดน้ำนั้นไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และตลาดน้ำยังคงมีความสำคัญในการทำหน้าที่จัดหาปัจจัยจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชุมชน ส่งผลให้แม่ค้าตลาดน้ำเป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยให้ตลาดน้ำท่าคาสามารถถ่ายทอดอัตลักษณ์ของท้องถิ่น จึงคาดการณ์ได้ว่าตลาดน้ำท่าคายังสามารถคงความเป็นตลาดน้ำดั้งเดิม ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวได้ต่อไปในระยะยาว

การศึกษาของมณีวรรณ ผิวนิม และปรารถนา จันทร์พันธ์ เรื่องโครงการพัฒนาและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ (2546: บทสรุปผู้บริหาร) พบว่าการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่ช่วยให้ยังคงมีตลาดน้ำอยู่ แต่คงอยู่ในรูปแบบที่ต่างไปจากเดิม นอกจากนี้ยังพบว่าการท่องเที่ยวส่งผลต่อตลาดน้ำดำเนินสะดวกและตลาดน้ำตลิ่งชันทั้งด้านลบและด้านบวก **ด้านลบคือผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม** เกิดปัญหาขยะ มลพิษทางอากาศและเสียง ทัศนียภาพของชุมชนในบริเวณตลาดน้ำแย่งผลกระทบด้านสังคม ความขัดแย้งทางด้านผลประโยชน์ค่อนข้างจะเกิดกับตลาดน้ำดำเนินสะดวกมากกว่าตลาดน้ำตลิ่งชันเพราะการค้าที่ตลาดน้ำตลิ่งชันเกิดจากความร่วมมือในชุมชน ส่วน**ผลกระทบทางบวก**ที่เหมือนกัน คือ **ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ** กล่าวคือการท่องเที่ยวทำให้คนในตลาดน้ำทั้ง 2 แห่ง มีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่การจัดการที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวกขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงเสียโอกาสการพัฒนาและนำรายได้เข้าสู่ชุมชน และสุดท้ายก็คือ**ผลกระทบทางวัฒนธรรม** เกิดผลกระทบในทั้งแง่บวกและทางลบ แง่บวกคือเกิดความพยายามรื้อฟื้นและอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น หรือวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ในทางตรงกันข้ามผู้ค้ามักโก่งราคาสินค้าเพราะคิดว่านักท่องเที่ยวมีกำลังซื้อ ดังนั้นแนวทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในประเด็นต่างๆ ได้แก่

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื่องจากชุมชนเข้าใจสังคมวัฒนธรรมของตนได้ดีดีกว่าคนนอก จะทำให้มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวได้มากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐหรือผู้ประกอบการธุรกิจที่มาจากภายนอก และยังช่วยลดปัญหาการเอาเปรียบคนในชุมชน และปัญหาการผูกขาดกิจกรรมด้านการค้าขายและการท่องเที่ยว

ส่งเสริมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ ต้องเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้ชุมชนให้สามารถดูแลตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาทายภายนอกด้วยการสร้างงานให้คนในท้องถิ่น หรือ จัดกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆที่คนในชุมชนดูแลได้

สร้างรูปแบบตลาดน้ำให้มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ควรสร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่ไม่ได้เน้นการท่องเที่ยวแบบตลาดน้ำอย่างเดียวแต่มีกิจกรรมต่อเนื่องที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตริมน้ำที่ยังคงอยู่ในปัจจุบัน

หามาตรการควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับที่เหมาะสมและศักยภาพของชุมชน เพื่อไม่ให้เกิดการทำลายสภาพแวดล้อมและบรรยากาศของสถานที่ท่องเที่ยว

การศึกษาของปาริชาติ รัตนรักษ์ และคนอื่นๆ (2549) เรื่องการสำรวจและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเส้นทางน้ำเพื่อการชมหิ่งห้อย จังหวัดสมุทรสงคราม ชี้ว่าปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวตลาดน้ำยังคงมีอยู่ไม่หมดไป การท่องเที่ยวตลาดน้ำยามเย็นร่วมกับการทัวร์ชมหิ่งห้อยกำลังเป็นที่นิยมมาก ความนิยมในการท่องเที่ยวดังกล่าวได้สร้างปัญหาในพื้นที่ในการชมหิ่งห้อยหลายประการ อาทิ จำนวนหิ่งห้อยลดลง ต้นลำพูซึ่งเป็นที่อยู่ของหิ่งห้อยลดลงจากการตัดทำลายของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเสียงเรือชมหิ่งห้อยในยามวิกาล ชายตลิ่งพังจากการเพิ่มของการจราจรทางน้ำ และมีการแข่งขันวิ่งเรือรับนักท่องเที่ยว ดังนั้นในงานวิจัยนี้จึงเสนอว่าเพื่อลดปัญหาควรใช้ต้นลำพูทำเป็นแนวเขื่อนธรรมชาติซึ่งจะช่วยเพิ่มประชากรหิ่งห้อยได้ทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้เรื่องที่น่ามาใช้ควรเป็นเรือที่ได้รับการปรับปรุงให้มีเสียงเครื่องเบาขึ้น โดยอาจจะใส่หม้อพัก(ท่อไอเสียภายในบรรจุใยแก้ว)ที่ตัวเครื่องหรืออาจใช้เรือเครื่องยนต์ไฟฟ้าที่ให้เสียงเงียบ เหมือนเมืองKuala Selangor ประเทศมาเลเซีย

6.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำอย่างยั่งยืน

รัตนกร จุฑามณี และคนอื่นๆ (2546) ศึกษาเรื่องการจัดการตลาดน้ำวัดลำพญา จังหวัดนครปฐม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศผล การศึกษาการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญาพบว่า นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวในตลาดน้ำวัดลำพญามาก เนื่องจากยังคงสภาพความเป็นตลาดน้ำโบราณ และมีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ อากาศบริสุทธิ์ มีสินค้าให้เลือกซื้อหลากหลายชนิด ตลาดน้ำวัดลำพญามีการจัดการด้านพื้นที่อย่างเหมาะสม มีการจัดการด้านสาธารณสุขที่ดี มีการจัดกิจกรรมไว้รองรับนักท่องเที่ยวได้หลายรูปแบบ และยังเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในด้านการจัดกิจกรรมต่างๆ คนในท้องถิ่นให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว มีอัธยาศัยดี ตลาดน้ำวัดลำพญามีการพัฒนาารูปแบบการจัดการอย่างต่อเนื่อง

สำหรับแนวทางการจัดการตลาดน้ำวัดลำพญา คือ ผู้วางนโยบายควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านพื้นที่ นักท่องเที่ยวควรเน้นความเข้าใจเรื่องสภาพวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับธรรมชาติ ด้านคนในท้องถิ่นควรมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดน้ำ ด้านพ่อค้า แม่ค้าควรตระหนักและมีจิตสำนึกในการรักษาสภาพแวดล้อม ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือแก่ทุกกลุ่ม ต้องมีการปฏิบัติการร่วมกันเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกัน อันจะนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป

พัชรา ลากลือชัย (2546: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการท่องเที่ยว ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม และปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากผลการศึกษาพบว่าการจัดการการท่องเที่ยว

ที่ตลาดน้ำท่าเสาสร้างความพึงพอใจให้นักท่องเที่ยว มากกว่าการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก เพราะชุมชนตลาดน้ำท่าเสายังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชาวบ้านในชุมชน

ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์ (2550: บทคัดย่อ; 103-105) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน ผลการศึกษาวิจัยสรุปว่ามาตรฐานของตลาดน้ำจำแนกออกเป็น 5 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว 2. ด้านลักษณะการจัดการและการบริการแหล่งท่องเที่ยว 3. ด้านศิลปวัฒนธรรม 4. ด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม และ 5. ด้านเศรษฐกิจ

1. มาตรฐานตลาดน้ำด้านลักษณะทางกายภาพ เช่น แหล่งท่องเที่ยวมีความเป็นเอกลักษณ์โดดเด่น ความสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติและสภาพดั้งเดิมในบริเวณตลาดน้ำ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบริเวณตลาดน้ำ ลักษณะสิ่งปลูกสร้างในบริเวณตลาดน้ำ เรือโดยสาร และเรือขายอาหารมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ความมั่นคงแข็งแรง ความปลอดภัยของสภาพตลิ่ง และมีความสะดวกในการเดินทาง

2. มาตรฐานตลาดน้ำด้านลักษณะการจัดการและการบริการของแหล่งท่องเที่ยว เช่น มีการติดตั้งป้าย สัญลักษณ์เตือนภัย และอุปกรณ์เครื่องมือบรรเทาสาธารณภัยที่เพียงพอ เจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง มีศูนย์ประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลที่ชัดเจนและเที่ยงตรง มีห้องน้ำสาธารณะที่สะอาดและเพียงพอ มีความปลอดภัยในการท่องเที่ยวในบริเวณตลาดน้ำและการท่องเที่ยวทางเรือ

3. มาตรฐานตลาดน้ำด้านสังคมและศิลปวัฒนธรรม เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการแสดงออกที่บ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

4. มาตรฐานตลาดน้ำด้านการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวสามารถช่วยเสริมการฟื้นฟูธรรมชาติในพื้นที่ แม่น้ำลำคลองมีความสะอาด ไม่ส่งกลิ่น และไม่เน่าเสีย มีการจัดสภาพแวดล้อมบริเวณตลาดน้ำให้มีอากาศบริสุทธิ์ มีมาตรการในการกำจัดขยะที่ถูกวิธี และมีประสิทธิภาพ มีถังขยะที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมจัดไว้อย่างเพียงพอ และป้ายเตือนทิ้งขยะให้ถูกที่

5. มาตรฐานตลาดน้ำด้านเศรษฐกิจ เช่น มีการส่งเสริมและสนับสนุนโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นมีงานทำ และมีรายได้เพิ่ม มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเพื่อพัฒนาสินค้าซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการจัดตั้งกลุ่มประชาคมตลาดน้ำเพื่อการจัดการโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของชุมชน มีการจัดเก็บค่าธรรมเนียมต่าง ๆ อย่างเหมาะสม มีการกำหนดและควบคุมราคาสินค้าที่เป็นธรรม ติดป้ายราคาสินค้าไว้ให้นักท่องเที่ยวมองเห็นได้ชัดเจน เช่น อาหารและสินค้าต่าง ๆ ที่ขายมีคุณภาพ

ทัชชะพงษ์ อัสวพรหมธาดา (2550: บทคัดย่อ) ศึกษาถึงความคาดหวังและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยว ตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม จากการศึกษาพบว่านักท่องเที่ยวมีความหวังที่จะได้มาซื้อสินค้าอาหาร ผัก ผลไม้ ของท้องถิ่น ซึ่งหาไม่ได้

จากภายนอก หรือชนมพื้นบ้าน และได้ท่องเที่ยวไปตามลำน้ำเพื่อดูวิถีชีวิตชาวตลาดน้ำ และรวมถึง การนั่งเรือชมทิวทัศน์ด้วย แต่เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงแหล่งท่องเที่ยวแล้วกลับไม่พอใจในการจัดการ การท่องเที่ยวของตลาดน้ำอัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามในทุกด้าน ควรปรับปรุงและพัฒนาตลาดน้ำ ทางด้านทรัพยากร และการบริการการท่องเที่ยว ดังนี้

ด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ผู้เกี่ยวข้องควรมีการดูแลรักษาสภาพน้ำในคลองให้ ใสสะอาดและไม่มีขยะ รวมทั้งต้องคงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ของตลาดน้ำให้ยังคงอยู่ในสภาพเดิม

ด้านการบริการการท่องเที่ยว ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดระเบียบ การค้าของพ่อค้าแม่ค้าที่มาค้าขาย มีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ที่จอดรถ ห้องสุขา ให้ เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยว รวมทั้งที่พักอาศัยควรมีราคาไม่สูงมากนัก เหมาะกับสภาพของ สถานที่ รวมทั้งไม่มีการเอารั้วเอาเปรียบจากผู้ประกอบการเรือน้ำที่ไปด้วยเช่นกัน

ด้านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหน่วยงานของ รัฐที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำ อัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามผ่านสื่อเพื่อเผยแพร่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แนะนำสถานที่ ท่องเที่ยวใกล้เคียง แนะนำสินค้าที่ขายในตลาดน้ำ วันเวลาที่มีตลาดน้ำ เป็นต้น ให้แก่นักท่องเที่ยว ที่มาท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา และผู้สนใจทั่วไป

ด้านการป้องกันปัญหาการเอาเปรียบนักท่องเที่ยว ควรควบคุมให้ผู้ประกอบการ แสดง อัตราค่าบริการต่างๆ ไว้อย่างเปิดเผย ให้แก่นักท่องเที่ยวได้รับทราบด้านทรัพยากรทางการท่องเที่ยว โดยเฉพาะค่าบริการต่างๆ เช่น ค่าบริการที่จอดรถ ค่าบริการเช่าเรือน้ำเที่ยว

จริยาวัฒน์ โลหะพุนตระกูล (2551: 31-33) ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาและแก้ไข ปัญหาชุมชนด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อ.พระ ประแดง จ.สมุทรปราการ เป็นการศึกษาถึงแนวทางการพัฒนาชุมชนโดยใช้การท่องเที่ยวเป็น เครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตลาดน้ำบางน้ำผึ้งสามารถ แก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนเรื่องผลผลิตทางเกษตรได้ และยังมีผลขยายผลไปสู่การแก้ปัญหาด้านอื่น อาทิ ช่วยรื้อฟื้นวัฒนธรรมการทำอาหารและขนมในท้องถิ่น ช่วยให้สัมพันธภาพในครอบครัวดีขึ้น เพราะสมาชิกในครอบครัวมาช่วยกันค้าขายสินค้า สร้างความรู้สึกภาคภูมิใจในชุมชนของตน และมีการริเริ่มบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยสู่คลองมากขึ้น

ในส่วนของการบริหารจัดการเพื่อบรรลุผลเรื่องการท่องเที่ยว พบว่าตลาดน้ำบาง น้ำผึ้งทำได้ดีในหลายด้าน แต่สิ่งที่จะต้องพัฒนาเพิ่มเติม คือ การส่งเสริมให้มีการจัดทำแผนพัฒนาตลาด น้ำ และการประเมินผลร่วมกันระหว่างองค์กรและผู้จำหน่ายสินค้า เพื่อสร้างการเรียนรู้ผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมอย่างครบวงจรแก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นด้าน สิ่งแวดล้อม และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

6.3 งานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของตลาดน้ำ

วรวิทย์ เฟื่องพันธ์ (2548) ได้ศึกษาเรื่องการวิเคราะห์คุณค่าบทบาทของตลาดน้ำในฐานะแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน : กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี โดยทำการศึกษการเปลี่ยนแปลงตลาดน้ำ รวมถึงการวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำ เพื่อเสนอแนวทางการใช้ประโยชน์ตลาดน้ำในฐานะแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน ผลการวิจัยพบว่าในอดีตตลาดน้ำคลองลัดราชบุรี คลองโพหักและคลองต้นเข็มทั้ง 3 แห่งมีคุณค่าด้านต่างๆ มากมาย อาทิ

คุณค่าทางด้านจิตใจการมาซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าที่ตลาดน้ำก่อให้เกิดความผูกพันในอาชีพ ความรู้สึกสนุกกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนและเกิดความสุขในการประกอบอาชีพ

คุณค่าทางด้านร่างกาย เพราะการพายเรือเป็นการออกกำลังกายอย่างหนึ่งที่ทำให้ร่างกายของพ่อค้าแม่ค้าตลาดน้ำในอดีตแข็งแรง

คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ เพราะเป็นสถานที่ประกอบอาชีพและสร้างรายได้ให้คนในชุมชน

คุณค่าในด้านสังคมและวัฒนธรรม เป็นสถานที่พบปะสนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นอกจากนี้ตลาดน้ำยังเป็นศูนย์กลางในการร่วมแรงร่วมใจในงานบุญงานกุศลของชุมชน

แต่ปัจจุบันคุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำเปลี่ยนไป คือ ตลาดน้ำคลองลัดราชบุรีเหลือเพียงบทบาททางด้านสังคมและวัฒนธรรม และคุณค่าในด้านประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม ตลาดน้ำคลองโพหักสูญเสียบทบาทและคุณค่าในด้านการท่องเที่ยว แต่ตลาดน้ำคลองต้นเข็มยังคงมีคุณค่าและบทบาทอยู่เช่นในอดีต

นอกจากนี้ยังได้เสนอความเห็นว่าการท่องเที่ยวไม่สามารถทำให้ตลาดน้ำคงอยู่แบบยั่งยืนได้ แต่การนำตลาดน้ำมาใช้ประโยชน์ในฐานะแหล่งเรียนรู้ของชุมชนน่าจะทำให้ตลาดน้ำคงอยู่ได้แบบยั่งยืนเพราะช่วยทำให้นักเรียนเกิดความรัก ความผูกพันและเห็นคุณค่าของตลาดน้ำอย่างแท้จริง

6.4 งานวิจัยที่ทำการศึกษาพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และ กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร ได้ร่วมกันจัดทำโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน ระหว่างปี พ.ศ. 2549 – 2551 โดยมีรองศาสตราจารย์สุภาพรณัฏ์ จินตามณีโรจน์ เป็นหัวหน้าโครงการฯ (สุภาพรณัฏ์ จินตามณีโรจน์, 2550) ผลการศึกษาพบว่า ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีจุดแข็งตรงที่ตลาดน้ำมีขนาดเล็กและยังคงวิถีชีวิตชุมชนชาวสวน มีบรรยากาศคูลองร่มรื่น มีผู้นำท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และถนนหนทางเข้าถึงสะดวก ควรได้รับการส่งเสริมให้ตลาดเติบโตและสามารถยืนหยัดอยู่ได้ จึงเห็นควรพัฒนาหลายด้าน ได้แก่

การบริหารงาน ควรให้ผู้ค้ามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการบริหารตลาดน้ำ

ควรปรับปรุงการท่องเที่ยวทางเรือให้เป็นระบบมากขึ้น มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน และมีเส้นทางหลัก 3-4 เส้นทาง

การออกแบบตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่เกิดขึ้นใหม่ (ตลาดคุณไฉน)

เสนอให้มีการพัฒนาสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะผลผลิตจากสวน โดยเฉพาะอัตลักษณ์ด้านสวนเครื่องตั้มย่า

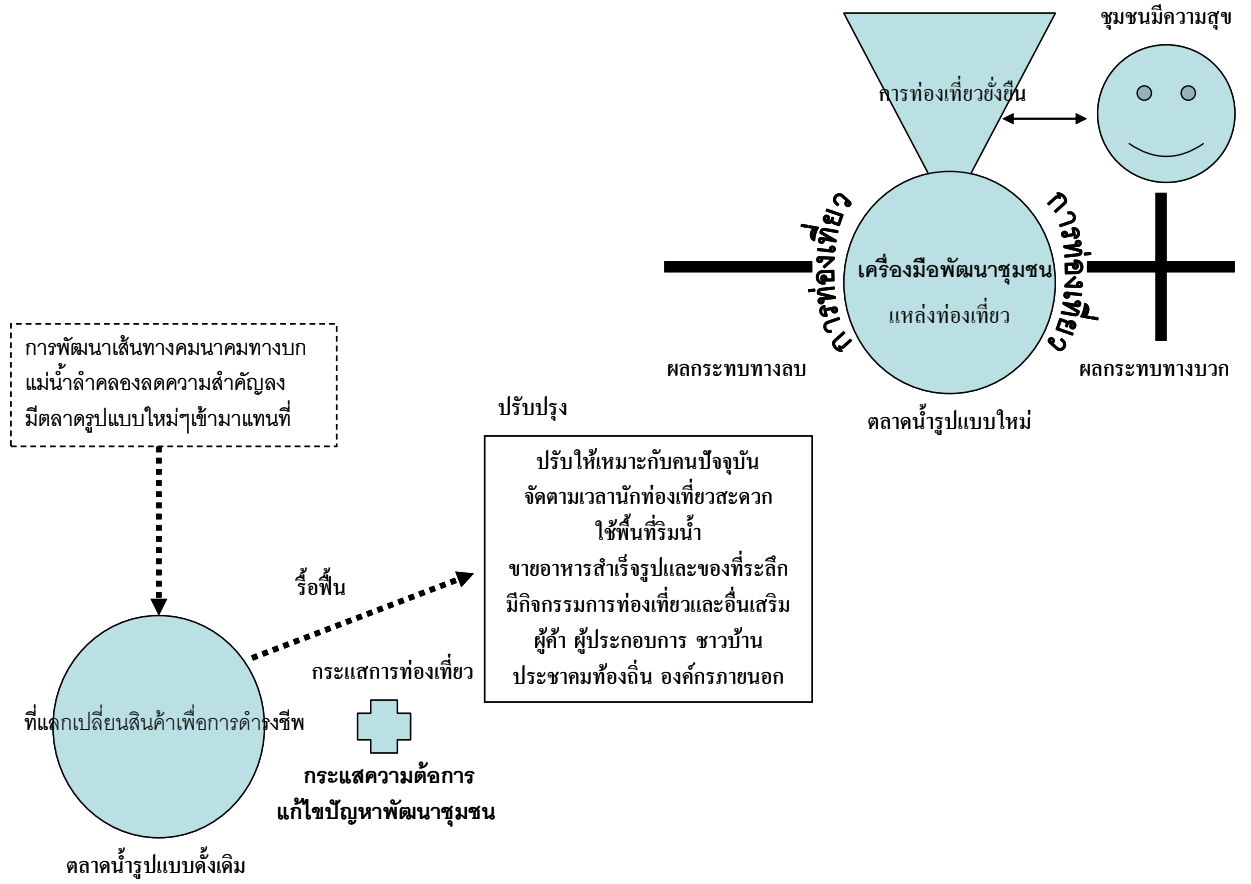
พัฒนาสวนที่ติดคลอง ติดตลาดน้ำคุณไฉนให้เป็นแหล่งเรียนรู้วิถีชีวิต

การพัฒนาป้ายตลาด และป้ายชี้ทาง

พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาตลาดน้ำคลองลัดมะยม” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพที่ศึกษารูปแบบและประสิทธิผลของการสื่อสารของชุมชนและการสื่อสารขององค์กรภายนอกชุมชนที่มีส่วนสนับสนุนซึ่งกันและกันและนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การสื่อสารของชุมชนมีบทบาทสำคัญในการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและวิถีชุมชนชาวคลอง และยังมีบทบาทในการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนและตอกย้ำจุดเด่นให้กับสินค้าการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่า การสื่อสารมีประสิทธิผลระดับหนึ่งอันเป็นผลมาจากการใช้สื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพ และใช้รูปแบบการสื่อสารที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน รวมถึงการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก อย่างไรก็ตามก็พบว่ามีอุปสรรคในการสื่อสาร ตรงที่ชุมชนไม่มีการจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนที่ชัดเจน และขาดสื่อบุคคลที่จะเข้ามามีบทบาทสืบทอดแนวคิดและการดำเนินงานของแกนนำ ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเสนอควรมีพัฒนาบุคคลากรขึ้นมาเป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งพัฒนาความรู้ความสามารถของชุมชนในการผลิตสื่อของตนเองเพื่อสามารถเผยแพร่ข่าวสารไปได้กว้างไกลขึ้น

ประสงค์ จาหุรัตนพงศ์ (2553: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การปรับตัวเพื่อคงอยู่ของชุมชนเกษตรแบบสวนยกร่องในเขตต่อเมือง: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน” เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในการทำเกษตรกรรม กระบวนการปรับตัวและปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรรมยังคงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวของเมือง โดยศึกษาผ่านชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชันทั้งก่อนและหลังปี พ.ศ.2547 จากการศึกษาพบว่าสภาพทางกายภาพที่เข้าถึงยาก อีกทั้งสภาพพื้นที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทำให้ชุมชนคลองลัดมะยมเปลี่ยนแปลงค่อนข้างช้า อีกทั้งในแต่ละครัวเรือนมีการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะในชุมชนมีการจัดตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมเพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ในอนาคตเกษตรกรที่มีที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนยังคงต้องการสืบทอดการทำเกษตรกรรมต่อไป แต่เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรที่เช่าที่ดิน ผู้ศึกษาได้เสนอแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่เกษตรกรรมที่สอดคล้องกับมูลค่าที่ดินในเขตเมือง โดยเสนอให้ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและการทำเกษตรกรรมแบบเข้มข้น มีการรักษาภูมิทัศน์ของพื้นที่เพื่อพัฒนาด้านการท่องเที่ยว ส่งเสริมการรวมกลุ่มในชุมชนให้ใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างคุ้มค่า และให้ความรู้ในการใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการเกษตร เพื่อชะลอการเปลี่ยนแปลงให้พื้นที่เกษตรกรรมยังคงอยู่ต่อไป

7. กรอบความคิดในการศึกษา

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม เป็นการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปสู่การหาแนวทางในการลดผลกระทบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลอดจนนำเสนอแนวทางในการจัดการตลาดน้ำ เพื่อให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

ซึ่งเนื้อหาในบทนี้จะเป็นการนำเสนอรายละเอียดวิธีดำเนินการศึกษาตลอดจนแหล่งที่มาของข้อมูล วิธีการที่ใช้ในการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ประมวลผลข้อมูล โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

1. พื้นที่ศึกษา
2. ประชากรที่ศึกษา
3. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการได้มาของข้อมูลในการศึกษา
4. วิธีการที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
5. นำเสนอผลการศึกษา

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ศึกษามีส่วนสำคัญอย่างมากในการศึกษาเชิงคุณภาพ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงให้ความสำคัญกับการเลือกพื้นที่ศึกษา โดยต้องเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ที่ชุมชนได้รื้อฟื้นตลาดน้ำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยว(โดยคาดหวังว่าวิธีการนี้จะมีประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน) และชุมชนกำลังเกิดปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนอันเนื่องมาจากการขยายตัวของกิจกรรมการท่องเที่ยว จากการที่ผู้ศึกษารู้จักตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งแต่ยังเป็นตลาดน้ำขนาดเล็ก

จนปัจจุบันตลาดน้ำนี้มีการขยายตัวและเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ทำให้ผู้ศึกษาคิดว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นตลาดน้ำที่มีแนวโน้มว่าจะกำลังประสบปัญหาดังกล่าว จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาอย่างเร่งด่วนก่อนที่ตลาดน้ำแห่งนี้จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้นและเกิดการเบียดเบียนทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรวัฒนธรรม ตลอดจนวิถีชีวิตปกติของผู้คนโดยรอบ เหมือนอย่างที่เคยเกิดในตลาดน้ำวัดไทร ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ตลาดน้ำดอนหวาย และตลาดน้ำอัมพวา

นอกจากนี้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมยังตั้งอยู่ในชุมชนที่ยังหลงเหลือกลิ่นอายความเป็นชุมชนเกษตรกรรม โดยชาวบ้านโดยรอบตลาดน้ำบางส่วนยังมีการทำสวนอยู่ ในขณะที่พื้นที่ส่วนใหญ่ของกรุงเทพฯกลายเป็นย่านพานิชยกรรมจนเกือบหมด พื้นที่บริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยมจึงเป็นพื้นที่ที่ช่วยบอกเล่าประวัติศาสตร์และพัฒนาการของกรุงเทพมหานครที่มีรากฐานมาจากการเป็น “ชุมชนชาวสวน” ดังนั้นจึงต้องศึกษาหาแนวทางการจัดการที่เหมาะสมก่อนที่ร่องรอยพัฒนาการของกรุงเทพฯและเสน่ห์ของตลาดน้ำ จะหายไป

ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่สำหรับการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม ไว้ดังนี้

1. พื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

อยู่บริเวณถนนบางระมาด แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร แต่เดิมตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีเพียง 2 โชน คือ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 1 และตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2 ซึ่งอยู่บริเวณริมคลองลัดมะยม(ฝั่งตะวันออก) ทั้งฝั่งเหนือและตติริมคลองฝั่งใต้ของถนนบางระมาด และต่อมามีการขยายเพิ่มขึ้นมาอีก 4 แห่ง คือ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 3 อยู่โชนฝั่งเหนือของถนนบางระมาด 1 แห่ง ตลาดน้ำนี้อยู่ติดกับตลาดน้ำลัดมะยม 2 ด้านทิศตะวันออก ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 4 อยู่ตติริมคลองต่อเนื่องลงไปทางทิศใต้ของตลาดน้ำลัดมะยม 1 และอีก 1 แห่งอยู่ริมคลองฝั่งตรงข้ามตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 1

2. พื้นที่บริเวณโดยรอบตลาดน้ำคลองลัดมะยม

เป็นพื้นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านใกล้ๆกับตลาดน้ำ , พื้นที่แหล่งเรียนรู้และการสนทนา (โรงเรียนวิถีถิ่น ศาลาลมจอย บึงบัว โรงควาย) พื้นที่บริการเช่าที่จอดรถ และพื้นที่ของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำคลองลัดมะยม (บริการขี่ควายชมสวน,บริการขี่ม้าชมสวน, พิพิธภัณฑสถานตลาดน้ำคลองลัดมะยม,)

ประชากรที่ศึกษา

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้กำหนดประชากร ดังต่อไปนี้

1. ผู้นำชุมชนและผู้ริเริ่มก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม (คุณชวน ชูจันทร์)
2. ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม จำนวน 6 ราย เป็นกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในระดับนโยบาย มีบทบาทในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาตลาดน้ำฯ
3. ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานตลาดน้ำคลองลัดมะยม (คุณสุรชัย รุณบุญรอด)
4. ผู้ค้าในตลาด,ผู้ประกอบการที่เป็นคนในชุมชนคลองลัดมะยม จำนวน 6 ราย คนกลุ่มนี้สามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนคลองลัดมะยม

5. ชาวบ้านที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำ , ผู้สูงอายุในชุมชน จำนวน 5 ราย
6. หัวหน้าโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน (รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)
7. เจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ เขตตลิ่งชัน (พิริยา ทองสีปาน)
8. นักท่องเที่ยว จำนวน 30 ราย เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ช่วยชี้วัดประสิทธิผลในการจัดการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมว่าสามารถตอบสนองความพึงพอใจได้มากเพียงใด

การกำหนดวิธีวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาจากข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ทำการศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลจากแหล่งศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ ห้องสมุดของสถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ ข่าวจากหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ โดยข้อมูลที่ศึกษารวบรวม ได้แก่ แผนที่ เอกสาร หนังสือ วรรณกรรม บทความ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รายงานการศึกษา รายงานสรุปประชุมสัมมนา รายงานสรุปวิชาการ และการศึกษาข้อมูลภาคสนาม ได้แก่ การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์และการตรวจสอบถ่วง

วิธีการศึกษาและเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research)

ได้แก่ การรวบรวมจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสาร ได้แก่ การทบทวนงานเขียนเกี่ยวกับตลาดน้ำเพื่อให้เกิดความเข้าใจว่าตลาดน้ำแบบดั้งเดิมดำรงอยู่และเสื่อมสลายได้ด้วยบริบทใด และตลาดน้ำรูปแบบใหม่มีรูปแบบต่างไปจากตลาดน้ำดั้งเดิมอย่างไร รวมถึงทบทวนแนวคิดเรื่องการจัดการ เช่น การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างแนวคำถามเรื่อง การจัดการ และใช้เป็นหลักการหรือกรอบในการนำเสนอแนวทางในการจัดการที่เหมาะสมต่อไป และส่วนสุดท้ายคือการสำรวจงานวิจัยในพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่ผ่านมา ได้แก่ รายงานวิจัยในโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชันและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง รวมถึงบทความในวารสาร สิ่งพิมพ์และเว็บไซต์ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองลัดมะยม ข้อมูลเหล่านี้เป็นการศึกษาจาก จุลสาร เอกสาร หนังสือ วรรณกรรม บทความ บทวิจารณ์ วิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ รายงานการศึกษา รายงานสรุปการประชุมสัมมนา รายงานสรุปวิชาการ จดหมายข่าว เอกสาร เผยแพร่ ข่าวจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และเวทียูทิวบ์ต่างๆ

2. การสำรวจพื้นที่ (Field Research)

เป็นการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามในช่วงเดือน พฤศจิกายน 2553 และในช่วงเดือนสิงหาคม 2555 – พฤษภาคม 2556 ในพื้นที่ศึกษาที่กำหนดไว้

3. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

โดยสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชน ผู้บริหารตลาดน้ำ, ผู้ค้า/ผู้ประกอบการตลาดน้ำ, ชาวบ้านที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำ ผู้สูงอายุในชุมชน และเจ้าหน้าที่วิชาการเกษตรปฏิบัติการ แนวคำถามของแบบสัมภาษณ์จะเป็นแบบคำถามปลายเปิด (Open-Ended Question) เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้ตอบคำถามและแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยจะประกอบไปด้วย

1. ผู้นำชุมชน โดยกำหนดคำถามที่ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนคลองลัดมะยม, แนวความคิดหรือมูลเหตุจูงใจที่ทำให้เกิดการริเริ่มจัดทำตลาดน้ำเพื่อแก้ปัญหาของชุมชน, การประเมินคุณค่าหรือพิจารณาถึงวิธีการ/ทางเลือกอื่นนอกจากการจัดทำตลาดน้ำ, วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม, กระบวนการดำเนินการจัดตั้ง ปัญหาอุปสรรคที่พบเจอ กระบวนการขยายตัวของตลาดน้ำ แนวทางที่ใช้ในการจัดการตลาดน้ำในปัจจุบัน(การบริหารจัดการตลาด, พื้นที่/ภูมิทัศน์, การจัดการสินค้า, กิจกรรมการท่องเที่ยว, กิจกรรมพัฒนาชุมชน/สร้างการมีส่วนร่วม, การจัดการแหล่งเรียนรู้, การสร้างเครือข่าย, การประชาสัมพันธ์/การตลาด, การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยว) และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน

2. ผู้บริหารตลาดน้ำ โดยได้กำหนดคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษา ดังนี้ ที่มาของจัดตั้งตลาดน้ำ การสร้างเอกลักษณ์ของตลาดน้ำ แนวทางที่ใช้ในการจัดการตลาดน้ำ(การบริหารจัดการตลาด, พื้นที่/ภูมิทัศน์, การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว, การจัดการสินค้า, กิจกรรมการท่องเที่ยว, กิจกรรมพัฒนาชุมชน/สร้างการมีส่วนร่วม, การจัดการแหล่งเรียนรู้, การสร้างเครือข่าย, การประชาสัมพันธ์/การตลาด, การลดผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยว) ข้อคิดเห็นด้านปัญหา และข้อเสนอแนะด้านการจัดการตลาดน้ำอย่างเหมาะสม

3. ผู้ค้า/ผู้ประกอบการตลาดน้ำ โดยกำหนดคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการขยายตัวของตลาดน้ำ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนหลังจากมีตลาดน้ำ

4. ชาวบ้านที่อาศัยโดยรอบตลาดน้ำ ผู้สูงอายุในชุมชน คำถามที่ครอบคลุมประเด็นการศึกษา ได้แก่ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับตลาดน้ำในสมัยก่อน ประวัติความเป็นมาของชุมชน และการดำเนินชีวิต การทำมาหากินของชุมชนย่านคลองลัดมะยม ปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงสภาพของชุมชนก่อนมีการจัดตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม ชุมชนก่อนมีการจัดตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม ความคิดเห็นต่อการมีอยู่ของตลาดน้ำคลองลัดมะยม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาของตลาดน้ำคลองลัดมะยม ความคิดเห็นต่อด้านผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่

5. เจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ เขตตลิ่งชัน คำถามที่ครอบคลุมประเด็นศึกษา ได้แก่ ขนาดพื้นที่สวนยกร่องและจำนวนเกษตรกรในแขวงบางระมาด บทบาทของนักวิชาการเกษตรในการช่วยเหลือชาวสวนบริเวณคลองลัดมะยม และสถานการณ์พื้นที่การเกษตรบริเวณคลองลัดมะยมในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา และ ความคิดเห็นต่อการขยายตัวของตลาดน้ำ

4. การสำรวจสอบถาม (Questionnaire survey)

โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 30 คน โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อคำถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การมาเที่ยวตลาดน้ำคลองลัดมะยม ในประเด็นเกี่ยวกับการเดินทางมายังตลาดน้ำ ช่องทางที่นักท่องเที่ยวได้รู้จักสถานที่ และสิ่งที่น่าสนใจที่ชวนชอบในตลาดน้ำ

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีประเด็นคำถามหลัก 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการด้านภูมิทัศน์และพื้นที่โซนร้านค้า การจัดการด้านสินค้า การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ใช้มาตรวัดทัศนคติตามวิธีของลิเคิร์ต ซึ่งแบ่งออกได้ 5 ระดับ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด เท่ากับ 5,4,3,2,1

ตอนที่ 4 ปัญหาที่พบและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ

5. การสังเกตการณ์ (Observation)

ได้แก่ การสังเกตการณ์สภาพแวดล้อมของชุมชน กิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน การจัดภูมิทัศน์และการปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยวผู้มาเยือน ตลอดจนการสังเกตการณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ถึงปฏิกริยาท่าทางต่างๆต่อประเด็นคำถาม และความรู้สึกเกี่ยวกับการพัฒนาตลาดน้ำคลองลัดมะยม

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ในการศึกษาเชิงคุณภาพ การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล สามารถดำเนินการไปได้พร้อมกับขั้นตอนของการเก็บข้อมูลและนักศึกษาจะต้องนำข้อมูลที่ได้นั้นมาจำแนกและจัดหมวดหมู่เพื่อแสดงให้เห็นความหมาย ที่ข้อมูลเหล่านั้นมีนัยยะแสดงถึงปรากฏการณ์ของความสัมพันธ์ในบริบทต่างๆ โดยประเด็นสำคัญเป็นอันดับแรกที่ได้ทำการศึกษา คือ บริบทของความเป็นมาของชุมชน และ

พัฒนาการของตลาดน้ำฯ ซึ่งเป็นการสร้างความเข้าใจชุมชนในภาพรวมทั้งหมด แล้วจึงนำข้อมูลเหล่านั้นมาวิเคราะห์เชื่อมโยง บนพื้นฐานแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง คือ แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของตลาดน้ำแบบดั้งเดิมและตลาดน้ำรูปแบบการท่องเที่ยว แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และแนวคิดเกี่ยวกับผลกระทบของการท่องเที่ยว ซึ่งกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจะเริ่มกระทำไปเรื่อยๆพร้อมๆกับการเก็บข้อมูล

การนำเสนอข้อมูล

ในการนำเสนอรายงานผลการศึกษา ผู้ศึกษาใช้วิธีการเขียนเชิงวิเคราะห์ (Analysis Descriptive) โดยการนำเสนอข้อมูลอ้างอิงจากปรากฏการณ์จริงๆและข้อมูลจากการวิเคราะห์ที่ความควบคู่กัน เพื่ออธิบายให้เข้าใจถึงสภาพของชุมชนคลองลัดมะยม พัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงของตลาดน้ำคลองลัดมะยม สภาพะการจัดการที่เป็นอยู่ ตลอดจนสภาพปัญหา ต่อมาจึงวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการลดผลกระทบลบต่อระบบนิเวศและวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชนย่านตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตลอดจนนำเสนอแนวทางในการจัดการตลาดน้ำฯที่เหมาะสมตามกรอบแนวคิดเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยใช้ตารางข้อมูล แผนผัง แผนที่ และรูปภาพมาช่วยสนับสนุนผลการวิจัยให้เกิดความชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

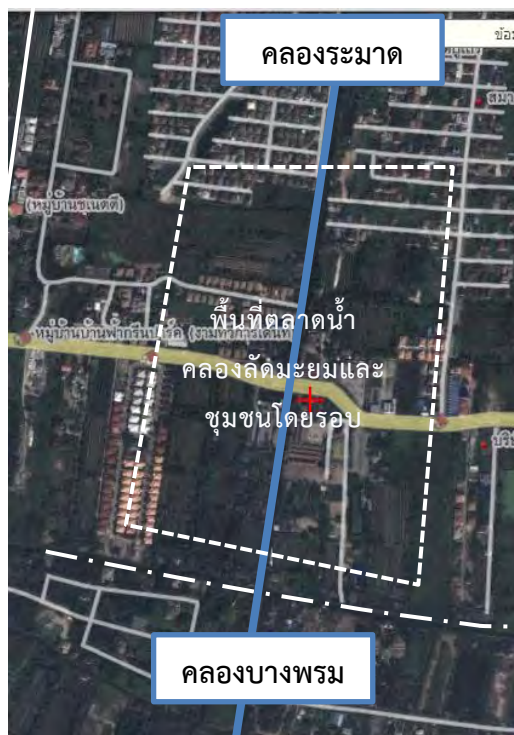
บทที่ 4

ผลการศึกษารายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม

1. ข้อมูลทั่วไปของชุมชนคลองลัดมะยม

1.1 ที่ตั้งและประวัติความเป็นมาของชุมชน

ชุมชนคลองลัดมะยมเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณ 2 ฝั่งคลองลัดมะยม ซึ่งคลองนี้เป็นคลองที่วางตัวไปตามแนวทิศเหนือ-ใต้เชื่อมระหว่างคลองบางระมาดทางทิศเหนือ และเชื่อมกับคลองบางพรหมทางทิศใต้ มีชาวบ้านอาศัย ราว 20 หลังคาเรือน ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวหนาแน่นทางด้านคลองบางพรหม ส่วนทางตอนบนทางคลองบางระมาดมีผู้คนอาศัยอยู่เบาบาง

ภาพที่ 1 ที่ตั้งและอาณาเขตชุมชนคลองลัดมะยม

(ที่มา: ปรับปรุงจากเมตามิเดีย เทคโนโลยี, แผนที่คลองลัดมะยม, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://map.longdo.com>)

ชุมชนคลองลัดมะยมน่าจะเป็นชุมชนที่ขยายตัวมาจากชุมชนเก่าจากริมคลองบางพรหม เป็นที่น่าสังเกตได้ว่าชุมชนแห่งนี้ไม่มีวัดเก่าแก่ประจำชุมชน วัดประจำชุมชนเพิ่งสร้างขึ้นมาได้ประมาณ 30 กว่าปี(พ.ศ.2515-2516) ชื่อว่าวัดศิริวัฒนาราม ตามประวัติ ผู้สูงอายุในชุมชนเล่าว่า เดิมเป็นที่นาของ ตาถิ่น และยายแก้ว ต่อมายกให้หลานชื่อว่า ยายศิริ หยุ่นแดง และยายศิริก็อุทิศที่ดินผืนนี้ให้สร้างวัด ชื่อว่าวัดถิ่น แก้ว ศิริวัฒนาราม แต่ชื่อวัดยาวเกินไป ภายหลังจึงตัดสั้นเหลือเพียง วัดศิริวัฒนาราม

ภาพที่ 2 วัดศิริวัฒนาราม

คุณตาซุบ ชูจันทร์ (2553) ผู้เฒ่าวัย 95 ปี เล่าว่า บ้านเดิมอยู่ชายคลองบางพรหม เลย จากวัดศิริวัฒนาราม คุณตาย้ายมาสร้างบ้านที่คลองลัดมะยม ซึ่งปัจจุบันคือบริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งใต้ ประมาณช่วงที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือ ปีพ.ศ. 2484 เดิมทีที่ดินผืนนี้เป็นที่ของยาย แล้ว ยายขายให้กับตาแจ่มคลองบางขุนศรี แล้วตาซุบถึงมาซื้อต่อจากต่อแจ่ม ที่ดินมีเนื้อที่ขนาด 3 ไร่ 1 งาน 20 วา ที่ตรงนี้เป็นสวนตั้งแต่ดั้งเดิม ซึ่งเป็นสวนเก่าต่อเนื่องกันไปนับจากคลองบางพรหมถัดขึ้นมา สวนบริเวณนี้ส่วนใหญ่นิยมปลูกฝรั่งพันธุ์พื้นเมือง แต่ภายหลังเมื่อคุณตาได้เป็นเจ้าของที่ดินแล้วจึงได้เปลี่ยน มาปลูกพืชล้มลุกแทน เช่น กล้าย ข้าวโพด อ้อย แตง และมะเขือ

เมื่อประมาณ 70 ปีที่แล้ว พื้นที่ถัดขึ้นไปทางเหนือของที่ดินของคุณตาซุบ ชูจันทร์ และพื้นที่ส่วนใหญ่บริเวณริมคลองลัดมะยมยังมีสภาพเป็นทุ่งนากว้างขวางสุดลูกหูลูกตาต่อเนื่องไปถึงเขตทวีวัฒนา การทำนาที่นี่จึงอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก โดยจะเริ่มฤดูการเพาะปลูกในราวเดือนพฤษภาคม-เดือนมิถุนายน ข้าวที่นำมาหว่านในนามีทั้งข้าวหนัก และข้าวเบา หากเป็นข้าวหนัก เช่น พันธุ์เขาแก้ว พันธุ์เขาพลูดาด จะเริ่มปลูกเดือนพฤษภาคมและเก็บเกี่ยวในเดือน มกราคม-กุมภาพันธ์ ส่วนข้าวเบา พันธุ์ที่นิยมปลูก คือ พันธุ์ขาวเสมอ จะเริ่มปลูกในเดือนมิถุนายน แล้วไปเก็บเกี่ยวในเดือนธันวาคม ข้าวเปลือกที่ได้โรงสีจากคลองบางเชือกหนังจะมารับซื้อต่อในอัตราเกวียนละ 80 บาท

วิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวบ้านแถบนี้ ทั้งในเรื่องของความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรมและการละเล่นล้วนมีพื้นฐานมาจากการเป็นสังคมชวาณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความเคารพศรัทธาต่อเจ้าแม่โพสพ โดยชาวบ้านได้มีการสร้างศาลเจ้าโพสพขึ้นที่สี่แยกคลองบางพรหม ในบริเวณที่ดินของยายไข่ เมื่อ 100 กว่าปีมาแล้ว ปัจจุบันคุณยายสมพร(อายุ 83 ปี) ผู้เป็นหลานคุณแลที่ดินนี้อยู่ (ซุบ ชูจันทร์, 2553)

ภาพที่ 3 ศาลแม่โพสพหลังเก่าริมคลองบางพรหม

คุณตาบุญช่วย ปานพรหม (2553) ปัจจุบันอายุ 89 ปี เล่าว่า เดิมทีศาลแม่โพสพไม่ได้มีสภาพอยู่ริมคลองอย่างที่เห็น แต่ที่เป็นเช่นนี้เพราะน้ำในคลองเซาะตลิ่งจนพัง และยังเล่าเพิ่มเติมอีกว่า อันที่จริงศาลเจ้าแม่โพสพนั้นมีอยู่ 2 หลัง แต่สร้างขึ้นมาไม่พร้อมกัน ศาลหลังแรกสร้างตอนที่คุณตาอายุประมาณ 11 ขวบ โดยมีพ่อของคุณตาบุญช่วยเป็นเจ้าภาพในการก่อสร้าง ในขณะนั้นได้บวชเป็นพระมีฉายาว่า หลวงปู่เสาร์ วัดประดู่ (วัดอินทาราม) โดยทำการเรียกรับเงินจากชาวบ้านและว่าจ้างช่างซื้อดาผินทำการก่อสร้าง จากนั้นอีกหลายปีต่อมาจึงได้สร้างศาลเพิ่มขึ้นมาอีกหลังไว้สำหรับทำบุญเลี้ยงพระด้านหลังศาลแม่โพสพ แต่เนื่องจากขาดการบำรุงรักษามาเป็นเวลานานจึงทำให้ศาลาทำบุญเลี้ยงพระพังลงหมด เหลือเพียงศาลที่สำหรับประดิษฐานองค์แม่โพสพหลังเดียว

สมัยก่อนที่ยังมีการทำนา ในช่วงประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน ซึ่งเป็นช่วงก่อนเริ่มฤดูกาลทำนา ชาวบ้านจะทำพิธีไหว้แม่โพสพ โดยเริ่มจากแต่งตัวออกจากบ้านไปขายทองตั้งแต่ 7 โมงเช้า จากนั้นจึงกลับมาใส่บาตรเช้า และทำบุญเลี้ยงฉนเพล ของที่ใช้ไหว้แม่โพสพ ประกอบด้วย ผลไม้ นานาชนิด ไม่มีเนื้อสัตว์ปน ชาวบ้านแถบนี้นิยมนำมะม่วงอกร่อง มะม่วงพราหมณ์ชายเมี้ย และกล้วยน้ำว้าไหว้แม่โพสพ พอตกเย็นจะมีลิเก ละครชาตรี ซึ่งชาวบ้านหามาเล่นเป็นประจำทุกปี หลังจากที่ข้าวเริ่มออกรวงได้ซักระยะ ชาวนาก็จะทำพิธีทำขวัญข้าว โดยให้ผู้หญิงเป็นผู้ประกอบพิธี ด้วยการนำกระเช้าที่สานขึ้นเองขนาดประมาณ 2 อุ้งมือ บรรจุผลไม้ อ้อยหันแวน ขนมหันอับ ไปแขวนกับไม้ที่ปักไว้ใกล้ๆ กับรวงข้าวในช่วงเช้าของวัน (ไฉน ชาวเจริญ, 2553)

เมื่อสิ้นฤดูการทำนา ชาวนานวดข้าวนำข้าวเข้ายุ้งแล้ว ในช่วงเดือน3-4 ชาวบ้านก็จะจัดงานประเพณี ก่อพระทรายข้าวเปลือก (พิธีเอาข้าวไปกอง) งานจะเริ่มก่อนสวดมนต์เย็น ชาวบ้านแต่ละบ้าน แต่ละครอบครัวจะร่วมกันนำข้าวเปลือก(ข้าวพันธุ์ฉัตร)มาจากบ้านของตน มาเทกองรวมกันคนละถึงๆ ข้าวกองที่ใหญ่สุดจะอยู่ตรงกลาง ล้อมรอบด้วยข้าวกองเล็กอีก 4 มุม และปักธงฉัตรไว้ที่กองข้าวทั้ง4 พร้อมทั้งพันสายสิญจน์รอบกองข้าว เสร็จแล้วก็นิมนต์พระมาสวดรอบเย็น ในช่วงกลางคืนจะมีลิเกจัดไว้ให้ชาวบ้านชม รุ่งเช้าวันต่อมาก็นิมนต์พระมาสวดมนต์และถวายภัตตาหาร ถือเป็นอันเสร็จพิธี และทำการยกกองข้าวเปลือกทั้งหมดถวายให้วัด ข้าวเปลือกที่ถวายให้วัดนี้จะมีโรงสีจากบางเขื่อนหนึ่งมารับซื้อต่อเงินที่ได้จากการขายข้าวเปลือกทั้งหมดยกให้วัด ปิดท้ายด้วยการแสดงละครชาตรี (บุญช่วย ปานพรม, 2553)

ภาพที่ 4 คุณตาบุญช่วย ปานพรม

ภาพที่ 5 คุณตาซูป ชูจันทร์

ประมาณปีพ.ศ.2500 เป็นต้นมาวิถีชีวิตชาวนาแถบคลองลัดมะยมได้เปลี่ยนไป จากที่เคยทำนากันก็เริ่มปรับที่นา หันมากร่องสวนทยอยไล่ตามกันไปเรื่อยๆ คุณตาบุญช่วย ปานพรม (2553) บิดาของคุณไฉน ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งเหนือ เล่าให้ฟังว่า ตนเป็นคนรุ่นแรกๆ ที่ปรับพื้นที่จากที่นามายกร่องสวน ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด15 ไร่ เริ่มตั้นกร่องสวนในปีพ.ศ. 2506 ในขณะนั้นพื้นที่รอบข้างที่ดินคุณตาบุญช่วยก็ยังเป็นนาอยู่ คุณตาต้องการเปลี่ยนมาทำสวนเพราะเห็นตัวอย่างชาวนาแถบบางน้อย บางเขื่อนหนึ่งเปลี่ยนมาทำสวนแล้วได้รายได้ดีจึงอยากทำบ้าง ในระยะแรกปลูกมันเทศ โดยไปได้พันธุ์มาจากดอนเมือง ผลผลิตที่ได้จะมีแม่ค้าจากตลาดบางแคและตลาดเทเวศน์ มาติดต่อขอรับซื้อถึงในสวน ในราคาก็โลกรั่มละ 35 บาท (สมัยนั้นทองคำ บาทละ 40 บาท) นอกจากมันเทศแล้วคุณตายังได้ปลูกข้าวโพดข้าวเหนียวและแตงโม ให้แม่ค้าปากคลองตลาดรับไปขายอีกด้วย จากนั้นมาก็ปรับเปลี่ยนชนิดพืชมาเรื่อยๆ ตั้งแต่ถั่วพูลู แตงกวา ขิง และโหระพา จนกระทั่งหันมาทำสวนเครื่องต้มยำประมาณปีพ.ศ. 2514-2515 ในปีพ.ศ. 2526 เกิดน้ำท่วมหนักสวนบริเวณนี้ล่มทั้งหมด ภายหลังน้ำลดคุณตาได้ฟื้นสวนขึ้นใหม่ ในปีพ.ศ.2528 คุณตาได้ลงต้นมะกรูดพร้อมปลูกทองหลาง และพื้นที่อีกแถบหนึ่งปลูกขิงและตะไคร้

กระนั้นก็ตาม ถึงจะเลิกทำนาแต่ก็ยังคงมีความศรัทธาและไหว้องค์แม่โพสพเหมือนเดิม บางบ้านก็มืองค์แม่โพสพตั้งไว้ประจำบ้าน ที่สำคัญยังมีการจัดงานไหว้แม่โพสพเหมือนเดิมแต่เปลี่ยนจากเดือน 3-4 มาเป็นเดือน 6 แทน และไม่มีการก่อกองข้าวเหมือนแต่ก่อน คือทำพิธีแค่ปิดทองแม่โพสพ ทำบุญเลี้ยงพระช่วงเช้า และเพลถือเป็นอันเสร็จพิธีการ

ภาพที่ 6 ศาลแม่โพสพหลังใหม่ภายในวัดศิริวัฒนาราม

(ที่มา: เมืองโบราณ, ศาลแม่โพสพริมคลองบางพรม: หลักฐานทุ่งนาฝั่งธนฯ, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://www.muangboranjourn.com/modules.php?name=Sections&op=viewarticle&artid=168>)

ในระยะแรกๆ ศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมยังคงอยู่ที่ศาลแม่โพสพตรงแยกคลองบางพรม องค์แม่โพสพก็ยังคงประดิษฐานอยู่ในศาลนั้นอยู่ ต่อมาองค์แม่โพสพองค์เดิมนี้ถูกขโมยไปปีพ.ศ. 2522 (ซุบ ชูจันทร์, 2553) หลายปีต่อมาจึงมีการเรียไรเงินกันภายในชุมชนร่วมกันหล่อองค์แม่โพสพขึ้นใหม่ทดแทนองค์เดิมที่หายไป จนกระทั่งมีการสร้างวัดศิริวัฒนารามขึ้น ในปีพ.ศ. 2515-2516 และเมื่อ 10 ปีที่ผ่านมาได้มีการสร้างศาลแม่โพสพภายในวัดศิริวัฒนารามและได้ทำการย้ายแม่โพสพไปประดิษฐานที่ศาลหลังใหม่ นับจากนั้นเป็นต้นมางานแม่โพสพจึงได้ไปจัดที่วัดศิริวัฒนารามและได้ผนวกไว้เข้ากับงานประจำปีของวัดซึ่งจัดขึ้นในช่วงเดือน 6 ของทุกปี (ไฉน ขาวเจริญ, 2553)

ในช่วงประมาณปีพ.ศ. 2538-2539 มีการตัดถนนวงแหวนรอบนอก สายกาญจนภิเษก ส่งผลให้มีการตัดถนนผ่านชุมชนคลองลัดมะยมไปบรรจบกับถนนวงแหวนรอบนอก ลุงมนัส แก้วคำ (2556) เล่าว่า ถนนบางระมาด หรือซอยสุขาภิบาล เพิ่งจะมีการตัดขึ้นภายหลังจากที่เกิดถนนวงแหวนรอบนอกขึ้นแล้ว โดยชาวบ้านได้สละที่ดิน ที่นา เพื่อสร้างถนน นับจากนั้นมานักธุรกิจจอสั่งหาริมทรัพย์ก็ได้เข้ามาซื้อที่ดินบริเวณนี้ ชาวบ้านส่วนใหญ่ตัดสินใจขายเพราะต้องการนำเงินไปซื้อที่ดินที่ต่างจังหวัด ซึ่งได้พื้นที่มากกว่าและราคาสูงกว่า แต่บางส่วนไม่เต็มใจขายแต่ขายเพราะถูกบ้านจัดสรรโอบจนทำสวนไม่ได้

จึงตัดสินใจขาย ชาวสวนที่ยังหลงเหลืออยู่ก็ยังคงรักษาความสัมพันธ์กันแบบพี่ แบบน้อง รู้จักกันหมดทุกครัวเรือน แต่เนื่องจากแต่ละบ้านต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ดูแลสวนของตน จึงไม่ค่อยมีเวลาสังสรรค์ พบปะคุยกัน นอกจากนี้จะมีงานบุญ งานบวช หรือเวลาลงแขกยกร่องสวนเท่านั้นถึงจะได้พูดคุยกัน

1.2 สภาพทั่วไปของชุมชนคลองลัดมะยม

1.2.1 สภาพบ้านเรือน

เรือนพักอาศัยยังมีลักษณะเป็นเรือนแบบพื้นถิ่นองค์ประกอบที่สำคัญของสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ เรือนพักอาศัย มีใต้ถุนสูง เรือนเก็บเรือ และศาลาท่าน้ำ

ส่วนการตั้งถิ่นฐานของครัวเรือนนอกภาคเกษตรกรรม มีทั้งที่ปลูกสร้างบนที่ดินส่วนตัวและอยู่ในบริเวณบ้านจัดสรร การตั้งถิ่นฐานเพิงมีในภายหลังจากการพัฒนาระบบถนนโดยรอบพื้นที่ โดยเฉพาะอิทธิพลจากถนนราชพฤกษ์และถนนพุทธมณฑลสาย 1 ทำให้มีการอพยพของคนนอกชุมชนที่ไม่ใช่เกษตรกรเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานตามแนวถนนบางระมาดหรือตามซอยที่แยกไปจากถนน วัสดุส่วนใหญ่ที่ใช้เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก มีลักษณะเป็นบ้านเดี่ยว 2 ชั้น บางส่วนริมถนนบางระมาดเป็นอาคารพาณิชย์ ขนาดความสูงเกิน 4 ชั้น และมีแนวโน้มว่าจะขยายตัวไปอีกหลายส่วนของถนนบางระมาด

ภาพที่ 7 อาคารพาณิชย์ 4 ชั้นริมถนนบางระมาด ใกล้กับตลาดน้ำคลองลัดมะยม

ภาพที่ 8 ที่พักอาศัยของชาวบ้านที่อาศัยที่ชุมชนคลองลัดมะยมมาแต่ดั้งเดิม

1.2.2 เส้นทางคมนาคม

เส้นทางสัญจรทางบก มีเส้นทางสัญจรทางบกสายหลัก คือ ถนนบางระมาด โดยเริ่มจากฝั่งตะวันออกของพื้นที่ตรงสี่แยกอินทราวาสตรงถนนพุทธมณฑลสาย 1 และ ไปสิ้นสุดที่บริเวณถนนกาญจนาภิเษก ถนนบางระมาดในอดีตเป็นถนนลูกรัง เส้นเล็กๆ คดเคี้ยว เพิ่งจะได้ปรับปรุงเป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กความกว้าง 8 เมตร รวมไหล่ทางเมื่อไม่กี่ปีมานี้

การสัญจรทางน้ำ คลองสายหลักในพื้นที่ คือ คลองลัดมะยม ที่วางตัวตามแนวเหนือใต้ ทางทิศเหนือเชื่อมกับคลองบางระมาด ปลายทางด้านทิศใต้เชื่อมกับคลองบางพรหม ปัจจุบันเรือที่สัญจรในคลองนี้ส่วนใหญ่จะเป็นเรือหางยาวที่พานักท่องเที่ยวในพื้นที่ จะหนาแน่นมากโดยเฉพาะในวันเสาร์ – อาทิตย์ รองลงมา คือ การสัญจรของคนภายในชุมชน

ยานพาหนะที่ใช้ในการคมนาคมทางบกหรือทางถนนมีหลายประเภท ส่วนใหญ่ประชาชนในพื้นที่จะใช้รถยนต์ส่วนบุคคล หรือรถจักรยานยนต์ รถสาธารณะ คือรถสองแถวสายสถานีรถไฟบางกอกน้อย – สนามหลวงปักษ์ใต้

1.2.3 ลักษณะลักษณะทางสังคม และการประกอบอาชีพ

ชาวชุมชนคลองลัดมะยมส่วนใหญ่มีเชื้อสายไทยนับถือศาสนาพุทธ โดยจะไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและทำบุญที่วัดใกล้ชุมชน ได้แก่ วัดศิริวัฒนาราม วัดโพธิ์บางระมาด และวัดอินทราวาส คนในชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณคลองลัดมะยมมาแต่ดั้งเดิมส่วนใหญ่จะอาศัยร่วมกันในลักษณะครอบครัวขยายมีสมาชิกครอบครัวอาศัยอยู่ร่วมกัน 3 รุ่น ขึ้นไป โดยชาวชุมชนคลองลัดมะยมจะสร้างที่อยู่อาศัยในพื้นที่สวนของตนเอง ต่างจากชุมชนชานนาที่คนในชุมชนจะตั้งบ้านเรือนใกล้ชิดติดกันเป็นกลุ่มๆ ส่วนคนที่ย้ายมาจากพื้นที่อื่นจะอาศัยอยู่ในหมู่บ้านจัดสรร

ในอดีตชุมชนคลองลัดมะยมทุกหลังคาเรือนประกอบอาชีพทำสวนเป็นหลักแต่ปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทางเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพารายได้นอกภาคเกษตรกรรมมากขึ้น ปัจจุบันยังมีเกษตรกรหลงเหลืออยู่ในชุมชนคลองลัดมะยมอยู่ราว 36 ครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนจะปลูกพืชหลายชนิดในสวนของตนเอง โดยพืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ พืชที่เป็นเครื่องแกง เช่น ข่า ตะไคร้ มะกรูด เป็นต้น เกษตรกรนอกจากจะมีรายได้จากภาคเกษตรกรรมแล้วสมาชิกคนอื่นๆ ในครัวเรือนยังมีรายได้จากอาชีพนอกภาคเกษตร อาทิ รายได้จากการมีเงินเดือนประจำประกอบธุรกิจการค้า และรับจ้างทั่วไป

ภาพที่ 9 การทำสวนในชุมชนคลองลัดมะยมที่ยังคงหลงเหลือให้เห็นอยู่

อย่างไรก็ตามแรงงานในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงและมีอายุเฉลี่ยสูงขึ้น ส่วนแรงงานในชุมชนที่มีอายุน้อย หันไปใช้แรงงานหารายได้ในด้านอื่น ลูกหลานผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม 29 ครัวเรือน จาก 36 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ไม่ต้องการทำอาชีพเกษตรกรรมต่อไป เนื่องจากเป็นอาชีพที่ลำบาก นอกจากนี้พื้นที่เกษตรกรรมที่เป็นหัวใจหลักของชุมชนคลองลัดมะยมก็มีแนวโน้มลดลงเช่นกันเนื่องจากเกษตรกรส่วนใหญ่ในชุมชน 27 ครัวเรือน จาก 36 ครัวเรือน ต้องเช่าที่ดินบรรพบุรุษของตนทำสวน ในอนาคตเกษตรกรส่วนนี้อาจถูกบอกเลิกสัญญาให้เช่าที่ดินแล้วนำไปพัฒนาเป็นอย่างอื่นหรือปล่อยให้รกร้าง (ประสงค์ จารุรัตน์พงษ์, 2553: 82-99)

2. ความเป็นมา รูปแบบ และพัฒนาการตลาดน้ำ และการท่องเที่ยวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม

2.1 ประวัติการก่อตั้งตลาดน้ำ

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดจากความร่วมมือของเอกชน นำโดยนายชวน ชูจันทร์ซึ่งทำเกษตรกรรมในชุมชนมาโดยกำเนิด ภายหลังจากจบการศึกษา ได้ประกอบอาชีพเป็นพนักงานรัฐวิสาหกิจ ในจังหวัดลำปาง ในปีพ.ศ. 2538 ได้ลาออกจากงาน และกลับมาทำเกษตรกรรมที่ชุมชนคลองลัดมะยมอีกครั้ง พบว่าการทำเกษตรกรรมกำลังได้รับผลกระทบจากการขยายตัวของเมือง เกษตรกรในชุมชนพากันเลิกอาชีพเพาะปลูก คลองลัดมะยมที่เคยใสสะอาด กลับเป็นทางระบายน้ำเสีย คุณชวน ชูจันทร์จึงได้เกิดความคิดว่า หากต้องการอนุรักษ์พื้นที่สวนและวิถีชีวิตเกษตรกรรมที่ จะต้องให้ความสำคัญกับ “น้ำ” เป็นพิเศษ เพราะเมื่อใดที่มีขยะเต็มคลอง บ้านจัดสรรระบายน้ำเสียลงคลองจนน้ำเน่า ชาวสวนก็ต้องเลิกอาชีพทำสวน เพราะสภาพน้ำไม่เหมาะสำหรับใช้รดพืชผักได้อีกต่อไป

เพื่อที่จะปลูกจิตสำนึกของชาวบ้านริมคลอง คุณชวนจึงพยายามรณรงค์ด้วยการพายเรือเก็บขยะในคลองลัดมะยม ในช่วงแรกชาวบ้านพากันสงสัยทำไมคุณชวนเรียนมาสูงแต่กลับมาพายเรือเก็บขยะ แต่ต่อมาชาวบ้านเริ่มเข้าใจว่าคุณชวนเจตนาที่จะทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม และมุ่งรักษาธรรมชาติ และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ชาวบ้านจึงให้การยอมรับคุณชวนมากขึ้น จากนั้นในปีพ.ศ. 2547 ได้จัดตั้งกลุ่มในนามพลังแผ่นดินเพื่อทำประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ร่วมกันพัฒนาคูคลอง ปลูกต้นไม้สองฝั่งคลองลัดมะยม วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2547ชาวบ้านที่มาร่วมกันทำความสะอาดคูคลองในวันนั้น ประกอบด้วย นายชวน ชูจันทร์ นายทองหล่อ แยมสะอาด นายมนัส แก้วคำ และ นายอัฐ กันภัย

จากกิจกรรมในวันนั้นได้ขยายผลมาสู่การก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม ขึ้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 โดยมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการอนุรักษ์แม่น้ำคูคลองในพื้นที่ให้ฟื้นคืนชีพมาอีกครั้งและเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของสวนริมคลองลัดมะยม เพื่อให้ชุมชนได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ทำให้ความสัมพันธ์ในชุมชนดีขึ้นทุกสัปดาห์จะมาพบปะพูดคุยกัน นอกจากนี้เพื่อให้ทุกคนเกิดจิตสำนึกร่วมกันว่าคลองเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องร่วมกันดูแล

2.2 พัฒนาการและการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม

ในช่วง 1- 3 ปี แรก นับจากการก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 บริเวณแรกที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมตั้งอยู่นั้นคือพื้นที่ริมคลองลัดมะยม ทางด้านใต้ของถนน บางระมาด เป็นพื้นที่ส่วนบุคคลของคุณชวน ชูจันทร์และพี่ โดยสร้างร้านค้าเป็นเพิงหลังคามุงจากไว้ในพื้นที่ 2 ส่วน ได้แก่ บริเวณซุ้มขายของบนบก และ ซุ้มขายของบริเวณเลียบริมคลอง และในท้องคลอง

นอกจากการค้าขายอาหาร สินค้าทางการเกษตร และของฝากของที่ระลึกแล้วยังมีบริการขับเรือเที่ยวในวันหยุดเสาร์ อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ตั้งแต่ 9.30 – 15.00 น.

ภาพที่ 10 บริเวณที่ตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมในระยะแรกเริ่ม

ผู้ค้าที่มาร่วมขายในตลาดน้ำคลองลัดมะยมในช่วงนั้นมีประมาณ 20 กว่ารายส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นเครือญาติกับคุณชวน ชาวบ้านในชุมชนคลองลัดมะยมหรือไม่กี่คนสนิทคุ้นเคยกับคุณชวน

สินค้าที่ชาวบ้านนำมาจำหน่ายเกือบทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทอาหารปรุงสำเร็จคาวหวาน อาหารไทยพื้นบ้าน บางส่วนขายสินค้าประเภทของสวนและงานหัตถกรรม อาทิ ร้านกาแฟคุณสุรชัย ร้านขนมไทยที่น้อยหน้า ร้านก๋วยเตี๋ยวเจ๊กสูง ร้านขนมจีนคุณไฉน ป้าแห้วขายผัก ป้าก้อยขายขนมครก และร้านกล้วยทอดคุณเพลิน

ภาพที่ 11 ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ช่วงเริ่มต้น (ที่มา: จากสุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์)

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเมื่อช่วง 1 – 3 ปีแรก มีบรรยากาศค่อนข้างเงียบเหงาซบเซา เนื่องจากในขณะนั้นตลาดน้ำแห่งนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก คนที่มาเที่ยวตลาดน้ำคลองลัดมะยมส่วนใหญ่รู้จักเพราะขับรถผ่านมาพบโดยบังเอิญ

คุณไฉน ชาวเจริญ (2553) ผู้ค้าและผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยมอินฝั่งเหนือ เล่าให้ฟังว่า “ตอนที่เปิดตลาดน้ำใหม่ๆ ขายแบบกระท้อน กระแท่น รถคันไหนจะเข้ามาก็ดีใจแล้ว” สอดคล้องกับคุณสุรชัย รุณบุญรอด (2553) ที่ให้ความคิดเห็นว่าเป็นบรรยากาศตลาดน้ำคลองลัดมะยมในช่วงนั้น “ลูกค้าถามว่า นี่ตลาดหรือป่าช้า เงียบมาก อย่างเวลาฝนตกกรรเลี้ยวเข้ามา แม่ค้ามองชะงัดกัน ว่าคนจะมาจะซื้อของกับใคร ตอนนั้นเปิดขาย เกือบ 8.00 น. ป้ายสามโมงก็หมดลูกค้า” แต่อีกด้านหนึ่งผู้ค้าเองก็มองว่าการมีตลาดน้ำทำให้ใช้เวลาที่มีประโยชน์มากขึ้น ทุกสัปดาห์ก็จะมาพบปะพูดคุยกัน ดังที่คุณอภิรมย์ แก้วคำ (2556) หรือปาก้อย อายุ 57 ปี ชาวบ้านคลองลัดมะยม ที่มาร่วมขายขนมครก ตั้งแต่ตลาดน้ำเริ่มเปิด พ.ศ. 2547 กล่าวว่า “มันเป็นตลาดเล็ก ลูกค้าชอบบ่นว่าของน้อย,.. เสาร์-อาทิตย์ก็ได้พบปะเพื่อนบ้าน มันก็มีความสุขไปอย่างได้ผ่อนคลาย ลูกค้าก็ติดตามมาจนทุกวันนี้ อย่างคนที่ไม่เคยรู้จักก็มาสนิทกัน”

เช่นเดียวกับคุณเพลินพิศ กล้าชื่น (2556) ชาวบ้านคลองลัดมะยมที่มาร่วมขายขนมไทยพร้อมกับคุณอภิรมย์ แก้วคำ กล่าวพ้องกันว่า “ตอนแรกขายตะโก้ 30 ถ้วยก็ยังไม่หมด ของเหลือก็แจกแลกกันกิน สนุก ไปขายของที่ตลาด ค่อยๆ ส่วนใหญ่”

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเมื่อใกล้เข้าสู่ปีที่ 4 บรรยากาศการค้าขายในตลาดน้ำก็ยังคงเป็นไปแบบเรียบง่าย ยังมีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่นี้จำนวนน้อยอยู่ และในช่วงเวลาเดียวกันนี้เองคุณชวนชูจันทร์ก็ประสบปัญหาถูกเจ้าของที่ดินที่ตนเช่าเพื่อทำร้านอาหารและทำสวนบอกเลิกสัญญา ทำให้คุณชวนมีความจำเป็นต้องใช้พื้นที่ตลาดน้ำแห่งนี้สร้างบ้านและร้านค้าแทน และหาพื้นที่ใหม่ที่เหมาะสมกว่าสร้างตลาดน้ำแห่งใหม่ขึ้นแทน

คุณชวนจึงได้เจรจากับคุณไฉน ชาวเจริญ ซึ่งเกี่ยวข้องเป็นญาติกัน ขอใช้ที่ดินสวนซึ่งอยู่อีกฟากของถนนสร้างตลาดน้ำแห่งใหม่เนื่องจากที่ดินผืนนี้มีความกว้างขวางกว่า มีส่วนที่เป็นสวน คลองธรรมชาติ มากกว่า รวมทั้งมีที่จอดรถกว้างขวาง ทำให้มีศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยวในอนาคต โดยเฉพาะการขยายรูปแบบตลาดน้ำจากเดิมที่เป็นตลาดขายสินค้าทางการเกษตร พัฒนาไปสู่การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ และสามารถจัดพื้นที่สวนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้

ที่ดินติดริมคลองลัดมะยม ซึ่งอยู่ฝั่งเหนือของถนนบางระมาด มีขนาดประมาณ 4 ไร่ เป็นที่ดินในกรรมสิทธิ์ของคุณไฉน ชาวเจริญ และ คุณวันทนี นิตทิมน้องสาวคุณไฉน ทั้งสองได้รับมรดกมาจากบิดา ชื่อ นายบุญช่วย ปานพรม เมื่อสิบกว่าปีที่แล้ว โดยคุณไฉนได้รับที่ดินบริเวณที่ติดริมคลองทั้งหมด ปัจจุบันคือพื้นที่ในสวนอาคารตลาด ส่วนคุณวันทนี นิตทิม ได้ที่ดินแปลงถัดมาปัจจุบันคือพื้นที่ในส่วนที่จอดรถ นอกจากนี้ทั้งสองยังได้ที่ดินที่อยู่ถัดขึ้นไปทางทิศเหนืออีกคนละ 4 ไร่ ปัจจุบันคือ พื้นที่สวนเจียมตน

เดิมที่พื้นที่บริเวณที่ปลูกสร้างอาคารตลาด สามีของคุณวันทนี นิตทิมใช้ทำสวนกล้วยไม้มาก่อน แต่ได้ผลผลิตไม่น่าพอใจจึงตัดสินใจถมร่องสวนในปีพ.ศ.2548 โดยถมเรื่อยๆ ทีละน้อย ต่อมาได้มีคนมาขอเช่าที่เอาดินมาลงและตักไปหมู่บ้านมหาตไทย 2 ส่วนที่ดินริมน้ำสามิคุณไฉนได้ปรับปรุงก่อสร้างเชื่อมกันตลิ่งพัง ซึ่งในตอนแรกมีแผนการว่าจะเปิดทำร้านอาหารหรือขายของชำ

ในช่วงที่คุณไฉนปรับพื้นที่สวน ขณะนั้นคุณไฉนก็เป็นแม่ค้าขายขนมจีนอยู่ที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม(ฝั่งที่ดินของคุณชวน) คุณชวนได้ติดต่อคุณไฉนว่าจะย้ายตลาดน้ำคลองลัดมะยมข้ามฝั่งมายังที่ดินคุณไฉน ขณะนั้นที่สวนในส่วนที่ติดคลองและถนน ของคุณไฉนและคุณวันทนี ขณะนั้นได้มีการปรับและถมหน้าดินหมดเรียบร้อยแล้ว โดยคุณชวนให้เหตุผลว่า คุณชวนถูกเจ้าของที่ดินบอกเลิกสัญญาเช่า มีความจำเป็นต้องรื้อพื้นที่ตลาดน้ำเพื่อปลูกบ้านและเปิดร้านอาหาร หากต้องการมีตลาดน้ำต่อไปก็ต้องหาที่ดินสร้างตลาดขึ้นใหม่ หรือมิฉะนั้นก็ต้องเลิกทำตลาดน้ำคลองลัดมะยม

คุณไฉนได้ไปปรึกษาสอบถามความคิดเห็นของคุณตาบุญช่วย ปานพรม ในฐานะที่บิดาเป็นเจ้าของที่ดิน และคุณวันทนี น้องสาวซึ่ง ทั้ง 2 คนก็ไม่ได้ขัดข้องให้อำนาจตัดสินใจอยู่ที่คุณไฉน คุณไฉนใช้เวลาพิจารณาไม่นานก็ตกลงร่วมทำตลาดน้ำคลองลัดมะยมกับคุณชวนเพราะมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับส่วนรวม สามารถช่วยเหลือชาวบ้านในชุมชนคลองลัดมะยมให้มีรายได้เสริมได้อีกหลายราย

การทำตลาดน้ำคลองลัดมะยมเนี่ยเราต้องเสียสละบ้างเหมือนกัน ลงทุนเป็นแสนแต่เราขายของได้แค่ตรงจุดนี้ เราก็ให้ผู้ที่มาขายมีอาชีพเสริมต่อไป ถ้าเราคิดทำคนเดียวเป็นร้านอาหารอย่างเดียว เราก็มีสิทธิ์ทำได้ แต่จะดีกว่าไหม ถ้าเราเห็นแก่เพื่อส่วนรวม ก็ชวนกันมาขายเพื่อเสริมรายได้ (ไฉน ชาวเจริญ, 2553)

ในปี 2549 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมกำลังอยู่ระหว่างการปรับปรุงพื้นที่เพื่อทำการย้ายตลาด คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร และกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานครได้ร่วมกันดำเนินโครงการชุมชนท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน และพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง เข้ามาสำรวจพบว่ามิตลาดน้ำคลองลัดมะยมซึ่งเป็นตลาดน้ำขนาดเล็ก นอกเหนือจากตลาดน้ำตลิ่งชันซึ่งเป็นตลาดน้ำที่มีชื่อเสียงโด่งดังอยู่แล้ว จึงได้ผนวกตลาดน้ำคลองลัดมะยมเข้าอยู่ในส่วนหนึ่งของโครงการฯ รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์ ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับบรรยากาศตลาดน้ำคลองลัดมะยมในช่วง 3 ปี แรกว่า

ตอนที่ครูมาเห็นตลาดน้ำคลองลัดมะยมตอนนั้นมันเป็นตลาดน้ำเล็กๆ ล่อเล็กๆ แต่ครูก็ชอบ เพราะว่ามันน่ารักและกันเอง พื้นที่มันน่ารัก ตลาดน้ำตลิ่งชันมันโตอยู่แล้วไม่ต้องไปยุ่งมาก มันมีที่จอดรถ แต่ 2 อันนี้ทำอย่างไรจะให้โต (ทั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมและตลาดน้ำวัดสะพาน) ก็เลยให้พ่อค้าแม่ค้าในตลาดไปศึกษาดูงาน ระดมความคิด ดูว่าช่วยอะไรได้บ้าง เปิดงานพาผู้ว่ามา (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, 2553)

ภาพที่ 12 ภาพแสดงที่ตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่สร้างขยายข้ามไปในที่ดินฝั่งเหนือของถนนบางระมาด

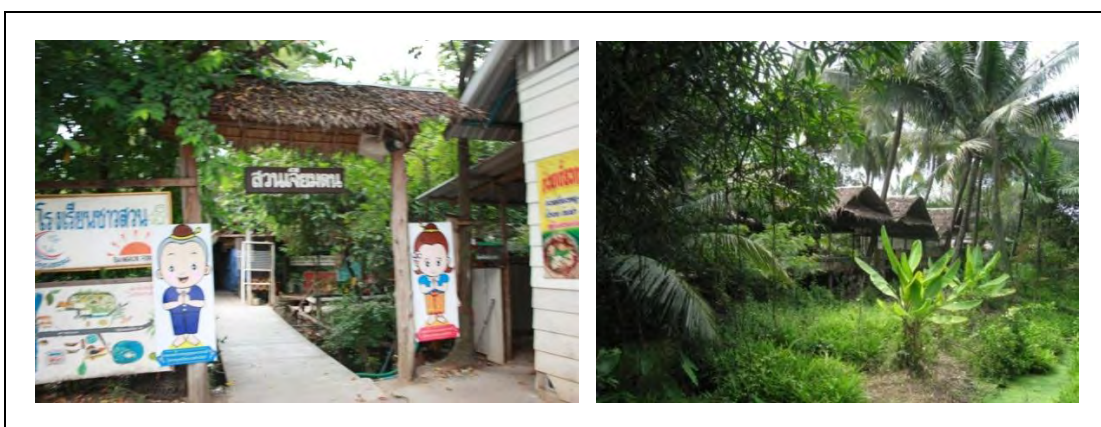
การก่อสร้างตลาดแห่งใหม่ เริ่มขึ้นในราวเดือนเมษายน 2550 โดยมีคณะทำงานจากโครงการชุมชนท่องเที่ยวท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ตลิ่งชัน ช่วยออกแบบผังอาคารและภูมิทัศน์ โดยเริ่มจากจ้างคนงานโค่นต้นไม้พรวัวที่มีอยู่ในสวนนำมาทำโครงหลังคา ใช้งบไป 14,000 บาท จากนั้นจึงลงมือก่อสร้าง

อาคารตลาดซึ่งตอนแรกวางตัวในแนวรูปตัว U คุณไฉนรับผิดชอบการก่อสร้างตลาดตามแนวกำแพงด้านทิศใต้ และริมน้ำ ส่วนคุณชวนสร้างอาคารตลาดด้านที่ติดถนน ตรงกลางปล่อยให้เป็นลานโล่งสำหรับนั่งรับประทานอาหาร แต่ต่อมาเนื่องจากพื้นที่ตรงกลางไม่มีหลังคาคลุมเกรงจะเกิดปัญหาเมื่อฝนตก จึงได้สร้างอาคารตลาดเพิ่มขึ้นอีก 1 แนว ตลาดใหม่จึงมี 3 ซอย(ไฉน ชาวเจริญ, 2553)

ภาพที่ 13 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมบนพื้นที่ฝั่งเหนือของถนนบางระมาด

นอกจากนี้ยังมีอีกส่วนหนึ่งที่เรียกว่า สวนเจียมตน เป็นพื้นที่ สวนเกษตรผสมผสาน มีพื้นที่ทั้งหมด 8 ไร่ เศษ คุณไฉนและคุณวันทนีย์ แบ่งกันคนละครึ่ง คุณไฉนปลูกขิง ข่า ตะไคร้ แมงลัก และ โหระพา ส่วนคุณวันทนีย์ปลูกมะกรูด และ ใบเตย โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน มองว่า การที่มีสวนอยู่ในบริเวณเดียวกับตลาดน้ำนับเป็นลักษณะเด่นด้านภูมิทัศน์ จึงได้มีการเสนอให้พัฒนาพื้นที่สวนนี้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ประกอบด้วย 2 อาคาร คือ อาคารเอนกประสงค์สำหรับจัดเสวนาและอาคารแหล่งเรียนรู้ที่นั่งอ่านหนังสือ

ภาพที่ 14 สวนเจียมตน

ทางด้านตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งใต้ แม้ว่าขณะนั้นจะไม่มีอาคารตลาดบริเวณริมถนนแล้วแต่ก็ยังถือว่าเป็นพื้นที่หนึ่งของตลาดน้ำคลองลัดมะยม เพราะยังคงใช้พื้นที่ตลาดน้ำฝั่งนี้ทำที่จอดรถและเป็นที่ตั้งพิพิธภัณฑสถานเรือจำลอง และร้านกาแฟของคุณสุรชัย รุณบุญรอด

ภาพที่ 15 คณะผู้ดำเนินงานโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน ลงพื้นที่พบคุณชวน ชูจันทร์

โครงการดังกล่าวใช้ระยะเวลาการดำเนินงาน ประมาณ 1 ปีเศษ โดยได้เข้าไปศึกษาและนำเสนอแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ อาทิ

จัดสัมมนาแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม จัดกิจกรรมระดมความคิด สนับสนุนงบประมาณการจัดทำป้ายชื่อ และป้ายชี้เส้นทาง นำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ที่น่าสนใจ และท้ายสุดคือ จัดกิจกรรมแนะนำโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน เขตตลิ่งชัน เพื่อประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำแห่งนี้

ภาพที่ 16 บรรยากาศการจัดกิจกรรมแนะนำโครงการฯ เมื่อวันที่ 20 มกราคม 2551

อันที่จริงแล้ว ในปี.พ.ศ. 2550 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมก็เริ่มปรากฏชื่อเสียงด้วยการได้รับรางวัลชุมชนท่องเที่ยวดีเด่นจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภายในปีเดียวกันนั่นเอง แต่นี่ก็ไม่เท่ากับหลังจากที่ตลาดน้ำฯ ย้ายจากฝั่งใต้ข้ามมาที่ฝั่งเหนือเพราะเมื่อหลังจากย้ายมาได้ไม่นาน รายการตลาดสดสนามเป้า ได้เข้ามาถ่ายทำรายการ และต่อด้วยการกิจกรรมแนะนำโครงการฯ ในวันที่ 20 มกราคม 2551 ซึ่งมีการเชิญผู้ว่าฯ กรุงเทพมหานคร สื่อมวลชน และบุคคลทั่วไป ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีชื่อเสียงขึ้น ประกอบกับนักท่องเที่ยวเที่ยวเมื่อมาเที่ยวแล้วเกิดความประทับใจยิ่งทำให้นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางมาเที่ยวที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมากขึ้น

หลังจากที่ผู้ว่ามาแล้วก็มีกระแสดีขึ้นนะ คนมาเที่ยวเยอะขึ้นแต่ก็ตั้งแต่ย้ายมาอยู่ฝั่งนี้คนก็มาเที่ยวเยอะขึ้นอยู่แล้ว ก็ถ้ามีสื่อมาถ่ายทำออกทีวีก็จะมีกระแสตอบรับจากภายนอกคนก็จะเริ่มเข้ามา เขาก็จะมาดูธรรมชาติ เขาก็ไม่คิดว่าจริงๆ อยู่ใกล้แค่นี้เอง คิดดูซิแค่ประมาณพุทธมณฑลสาย 4 สาย 2 เขายังไม่รู้จักเราเลย (วันทนีย์ นิตทิม, 2553)

หนึ่งในแกนนำตลาดน้ำคลองลัดมะยม คุณสุรัชย์ รุณบุญรอด ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติคลองลัดมะยม มองว่า โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน ซึ่งดำเนินการโดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับกองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาศักยภาพของแกนนำตลาดน้ำ เจ้าของพื้นที่ตลาด รวมถึงผู้ค้า ให้ลุกขึ้นมาลงมือริเริ่มพัฒนาตลาดน้ำด้วยตนเองก่อนที่จะหวังพึ่งงบประมาณจากหน่วยงานราชการ และที่สำคัญ คือ โครงการนี้ได้ชักนำหน่วยงานต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการแนะนำแนวทางและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในตลาดน้ำ อาทิ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ กองการท่องเที่ยว กรุงเทพมหานคร และสถาบันการศึกษาต่างๆ ซึ่งเอื้อให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมพัฒนาต่อไปได้ด้วยตัวเองในระยะยาว แม้ว่าโครงการฯ จะหมดระยะไปแล้วก็ตาม

ครู (รองศาสตราจารย์สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์-ผู้ศึกษา) บอกเสมอว่าถ้าคนข้างในไม่ทำ ครูก็ทำไม่ได้ แต่ก่อนนี้คนข้างในไม่เคยคิด คิดอย่างเดียวว่าจะไปขอเงินส.ส ที่ไหน ส.ก.ที่ไหน ซึ่งผมว่ามันไม่ใช่ มันต้องทำแบบครู และคุณต่อ (ระพีพัฒน์ เกษโกศล-ผู้ศึกษา) พูดว่าต้องใช้วัสดุของตนเองที่มีอยู่สร้างงานให้ได้ คนตื่นตัวขึ้น เจ้าของที่ดินเริ่มลุกขึ้นมาทำ แล้วอีกอย่างคือหลังจากโครงการจบไปแล้วก็ยังมีที่ให้คำแนะนำอยู่ หรือว่าอาจารย์ศรีศักร เข้ามาบ่อยๆ ,,,,แล้วก็เพื่อนร่วมทางต่างๆ ที่ครูพาเข้ามา เช่น กองการท่องเที่ยว โรงเรียนต่างๆ ซึ่งมันมีประโยชน์มากกว่าการเอางบประมาณเป็นล้านๆ เข้ามา (สุรัชย์ รุณบุญรอด, 2553)

หลังจากที่โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ต่ลิ่งซัน สิ้นสุดลงทางตลาดน้ำคลองลัดมะยม ได้มีการจัดกิจกรรมพิเศษอื่นๆ ขึ้นมานอกเหนือจากการค้าขายและบริการท่องเที่ยวทางน้ำ ซึ่งกิจกรรมที่ถือได้ว่ามีผลต่อการขยายตัวของพื้นที่ค้าขายภายในตลาดน้ำ กิจกรรมแรกๆ ก็คือ กิจกรรม ศิลป์ กวี ดนตรีในสวนที่จัดขึ้นในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 นำโดยคุณสุรัชย์ รุณบุญรอด โดยชักชวนมิตรสหายออก ร้านจำหน่ายงานศิลปะ ตามทางเดินรอบท้องร่องสวนภายในสวนเจียมตน นับแต่นั้นมาคุณไฉนก็เปิดพื้นที่ ทางเดินรอบๆ สวนให้พ่อค้าแม่ค้าเข้ามาตั้งร้านค้า เปิดให้เช่าที่สำหรับค้าขายของที่ระลึก งานฝีมือ และ บริการนวดแผนไทย (สุรัชย์ รุณบุญรอด, 2553)

อย่างไรก็ตามสาเหตุของการขยายร้านค้าเข้าไปในสวนเจียมตนก็ได้มีสาเหตุมาจาก กิจกรรมนั้นเพียงอย่างเดียว หากแต่มาจากการที่คุณไฉนได้รับเสียงสะท้อนจากนักท่องเที่ยวว่า เมื่อเดิน เข้าไปในสวนแล้วไม่พบเจอสิ่งที่น่าสนใจ ทางฝั่งผู้ค้าหลายรายก็มีความต้องการที่จะเข้ามาค้าขายสินค้า ของที่ระลึกและงานฝีมือ ก็ต่างเรียกร้องให้คุณไฉนจัดพื้นที่ค้าขายเพิ่มเติมอีก คุณไฉนจึงตัดสินใจสร้าง ร้านค้าภายในสวนเพิ่มขึ้นๆ ทีละน้อยจนเต็มพื้นที่ (ไฉน ชาวเจริญ, 2553)

ภาพที่ 17 บรรยากาศร้านค้าภายในสวนเจียมตน

การเข้ามาของเจ้าของที่ดินภายนอกชุมชน

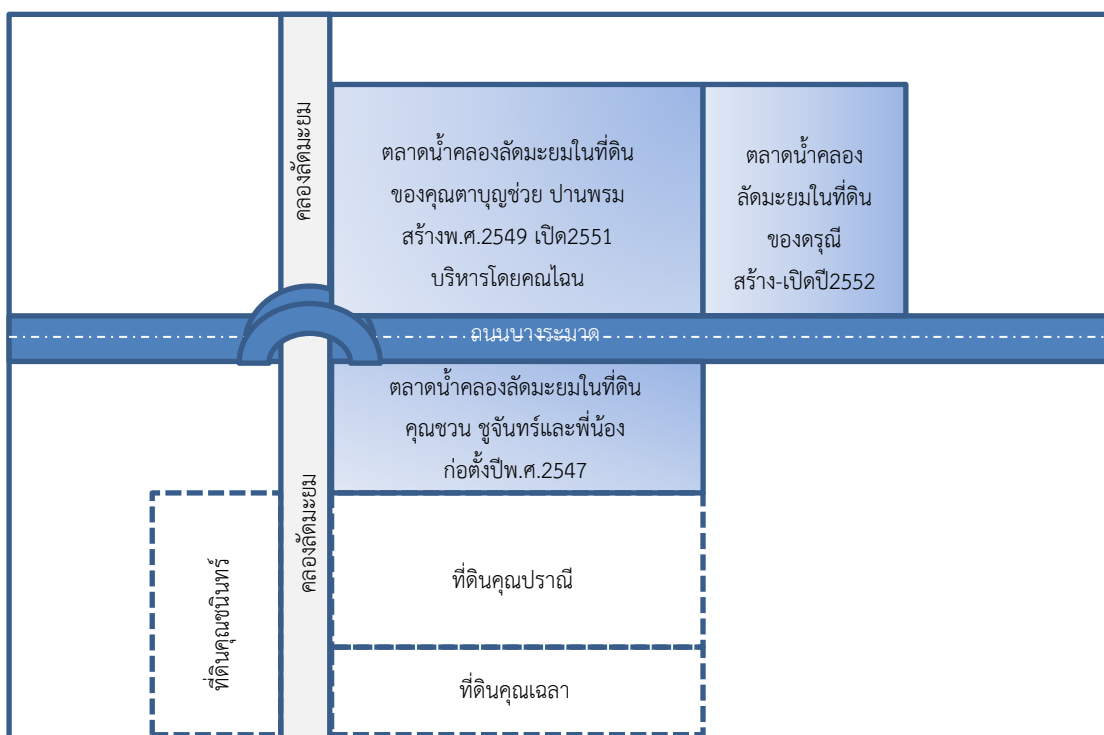
เนื่องจากพื้นที่เกษตรกรรมในชุมชนคลองลัดมะยมส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของ ที่ดินที่อยู่ภายนอกชุมชน เมื่อตลาดน้ำคลองลัดมะยมเริ่มมีชื่อเสียงและมียักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น เจ้าของที่ดินรอบๆ ตลาดน้ำคลองลัดมะยมจึงเริ่มเข้ามาพัฒนาที่ดินของตนสร้างตลาดน้ำเช่นกัน

โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2552 มีการพัฒนาตลาดบนที่ดินที่อยู่ข้างตลาดฝั่งเหนือ และในปีพ.ศ. 2553 มีการพัฒนาตลาด บนที่ดินอีกแปลงที่อยู่ข้างตลาดฝั่งใต้ โดยเจ้าของที่ดินดังกล่าวมีการถมร่องสวน จนเต็มเรียบและลำประโดงเดิมทั้งหมดเพื่อความสะดวกในการนำรถเข้ามาจอด

ตลาดติดถนนฝั่งเหนือของถนนบางระมาด (คุณดรุณี)

ตลาดน้ำโซนนี้ตลาดมีพื้นที่ขนาด 2 ไร่ นับเป็นตลาดน้ำแห่งเดียวที่ไม่ติดชายคลอง ลัดมะยม ผู้บริหารตลาดแห่งนี้ ชื่อ คุณดรุณี สันติระสีหุชัย

เดิมพื้นที่ตลาดนี้เป็นของคุณไพโรจน์ และคุณมาลี สันติระสีหุชัย พ่อแม่สามีของคุณดรุณีได้ซื้อที่ดินผืนนี้จากคนท้องถิ่นเมื่อ 20 ปีที่แล้ว หลังจากที่ซื้อแล้วก็ปล่อยทิ้งไว้ยังไม่ได้เข้ามาทำประโยชน์ ระหว่างนี้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา คุณไฉน ชาวเจริญ ได้ขอเช่าที่ดินทำสวน โดยจ่ายค่าเช่าให้ปีละ 3,000 บาท (ดรุณี สันติระสีหุชัย, 2555) จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2552 หลังจากที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีชื่อเสียงแล้ว คุณดรุณีจึงเข้ามาพัฒนาที่ดินโดยแจ้งกับคุณไฉน ชาวเจริญว่าจะเข้ามาถมร่องสวน

ภาพที่ 18 ภาพแสดงที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณดรุณี

ตอนนั้นฉัน (คุณไฉน ชาวเจริญ-ผู้ศึกษา) เช่าที่ปลูกข้าวเขาอยู่ เขาก็ไม่ได้บอกว่าจะมาทำตลาด พอมาถึงเขาก็บอกว่าจะมาถมแล้วนะ อ้าว! จะขายแล้วหรือ ฉันปลูกข้าวไปแล้ว ทำอย่างไร ข้ากำลังรด... เขาก็พูดเปรยๆ ว่า จะมาขายขนมจีนแข่งแล้วนะ ฉันบอกว่า ก็เอาซิไม่ได้ว่าแล้วแต่ตอนแรกเขาบอกว่าจะมาถมแล้วพักดิน แต่ไปๆ มาๆ ก็ไม่พัก แล้วเขาคุยกับคุณชวนอย่างไรไม่รู้ ทำเลย (ไฉน ชาวเจริญ, 2553)

สืบเนื่องจากปัญหาการขาดแคลนพื้นที่จอดรถ คุณชวน ชูจันทร์จึงได้เจรจากับคุณดรุณี ให้เข้ามาเป็นแนวร่วมทำที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่ขับรถมาเที่ยวที่ตลาดน้ำและเก็บค่าเช่า 3 ปี แล้ว จึงค่อยทำตลาด หลังจากที่คุณไฉนเก็บเกี่ยวค่าแล้วคุณดรุณีได้ดำเนินการถมร่องสวนและอนุญาตให้คุณชวนใช้พื้นที่ไว้สำหรับจอดรถนักท่องเที่ยว โดยไม่เก็บค่าเช่าอยู่ระยะสั้นๆ คุณดรุณีมีความสนใจชอบท่องเที่ยวไปตามตลาดน้ำหลายแห่งอยู่เป็นทุนแล้ว ไม่ว่าจะเป็นตลาดน้ำอัมพวา ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง ตลาดน้ำ 4 ภาค และตลาดน้ำอยุธยา จึงจดจำตลาดน้ำในแบบที่ตนชื่นชอบและวางคอนเซ็ปสร้างตลาดน้ำของตนเองขึ้นมา และให้คนรู้จักช่วยออกแบบตลาด โดยส่วนตัวแล้วชอบตลาดน้ำแบบธรรมชาติ โลง เดินสบายไม่แออัด

การก่อสร้างตลาดน้ำเริ่มในราวเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 โดยจัดวางผังพื้นที่สำหรับค้าขายในที่ดินด้านทิศเหนือและด้านตะวันตกตลอดทั้งแนว ทำมุมชิดชนกันเป็นรูปตัวแอล ตรงกลางเว้นว่างไว้สำหรับจอดรถ

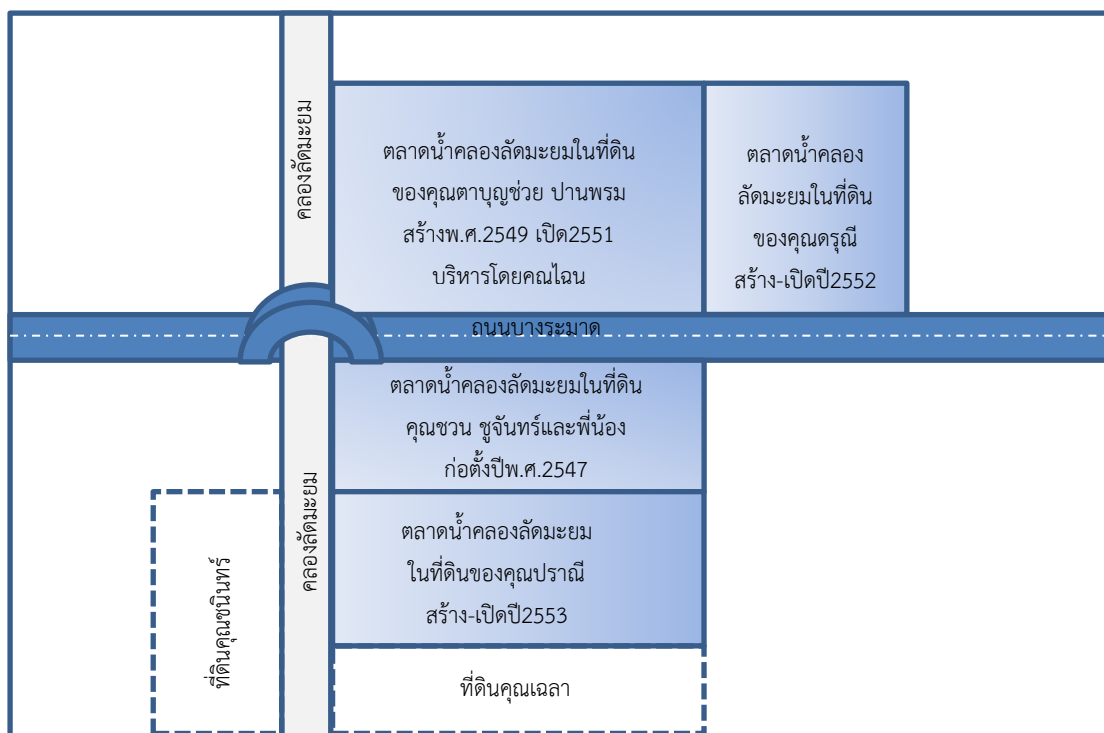
ช่วงประมาณเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 คุณดรุณีได้ว่าจ้างช่างท้องถิ่นย่านตลิ่งชัน เจ้าเดียวกันกับที่รับก่อสร้างตลาดน้ำในที่ดินคุณไฉนให้มาสร้างตลาด ส่วนวัสดุที่นำมาใช้ในการก่อสร้างตลาดน้ำซื้อมาจากย่านพุทธมณฑล ลงทุนช่วงแรกประมาณ 800,000 – 900,000 บาทใช้เวลาก่อสร้าง 3-4 เดือน เปิดตลาดวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2552

ภาพที่ 19 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณดรุณี

ตลาดริมคลองลัดมะยม พื้นที่ของคุณปราณี

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณปราณี มีเนื้อที่ขนาด 3 ไร่ ตั้งอยู่ริมคลองลัดมะยม ฝั่งใต้ของถนนบางระมาดถัดต่อมาจากตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์

ภาพที่ 20 ผังแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณปราณี

คุณปราณี เจริญศิริพิพร ปัจจุบันมีอายุ 59 ปี เป็นเจ้าของกิจการโรงงานทำทองเหลือง ในจังหวัดสมุทรสาคร เมื่อปีพ.ศ. 2540 คุณปราณีได้เข้ามาซื้อที่สวนติดชายคลองจากเจ้าของที่ดินซึ่งเป็นญาติสนิทกับคุณชวน ชูจันทร์ ในราคาไร่ละประมาณ 4-5 ล้านบาท หลังจากซื้อแล้วคุณปราณีได้ปล่อยทิ้งไว้เป็นสวนร้างถึง 10 ปี จนเมื่อคุณชวน ชูจันทร์ได้เปิดตลาดน้ำคลองลัดมะยม คุณชวนได้ขออนุญาตคุณปราณีขอใช้ที่ชายคลองของคุณปราณี เป็นจุดขึ้นลงเรือและที่ตั้งร้านค้าเรื่อยมา โดยที่คุณปราณีไม่ได้คิดมูลค่าใดๆ

กลางปี พ.ศ. 2553 คุณปราณีได้เข้ามาถมที่ดินและได้แจ้งกับคุณชวนว่ามีแผนจะสร้างบ้านให้บุตรชายบนที่ดินแปลงนี้ คุณชวนเห็นว่าหากปล่อยไว้จะส่งผลให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินเลียบริมคลองไปในตลาดน้ำโซนที่อยู่ปลายคลอง พื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมก็จะไม่ต่อเนื่องเป็นผืนเดียวกัน เพราะเจ้าของที่ดินแปลงถัดตอลงมาจากที่ดินแปลงของคุณปราณีนั้นมีแผนสร้างตลาด คุณชวน ชูจันทร์ได้แก้ปัญหาด้วยการยื่นข้อเสนอกับคุณปราณีว่าจะเข้ามาลงทุนพัฒนาตลาดบริเวณชายคลองให้ คือ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 7 บล็อก รองรับผู้ค้าได้ 14 ร้านค้า (ยกเว้นร้านไชยาร้านนี้คุณปราณีลงทุนสร้างเอง)แล้วขอเก็บค่าแรกเข้าครั้งแรกกับผู้ค้าเพื่อถอนทุนคืนครั้งเดียวเท่านั้น ส่วนค่าใช้จ่ายรายเดือนยกให้คุณปราณีเก็บผลประโยชน์ (ชวน ชูจันทร์, 2553)

ภาพที่ 21 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณปราณี ในช่วงที่เพิ่งสร้างเสร็จใหม่ๆ

นอกจากนี้คุณชวน ชูจันทร์ยังเสนอความคิดให้คุณปราณีใช้พื้นที่ส่วนที่ไม่ติดชายคลอง เปิดบริการเช่าจอตรด ซึ่งจะทำให้คุณปราณีได้รายได้จากการเก็บค่าเช่าที่จอตรด

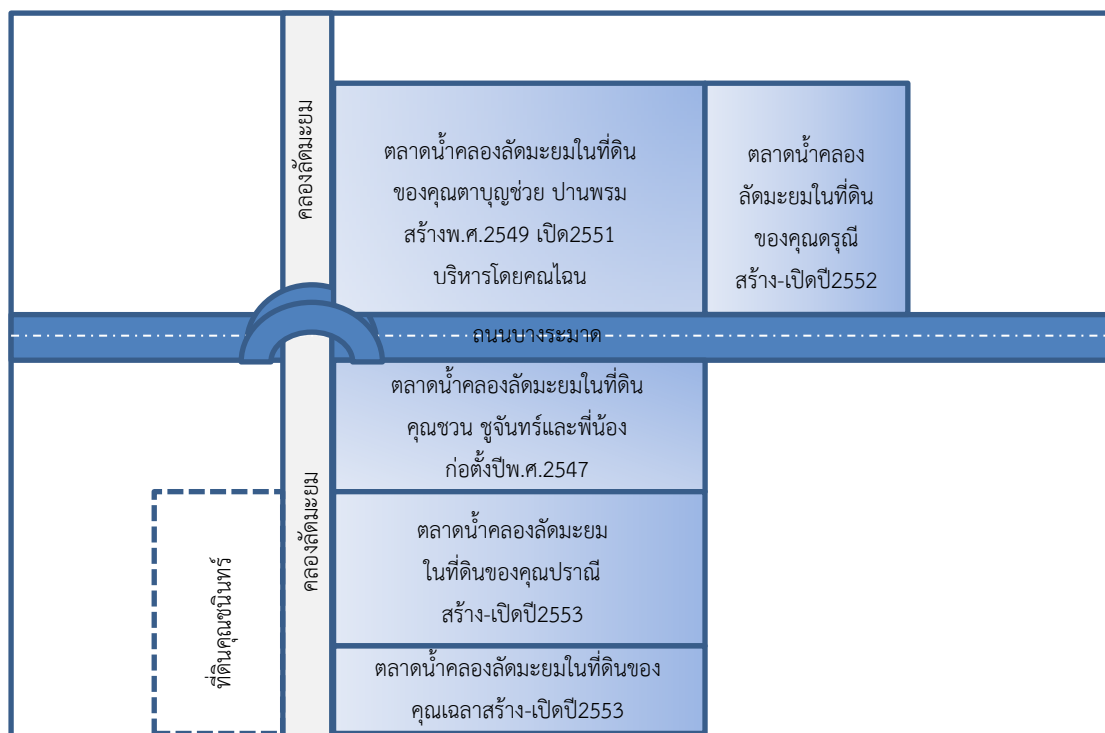
ส่วนพื้นที่ที่ไม่ติดชายคลอง หากยังทำบ้านต่อก็น่าเสียดาย เพราะเสียรายได้จากค่าเช่าจอตรดเป็นหมื่น เขาเห็นประโยชน์ตรงนั้น ก็เลยตัดสินใจทำที่จอตรด ที่ (คุณปราณี-ผู้ศึกษา) คิดดูนะ ที่ป่าอึ้งมีแค่ 2 งาน ยังได้เดือนละ 20,000 บาท อันนี้ที่เป็นไร่ รายได้จะเท่าไร ที่คิดดูนะ 50,000 ได้สบายๆ เขาก็เห็นด้วย ไร่ๆ 1 ไร่ก็ได้ 4-5 แสน 2 ไร่ก็ได้ค่าถมที่แล้ว โดยที่ไม่ต้องสร้างอะไรสักอย่างเดียว (ชวน ชูจันทร์,2553)

ตลาดริมคลองลัดมะยม พื้นที่ของคุณฉลา

ตลาดน้ำแห่งนี้ เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อเดือนธันวาคม ปีพ.ศ. 2553

คุณฉลา รัตนภักดิ์ (อายุ 68 ปี) และคุณฉลุญา รัตนภักดิ์ (อายุ 65 ปี) ทั้งสองเป็นคนจังหวัดนครศรีธรรมราช คุณฉลาทำงานที่กรุงเทพฯ เป็นข้าราชการกรมป่าไม้และนักกฎหมาย เกษียณก่อนอายุราชการ ในปี 2542 ส่วนคุณฉลุญา รับราชการครูที่โรงเรียนมัธยมที่จังหวัดกระบี่ และย้ายเข้ามาอยู่ที่กรุงเทพฯ ปี พ.ศ. 2527 เพื่อมาช่วยงานที่คลินิกของนายแพทย์ธาดา(พี่เขยคุณฉลุญา) ส่วนคุณฉล่าย้ายตามเข้ามา ปีพ.ศ. 2528

ทั้งสองได้ซื้อที่ดินผืนนี้ต่อจากนายสลัก เมื่อปีพ.ศ. 2533 เพราะนายสลักจะย้ายไปตั้งถิ่นฐานที่อำเภอเสนา จังหวัดอยุธยา โดยคุณฉลา และคุณฉลุญาซื้อที่ดินผืนนี้หุ้กับเพื่อนชื่อคุณกำจร เตชะวิเชียร แบ่งกันคนละ 1 ไร่ เศษ คุณฉลุญาชอบที่ริมน้ำเป็นการส่วนตัว จึงที่ผืนนี้ซื้อทั้งๆ ที่รู้ว่าที่ผืนนี้เป็นที่ต่อบอดไม่มีถนนเข้าออก หลังจากซื้อที่ดินแล้วก็ปล่อยให้คุณจิตติบุตรชายลุงเผือก ใช้พื้นที่นี้ทำสวน โดยไม่คิดค่าเช่า

ภาพที่ 22 ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณเฉลา

ในตอนแรกครอบครัวของคุณเฉลาคิดว่าจะใช้ที่ดินตรงนี้สร้างหอพักสำหรับนักเรียน เนติบัณฑิต แต่ติดปัญหาเรื่องระเบียบการก่อสร้างอาคารที่ห้ามมิให้สร้างอาคารที่มีความสูงเกิน 3 ชั้น จึงได้เปลี่ยนแนวคิดหันมาทำตลาดน้ำคลองลัดมะยม เนื่องจากมองเห็นว่าตลาดแห่งนี้มีการขยายตัวขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งก็คุณชวนได้ชักชวนให้คุณเฉลาและคุณณัฐยาลงทุนทำตลาดน้ำคลองลัดมะยม ซึ่งทางเจ้าของที่ดินก็ประเมินแล้วว่าที่ดินของตนมีศักยภาพพอที่จะทำตลาดน้ำได้ บวกกับมีแนวคิดที่จะอนุรักษ์พื้นที่สวน สร้างงานสร้างรายได้ให้คนในท้องถิ่น จึงตัดสินใจสร้างตลาดน้ำคลองลัดมะยมขึ้นในที่ดินผืนนี้ และเริ่มพัฒนาที่ดินในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 โดยมีบุตรสาวทำหน้าที่จัดการวางแผนและผัง

ในการสร้างตลาดน้ำคุณชวนไม่ได้เสนอรูปแบบการทำตลาดไว้อย่างชัดเจน แต่ทางคุณณัฐยาและคุณเฉลาก็มีการนำรูปแบบอาคารตลาดที่คุณชวนและคุณไฉนได้สร้างเอาไว้ก่อนหน้านำมาเป็นต้นแบบในการออกแบบ และได้มีการติดต่อสถาปนิกซึ่งเป็นเพื่อนกับบุตรชายให้มาช่วยพัฒนารูปแบบอาคาร โดยสร้างให้มีความสูงชันเพื่อให้เกิดความรู้สึกโปร่งสบาย อากาศถ่ายเทสะดวก และทางสถาปนิกได้ว่าจ้างคุณจิตติบุตรชายลุงเผือก ใช้งบประมาณในการปรับหน้าดินประมาณหนึ่งล้านบาท และ ก่อสร้างอาคารตลาดประมาณล้านเศษ รวมงบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้นราวกว่าสองล้านบาท โดยการจัดพื้นที่ร้านค้า แบ่งเป็น 2 ผังผังแรกขายสินค้าทั่วไป ประเภทของที่ระลึกและงานศิลปะ มีจำนวน 56 ร้านค้า ผังตรงข้ามเป็นร้านขายอาหารจำนวน 72 ร้านค้า รวม 128 ร้านค้า พื้นที่ส่วนกลางและริมคลองใช้สำหรับให้นักท่องเที่ยวรับประทานอาหารเช้า และคุณชวนยังแนะนำให้ทำทางเดินเชื่อมกับต่างโซนอื่นๆด้วย

ภาพที่ 23 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณฉลา ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง พ.ศ. 2553

การบริหารตลาดใช้ระบบเดียวกับตลาดพื้นที่ของคุณฉลา ชาวเจริญ คือ เก็บค่าบำรุงพื้นที่แรกเข้า 6 เดือน 1,200 บาท ค่าเช่าวันละ 80 บาท ค่าเช่าร้านจะเก็บ 6 เดือนต่อครั้ง เพื่อให้ผู้ค้าได้มีโอกาสตัดสินใจและไม่เป็นการผูกมัดผู้ค้าจนเกินไป ในเดือนแรกให้โอกาสผู้ค้าขายฟรีไม่เก็บค่าเช่า

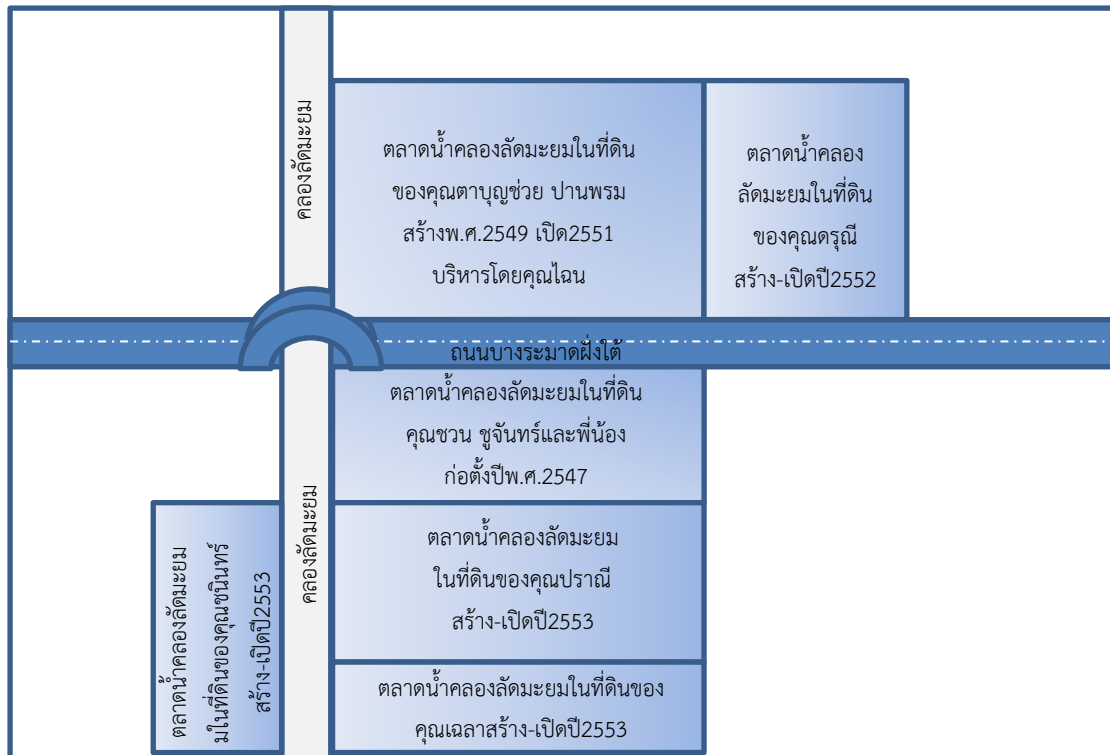
กิจกรรมอื่นในตลาดน้ำ มีการจัดพื้นที่บางส่วนไว้สำหรับการเรียนรู้ด้านงานศิลปะ ในช่วงที่ตลาดน้ำเปิดใหม่ ผู้บริหารตลาดกังวลว่าผู้ค้าจะทิ้งแผงให้ร้าง จึงต้องบอกกล่าวกับผู้ค้าให้อดทนและร่วมมือกัน จนตลาดได้รับความนิยม

มีแนวคิดส่งเสริมเกษตรกรในท้องถิ่น โดยที่ตลาดน้ำแห่งนี้จะรณรงค์ให้มีการใช้ใบตองทำบรรจุภัณฑ์ใส่อาหารและทางผู้บริหารจะรับซื้อกระถางใบตองจากชาวบ้าน เพื่อที่ว่าจะได้อนุรักษ์และส่งเสริมชาวบ้านละแวกคลองลัดมะยมได้ทำสวนและปลูกกล้วยต่อไป

ตลาดริมคลองลัดมะยมฝั่งตรงข้ามที่ดินของคุณชินทร์

ตลาดริมคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชินทร์ ตั้งอยู่อีกฟากหนึ่งของคลองลัดมะยม ตลาดมีเนื้อที่ขนาด 2 ไร่ 1 งาน ด้านในเป็นสวน เลียบริมคลองทำร้านหลังคามุงจาก ยาว 60 เมตร คุณชินทร์ซื้อที่ดินตรงนี้มากกว่า 10 ปีมาแล้ว ซื้อช่วงเศรษฐกิจฟองสบู่ ในราคา 4-5 ล้านบาท ซื้อเพื่อเก็งกำไร และประกาศขายเรื่อยมา

ในการบริหารจัดการตลาดคุณชินทร์มีบทบาทคล้ายนายทุน ออกงบประมาณให้คุณชวนลงทุนสร้างร้านค้า ประมาณ 50,000 บาท แล้วให้คุณชวนบริหารจัดการเองทั้งหมด แต่คุณชินทร์เน้นว่าไม่ต้องการให้มีการสร้างแผงค้าแออัดจนเต็มพื้นที่ ต้องการให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินพักผ่อนได้อย่างสบายๆ

ภาพที่ 24 ภาพแสดงตำแหน่งที่ตั้งของตลาดน้ำคลองลัดตะมยมในที่ดินของคุณชินินทร์

ในที่ดินเลียบบริมคลองยาว 60 เมตร คุณชวนได้แบ่งพื้นที่ทั้งหมดออกเป็น 15 ช่อง แบ่งไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวนั่งพัก 3 ช่อง และ ทำร้านค้า 12 ช่อง คุณชวนวางแผนว่าสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายที่ตลาดโซนคุณชินินทร์ จะไม่ใช่ประเภทที่เกี่ยวกับอาหารการกิน แต่จะเน้นประเภทงานฝีมือ สินค้าภูมิปัญญาและของเก่า เช่น งานปั้นดอกไม้ดิน ร้านยาสมุนไพร งานฝีมือโบราณ พันธุ์เสื่อ และร้านหนังสือเก่า

ในอนาคตมีแนวโน้มว่าหากตลาดชายคลองไปได้ดี คุณชินินทร์จะทำการถมที่ดินทำพื้นที่เช่าจอดรถ (ชวน ชูจันทร์, 2553)

ภาพที่ 25 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในที่ดินของคุณชนินทร์ ระหว่างการก่อสร้าง พ.ศ. 2553

3. การจัดการของตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3.1 ผู้มีบทบาทในการบริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม

ในอดีตตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีคุณชวน ชูจันทร์ เป็นผู้มีอำนาจตัดสินใจในการบริหารจัดการตลาดน้ำเต็มพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ตลาดน้ำตั้งอยู่ในพื้นที่ของคุณชวน และเครือญาติ การจัดการตลาดน้ำจึงมีคุณชวน เป็นผู้ดูแล แต่ปัจจุบันตลาดน้ำมีผู้ร่วมดำเนินกิจการเปิดพื้นที่ให้คนเช่าแผงค้าในตลาดน้ำเพิ่มขึ้น อีก 5 ราย คือ 1. คุณไฉน ชาวเจริญ 2. คุณดรุณี สันติระสิทธิ์ชัย 3. คุณปราณี เขียรตีสทิพร 4. คุณเฉลา รัตนภักดิ์ และ 5. คุณชนินทร์ ส่งผลให้รูปแบบการบริหารจัดการเปลี่ยนไปเป็นรูปแบบเจ้าของคนเดียว โดยเจ้าของแต่ละโซนจะเป็นผู้กำหนดนโยบายต่างๆ ของตลาดเอง

ตัวอย่างเช่น คุณชวนให้ความเห็นการจัดการจะขึ้นอยู่กับกลไกของตลาดเอง เราไม่ต้องเข้าไปจัดการอะไร เพราะในปัจจุบันตลาดสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องเข้าไปควบคุมอะไร ยกตัวอย่างอาหารบางชนิดที่ไม่เหมาะกับตลาด เช่น อาหารฝรั่ง เขาก็ไม่ได้ห้ามนำมาขาย แต่นักท่องเที่ยวจะเป็นคนตัดสินใจว่าจะชอบหรือไม่ชอบหากไม่สามารถอยู่ได้ก็ต้องปิดกิจการไปเอง แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นต้องตั้งอยู่บนความคิดที่ว่า เราเป็นตลาดน้ำแห่งบุญและความดี ไม่ขายบุหรีและเบียร์และไม่อนุญาตให้ใครนำเข้ามาดื่มและเน้นของพื้นเมือง “บางคนที่มาขาย เขาไม่เชื่อ เคยมีเหมือนกัน เอาเค้กร้านดังจากเยาวราชเข้ามาขาย ปรากฏว่าไม่ประสบความสำเร็จ เพราะสินค้าไม่ตรงกับความต้องการ ของคนที่มาเที่ยว ซึ่งต่างกับคุณไฉน ตรงที่ว่าแม่ค้าจะต้องอยู่กับตนเป็นปีๆ ก็จะพยายามเข้าไปตรวจสอบคุณภาพของแผงค้าอยู่เสมอๆหากไม่ดีก็จะตักเตือนให้ปรับปรุง เป็นต้น

ปัจจุบันชุมชน ชูจันทร์ได้ปรับบทบาทของตนมาทำงานพัฒนาชุมชนด้านอื่นๆ นอกเหนือจากการบริหารแต่ในส่วนพื้นที่ตลาดเพื่อจัดเก็บผลประโยชน์ รวมถึงทำหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อพัฒนาตลาด และชุมชน

3.2 กฎระเบียบกลาง

1. ตลาดน้ำแห่งนี้เป็นตลาดน้ำแห่งบุญและความดี ปลอดเหล้า ปลอดบุหรี่ ดังนั้นจึงห้ามให้มีการจำหน่ายเหล้า บุหรี่ รวมทั้งไม่อนุญาตให้นำของทั้ง 2 มาบริโภคในตลาดน้ำ
2. หากผู้ค้าไม่มาขายสินค้าติดต่อกันเกิน 3 สัปดาห์โดยไม่แจ้งให้ผู้บริหารตลาดทราบล่วงหน้า ผู้บริหารฯ สามารถสรรหาผู้ค้ารายใหม่เข้าแผงค้าต่อไปได้ทันที
3. เมื่อมีผู้ค้าเข้ามาติดต่อขอเช่าแผงต้องทราบรายละเอียดของสินค้าที่นำมาขาย และตรวจสอบคุณภาพของสินค้าเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสินค้าประเภทอาหาร จะเน้นให้มีรสชาติเข้มข้นถึงเครื่องไว้ก่อน หากพบว่ายังต้องปรับปรุงก็จะแจ้งเตือนให้ผู้ค้ารายนั้นรับทราบ
4. พยายามคัดเลือกสินค้าเข้ามาขายไม่ให้ซ้ำกัน เพื่อไม่ให้เกิดภาวะการแข่งขันระหว่างผู้ค้า และต้องการให้ภายในตลาดมีสินค้าบริการที่หลากหลายตรงตามต้องการของนักท่องเที่ยว แต่บางกรณีก็มีการอนุโลมหากมาจากชุมชนคลองลัดมะยมเหมือนกันเพราะต้องรักษาหัวใจและต้องการให้คนในชุมชนมีรายได้เสริม อย่างเช่น ทั้งที่รู้ว่าร้านทอดมันปลาทรายมีซ้ำกัน 2 เจ้า แต่ก็ต้องยอมให้ซ้ำเพราะว่าผู้ค้าทั้ง 2 ราย ล้วนเป็นคนคลองลัดมะยมและมีความสนิทสนมพอๆ กัน หรือในกรณีที่สินค้าบริการบางอย่างมีไม่เพียงพอที่จะรองรับกับความต้องการของนักท่องเที่ยวก็จำเป็นต้องหาเพิ่ม เช่น ร้านขายน้ำดื่ม และ บริการนวดสปา เป็นต้น แล้วผ่านการตรวจสอบจึงยอมให้เข้ามาขายยังตลาดได้

3.3 การบริหารจัดการพื้นที่และสินค้า

จากการสำรวจพบว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์ คือ สามารถมองเห็นตัวตลาดได้จากระยะไกลและเข้าถึงได้ง่าย อยู่ติดริมคลองที่มีขนาดเล็ก สองฝั่งคลองเป็นบ้านและสวนดูธรรมชาติสะท้อนถึงการดำรงวิถีชีวิตแบบสวนเกษตรกรรม เหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจ อีกทั้งอาคารในตลาดทั้งหมดมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบพื้นถิ่นและเข้ากับสิ่งแวดล้อม เน้นการใช้วัสดุต่างๆ ที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น จึงทำให้ตลาดน้ำมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยรอบ

พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นสวน สำหรับพักผ่อนหย่อนใจ มีแหล่งเรียนรู้ ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม บึงบัว โรงเรียนวิถีถิ่นและศาลาลมจอยที่บริเวณแยกคลองบางพรหมถือเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความพยายามของชุมชนในการสร้างความรับรู้แก่นักท่องเที่ยวถึงจุดยืนของชุมชนที่ไม่ได้เน้นเชิงธุรกิจค้าขายเพื่อเอากำไร ตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

3.3.1 การจัดพื้นที่จำหน่ายสินค้า ตลาดน้ำคลองลัดมะยม มี 4 โซน คือ

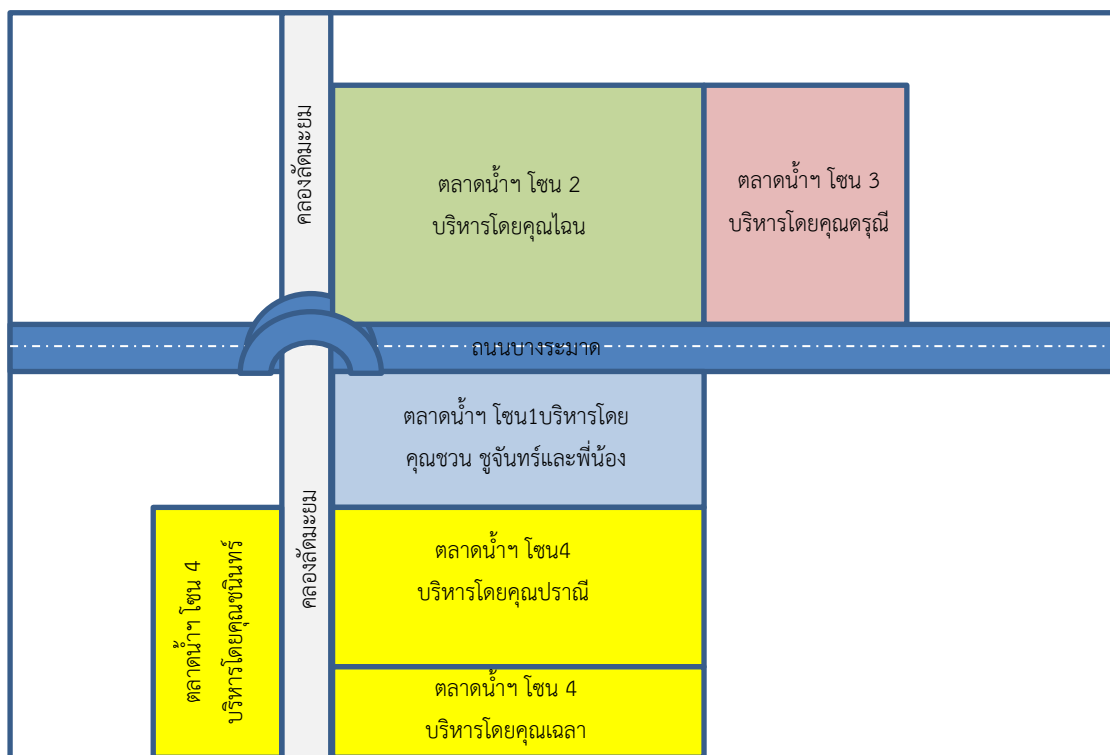
โซนที่ 1 อยู่บริเวณริมคลองลัดมะยมและริมถนนบางระมาดฝั่งใต้ มีขนาดพื้นที่ รวมกันประมาณ 3 ไร่เศษ บริหารจัดการโดยคุณชวน ชูจันทร์และครอบครัวซึ่งเป็นคนคลองลัดมะยมมาแต่ดั้งเดิม

โซนที่ 2 อยู่บริเวณริมคลองลัดมะยมและริมถนนบางระมาดฝั่งเหนือ มีขนาดพื้นที่ประมาณ 8 ไร่เศษ บริหารจัดการโดยคุณไฉน ชาวเจริญและครอบครัว เป็นชาวชุมชนคลองลัดมะยมมาแต่ดั้งเดิม

โซนที่ 3 อยู่บริเวณริมถนนบางระมาดฝั่งเหนือติดกับพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีขนาดพื้นที่ประมาณ 2 ไร่เศษ ผู้บริหารตลาดแห่งนี้ ชื่อ คุณดรุณี สันติระสีหุชัย เป็นคนจากนอกพื้นที่

โซนที่ 4 อยู่บริเวณริมคลองลัดมะยมฝั่งใต้ อยู่ถัดลงมาจากตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1 มีพื้นที่ขนาดประมาณ 5 ไร่เศษ โซนนี้มีเจ้าของตลาด 3 รายซึ่งเป็นคนจากนอกชุมชน ได้แก่ คุณปราณี คุณฉลา และคุณชินนทร์

ทั้ง 4 โซนมีจำนวนร้านค้า รวมกันประมาณ 600 ร้านค้า ซึ่งเพียงพอที่จะรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้าท่องเที่ยวในตลาดน้ำคลองลัดมะยม วันละประมาณ 4,000 คน

ภาพที่ 26 แผนผังแสดงการแบ่งพื้นที่บริเวณตลาดน้ำคลองลัดมะยม

ตลาดน้ำ โชน 1

ใช้พื้นที่เกือบทั้งหมดไปกับกับกิจกรรมเชิงพานิช ยกเว้นพื้นที่ริมถนนซึ่งจัดไว้สำหรับเป็นทางเข้าตลาด มีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว และ สถาบันการการเงินชุมชนตั้งอยู่ในตลาดไม่มีที่จอดรถ

ภาพที่ 27 ร้านค้าบนบกในตลาดน้ำ โชน 1

ผู้บริหารตลาดน้ำ โชนนี้ ได้แก่ นายชวน ชูจันทร์ ประกอบด้วยร้านค้าจำนวน 26 ร้าน แบ่งเป็นร้านค้าบนบก 19 ร้านค้า และ ชุมชายของเลียบริมคลอง 7 ร้าน ร้านค้าบนบก มีดังนี้

1. ร้านไอศกรีมลุงชวน
2. แผงขายผลิตผลชาวสวนริมคลองลัดมะยม
3. ร้านค้าผลผลิตเกษตรกร(มะนาวจากสวนย่านวัดจำปา)
4. ข้าวซอย ไก่ หมู
5. ร้านส้มตำ ยำแซ่บซี๊ด
6. อหัมัด โรตีสายไหมอยุธยา
7. เค้กนมสด มะพร้าวอ่อน มะพร้าว น้ำหอม
8. ไข่นกกระทาทอดเนย, ไข่พระอาทิตย์ครก, ข้าวไข่เจียวทอดเนย
9. กะปิกุ้งเสียดศรีณ
10. เฉาก้วยซากังราว
11. คาซิชิเม โมจิสดและไดฟูกุ
12. ขนมเปี๊ยะหอม

13. ข้าวเหนียวปลาข้าวเหนียวกุ้งปัดตานี
14. ปลากรอบ
15. แม่มุกดา ผักกาดหวาน เจ็ดเสมียนราชบุรี
16. 1,000,000 sweet ไอติมโฮลวีตทอด
17. ร้านผิ้งหวาน ลอดช่องวัดเจษฎา (สลิม ทับทิมกรอบ)

ภาพที่ 28 ที่นั่งรับประทานอาหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1

บริเวณซุ้มขายของซึ่งตั้งอยู่เลียบริมคลอง สำหรับร้านค้าบริเวณนี้จะมีโต๊ะให้นั่งรับประทานอาหาร และในคลองจะมีเรือขายของประกอบด้วย

1. ที่นั่งรับประทานอาหาร 9 โต๊ะ (โต๊ะละ 4 ที่นั่ง) รองรับนักท่องเที่ยว ได้ราว 36 ท่าน
2. บริการเรือแจวชมธรรมชาติ
3. ร้านพัดหมี่ได้ คริวอิมแอมพัดไทยสุรราชา
4. ร้านนายลูกอินทร์ อาหารพื้นเมืองปักษ์ใต้
5. กาแฟสดชาวดอย
6. ร้านขนมเบื้องแม่สอนบุญ
7. เรือขายพัดไทยกุ่มสด ขนมผักกาด กวยจั๊บ

ที่ตลาดโซนนี้มีชาวบ้านในชุมชนคลองลัดมะยมนำผลผลิตจากสวนมาขายโดยตรง 3 ราย ได้แก่ พี่ก้อย ป้าแอ้ว และ ป้าศรี แก้วคำ สินค้าที่นำมาจากสวนของพี่ก้อย อาทิ บวบ แตง ถั่วฝักยาว และฟัก สินค้าในสวนของป้าแอ้ว อาทิ บวบ แตง มะละกอ ขมิ้นขาว และผักบุ้ง และสินค้าที่มาจากสวนของป้าศรี อาทิ ใบเตย มะกรูด และ มะละกอ ในบางสัปดาห์ก็จะนำผลผลิตที่ได้จากสวนนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เช่น ร้านเพลินกล้วยทอด พี่ก้อยบางวันกล้วยมีมาก็จะนำมาทำกล้วยบวชชี เป็นต้น

ตลาดน้ำโชน 2

โชนนี้มีขนาดประมาณ 12 ไร่ ผู้บริหารตลาดน้ำหลัก คือ คุณฉนวน ขาวเจริญ โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ตลาดเพื่อกิจกรรมเชิงพานิชและกิจกรรมการเรียนรู้ ในสัดส่วนราวครึ่งต่อครึ่ง พื้นที่ที่ติดถนนและริมคลองที่จัดไว้เพื่อกิจกรรมเชิงพานิช คุณฉนวน ขาวเจริญได้กันพื้นที่ด้านที่ติดถนนไว้สำหรับเป็นทางเข้าตลาดน้ำและที่จอดรถ พื้นที่ถัดลึกลงจากถนนเข้าไปด้านในเป็นสวนเจียมตนอันเปรียบเสมือนพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงการทำสวนแบบยกทรง

ภาพที่ 29 บรรยากาศการค้าขายในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2

ในการจัดการพื้นที่เชิงพานิชผู้บริหารได้จัดโชนรับประทานอาหารเช้าเกือบทั้งหมดไว้ที่ริมคลอง ส่วนบนบกทั้งหมดแบ่งออกเป็นซอยย่อยๆจำหน่ายสินค้าอาหารประเภทปรุงสำเร็จพร้อมรับประทาน ส่วนในท้องน้ำ จัดไว้เป็นที่สำหรับคนพายเรือมาขายอาหารและผักสดจากสวนโดยตรง มีทั้งหมดประมาณ 6 ลำ และมีที่นั่งสำหรับรับประทานอาหารเช้า 2 บริเวณ คือ ริมน้ำ ประมาณ 120 ที่นั่ง และตอนกลางของตลาดอีก 80 ที่นั่ง สินค้าที่ขายบริเวณนี้ส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทอาหารการกินเกือบทั้งหมด ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโชนที่ 2 ซอยที่ 1 จากทั้งหมด 5 ซอย

ซอยที่ 1	
ฝั่งขวา	ฝั่งซ้าย
1.ร้านขนมปังกระเทียม	1.ร้านขายผัก
2.ร้านเนาวรัตน์	2.น้ำพริกผลไม้รวมพินซี
3.เฮง เฮง หมูทอดไก่ทอด	3.เพิ่มทรัพย์ขนมตาลแท้ขนมถ้วยฟู
4.น้องคิมน้ำดื่ม	4.ข้าวเกรียบว่าวโบราณ
5.สละลอยแก้ว	5.แม่สุพิศตราสาคุปากหม้อ
6.ณัฐนิชาแกงส้มปลาช่อนทอด	6.น้องดาห่อหมกย่าง
7.ขนมไทยบ้านบึง	7.หอยทอดนายนก
8.ร้านลุงชิมขนมกุยฉ่ายห่อหมก	8.ต้มขนมเบื้องญวน
9.ปากอ้อยขนมครกพื้นบ้าน	9.วรรณก้วยจับน้ำจิ้ม
10.หมูสะเต๊ะ	10.แม่ยมข้าวหมากขนมไทย
11.ทอดมันปลากราย	11.ร้านสี่อ.น้ำดื่ม
12.ไอติมลุงชวนและน้ำสมุนไพร	

ตารางที่ 2 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโชนที่ 2 ซอยที่ 2 จากทั้งหมด 5 ซอย

ซอยที่ 2	
ฝั่งขวา	ฝั่งซ้าย
1.ปลาแดดเดียวคุณนุช	1.พืชและผลสดบ้านแพ้ว
2.ป่าพิมสละลอยแก้ว	2.ขนมปลากริมวังเดิม
3.ลูกชิ้นปิ้ง	3.รัตนวิซ (วัดไร่ขิง)
4.ตึกไข่หมึกทอด	4.เนื้อหมูหมูทอดมหัศจรรย์
5.ไข่ไก่ ไข่เป็ดไร้ฟุ้ง	5.ปลาทุตัมเค็ม
6.ขนมจีบซาลาเปา	6.หมี่กะทิสูตรโบราณ
7.ปลาเผาข้าวผัดน้ำพริกขิงเรือ	7.คำหวานซีฟู้ด
8.ยำรวมมิตร	
9.พิซซา เอเชีย	
10.ร้านเจ๊จ๊อนางเลี้ยง	

ตารางที่ 3 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโชนที่ 2 ซอยที่ 3 จากทั้งหมด 5 ซอย

ซอยที่ 3	
ฝั่งขวา	ฝั่งซ้าย
1. ไข่เค็มไชยา 2. ลูกชิ้นไส้กรอกนายฮั้ง 3. มะละกอกจากสวนสุกจากต้น 4. ชาดีชาซัก 5. ถั่วแปบสีสมุนไพร 6. น้ำพริก น้ำตาลมะพร้าว 7. ร้านตุ๊กตาทมิ์กะทิสูทรโบราณ 8. อาหารทะเลปิ้งนึ่งย่าง 9. ร้านน้ำหอม เครื่องสำอางค์	1. ส้มหวานคั้นสด 2. จงรักชมนมไทย 3. โบ๊ทเส้นเลิศรส 4. สมใจชมนมไทยข้าวเหนียวมูล 5. ทอดมัน คำหวาน

ตารางที่ 4 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโชนที่ 2 ซอยที่ 4 จากทั้งหมด 5 ซอย

ซอยที่ 4	
ฝั่งขวา	ฝั่งซ้าย
1. กรรณิการ์กล้วยไข่เชื่อม 2. อาหารปักษ์ใต้แกงไตปลา 3. ร้านนึ่งถั่วต้ม ถั่วแระ 4. ต้นหอม น้ำปลาหวาน 5. คุณแจ้วน้ำพริกปลาร้าพื้นบ้าน, วุ้นกะทิ 6. วรณพรเนื้อแกว่งก้านมะพร้าว	1. สตอเบอร์รี่สดเชียงใหม่ 2. ปลาหมึกย่างปลาหวาน 3. ผลไม้จานด่วน 4. หมูพันผัก 5. ร้านสุชาดาปีกไก่ทอด หนังกุ้งทอด 6. ร้านขนมหวานแม่ตี๋ 7. ป้าเหรียญก้วยเตี้ยวหมูต้มยำ 8. กาแฟสด สดtek ขนมปังปิ้ง 9. ก้วยเตี้ยวซี่เมาเป็นทะเล สปาเก็ตตี้ซอส 10. เป็ดย่างอนุชา 11. ร้านหม่อนย้าถั่วพลู มะเขือยาว 12. ขนมปังไส้กรอกหน้าพิซซ่า 13. คุณแจ้วข้าวทอดยำแหม่ม

ตารางที่ 5 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ในตลาดน้ำโชนที่ 2 ซอยที่ 5 จากทั้งหมด 5 ซอย

ซอยที่ 5	
ฝั่งขวา	ฝั่งซ้าย
1.ข้าวหลามแม่สำอางค์	1.ยาปูเค็ม
2.ขนมบ้าบิ่นลุงหน่ง	2.น้องเตย ข้าวโพดอบเนย
3.ผลไม้ตองทรงเครื่อง	3.อนุชาปลาหมึกย่าง
4.เณก้วยโบราณ	4.ก้วยเตี๋ยวลุยสวน
5.คุณตุ้ยปากหม้อเวียดนาม	5.บ้านยาไทยโอสถจำเริญ
6.คุณเก๋ขนมหวาน ขนมเบื้องโบราณ	6.ป่าแปงเมี่ยงคำและน้ำพริกต่างๆ
7.ตามหาชัยย่าปลาตุ๊กฟู	7.แม่อำไพ
8.ป่าแอ็ดหมกปลาช่อน	8.คุณมัลลย์ ดอกไม้สด ขนมต้ม ขนมมัน
9.กรอยไชนกกระทา	9.ราชพฤกษ์ เบเกอร์รี่
10.คุณพิศมัย ส้มตำน้ำตก	10.สว่างกาแพโบราณ
11.กระเพาะปลายอดมะพร้าว	11.ป่าแต้วผักผลไม้ตามฤดูกาล
	12. ลูกชิ้นหมูปิ้งบางพลู

ร้านค้าโชนริมน้ำ และที่ขายในเรือ ประกอบด้วย 8 ร้านค้า ดังนี้

- 1.เอมอรดอกไม้ ต้นกล้วย
- 2.ป่าแห้วผักไม้ ผลไม้
- 3.น้องปอยขนมหวาน
- 4.ขนมจิ้นคุณไฉน (เรือ)
- 5.ก้วยเตี๋ยวเรือคุณเล็ก (เรือ)
- 6.เพลินกล้วยทอด (เรือ)
- 7.ป้อมเต้าหู้ทอด (เรือ)
- 8.หอยทอดขนมผักกาด (เรือ)

จากการสัมภาษณ์คุณไฉน ชาวเจริญ (2556ข) ได้ข้อมูลว่าร้านค้าที่ขายอยู่บริเวณ ชุมชายของบนบกและในเรือมี จำนวนทั้งสิ้นกว่า 130 ร้านค้า ในจำนวนนี้มีร้านค้าที่ขายโดยชาวบ้าน ชุมชนริมคลองลัดมะยมและละแวกใกล้เคียงอยู่ 25 รายดังนี้

- 1.ขนมจิ้นคุณไฉน (ขายในเรือ)
- 2.ก้วยเตี๋ยวเรือคุณเล็ก (ขายในเรือ)

3. เพลิน ชายกล้วยทอด (ขายในเรือ)
4. จรินทร์ชายผัก (ขายในเรือ) สวนอยู่ที่คลองบางน้อย
5. จิม จ๊ว ชายหอยทอด (ขายในเรือ) คลองบางน้อย
6. คุณตุ้มชายผลไม้ ชายชมพู ฝรั่งนำมาจากสวนตนเองโดยตรง สวนบางระมาต
7. ป้าแห้ว ชายผัก คนบางระมาต บางอยู่หลังสวนเจียมตนของคุณไฉน
8. ยายแจง ชายยา ยำข้าวทอด กุ้งอบวุ้นเส้น อยู่ย่านทวีวัฒนา
9. ป้าป้อม คนคลองลัดมะยม ทำสวน
10. ยายหว่าง ชายกาแฟ คนคลองลัดมะยม
11. คุณวันเพ็ญน้องสาวคุณไฉน ชายขนมเป็ญญวน คนคลองลัดมะยม
12. ลูกสาวคุณไฉน ร้านน้ำส่ำ อ. และชายหมูสะเต๊ะแทนคุณแก่ชื่อน้องคุณชวน
13. ยายพิศ ชายส้มตำ คนคลองลัดมะยม
14. เอชายกระเพาะปลา คนคลองลัดมะยม
15. ก้อยชายผัก คนคลองลัดมะยม
16. นาและนี่สองพี่น้องชายผลไม้ ห่อหมก ของสวน
17. ป้ามาลีชายดอกไม้ อยู่บางเชือกหนัง
18. คุณอรน้องสาวป้ามาลี ชายดอกไม้ ชายเตย
19. คำหวานชายทอดมัน คนบางน้อย
20. หมี่กะทิตุ๊กตา
21. ขนมหวานคุณสมใจ คนคลองลัดมะยม
22. ซีฟู้ดส์หลังน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 เป็นพี่น้องกับทอดมันคำหวาน
23. ร้านไอศกรีมลุงชวน(ขายโดยสามีคุณนงเล็กลูกจ้างทำไอศกรีมของคุณชวน)
24. คำหวานชายทอดมัน คนบางน้อย
25. ขนมก๋วยซ่ายลุงชิน ลูกพี่ลูกน้องคนคลองบางพรหม
26. ป้าเหลียวชายแกงซี่เหล็ก ปลาตุ๊กทอด คนคลองลัดมะยม

ตลาดน้ำโชน 3

โชนนี้มีขนาดประมาณ 2 ไร่เศษ ผู้บริหารตลาดน้ำ คือ คุณดรุณี สันติระสิทธิ์ฤชัย มีการจัดแบ่งพื้นที่ตลาดเพื่อกิจกรรมเชิงพานิชย์อย่างเดียว พื้นที่ที่ติดถนนจัดไว้สำหรับเป็นทางเข้าตลาดน้ำ และที่จอด ในการจัดการพื้นที่เชิงพานิชย์ผู้บริหารได้จัดโชนรับประทานอาหารเช้าเกือบทั้งหมดไว้ที่ตรงกลางของโรงเรียนประมาณ 80 ที่นั่ง ร้านค้าทั้งหมดอยู่บนบก แบ่งออกเป็นซอยย่อยๆ 4 ซอย สินค้าอาหารมีทั้งหมด 2 ซอย และสินค้าประเภทของที่ระลึกอื่นๆ อีก 2 ซอย มี ร้านค้าสินค้าที่ขายมีทั้งหมด ดังนี้

ภาพที่ 30 บรรยากาศภายในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 3

ตารางที่ 6 ตารางแสดงร้านค้าในตลาดน้ำโชนที่ 3

โรงเรียนแถวที่ 1	โรงเรียนแถวที่ 2	โรงเรียนแถวที่ 3	โรงเรียนแถวที่ 4
1.นกหนูกีฬซ็อบ	1.ร้านดังอำพันน้ำ	1.น้ำส้มควนไม้ ฐูป	1.ปุยมูลไส้เดือน
2.อรุณพันธ์ไม้ไทย	สมุนไพร	ตะไคร้ไฉ่ยุง	2.เก้าอี้ป้องกันอัมพฤต
3.ศรีนคร ขนมันวาน	2.ชาชักปัดนี่	2.พวงกุญแจเขียนชื่อ	อัมพาด
4.ร้านขายเสื้อผ้าฝ้าย	3.หมี่กรอบวิศกร	3.ร้านขายกระเป๋า	3.น้ำส้มควนไม้
5.ณัชชาเฮนเมด	4.ขนมจีบ ปู ไก่ ข้าว	4.สวนมิลเลียนบุล	4.เซรามิค ประดับสวน
6.ร้านมะนาวแพ้นตั้ง	เกียบเมืองตรัง	5.กระเป๋าผ้าเรณู	5.ร้านนวดแผนไทย
7.ร้านขายของมงคล	5.ขนมถ้วยใบเตย	จ.นครพนม	6.ร้านโมบายเครื่องปั้น
8.ร้านแฮนเมด	ไอศกรีมกะทิสด	6.ร้านผ้าไทย	7.ร้านขายเสื้อผ้า
9.ก๊วยเตี้ยวแม่ศรี	6.ร้านเซรามิค	7.พวงกุญแจทะเบียนจิว	8.ร้านขายต้นไม้และ
10.ของแต่งบ้าน	7.เห็ดราตน้ำจิ้มซีฟู้ด	8.ร้านขายเสื้อผ้า	ของแต่งสวน

ตารางที่ 6 ตารางแสดงร้านค้าในตลาดน้ำโชนที่ 3 (ต่อ)

โรงเรือนแถวที่ 1	โรงเรือนแถวที่ 2	โรงเรือนแถวที่ 3	โรงเรือนแถวที่ 4
11.เฟอร์นิเจอร์ โต๊ะเก้าอี้ ตู้กับข้าว	8.ป่ากล้วยแปบ	9.ร้านน้ำมะพร้าว	9.ร้านเสื้อยืดพลัง
12.ร้านเสื้อคุณลุง	9.กระเพาะปลาแท้	10.เสื้อปักมือ	ภูมิพล
13.ร้านข้าวแช่	10.เต็ยวหลอดป้ายดำ	11.ร้านของเล่น	
14.เต้าหู้เย็น	11.ร้านไก่อบโอง	12.ร้านขายรองเท้า	
	12.ร้านยา	แพชั่น	
	13.ปุ๋ยน้ำคิม	13.ร้านคลีน คอร์เนอร์.	
	14.ภัสวพัฒน์ซีฟู้ด		
	อาหารทะเลสด		
	15.ข้าวยาปักซี่ไต้		
	16.ร้านโรยขนมจีน		
	น้ำยา		
	17.หมูย่างห่อใบชะพลู		
	18.ปอเปี๊ยะปู		
	19.ร้านลูกนัทตามสั่ง		
	20.สเด็กพ่อเป็นต่อ		

ตลาดน้ำโชน 4

โชนที่ 4 ถือเป็นพื้นที่ที่กว้างใหญ่ที่สุดเมื่อเทียบกับโชนอื่นๆ เพราะเป็นที่ดินที่มีผู้ถือกรรมสิทธิ์ติดต่อกันหลายราย ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโชน 4 จะอยู่บริเวณริมคลองลัดมะยมต่อลงมาจากตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 1 ในที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์ โดยพื้นที่ร้านค้าโชน 4 นี้มีผู้ประกอบการตลาดน้ำ 3 ราย ได้แก่ คุณปราณี เขียรตีสธิพร คุณฉลา รัตนภักดิ์ และคุณชินนทร์

ตลาดของคุณปราณี คุณปราณี เขียรตีสธิพร เป็นนายทุนจากนอกพื้นที่เข้ามาซื้อที่ดินไว้เมื่อ 10 ปีที่แล้ว ที่ดินมีศักยภาพสูงเพราะที่ดินมีขนาดยาวไปตามแนวริมคลอง คุณชวนจึงชักชวนให้พัฒนาที่ดินนี้ เปิดกิจการทำที่จอดรถให้เช่า และ ทำตลาดน้ำเปิดให้คนเช่าแผงค้า

ภายในประกอบด้วยร้านค้า ทั้งหมดประมาณ 100. ร้านค้า แบ่งเป็นซอยสั้นๆ ประมาณ 20 ซอย ตั้งแต่ซอย 1 – 17 เปิดเป็นแผงค้าอาหารทั้งหมด ซอย 18-19 ต้นซอยเปิดเป็นแผงขายอาหาร ส่วนกลางซอยถึงท้ายซอยเป็นร้านค้าขายของที่ระลึก และซอสุดท้าย ซอยที่ 20 ตลอดซอยเปิดเป็นร้านจำหน่ายของที่ระลึกและสินค้าอื่นๆ ที่นั่งรับประทานอาหารเกือบทั้งหมด จัดไว้ริมน้ำ ที่นั่งมี 24 แถว 60 โต๊ะ โต๊ะละ 4 ที่นั่ง รองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามารับประทานอาหารเช้าได้ 240 คน

ภาพที่ 31 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 4 บริหารโดยคุณปราณี

ตารางที่ 7 ตารางแสดงร้านค้าในตลาดน้ำโซน 4 ของคุณปราณี บริเวณขายริมคลอง

ริมน้ำตอนบน	ริมน้ำตอนล่าง
1. ข้าวผัดปูไข่บางแสน	1. ร้านกาแฟสด
2. มันฝรั่งเกลียว	2. ร้านขายเครื่องดื่ม
3. สมูทตี้สตอเบอร์รี่	3. ร้านส้มตำแช่บ๊วย ส้มตำปูม้า
4. แม่สอนบุญคุ้มกล้วยสุมไพร	4. ไอศกรีมเมืองไทย จ.นนทบุรี
5. ไก่ต้มบางบอน	
6. ขนมเปียะขาววัง	
7. เมี่ยงคำยำตีว	
8. ลีน่าเฮริบ	
9. หมูเส้นคุณเล็ก	
10. ก๋วยเตี๋ยวปากหม้อ	
11. ก๋วยเตี๋ยวไก่ตุ๋นยาจีน	
12. ร้านน้ำแข็งใส	
13. ลูกเต๋อยกรอบ	
14. เครื่องดื่มน้ำผึ้งผสมมะนาว	
15. ร้านขายอาหารปลา	

ตารางที่ 8 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ตลาดน้ำโชน 4 ของคุณปรางณี 12 ซอย จากทั้งหมด 20 ซอย

ซอยที่ 1	ซอยที่ 2	ซอยที่ 3	ซอยที่ 4
1.กล้วยตากบาง กระพุ่ม 2.น้ำตาลสดตาเอด 3.สับปะรด ปูเอก 4.ขนมกุยช่ายน้องอู 5.ร้านพิศมัยปลาเผา	1.เปิดอย่างข้าวหน้าเปิด 2.ลูกชิ้นหมูปิ้ง 3.ไบเฟรินซีฟู้ดส์ 4.ห่อหมกปลาช่อน	1.หมี่กรอบไข่แดงต้มซ่า	1.แจ่วควัวินดี 2.หอยแมลงภู่อบชีส 3.แฮมหมักย่าง 4.ซูเปอร์เซฟอบชีส สปาเกตตี้
ซอยที่ 5	ซอยที่ 6	ซอยที่ 7	ซอยที่ 8
1.อีสานไฮโซส้มตำ ยำแซบ 2.ฝรั่งแซบวัย 3.ทอดมันกุ้งน้องไก่ เจ้าสัว	1.น้ำเช่าโบราณ 2.น้ำตกหมูจี๊ดๆ 3.น้ำสุมนไพรเพื่อ สุขภาพ 4.ยอดขวัญร้านอาหาร เจียวาราช 5.กระเพาะปลาเนื้อปู 6.ลอดช่องวัดเจษ	1.หอยทอดซีฟู้ด 2.ข้าวมันไก่ปทุมวัน น้ำจิ้มรสเด็ด 3.น้ำฝรั่งสด	1.เปิดอย่างนครปฐม 2.ผัดไหม้นก 3.หอยทรงเครื่อง คุณเล็กหอยอินเตอร์ ผักโขมอบชีส
ซอยที่ 9	ซอยที่ 10	ซอยที่ 11	ซอยที่ 12
1. เฉาก๊วยป่าแดง 2.น้ำปลาหวานคุณเด่น	1.ข้าวพระรามลงสรง 2.จิ้นเปิดถนน 3.ยำมะม่วง 4.ยำปลาตุ๋นฟู จุฑามาศ 5.น้ำปั่นโมชิ 6.หมูย่างโจงวเส็ก 7.บ้านบุญขนมไทย 8.กุ้ง หอย ปู ปลา คาเฟ่	1.ปลาทุแม่กลอง 2.ก๋วยเตี่ยวลุยสวน 3.พุดดิ้งเต้าหู้ 4.ทอดมันปลาหมึก	1.ยำหอยแครง 2.แฮมสดข้าวทอด 3.อาหารทะเลย่าง 4.กล้วยฉาบ

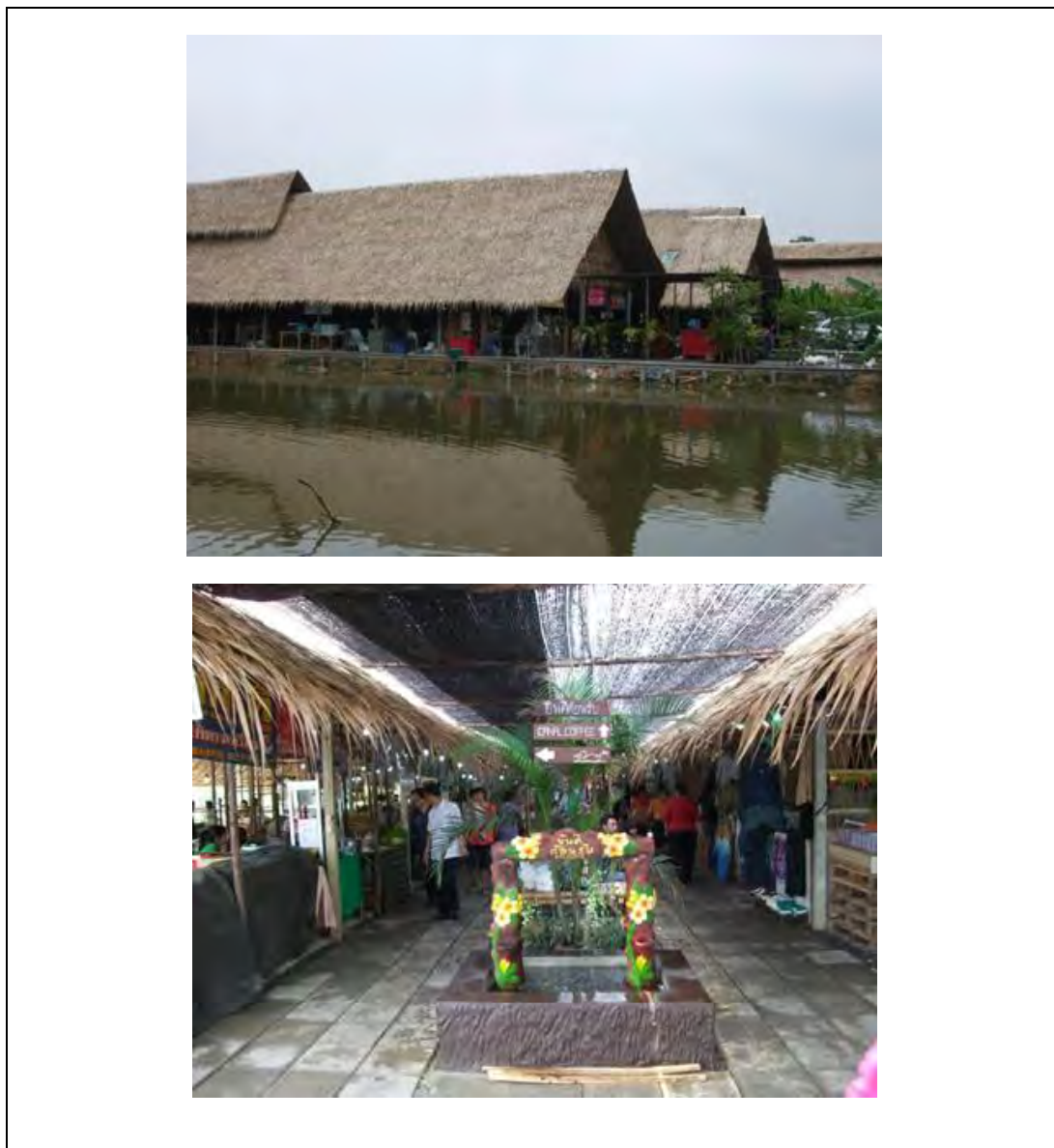
ตารางที่ 9 ตารางแสดงร้านค้าบนบก ตลาดน้ำโชน 4 ของคุณปรางณี ซอย 13 -20

ซอยที่ 13	ซอยที่ 14	ซอยที่ 15	ซอยที่ 16
1. ก๋วยเตี๋ยวหลอด 2. ร้านยำ 3. เบคอนพันเห็ด 4. เจ็ดตาปลาทอด แม่กลอง 5. ตั้งฮะเฮงจำหน่าย หมูแผ่น หมูทอด 6. ปีกไก่ทอดเกลือ	1. ร้านอาหารอีสาน แซ่บเวอร์ 2. ร้านใบเตยข้าวเหนียว มะม่วง 3. เห็ดย่าง	1. ข้าวยำคนคอน	1. ข้าวเกรียบปากหม้อ ไส้ผัก 2. ร้านตามสั่งบักเล้า 3. ร้านเห็ดต้มยำ ยำเห็ด 4. กะทะร้อนซีฟู้ด 5. ก๋วยเตี๋ยวเย็นตาโฟ 6. แม่จรรยาปลาทอด
ซอยที่ 17	ซอยที่ 18	ซอยที่ 19	ซอยที่ 20
1. เจ๊จิมติ่มซำ ลูกชิ้นปลาเยาวราช 2. ผัดไท กุ้งสดทะเล 3. ขนมจีนแกงไก่	1. ขนมไทยเมืองนนท์ บางกรวย 2. พรหมงคลขนม 3. ร้านชาชัก ซากาแฟ 4. ตำผลไม้ฝรั่งแซ่บวัย 5. ซีฟู้ดส์เฝ้า กุ้งแม่น้ำ แม่กลองแท้ 6. ร้านอาหารอิสลาม	1. ลูกชิ้นหมูล้วน 2. เค้กกล้วยหอม 3. ไอติมหลอด 4. พุดดิ้งนมสด น้ำลำไยดอกคำฝอย 5. ข้าวหมูแดง หมูกรอบ 6. วุ้นคุณตันข้าว 7. ก๋วยเตี๋ยวลูกชิ้น 8. ร้านส้มฉุน 9. ร้านขายโปสการ์ด	1. ร้านกาญจนเกษม 2. ร้านจำหน่ายนาฬิกา 3. ร้านมีแต่ด้าย 4. ร้านพูลเงินทอง 5. ร้านของชำร่วย 6. ร้านเสื้อผ้า 7. ร้านทำนายดวง 8. ร้านนัทกับปอ เครื่องจักสานโอท็อป 9. ร้านของเล่นเก่า

ร้านค้าริมที่จอดรถ ประกอบด้วย 6 ร้านค้า ดังต่อไปนี้

1. ไก่ย่างบางตาลเจ้าเก่า
2. ปอเปี๊ยะสด
3. ซาลาเปาคุณใจ
4. ร้านสตี๊กจ่ายน้อยอร่อยเหาะ
5. นะ ร้านกุ้ง ปู อบวุ้นเส้น
6. ปรางณีปลาสดทอด สาขา 2

ตลาดคุณฉลา คุณฉลา รัตนภักดิ์ เป็นคนจากภายนอกชุมชนที่เข้ามาซื้อดินไว้เมื่อ 10 ปีที่แล้วเช่นกัน มีความตั้งใจแต่แรกแล้วว่า จะพัฒนาที่ดินทำตลาดน้ำ โดยมีการขอคำปรึกษาและขอคำแนะนำจากคุณชวน ชูจันทร์อย่างสม่ำเสมอ

ภาพที่ 32 ภายในตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 4 บริหารโดยคุณฉลา

ภายในประกอบด้วยร้านค้าในที่ดินของตนประมาณ 80กว่าร้าน มีการจัดที่นั่งไว้สำหรับรับประทานอาหารไว้ 3 บริเวณ ได้แก่ ริมคลอง ริมสุดทางด้านทิศใต้ของตลาด และปลายซอยของตลาดทางด้านทิศตะวันออก รวม ประมาณ 200 ที่นั่ง พื้นที่ค้าขายแบ่งออกเป็น 5 แถว และ บริเวณริมคลองอีก 1 บริเวณ รวมเป็น 6 แถว

ตารางที่ 10 ตารางแสดงร้านค้าบนบก และริมคลอง ตลาดน้ำโชน 4 ของคุณเฉลา

แถวที่ 1	แถวที่ 2	แถวที่ 3
1.ร้านของเด็กเล่นเด็ก 2.ร้านรับวาดภาพเหมือน “สบายดีที่ลัดมะยม” 3.ร้านเคอูเพจ 4.ร้านเก้ 5.ร้านเห็นดีหิมะบำรุงสุขภาพ 6.ร้านขายเครื่องสำอางค์N Nature 7.ร้านขายต้นไม้	1.ลูกซุบเพชรทองคำ 2.สละลอยแก้ว น้ำตะลิงปลิง 3.ปลาชิวแก้ว 4.ปอเปี๊ยะสด ปู กุ้ง 5.ขนมโคเมืองนคร 6.หมี่กรอบผลไม้ 7.ปลัศจรรย์ข้าวยาสมุนไพร 8.ก๋วยเตี๋ยวลุยสวนกุ้งสด 9.ขนมลาของฝากภาคใต้ 10.ไก่กะทิ	1. กินแกงใต้ 2.วุ้นเป็ดธันน 3.ขนมครองแครง 4.ส้มโอขาวใหญ่แม่กลอง 5.ทอดมันปลาหมึก ปลากราย 6.ข้าวแกงถนนสวนผัก 7.ก๋วยเตี๋ยวบักชีฟู๊ด 8.ขนมผักกาด 9.ยำแหลมสด
แถวที่ 4	แถวที่ 5	แถวที่ 6 ร้านค้าริมน้ำ
1.บ้านขนมพลอยลดา 2.ขนมครกไทน์เจริญสถา 3.กนกพรยำถั่วเม็ดคาคาเดเมีย 4.คุณใจร้านซูชิ 5.ลาบหมูทอดทรงเครื่อง 6.น.นิกส์หมี่ย่าง 7.ร้านหนูจำขนมจีนชาวน้ำ 8.ขนมปังหน้าหมู ปอเปี๊ยะทอด 9.ยำกระเพาะปลา 10.มารวยบาร์บีคิว 11.ร้านอาหารอีสาน 12.ร้านข้าวผัดปู 13.ยำแซ่บวาสนา	1.ข้าวมันไก่ 2.ห่อหมกปลากราย 3.ปากหม้อ อ.พนมสารคาม 4.น้ำตาลสดกระบอกไม้ไผ่ 5.กนกวรรณผัดไทยกุ้งสด 6.ป่าวิภาเมี่ยงปลาเผา 7.ปีกะมั่วหอยเว้ยเฮ้ย ปลาหมึก ไช่หนึ่งมะนาว 8.กระยาสารหน้าอ้อยแท้ 9.แกงเห็ดรวม 10.ไก่บาร์บีคิว 11.บ้านพุงกางซีฟู๊ด 12.ส้มตำครกแตก 13.ไก่อ่างขอนแก่น	1. ริมตลิ่งซีฟู๊ด 2.อาหารอีสานรสเด็ด 3.ข้าวยาแหลมสด 4.น้ำสมุนไพร 5.ร้านกาแฟcoffee canal

ตลาดของนายชนินทร์ มีทั้งหมด.14 ร้านค้า ประกอบด้วย

1. ร้านโปสการ์ด โปสทวน
2. ร้านเสื้อผ้า “ร้อยฝัน พันศิลป์”
3. ร้านยาหมอมหวาน
4. ร้านเสื้อผ้ามัดย้อม
5. ร้านนวดแผนโบราณ
6. ร้านเครื่องประดับ
7. ร้านพวงกุญแจ “ซิกกะแต้ว”
8. ร้านของที่ระลึก
9. ร้านขายเสื้อผ้า (ตัดเย็บจากผ้าขาวม้า)
10. ร้านของเล่นย้อนยุค
11. ร้านปั้นดอกไม้จากดินญี่ปุ่น
12. ร้านของเล่นย้อนยุค
13. ร้านขายภาพวาดและจัดแสดงงานศิลปะ
14. ร้านขายงานเซรามิคของตกแต่งบ้าน

ภาพที่ 33 การจัดพื้นที่ร้านค้าในตลาดน้ำโซน 4 บริหารโดยคุณชนินทร์

ภาพรวมการจัดการพื้นที่ร้านค้า

จากการสังเกตการณ์เมื่อเปรียบเทียบปริมาณนักท่องเที่ยวโซน 1 2 3 4 พบว่า ตลาดของคุณปราณี และคุณเฉลา มีนักท่องเที่ยวกระจุกตัวหนาแน่นมากที่สุด เนื่องจากมีที่รับประทานอาหารติดริมคลองไว้รองรับนักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ และมีเมนูยอดนิยมของนักท่องเที่ยวไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวอย่างจุใจ

อาหารที่วางขายในตลาดของคุณปราณี และคุณเฉลา ค่อนข้างมีมากมาย หลากหลายชนิด ทั้งอาหารไทยพื้นบ้าน อาหารไทยประยุกต์ อาหารจีน อาหารทะเล อาหารฝรั่ง และอาหารมังสวิรัต ถือเป็นนำของดี ของเด็ด ของอร่อยจากท้องถิ่นอื่นๆ นำมารวมกันไว้ที่นี่แห่งเดียว ตลาดโซนนี้แห่งนี้อาจเน้นเรื่องการสร้างและนำเสนออัตลักษณ์ของท้องถิ่นมากนัก แต่ชื่อเสียงของแต่ละร้านค้าสั่งสมมาก็ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความมั่นใจได้ว่าอาหารเหล่านี้มีรสชาติดี มีคุณภาพแน่นอน

ผู้ประกอบการตลาดน้ำพยายามที่จะแบ่งพื้นที่และพยายามที่จะทำให้สินค้าของตนแยกออกเป็นหมวดหมู่ระหว่างสินค้าของที่ระลึกและสินค้าประเภทอาหาร อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่ายังไม่ได้มีการแบ่งแยกประเภทของอาหาร เช่น อาหารประเภทคาว – หวาน , อาหารสด – อาหารปรุงสำเร็จ, อาหารรับประทานทันที-อาหารนำกลับบ้าน, อาหารพื้นบ้าน-ไทย จีน – ฝรั่ง-อีสาน ทำให้นักท่องเที่ยวต้องเดินชมสินค้าให้รอบแล้วจึงตัดสินใจเลือกซื้อ

3.3.2 พื้นที่แหล่งเรียนรู้และสันตนาการ

มะยมท้าว

ท่าเรือมะยมท้าวอยู่บริเวณเชิงสะพานข้ามคลองลัดมะยมในบริเวณตลาดของคุณชวน ชูจันทร์ กิจการตอนนี้กำลังไปได้ดี มีนักท่องเที่ยวมากขึ้นเรื่อยๆ เรือที่ใช้เป็นเรือหางยาว จุคนได้ 20 คน มีทั้งหมด 5 ลำ มีเส้นทางท่องเที่ยวหลัก 2 เส้นทาง คือ ชมบ้านเก่า เดินเข้าสวน คิดค่าบริการ 50 บาท ต่อเที่ยว ใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง อีกเส้นทางหนึ่ง คือ เส้นทางท่องเที่ยววัดสะพาน

ขณะนี้ยังไม่มีเจ้าหน้าที่นำชมประจำเรือเนื่องจาก ไม่มีมีเงินจ้างระยะยาวอาจจะต้องเลิกใช้เรือหางยาวเพราะว่าไม่สวยและเสียงดัง อยากเปลี่ยนเรือให้มันสวยๆ และเอาปล่องรถไฟใส่เพื่อเก็บเสียง และนักท่องเที่ยวในเรือต้องนั่งสบายๆ เหมือนนั่งเก้าอี้ จะได้ไม่ต้องนั่งอขาเหมือนเรือหางยาว (ชวน ชูจันทร์, 2553)

พิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

เดิมใช้ชื่อว่าบ้านหัตถกรรม พิพิธภัณฑ์เรือจำลอง คลองลัดมะยม พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ย้ายมาจากที่ดินของนายชีพ ชูจันทร์ ริมถนนบางระมาดฝั่งใต้ มาสร้าง ณ ที่ดินแห่งใหม่ติดริมคลองลัดมะยมปากตะวันตก เกือบถึงสี่แยกคลองบางพรหม

ภาพที่ 34 พิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

คุณสุรชัย รุณบุญรอด เกิดที่โรงพยาบาลศิริราช บางกอกน้อย แต่เติบโตที่ บางกอกใหญ่ แล้วย้ายมาอยู่ที่ซอยวัดดงมูลเหล็ก เขตบางกอกน้อย เมื่อได้อายุ 20 ปี สมรสกับนางอารมณ ชาวจังหวัดสมุทรสงคราม อีกสามปีต่อมา ได้เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครทหารพรานไปสงครามที่ลาวกลับมาอยู่ตลิ่งชัน ซอยวัดชัยพฤกษ์มาลา พร้อมกับเข้ารับบรรจุในสังกัดกองพลทหารปืนใหญ่กอบกู้เอกราช 7 ปี จากนั้นย้ายมารับราชการในองค์การทหารผ่านศึก จนถึงปี พ.ศ. 2545 จึงได้ลาออกจากงานเพื่อต่อเรือจำลองอย่างเต็มตัว

ภาพที่ 35 ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม

คุณสุรชัย รุณบุญรอดเริ่มมีความสนใจในการต่อเรือมาตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2536 วันหนึ่งได้มีโอกาสไปเดินชมเรือจำลอง ที่ศูนย์การค้าริเวอร์ไซด์ เขตบางรัก เกิดความประทับใจมาก แต่ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะซื้อมาไว้ในครอบครอง จึงเป็นแรงผลักดันให้คุณสุรชัยเกิดความคิดที่จะต่อเรือสำเภาด้วยฝีมือของตนเอง คุณสุรชัย รุณบุญรอด (2556) ได้เล่าถึงที่มาตอนนั้นว่า

ผมไปเดินเที่ยวห้างริเวอร์ซิตี้ บางรัก ผมเห็นร้านขายเรือเยอะแยะและสวยงามมากตอนนั้น เงินเดือน 2,000 บาท ไม่มีปัญญาซื้อ เดินในร้านอยู่ 2 ชั่วโมง จนกระทั่งลูกจ้างเดินออกมาบอกว่า พี่ๆ ราคาถูกๆ เหมือนกว่าบาทหมื่นยกได้ไหม เหมือนเขาคงราคาญาติที่เดินอยู่นั้นแหละ คำพูดนี้ไม่ได้เรียกให้ผมซื้อนะ แต่มีปัญญาซื้อไหมหมื่นกว่าบาท ผมกลับมาบ้านผมก็ไปหาท่อนไม้ได้ถุนบ้านเอามาล้าง เอามาตากแดด กับรูปเรือที่สะสมไว้ เอามาบรรเลงตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา ใบเรือก็เอาผ้าพันคอลูกเสือ มาพันแลคเกอร์ เรือลำแรกต่อเป็นเรือสำเภา

หลังจากที่ต่อเรือโจรสลัดลำแรกได้สำเร็จ คุณสุรชัยก็ยังสร้างผลงานเรือโจรสลัดจำลองออกมาอีกเรื่อยๆ เพราะถือว่าเป็นงานอดิเรก และเป็นความชื่นชอบส่วนตัว ปี พ.ศ. 2540 คุณสุรชัยขายเรือลำแรกได้เพราะว่ามีคนรู้จักมาหาญาติที่บ้านบังเอิญได้เห็นผลงานที่คุณสุรชัยเก็บไว้แล้วเกิดความสนใจจึงขอซื้อในราคา 350 บาท เหตุการณ์นี้ได้สร้างความปลื้มใจแก่คุณสุรชัยถึงขนาดที่ว่า กำเงินตั้งแต่ “ห้าโมงเช้า จนถึงบ่ายสองโมงกว่าด้วยความดีใจ” ไม่เพียงเท่านั้นจากนั้นมาคุณสุรชัยได้หันมาเอาจริง เอาใจทุ่มเวลาส่วนใหญ่เพียรพยายามต่อเรือจนติดดินจนส่งผลกระทบต่อการทำงานประจำที่ทำ ในปีพ.ศ. 2545 จึงตัดสินใจออกจากราชการเพื่อมาต่อเรือจำลองอย่างเต็มตัว

แม้ว่าภรรยาของคุณสุรชัยจะมองว่าการต่อเรือโจรสลัดจำลองเป็นเรื่องไร้สาระ คุณสุรชัยก็ไม่ลดละความพยายาม พยายามเรียนรู้และฝึกฝนโดยการไปตามที่ที่จัดแสดงเรือจำลอง รวมทั้งเรียนรู้จากตำราที่เขียนโดย อาจารย์มานอช มุกสิบุตร

ต่อมาชื่อเสียงของคุณสุรชัยเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น จากการที่คุณสุรชัยนำเรือที่ตนต่อขึ้นส่งเข้าประกวดตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เขตตลิ่งชัน และได้รับการคัดเลือกให้อยู่ในระดับสี่ดาว เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2545- 2546 นอกจากนี้คุณสุรชัยยังได้รับการแต่งตั้งให้เป็นประธานชมรมผู้ผลิตสินค้าชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ของเขตตลิ่งชัน

แต่เพราะใจไม่รักในงานบริหารคุณสุรชัยดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มโอท็อปตลิ่งชันเพียงปีเดียวก็ลาออก ประจวบกับในปีพ.ศ. 2547 คุณชวน ชูจันทร์ได้เปิดตลาดน้ำคลองลัดมะยมมาแล้วระยะหนึ่ง ได้รับการติดต่อหาจากคุณชวนให้มาทำตลาดร่วมกันคุณสุรชัยจึงตกลงร่วมงานกับคุณชวน

คุณสุรชัยกับการก่อตั้งบ้านพิพิธภัณฑ์เรือจำลองคลองลัดมะยม

คุณสุรชัยรู้จักกับคุณชวน ชูจันทร์มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 เพราะขับรถผ่านมาแถวคลองลัดมะยม (สวนบัว) และแวะรับประทานอาหารที่ร้านอาหารของคุณชวน ชูจันทร์ เมื่อได้คุยกันแล้วรู้สึกว่าคุณชวนถูกคอ โดยเฉพาะตรงที่เคยไปสันตโศกมาเหมือนกัน ในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2546-2547 คุณสุรชัยได้ดำรงตำแหน่งประธานชมรมผู้ผลิตสินค้าหนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์ของเขตตลิ่งชัน หลังจากลาออกจากตำแหน่งได้เข้าร่วมทำตลาดน้ำกับคุณชวน ชูจันทร์ ขณะนั้นตลาดน้ำคลองลัดมะยมเปิดดำเนินการมาแล้วประมาณ 6 เดือน

ในระยะแรกคุณสุรัชย์ ยังไม่ได้มีแนวคิดสร้างพิพิธภัณฑ์ในพื้นที่ หากแต่เริ่มต้นจากร้านขายกาแฟและร้านขายสินค้าโอท็อปก่อน สินค้าโอท็อปที่นำมาวางขาย ได้แก่ เสื้อผ้าทอมือน้ำสมุนไพรมัน น้ำลูกยอ ของเล่นพื้นบ้าน ปรากฏว่าลูกค้าให้การตอบรับไม่ดีเท่าที่ควรร้านอยู่ได้เพียง 3-4 เดือนก็เลิกกิจการ เพราะว่าเอาของมาวางแล้วขายไม่ได้ ต่อมาประมาณช่วงปลายปี พ.ศ. 2548 คุณสุรัชย์ได้ปรับจากร้านขายเรือจำลองสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมา เพื่อเก็บเรือจำลองแบบต่างๆให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา เพราะเคยเห็นตัวอย่างจากประเทศบรูไนที่ต้องซื้อเรือจำลองที่ตนเคยขายให้ต่างชาติให้กลับมาอยู่ในพิพิธภัณฑ์ประเทศของตน

อาคารพิพิธภัณฑ์หลังแรกตั้งอยู่บนที่ดินของคุณชีพ ชูจันทร์ ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมด 200 ตารางวา อยู่ถัดเข้ามาจากริมคลองลัดมะยมประมาณ 60 เมตร โดยจุดที่สร้างพิพิธภัณฑ์ฯ จะอยู่ห่างจากถนนบางระมาดเข้ามาเกือบ 10 เมตร อาคารหลังนี้คุณชวน ชูจันทร์ได้สร้างขึ้นไว้ก่อนหน้านั้นแล้ว เพียงแต่คุณสุรัชย์ปรับปรุงซ่อมแซมหลังคาและพื้น

ของที่นำมาจัดแสดงนอกจากเรือโจรสลัดจำลองแล้วยังมีเรือไทยจำลองประเภทต่างๆ จึงทำให้ต้องมีการเพิ่มพูนความรู้ด้วยการตระเวนสัญจรไปศึกษาดูงานการต่อเรือจำลอง ตามสถานที่ต่างๆ อาทิ หมู่บ้านบัวขาว จังหวัดอยุธยา ของอาจารย์ประชวน ขาวมาลา ,เขตมีนบุรี ของอาจารย์ กมล ,จังหวัดเพชรบุรี อาจารย์ประจวบเพชรนาวิ และที่จังหวัดตรังเพื่อศึกษากการต่อเรือมอแกนจำลอง

ในปีพ.ศ. 2550 มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้เข้ามาทำโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน คณะวิจัยได้มีการลงพื้นที่ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชุมชนคลองลัดมะยมด้วย จึงเกิดแนวความคิดที่จะประยุกต์งานเรือเป็นกุญแจไปสู่การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและการพัฒนาท้องถิ่น อีกทั้งการเข้ามาของคณะทำงาน สสส.ภายใต้โครงการเรือสื่อพื้นบ้าน (ซึ่งเข้ามาในช่วงเดียวกับที่มหาวิทยาลัยศิลปากรเข้ามา) ก็ช่วยให้ความคิดที่จะใช้เรือในการพัฒนาท้องถิ่นย่านตลิ่งชันเกิดมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น โดยทำการเสนอโครงการ “เรือสื่อสัมพันธ์กับแม่น้ำลำคลอง” เพื่อพัฒนาจิตสำนึกของคนรุ่นใหม่โดยเฉพาะบริเวณชุมชนคลองลัดมะยมและโดยรอบให้ตระหนักถึงความสำคัญและช่วยอนุรักษ์คูคลอง โดยมองว่าเรือน่าจะมีบทบาทเชื่อมโยงให้คนได้ใกล้ชิดกับลำคลองอีกครั้งหนึ่ง ทางสสส.ได้สนับสนุนงบประมาณ จำนวน 60,000 บาท เพื่อจัดทำกิจกรรมย่อยที่อยู่ในโครงการ ได้แก่ กิจกรรมสอนเด็กหัดพายเรือ จัดแข่งขันการพายเรือ สอนเด็กในโรงเรียนต่างๆ ในเขตตลิ่งชันทั้งรัฐและเอกชน บรรยายให้ความรู้เรื่องเรือพื้นบ้าน พร้อมทั้งเป็นวิทยากรสอนการต่อเรือพื้นบ้านจำลอง หลายแห่ง อาทิ โรงเรียนเพลินพัฒนา โรงเรียนวัดอินทราวาส โรงเรียนวัดมะกอก โรงเรียนวัดทองบางระมาด ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ยังคงเป็นกิจกรรมหลักที่ยังคงทำต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

การย้ายแผงค้าอาคารตลาดจากที่ดินฝั่งใต้ของถนนบางระมาดเข้ามาอยู่ฝั่งเหนืออันเป็นที่ดินที่ได้รับการบริหารจัดการโดยคุณไฉน ชาวเจริญ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2550 ทำให้มีการสร้างพิพิธภัณฑ์หลังใหม่ขึ้นมาด้วย โดยเขยิบออกมาอยู่ติดกับริมถนนมากขึ้น อาคารมีลักษณะเป็นโรงไม้ชั้น

เดี๋ยวนาดกว้าง 8 x 4 เมตร ให้ชื่อว่าบ้านหัตถกรรมพิพิธภัณฑเรือจำลอง คลองลัดมะยม รวมทั้งคุณสุรชัยได้ลงทุนสร้างโรงนวดและร้านค้าเพื่อเก็บค่าเช่า แล้วหักรายได้บางส่วนจ่ายค่าเช่าที่ให้กับคุณชีพ ชูจันทร์ เจ้าของที่ดินอีกต่อหนึ่ง

ภาพที่ 36 พิพิธภัณฑตลาดน้ำคลองลัดมะยม เมื่อครั้งที่ยังใช้ชื่อว่าพิพิธภัณฑเรือจำลองคลองลัดมะยม ซึ่งตั้งอยู่บนที่ดินของคุณชีพ ชูจันทร์ ถ่ายไว้เมื่อ 13 พฤศจิกายน 2553

ตอนที่ทำพิพิธภัณฑ (ระยะที่ตลาดฝั่งคุณไฉนเปิด) ระหว่างปี พ.ศ. 2551 – 2553 นักท่องเที่ยวมาเที่ยวตลาดน้ำคลองลัดมะยมมากขึ้น ทำให้มีผู้สนใจเข้าชมพิพิธภัณฑมากขึ้นตามไปด้วย พิพิธภัณฑเริ่มคับแคบ รายได้จากการขายเรือมีเข้ามาบ้างเรื่อยๆ ไม่มากนัก แต่ไม่ได้วิตกกังวลเพราะทำพิพิธภัณฑไม่เน้นขาย เน้นให้ความรู้

หน่วยงานหลายฝ่ายได้ยื่นมือเข้ามาให้การสนับสนุนในหลายด้าน อาทิ มูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑไทยได้มอบทุนสนับสนุน ประจำปี พ.ศ. 2553 จำนวน 40,000 บาท เพื่อพัฒนาสถานที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดทำของที่ระลึก ตลอดจนสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ครอบครัว คือ กิจกรรม Happy Family Day ซึ่งมีทั้งการตอบปัญหาชิงรางวัล และสอนการต่อเรือจำลอง ส่วนของที่ระลึกที่ทางพิพิธภัณฑฯได้จัดทำออกมาจำหน่าย ก็คือ แผ่นแม่เหล็กและกล่องไม้ขีด

ทางด้านสภาวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ช่วยสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์โดยเชิญให้ร่วมนำเรือจำลองออกแสดงในงานวัฒนธรรมเรื่องเรือที่ศาลาว่าการกรุงเทพมหานคร (เสาชิงช้า)

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ช่วยทำทะเบียนฐานข้อมูลสิ่งของจัดแสดงในพิพิธภัณฑเอกสารแผ่นพับนั้นแจกให้แก่ผู้เข้ามาเยี่ยมชม

และสุดท้ายคือ สำนักงานเกษตรท้องถิ่นได้ขึ้นทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนหากพิพิธภัณฑต้องการเงินทุนหมุนเวียนก็สามารถกู้ยืมในวงเงิน 50,000 บาท (แต่ที่ผ่านมายังไม่ได้กู้ยืม)

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2553 คุณชีพ ชูจันทร์ เจ้าของที่ดินที่คุณสุรชัยเช่าอยู่เกิดเปลี่ยนความคิด โดยต้องการนำที่ดินทั้งหมดของตนกลับคืนมาบริหารจัดการเอง ทำให้พิพิธภัณฑต้องจัดการย้ายสิ่งของทั้งหมด

พิพิธภัณฑสถานน้ำคลองลัดมะยมในปัจจุบัน

พิพิธภัณฑฯ ได้ย้ายมาตั้งที่ใหม่ ณ บริเวณชายคลองลัดมะยมฝั่งตะวันตก ทางด้านใต้ของตลาดน้ำคลองลัดมะยมลงมาจนถึงสี่แยกคลองบางพรหม เปิดให้เข้าชมครั้งแรกเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2554 หลังจากที่เปิดได้เพียง 10 วัน พิพิธภัณฑฯ ก็ต้องเผชิญกับน้ำท่วมครั้งใหญ่ กินระยะเวลาานานกว่า 2 เดือน แม้ว่าจะมีการเตรียมการเก็บของขึ้นที่สูงแต่คลื่นจากเรือก็ซัดข้าวของกระจัดกระจายเสียหายกว่าร้อยละ 80 โดยเฉพาะเรือจำลองที่คุณสุรชัยทำสะสมมาตั้งแต่สมัยที่เริ่มหัดต่อเรือ มีบางส่วนยังหลงเหลืออยู่ อาทิ เรือลำใหญ่ ขาจักรเย็บผ้าโบราณ และพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช

การกอบกู้ใช้เวลาทั้งหมด 3-4 เดือน โดยได้รับทุนสนับสนุนจำนวนหนึ่งจากมูลนิธิสรวงศ์อินศาสตร์เพื่อก่อสร้างขอบปูนและลวดตะแกรงล้อมรอบพิพิธภัณฑฯ ล่าสุดกระทรวงวัฒนธรรมได้มอบงบประมาณ จำนวน 30,000 บาท เพื่อบูรณะซ่อมแซมพิพิธภัณฑฯ ซึ่งคุณสุรชัยได้ทำการต่อเรือจำลองขึ้นมาใหม่อีกหลายลำ ทำตู้จัดแสดง อีกทั้งสิ่งของหลายชิ้นคุณสุรชัยเก็บมาจากกองขยะที่มากับน้ำแล้วนำมาซ่อม อาทิ ตู้ไม้ และชุดถ้วยชามลายุดอกไม้ ดังนั้นในพิพิธภัณฑฯแห่งนี้จึงมีทั้งของใหม่และของเก่า แต่พยายามรักษาคงรูปแบบการจัดแสดงให้เหมือนกับเมื่อครั้งก่อนที่น้ำจะท่วมให้มากที่สุด

การจัดแสดงในพิพิธภัณฑฯ มีลักษณะ “ของนำเรื่อง” คือ เน้นจัดแสดงสิ่งของเป็นหลัก ส่วนสาระเรื่องราวจะได้รับจากผู้เข้าชม ซึ่งก็คือคุณสุรชัย ภายในพิพิธภัณฑฯมีสิ่งของจัดแสดงหลายหมวดเพิ่มขึ้นจากการจัดแสดงแต่เพียงเรือจำลองอย่างเดียว อันได้แก่ อุปกรณ์เครื่องมือจับปลาพื้นบ้าน เครื่องปั้นดินเผา พระเจ้าอยู่หัวกับเรือ เครื่องใช้ไฟฟ้าเก่า และอุปกรณ์สื่อสารโบราณ และมีตู้ปราดาบเคียวเกี่ยวข้าว ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นของเก่าที่กำลังจะถูกสืมเลื่อนไปจากความทรงจำของคนรุ่นใหม่

นอกจากการจัดแสดงภายในอาคารแล้วพิพิธภัณฑฯยังมีกิจกรรมการศึกษาวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ท้องถิ่นภายใต้ชื่อ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น (ภาคประชาชน) โดยเริ่มต้นมาจากการที่คุณสุรชัยมีความชอบและความสนใจเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์อยู่เป็นทุนเดิม จึงได้มีการรวมตัวกัน 4-5 คนที่มีความสนใจร่วมกันช่วยกันศึกษาประวัติศาสตร์ย่านตลิ่งชัน โดยร่วมกันมองหาตำนานเรื่องเล่าที่น่าสนใจ ประเด็นที่มีการศึกษากันอยู่ในขณะนี้ ได้แก่ กำเนิดที่มาของคลองลัดมะยม เพลงขอทานกระยาสารท ผียายหวาน ศาลแม่โพสพ และรถไฟชนกันที่ตลิ่งชัน ทางพิพิธภัณฑฯได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ในการช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การบริหารจัดการ พิพิธภัณฑฯแห่งนี้ดูแลโดย คุณสุรชัย รุณบุญรอดเป็นหลักรวมทั้งคนในครอบครัวและเพื่อนมาช่วยดูแลในบางโอกาส เนื่องจากปัจจุบันคุณสุรชัยได้เลิกกิจการร้านกาแฟแล้ว เงินทุนที่นำมาใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑฯจึงได้มาจากการช่วยเหลือสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเงินบริจาคจากผู้เข้าชมและรายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึก

คุณสุรชัยมีความคาดหวังว่าอยากพัฒนารูปแบบการจัดแสดงให้มีชีวิตชีวามากขึ้น นอกจากนี้ยังมีความตั้งใจว่าจะทำให้พิพิธภัณฑ์ของตนมีบทบาทอนุรักษ์ สืบสานวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น โดยเฉพาะการรักษาวิถีชีวิตของคนที่อยู่ริมคลอง สิ่งที่จะทำต่อไปในอนาคตคือผลักดันให้พิพิธภัณฑ์แห่งนี้อยู่ในเส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมของเขตท้องถิ่นเพื่อบอกเล่าเรื่องราวในอดีตของท้องถิ่น

ถนนจะให้ขึ้นมากี่ถนนก็ให้ขึ้นไป ตึกจะให้ขึ้นมากี่ตึกก็ให้ขึ้นไป แต่วัฒนธรรมในคลองต้องอยู่ เพราะหัวใจของท้องถิ่น คือ คลอง อาจทำเส้นทางท่องเที่ยวโดยให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมให้คนเช่าบ้านร้างริมคลองเปิดเป็นแกลลอรี่ โฮมสเตย์ ผมมั่นใจว่าคนต้องหันกลับมาช่วยดูแลคลอง (สุรชัย รุณบุญรอด, 2555)

โรงเรียนวิถีถิ่น

ตั้งอยู่ในที่สวนของคุณสนอง เหมือนคนซึ่งเป็นคนในชุมชนคลองลัดมะยม มาแต่ดั้งเดิม คุณสนองยังคงใช้ที่ดินนี้ทำเกษตรกรรมและอยู่อาศัยในที่ดินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง คุณสนองมีที่ดินกรรมสิทธิ์ 4 ไร่ และยินยอมให้คุณชวน ชูจันทร์ใช้ที่ดินส่วนหนึ่งสร้างโรงเรียนวิถีถิ่น สำหรับจัดกิจกรรมอบรมถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวสวนให้แก่ผู้สนใจทั่วไป (สนอง เหมือนคน , 2556ก)

โรงเรียนวิถีถิ่นเป็นแหล่งเรียนรู้กลางแจ้ง ซึ่งได้รับแนวคิดมาจากโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาที่จังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบสานภูมิปัญญาเก่าของท้องถิ่นย่านตลิ่งชัน ทำให้ผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ได้รับความรู้เพิ่มเติมอย่างครบถ้วนมากกว่าการชมพิพิธภัณฑ์ในอาคาร อีกทั้งยังช่วยให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์พัฒนาความสัมพันธ์ให้ปู่ย่าตายายได้ใกล้ชิดกับลูกหลานมากขึ้น โรงเรียนนี้มีกิจกรรมสอนการต่อเรือสำหรับบุคคลที่สนใจทั่วไป มีการให้ความรู้เรื่องมะพร้าว ซึ่งเป็นหลักสูตรที่คิดขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับการเรียนรู้แบบบูรณาการในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาเรียนก็คือโรงเรียนในย่านตลิ่งชัน เช่น โรงเรียนเพลินพัฒนา โรงเรียนโพธิสารพิทยากร และโรงเรียนวัดทองบางระมาด นอกจากนี้ยังมีการสอนอาหารไทยพื้นบ้าน สูตรอาหารที่นำมาถ่ายทอดเป็นอาหารตามแบบฉบับชาวสวนย่านตลิ่งชัน ผู้ที่มาสอนสาธิตการปรุงอาหารล้วนเป็นคนในท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ริมคลองลัดมะยม อันได้แก่ ป้าสนองสอนทำขนมจีนแกงไก่ ป้าเตียงสอนทำผัดเผ็ดปลาตุ๊ก และคุณหนูนาสอนทำขนมไทย

กิจกรรมนี้ได้ดำเนินมา 4-5 ปี แล้ว ผู้ที่สนใจเข้าเรียนจะต้องติดต่อแจ้งความประสงค์ นัดวันเวลากับคุณชวน ชูจันทร์ล่วงหน้า แล้วจึงจะจัดการเรียน การสอนวันเวลานัดดังกล่าว

บึงบัว

เจ้าของที่ดินมีสายสัมพันธ์ทางเครือญาติกับคุณชวน โดยยินยอมให้คุณชวน ชูจันทร์ เข้าที่ดินพัฒนาเป็นสระบัว และสร้างศาลาบนสระบัวให้นักท่องเที่ยวนั่งพักผ่อน ในบึงบัวมีทางเชื่อมกับคลองลัดมะยม เสาร์-อาทิตย์มีเรือพาย มีที่นั่งพักผ่อน มีไอศกรีมบริการตนเอง เงินก็หยอดกระปุก วันหนึ่งได้มากกว่า 300 บาท

ภาพที่ 37 บึงบัว

โรงควาย

คุณไพศาล เป็นเจ้าของที่ดินบริเวณโรงควาย ในปีพ.ศ. 2552 คุณไพศาลได้ ยินยอมให้คุณชวน ชูจันทร์ เข้าที่บริเวณนี้สร้างโรงควาย และสร้างบ้านให้นายบุญยืน รอดชีวะเจ้าของ ควาย นอกจากนี้คุณชวน ชูจันทร์ยังเป็นผู้ลงทุนพัฒนาที่ดินผืนนี้ให้บริการเช่าที่จอดรถอีกด้วย

จุดเริ่มต้นเกิดจากมีมัคคุเทศก์คนหนึ่งได้ไปเห็นควายลากเกวียนที่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา จึงเกิดความคิดว่าน่าจะลองทำดูบ้าง ก็ได้ขับรถตระเวนสำรวจทั่วกรุงเทพฯ มาพบกับคุณชวน ชูจันทร์ ติดต่อขอให้คุณชวนหาพื้นที่เพื่อสร้างโรงเลี้ยงควาย คุณชวนได้ติดต่อของเช่าที่ จากคุณไพศาล บุตรเขยของนางสำริด ทองมา ในอัตราค่าเช่า เดือนละ 1,000 บาท (ชวน ชูจันทร์, 2553)

หลังจากที่มัคคุเทศก์ได้พาคนเลี้ยงควาย และฝูงควายจากจังหวัดอุทัยธานี มาอยู่ที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ก็ไม่ได้ติดต่อกลับมาอีกเนื่องจากเปลี่ยนอาชีพไปขายประกัน คุณชวนต้องช่วยเหลือหลายด้าน นับตั้งแต่จ่ายค่าเช่าที่ เดือนละ 1,000 บาท สร้างโรงเรือนเลี้ยงควาย รวมทั้งจ่ายค่าแรงเลี้ยงครอบครัวคนเลี้ยงควายในช่วง 3-4 เดือนแรก

เมื่อดำเนินการไปได้ 6-7 เดือนพบว่ากิจการไปได้ไม่ค่อยดีนัก คนกรุงเทพฯ ไม่นิยมขี่ควาย ระหว่างนี้คนเลี้ยงควายก็ทำขายขนมหารายได้เสริมไปด้วย นอกเหนือจาก กิจกรรมถ่ายรูปกับควาย ทำกล่องบริจาค ซื้ออาหารให้ควาย ทำให้พออยู่ได้

ภาพที่ 38 โรงควาย

โรงเรียนสอนขี่ม้า

จำสลิบเอกชาตรี พุ่มจันทร์ ได้นำที่ดินของยาย ชื่อ นางสำริด ทองมาก เปิดกิจการขี่ม้าชมสวนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 จนปัจจุบันในปี พ.ศ. 2556 กิจการได้ขยายเติบโตเป็นโรงเรียนสอนขี่ม้า เปิดการเรียนการสอนในช่วงวันหยุดเสาร์ - อาทิตย์

ภาพที่ 39 บริการขี่ม้าชมสวน

เนื่องจากคุณชาตรีรับราชการทหาร และในหน่วยงานก็มีม้าจำนวนหนึ่งที่ปลดระวาง จึงทดลองนำม้าที่ปลดระวางแล้ว 2 ตัว ให้บริการขี่ม้าสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวตลาดน้ำคลองลัดมะยม ปรากฏว่าได้กระแสตอบรับจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะเด็กๆ จึงพาม้าตัวใหญ่มาเพิ่มอีก 2 ตัว ค่าบริการอยู่ที่ครึ่งละ 60 บาท รอบละ 15 นาที รายได้วันหนึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 1,000 บาท

จะเห็นได้ว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยม ประกอบด้วยเจ้าของที่ดินหลายราย บ้างก็ดำเนินกิจการสร้างตลาดน้ำ สร้างอาคารและแผงค้าเปิดให้คนทั้งในท้องถิ่น และนอกท้องถิ่นเข้ามาขายอาหารและสินค้าอื่นๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว เจ้าของที่ดินบางรายก็พัฒนาที่ดินของตนเพื่อประโยชน์ด้านการสร้างการเรียนรู้และสันนาการ แต่อย่างไรก็ตามผู้ที่มีบทบาทในการใช้ประโยชน์จากที่ดินในชุมชนคลองลัดมะยมก็ยังคงอยู่ภายใต้ดุลพินิจของคุณชวน ชูจันทร์ ซึ่งการที่จะทำเช่นนี้ได้ นั่นหมายความว่า คุณชวน ชูจันทร์ต้องมีความสามารถในการเจรจาต่อรอง และเป็นที่ยอมรับนับถือของคนในชุมชนมากพอสมควร

3.4 การปรับปรุงพื้นที่

มีการปรับปรุงพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2 พื้นที่ของคุณฉน ในปี 2550 โดยต่อเติมอาคารตลาดเพิ่ม เพื่อรองรับการขยายตัวของตลาด ต่อมาต่อเติมเพิ่มร้านค้าในสวนเจียมตนเพื่อทำร้านจำหน่ายของที่ระลึก และบริการนวด เพื่อให้ตลาดมีสินค้าจำหน่ายหลากหลายและตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าเพิ่มมากขึ้น คุณฉน (2556ก) เล่าว่า ตอนปี 2550 มีการปรับปรุงหลังคาตลาดด้านหน้า 3 หลังให้ยกสูงขึ้นแล้วปูพื้นปูนให้แม่ค้าขายของหมดเลยแทนสนามหญ้า เพื่อให้ตลาดดูมีอะไรมากขึ้น การขยายร้านค้าเข้าไปในสวนมาจากแม่ค้ามีความต้องการขายของที่ระลึก ก็ไปซื้องานฝีมือเพราะคิดว่าเดินเข้าไปในสวนมันจะไม่ค่อยมีอะไรเลยก็รับเข้ามา สร้างมาทีละน้อยจากที่คุณชวนได้รับงบประมาณมาสุดท้ายก็เต็มอย่างที่เห็น

คุณชวน ชูจันทร์ (2556) เล่าว่า ตั้งแต่ปี 2553 คุณชวนได้สร้างแผงค้าให้คุณปราณี 7 ช่องได้แม่ค้า 14 เจ้าพอมปี 2554 คุณปราณี จึงลงทุนสร้างแผงค้าเพิ่มจากเดิมกว่า 100 ช่อง ได้แม่ค้าเพิ่มเป็น 100 เจ้า คุณชวนยังเล่าต่ออีกว่า ที่ดินคุณฉนินทร์ มีชาวบ้านเช่าทำสวนปลูกกล้วยไม้ ตอนนั้นเขาคิดว่า ถ้าตลาดตรงชายคลองดีก็จะถมที่เท่าที่จอตลอดเหมือนกัน พอมปี พ.ศ. 2554 หลังน้ำท่วมก็ถมที่เท่าที่จอตลอดเมื่อน้ำท่วม

3.5 ช่วงเวลาขาย

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเปิดให้บริการในวันเสาร์ – อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยจะให้บริการตั้งแต่เวลา 8.00 น. ถึงเวลา 16.30 น.

3.6 การเก็บค่าเช่าแผง

การเก็บค่าเช่าแผงแต่ละโซนไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการกำหนดของเจ้าของพื้นที่ในโซนนั้นๆ โดยจะเก็บเงินเป็นรายวัน โดยบางโซนจะมีการเก็บค่าบำรุงพื้นที่รายปีแรกเข้า และจ่ายค่าเช่าแผงรายเดือนและรายวัน โดยแต่ละโซนมีการจัดเก็บค่าเช่าแผงดังนี้

1. โซนคุณฉนินทร์ จะให้แม่ค้าประจำจ่ายรายเดือน 500-600 บาท และเก็บรายวันๆ ละ 50 บาท ส่วนแม่ค้าขจรจะจัดเก็บวันละ 100 บาท

2. โชนคุณไฉน และคุณเฉลา กำหนดค่าเช่าพื้นที่ค้าขาย แผงค้าบนบก เก็บปีละ 2,000 บาท เดือนละ 100 บาท ส่วนผู้ที่มาจำหน่ายสินค้าทางเรือจะเก็บค่าเช่าต่อวันในวันที่มีตลาดน้ำฯ วันละ 50 – 60 บาท ร้านค้าทั้งเก่าและใหม่ใช้อัตราค่าเช่าพื้นที่เดียวกัน

3. โชนคุณปราณี มีการจัดเก็บค่าเช่ารายปี 1,800 บาท รายเดือน 700 บาท และค่าเช่ารายวัน 50-100 บาท

4. คุณชนินทร์ จะจัดเก็บค่าเช่ารายเดือนจำนวน 400 บาท และรายวัน 40 บาท

5. คุณชวน ไม่มีการจัดเก็บรายปีและรายเดือน โดยจะจัดเก็บค่าเช่าแผงเป็นรายวัน 30-40 บาท

3.7 การกำหนดราคาสินค้า

การกำหนดราคาสินค้าประเภทอาหารแต่ละโซนจะไม่เท่ากัน แต่โดยส่วนใหญ่จะเฉลี่ยอยู่ที่ 25-30 บาท แต่ถ้าเป็นโซนของคุณปราณี และโซนใหม่ จะเฉลี่ยอยู่ที่จานละ 50 บาท หากเป็นสินค้าประเภทของที่ระลึกและงานประดิษฐ์ ราคาจะใกล้เคียงกันในแต่ละโซนคือ 250 – 350 บาท นโยบายด้านราคาสินค้าของแต่ละตลาดไม่ต่างกันมากเนื่องจาก ผู้บริหารตลาดปล่อยให้การกำหนดราคาเป็นไปตามกลไกของตลาด

3.8 การสร้างอัตลักษณ์

การก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างในตลาดจะพยายามใช้ของที่หาได้ในท้องถิ่น จำพวกจาก, มะพร้าว, ไม้ไผ่ โต๊ะที่ใช้นั่งทานอาหารก็จะเลือกที่เป็นแคร่ซึ่งทำมาจากวัสดุธรรมชาติ เพื่อให้กลมกลืนกับสภาพโดยรอบตลาดน้ำ และมีการจัดกิจกรรมการร้องเพลงขอทานกระยาสารท และยังมีแห่เพลงเรือ เพื่อให้สะท้อนวิถีชีวิตของชุมชนตลาดน้ำลัดมะยม

การดูแลรักษาสภาพคลองลัดมะยมและลำคลองเส้นอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันให้สะอาดอยู่เสมอ เพราะวิถีชีวิตของชาวตลิ่งชันเป็นวิถีชีวิตที่คู่กับสายน้ำ

บรรจุกัญท์ คุณชวนให้ข้อมูลว่า มีการพยายามให้ผู้ค้าทุกโซนในตลาดน้ำ ใช้บรรจุกัญท์ที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ เช่น ใบตอง, จานกระดาษ มาใช้ ซึ่งในโซนของคุณปราณี จะไม่ค่อยได้รับความร่วมมือเท่าที่ควร ทำให้การบริหารจัดการตลาดไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

การแต่งกาย คุณชวน ชูจันทร์ได้รณรงค์ให้ผู้ค้าและผู้ประกอบการทุกโซนในตลาดน้ำ คลองลัดมะยมสวมเสื้อม่อฮ่อมเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชน

3.9 การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก

1. **ห้องน้ำสาธารณะ** พบว่า ตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีบริการห้องน้ำฟรี และมีบริการอยู่ตามจุดต่างๆ

2. ป้ายบอกทางมายังตลาดน้ำคลองลัดมะยมนั้นมีความชัดเจนสามารถอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวให้เข้าถึงได้ง่าย ส่วนป้ายสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวในตลาดน้ำมีการจัดทำไว้ตามจุดต่างๆ ที่น่าสนใจและดึงดูดใจนักท่องเที่ยว

3. **ลานจอดรถ ทำเทียบเรือ** จากการศึกษาพบว่าตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีพื้นที่จอดรถไม่เพียงพอกับจำนวนของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน โดยเฉพาะช่วงเวลา 11.00 – 14.00 น. ซึ่งเป็นช่วงที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมารับประทานอาหารและท่องเที่ยวกันมาก ซึ่งขณะนี้มีการที่จอดรถของตลาดน้ำคลองลัดมะยม 3 แห่ง คือ บริเวณ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ฝั่งเหนือ โชน 2 ในที่ดินของคุณไฉน ระหว่างหน้าทางเข้าโชนอาหารกับโชนขายต้นไม้ สามารถจอดรถได้ประมาณ 10- 20 คัน และ โชน 3 ในที่ดินของคุณดรุณี เป็นลานดินลูกลัง จอดรถได้ประมาณ 40 – 50 คัน

บริเวณ ตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งใต้ มีที่จอดรถ 4 แห่ง

1. ที่จอดรถในที่ดินของคุณสะอึ่ง อยู่บริเวณเชิงสะพานข้ามคลองลัดมะยม ติดถนนบางระมาด ฝั่งตรงข้ามกับตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 1 (ตลาดน้ำที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์)

2. ที่จอดรถในที่ดินของคุณชินนทร์ อยู่ฝั่งเดียวกับที่จอดรถในที่ดินของคุณสะอึ่ง แต่อยู่ถัดลึกเข้าไปจากถนนบางระมาด ต้องมีการตัดซอยเพื่อเชื่อมต่อกับถนนหลัก (ถนนบางระมาด)

3. ที่จอดรถบริเวณฝั่งตรงข้ามกับตลาดน้ำโชน 3 ของคุณดรุณี ที่จอดรถแห่งนี้มีจุดสังเกต คือ จะมีโรงเรียนสอนขี่ม้าอยู่ตรงข้ามปากทางเข้าที่จอดรถ

4. ที่จอดรถในที่ดินตลาดน้ำโชน 4 ของคุณปราณี อยู่ถัดเข้ามาจากถนนบางระมาด ประมาณ 200 เมตร

การเก็บค่าจอดรถ โดยส่วนใหญ่จะให้บริการฟรี จะมีเฉพาะโชนของคุณชินนทร์ คุณปราณี และ คุณสะอึ่ง จัดเก็บคันละ 20 บาท ซึ่งพื้นที่ในการจอดรถทั้งหมดของตลาดน้ำคลองลัดมะยมสามารถรองรับรถได้ประมาณ 2,000 คันต่อวันซึ่งไม่เพียงพอต่อการให้บริการลูกค้า

3.10 ความคิดเห็นของผู้บริหารตลาด / นักท่องเที่ยว/ผู้ค้า

ผู้บริหารตลาด

จากการสัมภาษณ์คุณไฉน ชาวเจริญ (2556ก) ได้ให้ความเห็นว่า ปัจจุบันการจัดการกิจกรรมต่างๆ ที่จัดร่วมกับหน่วยงานนอก คุณชวน ชูจันทร์ ไม่ได้เข้ามาจัดที่ในสวนเจียมตนของคุณไฉนแล้ว หากแต่ย้ายไปจัดที่หัวคลอง(เกือบถึงสี่แยกคลองบางพรหมในที่ดินของนางสนอง เหมือนคต) พลอยให้เงินงบประมาณที่ได้รับมาถูกนำไปพัฒนาที่บริเวณหัวคลอง นอกจากนี้คุณไฉนยังได้ให้ความเห็นอีกว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะไปกระจุกตัวอยู่ที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งใต้โดยเฉพาะในพื้นที่ของคุณปราณี บรรยากาศการค้าขายที่ตลาดแห่งนี้ซบเซาลง ทั้งๆที่คุณไฉนก็พยายามปรับปรุงให้มีสินค้าหลากหลายขึ้น ปรับความสูงของอาคารตลาดให้สูงโปร่งขึ้น ทำให้ตลาดสว่างและเย็นขึ้น แต่ก็ยังได้รับคำตักจากนักท่องเที่ยวว่าไม่มีสินค้าที่น่าสนใจ แล้วเดินผ่านไปซื้อสินค้าที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมฝั่งใต้มากกว่า

จากปัญหาที่เกิดขึ้นคุณไฉนจึงยังคงต้องการให้คุณชวนเข้ามาช่วยพัฒนา ชี้นำแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำในพื้นที่ของตน

อยากให้คนมาเดินฝั่งนี้ ส่วนใหญ่ลูกค้าวัยรุ่นชอบบ่น ฝั่งนี้ไม่เห็นมีอะไรกินเลย ทั้งๆ ที่จริงแล้วมีตั้ง 5 ซอย เราได้ยินก็คิดในใจว่าเขาเดินเองเดี๋ยวก็นั่งเอง,...คุณชวนเคยแนะนำว่าให้ตั้งแผงค้าขนานกับริมคลองให้เต็ม เราก็คิดว่าจัดลงแล้วย้ายยาก แบบนี้ก็ดี คนเดินไปได้ทั่วเวลาคนแน่นๆ เปียกกัน เขาก็หลบเดินตามซอยได้ ไม่ต้องเดินต่อแถวกันเหมือนทางฝั่งนู้น (ไฉน ชาวเจริญ, 2556ก)

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว จำนวน 30 คน ที่มาเที่ยวตลาดน้ำคลองลัดมะยม เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2556 พบว่าจุดประสงค์หลักที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวยังตลาดแห่งนี้คือ ต้องการมารับประทานอาหาร เดินเลือกซื้ออาหารพื้นบ้านท้องถิ่น มีความคาดหวังว่าจะได้มาลองลิ้มชิมรสฝีมือการปรุงอาหารของคนในท้องถิ่น รวมไปถึงต้องการเดินซื้อผักและผลไม้ที่ชาวบ้านนำมาจากสวนมี ส่วนน้อยที่มาเพื่อซื้อเสื้อผ้า หรือ ของใช้

สิ่งที่นักท่องเที่ยวพึงพอใจในตลาดแห่งนี้ มีดังต่อไปนี้

ประการแรก จากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวทั้งหมดต่างลงความเห็นเป็นเสียงเดียวกันว่าชอบบรรยากาศบริเวณริมคลอง และชอบเลือกมานั่งรับประทานอาหารบริเวณริมคลองมากที่สุดเพราะได้ชมธรรมชาติ ในคลองน้ำใสสะอาด สิ่งที่เป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งของตลาดแห่งนี้ ก็คือ การให้นักท่องเที่ยวได้นั่งรับประทานอาหารแบบนั่งพื้นที่บริเวณริมคลอง นอกจากเห็นจากการมารับประทานอาหารแล้ว นักท่องเที่ยวหลายคนก็สนุกกับการให้อาหารปลาด้วย

ประการที่ 2 ราคาสินค้าไม่แพงเหมาะสมกับคุณภาพ

ประการที่ 3 เรื่องคุณภาพและรสชาติอาหารนักท่องเที่ยวกล่าวว่าอาหารรสชาติดี บางส่วนตอบว่าอาหารรสชาติจัดอยู่ในระดับปานกลาง ไม่พบว่านักท่องเที่ยวรายใดตอบว่าอาหารรสชาติไม่อร่อยต้องปรับปรุง อย่างไรก็ตามคำตอบที่จากนักท่องเที่ยวชี้ให้เห็นว่าอาหารไม่ได้อร่อยมากเหมือนกันหมดทุกร้าน อาหารของผู้ค้าบางรายยังไม่สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

ประการที่ 4 นักท่องเที่ยวเห็นว่าสินค้าที่วางจำหน่ายที่ตลาดน้ำมีความหลากหลายมาก

ประการที่ 5 นักท่องเที่ยวทั้งหมดให้ความเห็นอย่างเป็นเอกฉันท์ว่าแม่ค้าที่ตลาดน้ำมีมนุษยสัมพันธ์ อธิบายไม่ตรีกับนักท่องเที่ยวในระดับดีมากถึงมากที่สุด

สิ่งที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าตลาดแห่งนี้ยังต้องปรับปรุงพัฒนาต่อไป มีดังนี้

ประการแรก นักท่องเที่ยวยังไม่ค่อยพอใจกับสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวที่ตลาดน้ำได้จัดเตรียมไว้ให้ อาทิ ที่จอดรถผู้มากควรมีการเทคอนกรีตเพื่อลดฝุ่น ที่จอดรถไม่เพียงพอ ควรสร้างขยายเพิ่มเติม และสิ่งที่นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นปัญหามากที่สุดคือ เรื่องห้องน้ำมีน้อยเกินไป เปียกฉะฉะ ไม่สะอาด ไม่ควรเก็บค่าบริการ นอกจากนี้ต้องการให้ทางผู้บริหารตลาดจัดที่นั่งพัก/นั่งรับประทานอาหารริมน้ำให้มากกว่านี้ ไม่ควรใช้พื้นที่ไปกับการขายของมากเกินไป

ประการที่ 2 ในอาคารตลาด นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่รู้สึกว่ บริเวณที่รับประทานอาหารเช้าค่อนข้างร้อนควรปรับปรุงอาคารตลาดโดยปรับปรุงความสูงของหลังคาเพื่อให้ลมเข้า ช่องทางเดินค่อนข้างคับแคบเดินเลือกซื้อสินค้าลำบาก นักท่องเที่ยวที่เป็นผู้สูงอายุแนะนำว่าควรมีที่นั่งรับประทานอาหารเช้าแบบนั่งห้อยขาจัดไว้ที่บริเวณริมน้ำให้มากกว่านี้ นอกเหนือจากนี้เห็นว่าควรจัดโซนนั่งร้านค้าอาหารการกินแบ่งออกเป็นประเภท/หมวดหมู่อย่างชัดเจน ไม่ควรคละปะปนกัน

ประการที่ 3 เกี่ยวกับสินค้า นักท่องเที่ยวเกือบครึ่งมองว่าสินค้าทั้งประเภทอาหารและของที่ระลึก ยังไม่สามารถสะท้อนเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ของชุมชนริมคลองลัดมะยมได้ดีเท่าที่ควร

ประการที่ 4 นักท่องเที่ยวต้องการให้ผู้บริหารตลาดมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์ว่าตลาดน้ำพื้นที่นี้มีกิจกรรมท่องเที่ยวใดที่น่าสนใจไม่ควรพลาด น่าจะมีแผนการท่องเที่ยวว่ามีอะไรบ้าง ตรงไหนคนที่ไม่เคยมาไม่สามารถรู้ได้ว่ามีกิจกรรมอะไรบ้าง ทำให้นักท่องเที่ยวพลาดกิจกรรมบางอย่างได้

ประการที่ 5 นักท่องเที่ยวเห็นว่าไม่เหมาะสมที่ผู้บริหรนำกิจกรรมค้าขายมาไว้ในพื้นที่สวนเพราะจะดูเป็นการเน้นการค้าขายมากเกินไปควรจัดการพื้นที่ในสวนเจียมตนให้มีความเป็นระเบียบให้เป็นพื้นที่สีเขียวที่มีความสงบร่มรื่น ภายในสวนควรจัดกิจกรรมให้ความรู้ด้านเกษตรมากกว่า

บทที่ 5

การขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมกับการเปลี่ยนแปลง

หลังจากตลาดน้ำคลองลัดมะยมก่อตั้งเมื่อ ปี 2547 และได้มีการขยายตลาดเพิ่มขึ้นในทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้ของถนนบางระมาดทำให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในช่วงปี พ.ศ. 2551-2553 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ

1.1 เกิดการบริหารงานแบบแยกส่วน และรวมศูนย์ในเวลาเดียวกัน

ก่อนที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมจะมีเจ้าของที่ดินจากภายนอกชุมชนมาร่วมทำตลาดน้ำ 4 รายในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2552-2553 การบริหารจัดการในตลาดน้ำดำเนินการโดยคุณชวณเป็นหลักรวมทั้งมีรูปแบบบริหารงานแบบไม่เป็นทางการทำให้เกิดความรู้สึกเหมือนเพื่อนบ้าน เป็นญาติพี่น้องทำให้การดำเนินงานไม่ค่อยมีความขัดแย้ง (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์(บรรณาธิการ), 2550: 191)

แต่หลังจากพ.ศ. 2553 เป็นต้นมารูปแบบการบริหารงานได้เปลี่ยนไป กล่าวคือ คุณชวณ ชูจันทร์ มีอำนาจบริหารจัดการพื้นที่ค้าขายในเฉพาะที่ดินของตนเท่านั้น ส่วนพื้นที่ค้าขายในส่วนที่เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของเจ้าของรายอื่น เจ้าของที่ดินรายนั้นก็บริหารจัดการพื้นที่ค้าขายของตนเองยกเว้นแต่ว่าหากเจ้าของตลาดเข้ามาปรึกษาปัญหาเกี่ยวกับคุณชวณ คุณชวณจึงจะให้ข้อเสนอแนะและเมื่อมองรูปแบบการบริหารจัดการเฉพาะแต่ละพื้นที่ตลาด พบว่าไม่มีผู้บริหารตลาดรายใดดึงผู้ค้าเข้ามามีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารตลาด หากแต่เป็นการบริหารจัดการกันเองภายในครอบครัว ญาติพี่น้อง

ฉะนั้นรูปแบบการบริหารพื้นที่ค้าขายจึงเป็นไปในลักษณะแยกส่วน ต่างคนต่างทำ โดยแบ่งแยกไปตามนโยบายของเจ้าของที่ดินแต่ละราย อาทิ นโยบายการคัดเลือกผู้ค้าเข้ามาจำหน่ายในตลาด นโยบายการจัดการแผงค้า การจัดการพื้นที่การคัดแม่ค้าที่เข้ามาจำหน่ายสินค้าในตลาดการให้บริการนักท่องเที่ยว และการจัดการด้านความสะอาด

แม่ค้าข้างนอกมาขายของที่ตลาดน้ำ เขาจะไม่ค่อยอะลุ่ม อะล่วย ตลาดน้ำโซนคุณปราณี โซนคุณเฉลา เวลาล้ำเส้นกันก็ทะเลาะกันที่ ถ้าโซนคุณปราณี เวลาแม่ค้าเจ้าอื่นไม่มาเห็นแผงวางโซ่จะเอาไปวางได้นะ วางปุ๊บเก็บ 200 บาท ขายได้ไม่ได้ขอเก็บก่อน แต่ตลาดโซนคุณไฉน เราคนพื้นที่คุยกันรู้เรื่อง (อภิรมย์ แก้วคำ, 2556)

ผลแบ่งบวที่เกิดจากการบริหารงานแบบแยกส่วนเช่นนี้ก็คือ ชาวบ้านในชุมชนและคนภายนอกจะมองคุณชวน ชูจันทร์ว่าทำงานตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ไม่กอบโกยผลประโยชน์เข้าตัว ทำให้ผู้บริหารตลาดน้ำ ผู้ค้าทั้งที่เป็นคนในและนอกชุมชน ต่างให้การยอมรับนับถือและเกรงใจคุณชวน ชูจันทร์ ดังที่คุณณัฐยา รัตนภักดิ์ (2556) ภรรยาของผู้บริหารตลาดน้ำโซน 4 (เขลา รัตนภักดิ์) กล่าวว่า “ส่วนมากจะถามคุณชวนช่วงเริ่มแรก ทำตามคุณชวนเรื่องความสะอาด การพูดจา ราคาต้องดูแลให้ดี ตลาดแห่งนี้จะไม่มีการขายบุหรี เหล้าเปียร์” และจากการสอบถามความคิดเห็นของคุณมนัส แก้วคำ (2556) ชาวสวนริมคลองลัดมะยม เรื่องการก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม คุณมนัส แก้วคำ ได้กล่าวถึงคุณความดีที่คุณชวนมีต่อชุมชนว่า “ตั้งแต่มีตลาดน้ำแกก้ให้ชาวบ้านรวยกันถ้วนหน้า ใครจะเข้ามาขายของ แกก้แนะนำให้เขาไปเดินดูโซนนั้น โซนนี้ ให้ทั่วก่อน แล้วก็บอกว่าให้ไปคุยกับเจ้าตลาดโดยตรงเลย ไม่ต้องผ่านแก,.., เป็นคนดีมากผลประโยชน์ไม่เอาเข้าตัวสักบาท”

แต่ผลลบ คือ คุณชวนสูญเสียการควบคุมการจัดการตลาดน้ำให้เป็นไปในทิศทางอนุรักษ์ทั้งๆ คุณชวน ชูจันทร์ คือผู้ริเริ่มก่อตั้งตลาดน้ำและผู้นำชุมชน ในขณะที่ผู้บริหารตลาดน้ำรายอื่นไม่ได้บริหารตลาดน้ำบนฐานการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม กลับไปเน้นที่การทำตามความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยว

ตัวอย่างเช่นในกรณี คุณไฉน ชาวเจริญ ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2 สร้างแผงร้านค้าเข้ามาเข้าไปในสวนเจียมตน ที่จัดไว้เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิต ภูมิปัญญาเกษตรกรรมแบบสวนยกร่อง เนื่องจากถูกตำหนิจากนักท่องเที่ยวบางกลุ่มว่าไม่มีสิ่งที่น่าสนใจในสวนเจียมตน คุณไฉนจึงลงแผงค้าเพิ่มเพื่อให้สวนมีความน่าสนใจ เมื่อสวนเจียมตนไม่ใช่พื้นที่เพื่อการเรียนรู้ อีกต่อไป คุณชวน ชูจันทร์จึงต้องมองหาพื้นที่สวนใหม่ สร้างขึ้นใหม่ในชื่อโรงเรียนวิถีถิ่นและศาลาลมจอย บริเวณชายคลองเกือบถึงแยกคลองบางพรหม คุณสนอง เหมือนคต (2556) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ยินยอมให้คุณชวนใช้ที่ดินชายคลองลัดมะยมสร้างโรงเรียนวิถีถิ่นว่า “ที่ให้เพราะว่าเป็นพี่น้องกัน ญาติกัน เขาตั้งใจพัฒนาชุมชนให้เจริญ เราจะไปขวางเขาก็ไม่ได้ จริงๆ แค่ทำผักฉัณฑ์พอกิน เราเอาลูกคนเดียวทุกวันนี้ ทำบ้างนอนบ้าง ตัดผักได้วันละพัน”

หรือในกรณีที่ปล่อยให้ผู้บริหารตลาดน้ำยอมให้ผู้ค้าเข้ามาตั้งแผงเสื้อผ้า กระเป๋า รองเท้าโดยรับมาจากโรงงาน หรือนำเข้ามาจากต่างประเทศ ซึ่งนี่ก็เป็นผลมาจากการที่คุณชวนไม่สามารถควบคุมทิศทางการจัดการในพื้นที่ค้าขายของเจ้าของที่ดินแต่ละคนได้

อย่างไรก็ตามคุณชวน ชูจันทร์ก็ยังมีบทบาทสำคัญที่สุดในตลาดน้ำ หลายๆ หน้าที่ยังคงรวมศูนย์อยู่ที่คุณชวน เช่น การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งชุมชนภายนอก และองค์กรภายนอก การจัดการแหล่งเรียนรู้ และกิจกรรมการถ่ายทอดองค์ความรู้ การจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวและการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การดูแลอาคารสถานที่ การจัดการขยะของเสียสิ่งปฏิกูล และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ดังนั้นภาระหนักจึงตกอยู่ที่คุณชวน ชูจันทร์เป็นส่วนใหญ่ ใน

ขณะเดียวกันก็ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องรักษาชื่อเสียง และภาพพจน์ของตลาดน้ำ เพราะตลาดน้ำคลองลัดมะยมถือเป็นหน้าตาของชุมชน ดังที่คุณชวน ชูจันทร์ (2556) กล่าวว่า “ผมไม่ว่าอะไร คนนอกเข้ามาทำตลาดน้ำ แต่ทำแล้วต้องทำให้ดี ยิ่งทำดีกว่าผมได้เท่าไรยิ่งดี แต่ถ้าผมทำ60 เขาทำแค่40 ปัญหาเกิดขึ้นแน่นอน เพราะเวลานักท่องเที่ยวชวน เขาไม่ได้ระบุว่าโซนไหน ตลาดเสียทั้งหมด”

1.2 มีความพยายามสร้างเอกลักษณ์ให้พื้นที่ร้านค้าแต่ละโซน

ในช่วงปีพ.ศ.2552 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีแล้ว 3 โซน อันได้แก่ **โซนที่ 1** บริเวณริมคลองลัดมะยมและริมถนนบางระมาดฝั่งใต้ (ของคุณชวน ชูจันทร์) **โซนที่ 2** บริเวณริมคลองลัดมะยมและริมถนนบางระมาดฝั่งเหนือ(ของคุณไฉน ขาวเจริญ) **โซนที่ 3** อยู่บริเวณริมถนนบางระมาดฝั่งเหนือติดกับพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม (ของคุณดรุณี สันติระสิทธิ์ชัย) ขณะนั้นทางผู้บริหารตลาดน้ำยังไม่มีแนวคิดที่จะสร้างความแตกต่างให้กับตลาดน้ำแต่ละโซน

แต่หลังจากปีพ.ศ.2553 เป็นต้นมาได้มีการสร้างพื้นที่ร้านค้าขึ้นในที่ดินถึง 3 แปลงพร้อมกัน ความกว้างของพื้นที่ตลาดบวกกับความหลากหลายของร้านค้าทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความสับสนและไม่สามารถเดินชมสินค้าได้ทุกโซนพื้นที่ร้านค้า เพราะคิดว่าตลาดกว้างเกินไปและคิดว่าคงจะมีรูปแบบซ้ำๆ กัน ในปีพ.ศ. 2555 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยพระจอมเกล้าธนบุรี ได้เข้ามาช่วยออกแบบแผนผังของตลาดน้ำคลองลัดมะยม ภายใต้โครงการวิจัยตลาดนัดกับการบริหารจัดการและการสร้างสรรค์ในวิถีชุมชน ซึ่งในแผนผังนี้ได้มีการตั้งชื่อพื้นที่ร้านค้าโซนต่างๆ ไม่ให้ซ้ำกันด้วย โดยเป็นชื่อที่สะท้อนลักษณะของพื้นที่ร้านค้าโซนต่างๆ ที่มีจุดน่าสนใจไม่เหมือนกัน ตลาดโซน 1 ของคุณชวน ชูจันทร์ ได้ชื่อว่า มะยมร่มเย็น ตลาดโซน 2 ของคุณไฉน ได้ชื่อว่า มะยมร่มรื่น ตลาดโซน 3 ของคุณดรุณี ได้ชื่อว่า มะยมรำริง ตลาดโซน 4 ของคุณปราณี ได้ชื่อว่า มะยมหวาน ตลาดโซน 4 ของคุณเฉลา ได้ชื่อว่ามะยมสบายๆ และตลาดโซน 4 ของคุณชินทร์ได้ชื่อว่า มะยมยิ้ม แต่อย่างไรก็ตามยังไม่มีกรอบอธิบายความน่าสนใจของแต่ละตลาดให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบ

1.3 ผู้ค้าจากนอกชุมชน มีสัดส่วนสูงกว่าผู้ค้าในท้องถิ่น

กลุ่มคนที่มาขายสินค้าในตลาดน้ำคลองลัดมะยมในระยะแรกแล้วแต่เป็นญาติเพื่อนบ้านในละแวกคลองลัดมะยม และชาวบ้านในท้องถิ่นใกล้เคียง เช่น คลองบางน้อย คลองบางระมาด คลองบางพรหม และคลองบางเชือกหนัง มีอยู่ประมาณ 20 กว่ารายเท่านั้น เวลาที่มีบุคคลภายนอกเข้ามาติดต่อเช่าแผงค้าในตลาดน้ำ คุณชวน ชูจันทร์ ก็จะนำเรื่องเข้าที่ประชุมสอบถามความคิดเห็นของผู้ค้า ร่วมกันตัดสินใจ (สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์(บรรณาธิการ),2550: 157)

ในปัจจุบัน ปีพ.ศ. 2556 มีผู้ค้าที่เป็นชาวบ้านชุมชนคลองลัดมะยมและชุมชนใกล้เคียงเกือบ 30 ราย โดยกระจุกตัวอยู่ที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 1 ของคุณชวน ชูจันทร์ 3 ราย และ ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 2 ของคุณไฉน ขาวเจริญ 25 ราย คุณเพลินพิศ กล้าชื่น (2556) ได้แสดงความคิดเห็นต่อการเข้ามาของผู้ค้าภายนอกว่า “เวลาตลาดโต บางสิ่งบางอย่างก็ดี แต่ที่ไม่ชอบมันเยอะเกินไป

ขยายแล้วมันไม่ใช่ของบ้านเรา 2-3 ตลาดที่มาทีหลังไม่มีคนพื้นที่เลย โชนคุณไฉน 80 % คุณชวน 80% คนพื้นที่”

แม้ว่าสถานการณ์ในตลาดน้ำ ณ ขณะนี้นักท่องเที่ยวมักจะไปกระจุกตัวหนาแน่นที่ ตลาดน้ำโชนใหม่ (โชน 4 ในที่ดินของคุณปราณีและที่ดินของคุณเฉลา) แต่ชาวบ้านเหล่านี้ก็รักที่จะ ค้าขายในตลาดน้ำที่ผู้บริหารตลาดเป็นคนท้องถิ่น เพราะคำนึงถึงความสบายใจมากกว่า

สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีผู้ค้าจากภายนอกชุมชนเข้ามาขายสินค้ายังตลาดเพิ่มขึ้นก็คือ ทำให้สินค้าตลาดน้ำมีความหลากหลายขึ้น นักท่องเที่ยวสนใจสินค้าในตลาดน้ำมากขึ้น แต่เป็นการ กระจายความสนใจไปที่สินค้าของผู้ค้าที่มาจากภายนอกมากกว่า การค้าขายของพ่อค้าแม่ค้าชาวคลอง ลัดมะยม และละแวกใกล้เคียงจึงซบเซาลง โดยเฉพาะในวันเสาร์ที่ตลาดโชน 2 ของคุณไฉน ชาวเจริญ จะ ค่อนข้างเงียบ

ตอนนี้มีแม่ค้ากว่า 600 เจ้า ของออกซ้า หมดซ้ากว่าปกติ ตอนที่มิเฉพาะของคุณไฉนของ หมดไวกว่า ขนมหครกหมดตั้งแต่เที่ยง ก็ต้องทำใจเพราะเขามีที่เลือกเยอะ อย่างวันเสาร์ทำใจไว้ได้ เลยเพราะเงียบมาก วันอาทิตย์ถึงค่อยยังชั่ว อย่างว่าถ้าคนนอกไม่มา ของก็จะไม่เยอะหลาย รูปแบบให้นักท่องเที่ยวพอใจ ...คนพื้นบ้าน ไม่หนี ถึงวันเสาร์จะเงียบก็ไม่หนี เขามีอาชีพขาย ของโดยตรง ขายตามตลาดนัดนั้น ตลาดนัดนี้ แต่เรา (ผู้ค้าที่เป็นคนชุมชนคลองลัดมะยม-ผู้ศึกษา) วันธรรมดาทำสวนไม่เครียด ของป่าลงทุนน้อย ของคนอื่นขายไม่หมดก็เครียด (อภิธรรมย์ แก้วคำ, 2556)

1.4 ผู้ค้า/ผู้ประกอบการย้ายออกไปขายสินค้ายังโชนอื่นที่ทำเลดีกว่า

จากการสังเกตการโดยผู้ศึกษา พบว่า นักท่องเที่ยวมักจะกระจุกตัวนั่งรับประทาน อาหารอยู่ที่ริมน้ำโดยอยู่ที่ ตลาดน้ำโชน1 โชน 2 และ โชน 4 ส่งผลให้ตลาดน้ำโชน 3 ของคุณดรุณีซึ่งไม่มีที่ดินติดริมน้ำมีบรรยากาศค่อนข้างเงียบ นักท่องเที่ยวมักจะนิยมมาจอดรถที่โชนนี้ เพราะที่จอดรถ กว้างและจอดฟรี เมื่อจอดรถและก็จะเดินทะลุเข้ามายังตลาดน้ำโชน 2 ของคุณไฉน เมื่อได้สอบถามกับ คุณชวน ชูจันทร์ถึงปัญหาตลาดน้ำโชน 3 ของคุณดรุณีมีนักท่องเที่ยวค่อนข้างบางตา คุณชวน ชูจันทร์ก็ ยอมรับว่าเกิดขึ้นอย่างนั้นจริง ผู้ค้าในตลาดน้ำโชน 3 หลายรายพากันย้ายไปขายของที่ตลาดน้ำโชน 4 ของคุณเฉลา โดยคุณชวนเองได้แนะนำกับคุณดรุณีเจ้าของตลาดน้ำโชน 3 ว่า ให้ปรับมาทำธุรกิจบริการ เช้าที่จอดรถอย่างเดียวจะเหมาะกว่า

1.5 สินค้าและบริการมีลักษณะตอบสนองรสนิยมคนเมืองมากขึ้น

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อตลาดน้ำคลองลัดมะยมเกิดการขยายตัว ในช่วง พ.ศ.2551 - 2553 ก็คือ มีการนำสินค้าและบริการที่ไม่กลมกลืนกับภาพลักษณ์ของท้องถิ่นเข้ามาในตลาดน้ำ ซึ่งแต่ เดิมส่วนใหญ่เน้นขายอาหารเป็นหลัก อาหารที่ขายก็เป็นอาหารทั่วไป บางส่วนเป็นผลิตผลทางการเกษตร

ของชุมชน เมื่อคุณไฉน ชาวเจริญได้ขยายพื้นที่ตลาดเข้าไปในพื้นที่สวนเจียมตน ในช่วงกลางปีพ.ศ.2551 รวมทั้งเมื่อเจ้าที่ดินจากภายนอกท้องถิ่นเข้ามาร่วมทำตลาดน้ำในช่วงปีพ.ศ.2552-2553 คนจากพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของเขตตลิ่งชัน รวมถึงพื้นที่อื่นๆ เข้ามาจับจองแผงค้ามากขึ้น สินค้าที่นำมาจำหน่ายสามารถดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวได้มากกว่าสินค้าท้องถิ่นมีรูปลักษณะ “ธรรมดา”

ในด้านอาหาร ที่พบว่า มีความขัดแย้งกับภาพลักษณ์ตลาดน้ำท่ามกลางวิถีชีวิตชาวสวน อย่างมากก็คือ อาหารญี่ปุ่นข้าวปั้นซูชิ ของว่างสไตล์ฝรั่งอย่างผักโขมอบชีส หอยแมลงภู่ออบชีส นอกจากนี้ยังพบว่ามีการขายสินค้าที่รับมาจากโรงงาน เครื่องประดับ เครื่องแต่งกายตามแฟชั่นต่างประเทศ รวมทั้งยังมีบริการขี่ม้าชมสวน ชมตลาด ทั้งๆ ที่ ม้า ไม่ได้เป็นสัตว์ที่เกี่ยวข้องอะไรกับพื้นฐานสังคมเกษตรกรรมของย่านนี้

แต่ที่น่าแปลก คือ นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่ยอมให้การตอบรับสินค้าบริการเหล่านี้เป็นอย่างดี เนื่องจากสอดคล้องกับรสนิยมของคนเมือง จากการสอบถามคุณณัฐยา รัตนภักดิ์ (2556) ภรรยาของคุณเฉลา ผู้บริหารตลาดน้ำโชน 4 ทำให้ทราบว่าขณะนี้นักท่องเที่ยวกำลังนิยมร้านรองเท้ามือสองนำเข้าจากประเทศเกาหลีมาก มีการหมุนเวียนสินค้าใหม่ๆ ตลอดทุกสัปดาห์ ซึ่งคุณณัฐยาให้เหตุผลว่าที่ขายดีกว่าสินค้าประเภทของที่ระลึกเพราะ มีสินค้าแบบใหม่เข้ามาตลอดไม่ซ้ำซาก และเมื่อสอบถามคุณชวน ชูจันทร์ (2553) เปรียบเทียบกันระหว่างบริการนั่งขี่ควายเทียมเกวียนซึ่งให้ความรู้สึกแบบลูกทุ่ง กับขี่ม้าชมสวนซึ่งให้ความรู้สึกแบบควาบบอยนักท่องเที่ยวชอบบริการใดมากกว่า คุณชวนให้ข้อมูลว่านักท่องเที่ยวชอบบริการขี่ม้าชมสวนมากกว่า เพราะม้ามีกลิ่นที่สะอาดกว่า และเชื่อเป็นมิตรกับเด็กทำให้เด็กไม่กลัว

1.6 การให้บริการด้านการท่องเที่ยวมีความเป็นระบบมากขึ้น

ในช่วง 3 ปีแรกของการก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีเส้นทางท่องเที่ยวทางเรือ 3 รูปแบบ อันได้แก่ พายเรือไปบึงบัว นั่งเรือชมคลองยามเย็นจากตลาดน้ำคลองลัดมะยมถึงสนามหลวง 2 และ นั่งเรือชมคลองตามในเส้นทางที่นักท่องเที่ยวต้องการ แต่หลังจากที่โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืนตลิ่งชันได้เข้าพัฒนาตลาดน้ำย่านตลิ่งชัน 3 ตลาด ในปี พ.ศ. 2549-2551 อันได้แก่ ตลาดน้ำตลิ่งชัน ตลาดน้ำคลองลัดมะยม และตลาดน้ำวัดสะพาน ก็ทำให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวหลักขึ้นมาได้ 2 เส้นทาง คือ ตลาดน้ำคลองลัดมะยม-ตลาดน้ำวัดสะพาน และตลาดน้ำคลองลัดมะยม-ชุมชนวัดจำปา ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมกลายเป็นศูนย์กลางในการกระจายนักท่องเที่ยวไปตามแหล่งท่องเที่ยวอื่น ตามคูคลองย่านตลิ่งชัน

ผลจากการมีเส้นทางท่องเที่ยวหลักที่แน่นอน ส่งผลให้ระยะเวลาการวิ่งเรือแต่ละรอบ และอัตราค่าบริการในแต่ละเส้นทางท่องเที่ยว มีอัตราที่คงที่ตายตัว

ในช่วงแรกของการเริ่มกิจการมะยมทิว์ พ.ศ.2547-2549 คุณชวน ชูจันทร์ลงทุนเรื่องเรือเองทั้งหมด ทั้ง 4 ลำ แต่นับจากปีพ.ศ. 2553 เป็นต้นมา คุณชวนได้เปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการขับ

เรือท่องเที่ยวยนต์ลิ่งชั้น นำเรือของตนมารับนักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวตามเส้นทางที่กำหนดไว้แล้วได้ ซึ่งขณะนี้เรือที่นำมาพร้อมทั้งหมด 5 ลำ

1.7 มีการนำเครือข่ายสังคมออนไลน์มาใช้เป็นเครื่องมือการประชาสัมพันธ์

พัฒนาการด้านการประชาสัมพันธ์ของตลาดน้ำคลองลัดมะยมนั้นเริ่มต้นจากศูนย์ ในช่วง 3 ปีแรกของการก่อตั้งตลาด นักท่องเที่ยวรู้จักตลาดน้ำคลองลัดมะยมเพราะบังเอิญขับรถผ่าน ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้แนะนำเพื่อนฝูงให้มาลองเที่ยวการประชาสัมพันธ์จึงเป็นแบบปากต่อปาก หลังจากปีพ.ศ.2551 เป็นต้นมาเมื่อมีการขยายตลาดน้ำเข้าไปยังฝั่งเหนือของถนนบางระมาด ก็มีรายการต่างๆ ให้ความสนใจเข้ามาถ่ายทำนำไปออกอากาศทางโทรทัศน์

ปัจจุบันเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นช่องทางหนึ่งที่คุณนิยมใช้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ให้รับรู้ร่วมกัน ขณะนี้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีช่องทางการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของตนเองผ่าน “เฟซบุ๊ก” (Facebook) แต่เมื่อผู้ศึกษาได้ทำการสำรวจแล้วก็พบว่า ที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีการสร้างชื่อบัญชีไว้ถึง 3 บัญชี ซึ่งแต่ละบัญชีก็เป็นการสื่อสารเฉพาะในวงของผู้ค้าแต่ละโซนซึ่งใช้เพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้าของตน ผู้ค้าที่ใช้สื่อเฟซบุ๊กส่วนใหญ่เป็นผู้ค้ารุ่นใหม่นอกชุมชน ซึ่งคุ้นเคยกับการใช้สื่อออนไลน์เป็นอย่างดี แต่เมื่อได้สอบถามผู้นำชุมชน (คุณชวน ชูจันทร์), คุณเจน ขาวเจริญ ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2, คุณเพลินพิศ กล้าชื่น, คุณอภิรมย์ แก้วคำ, คุณสุรีย์ ไกรจรัส และคุณประเสริฐ เขียวดารา บุคคลเหล่านี้ล้วนเป็นคนในชุมชนท้องถิ่น แต่กลับไม่มีความสามารถในการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้เกิดประโยชน์กับคนในท้องถิ่นเอง

1.8 มีการจัดทำป้ายสื่อความหมายตามจุดต่างๆ มากขึ้น

การจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่คุณชวน ชูจันทร์ให้ความสำคัญเสมอมาตั้งแต่แรกเริ่มของการก่อตั้งตลาด อาทิ ป้าย ห้องน้ำ ที่จอดรถ

ในปีพ.ศ. 2547-2549 ซึ่งเป็นช่วงก่อนที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรจะเข้ามาทำโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน คุณชวน ชูจันทร์ก็พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยวไปตามกำลังทรัพย์ที่ตนมี มีเพียงป้ายชื่อสถานที่เขียนแบบเรียบง่าย ยังไม่ได้มีการออกแบบให้มีศิลปะสวยงามนัก จนกระทั่งในปีพ.ศ. 2550 ขณะนั้นได้มีการขยายพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมไปยังอีกฟากหนึ่งของถนน ทางโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน จึงได้สนับสนุนงบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อสมทบทุนในการจัดทำป้ายและสร้างห้องน้ำ ซึ่งป้ายที่โครงการฯ ได้สนับสนุนงบประมาณ ได้แก่ ป้ายชื่อตลาดน้ำคลองลัดมะยม ป้ายแหล่งเรียนรู้ชีวิตชาวสวน และป้ายชี้ทางชั่วคราว ทั้งหมด 15 จุด ตั้งแต่ถนนกาญจนาภิเษก-ตลาดน้ำคลองลัดมะยม และจากถนนราชพฤกษ์ตัดใหม่-ตลาดน้ำคลองลัดมะยม

หลังจากที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเริ่มได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวมากขึ้น กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของเขตตลิ่งชันและกรุงเทพมหานคร ได้มีหลายหน่วยงานมาร่วมพัฒนาป้าย เช่น บริษัทเซ็นทรัลพัฒนา ได้จัดทำป้ายบอกจุดบริการพายเรือชมคลอง ป้ายทางเข้า

ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ป้ายพิพิธภัณฑสถานตลาดน้ำคลองลัดมะยม ป้ายห้องสมุดที่ศาลาลมจอย ส่วนการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ช่วยจัดทำป้ายเล่าประวัติและแผนที่แหล่งท่องเที่ยวในเขตตลิ่งชัน เป็นต้น ป้ายที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีอยู่ ณ ขณะนี้โดยมากจะเป็นป้ายบอกภาพรวมของตลาดน้ำทั้งหมด ป้ายบอกทิศทางไปยังจุดต่างๆของตลาดน้ำ ป้ายประวัติชุมชน และป้ายบอกเล่าประวัติตลาดน้ำ แต่ยังไม่มีย้ายอธิบายกิจกรรมท่องเที่ยวเด่นๆ ที่น่าสนใจของพื้นที่ร้านค้าแต่ละโซน ซึ่งป้ายนี้จะช่วยพานักท่องเที่ยวไปพบกับบรรยากาศตลาดน้ำและสินค้าในแบบที่ตนต้องการได้

1.9 การขาดแคลนที่จอดรถกลายเป็นปัญหาที่ผู้บริหารตลาดน้ำต้องแก้แบบไม่มีวันจบ

นับจากปีพ.ศ.2551 เป็นต้นมา หลังจากที่มีการจัดกิจกรรมแนะนำชุมชนท่องเที่ยว ยิ่งยี่ง ตลิ่งชันแล้ว นักท่องเที่ยวและสื่อต่างๆ ได้หลั่งไหลเข้ามาที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมากขึ้นจนเกิดปัญหาขาดแคลนที่จอดรถ และกลายเป็นปัญหาใหญ่ของการจัดการตลาดน้ำมาจนเท่าทุกวันนี้ เมื่อที่จอดรถไม่เพียงพอ นักท่องเที่ยวก็อาศัยไหลทางจอดรถจนเกิดปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้คุณชวน ชูจันทร์ ต้องแสวงหาแนวร่วมจากเจ้าของที่ดินรายรอบตลาดน้ำ โดยทั้งขอเช่าที่ดินเพื่อทำที่จอดรถ ชักชวนเจ้าของที่ดินให้ลงทุนสร้างตลาดน้ำพร้อมที่จอดรถ แต่ดูเหมือนว่ายิ่งตลาดน้ำเติบโตมากขึ้น ปริมาณรถยนต์ของนักท่องเที่ยวและผู้ค้าก็ยังคงมีจำนวนเกินกว่าขีดจำกัดของพื้นที่จอดรถที่จะรองรับไว้ได้ “ตอนนี้การขยายพื้นที่จอดรถคงไม่ใช่วิธีแก้ปัญหาแล้ว เพราะยิ่งทำ ที่จอดรถมันยิ่งไกลจากตลาดไปทุกที พอไกลมากๆ เข้า นักท่องเที่ยวก็ไม่ไปจอดอยู่ดี” (ชวน ชูจันทร์, 2556)

2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในด้านบวก

2.1 พิษผลทางการเกษตรในท้องถิ่นขายได้ราคาดี

การมีตลาดน้ำส่งผลให้เกษตรกรในชุมชนสามารถขายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้นชาวบ้านริมคลองลัดมะยมและชุมชนใกล้เคียงสามารถขายเรือนำสินค้าของตนมาขายโดยเจ้าของพื้นที่ตลาดจะเก็บค่าจอดเรือในราคาถูกเพียงวันละ 50- 60 บาทต่อวันโดยไม่ต้องเสียค่าบำรุงตลาดเป็นรายเดือนและรายปีซึ่งถือเป็นการส่งเสริมเกษตรกรในชุมชน ดังที่คุณสุรีย์ ไกรจรัส (2556) ได้เล่าให้ฟังว่า “ป้าก็ปลูกกล้วยอยู่แถวนี้แหละ เสาร์ - อาทิตย์ ป้าก็เอาของในสวนมาขาย พายเรือมาเขาเก็บป่าแคว้นละ 50 บาทเอง เจ้าของเขาก็ดีใจไม่แพง”

ชาวสวนในชุมชนที่เอาของสวนมาขายที่ตลาดนี้ (ตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 1 ของคุณชวน ชูจันทร์-ผู้ศึกษา) ก็มีป้าก้อย ป้าแ้ว กับ ป้าศรี แก้วคำ 3 คน ป้าก้อยเขาก็จะเอาพวกผักแพง มาขาย ส่วนป้าศรี ช่วงนี้แก่ปลูกผักบุง แก้วแบ่งจากสวนแกมาขาย ป้าแ้วแต่ก่อนเอาของมาขายบ่อย ช่วงนี้ไม่ได้มา ขาไม่ดี ป่วยเป็นอัมพฤกษ์ ทำสวนไม่ไหว ก็อาศัยเก็บกล้วย เก็บมะละกอในสวนมาฝากขายที่ตลาด... รายได้จะไม่ดี ได้ยังไง ในเมื่อเขาไปส่งผักบุงปากคลองตลาด กิโล ละ

5 บาท ข้า ตะไคร้ ที่ส่งๆไปขายที่ปากคลองเขาก็ซื้อเรา โล 4-5 บาท กับมาขายที่นี้ กำละ 5 บาท แล้วไม่ใช่กำเล็กๆนะ มาขายที่นี้ราคาดีขึ้นตั้ง 3-4 เท่าตัว ร้านหมูกระทะตรงถนนพุทธมณฑลสาย 1 เหมมาผักบุ้งไปประจำ” (สายบัว ชูจันทร์, 2556)

2.2 ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการขายของที่ตลาดน้ำ

ก่อนหน้าที่จะมีตลาดน้ำคลองลัดมะยมชาวชุมชนคลองลัดมะยมประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไปเป็นหลัก เช่น ทำสวนเตย ข้า ตะไคร้ ใบมะกรูด พัก ผักบุ้ง และกล้วย เป็นต้น แต่หลังที่มีการก่อตั้งตลาดน้ำ ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม และเกิดการจ้างงาน ผลก็คือชาวบ้านมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

คุณมนัส และคุณอภิรมย์ แก้วคำ 2 สามัญภรรยา แต่เดิมประกอบอาชีพทำสวนอย่างเดียว มีรายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับระยะเวลาการเก็บเกี่ยวผัก ในช่วงที่รอการเก็บเกี่ยวบางวันก็ไม่มีรายได้ รายได้เฉลี่ยตกอยู่ที่ประมาณเดือนละ 5,000 บาท แต่เมื่อมีตลาดน้ำคุณอภิรมย์ แก้วคำ ก็มีอาชีพและรายได้เสริมจากการขายของที่ตลาดน้ำ ส่วนคุณมนัส แก้วคำ ก็มีรายได้เสริมจากการเป็นเจ้าหน้าที่ดูแลที่จอดรถ ในช่วงที่ตลาดน้ำเริ่มโตตั้งแต่ปี พ.ศ.2553 คุณอภิรมย์ แก้วคำ (2556) ให้ข้อมูลว่า ในช่วง 3 ปีแรกของการก่อตั้งตลาดฯ ตนยังมีรายได้จากการขายขนมครกไม่มาก ขายได้วันละ 100-200 บาท แต่หลังจากที่ย้ายไปของในตลาดน้ำโซน 2 ของคุณไฉน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2551 มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวที่ตลาดน้ำจำนวนมาก ส่งผลให้มีรายได้ถึงวันละ 2,000-3,000 บาท จากการขายขนมครกและของสวนเล็กๆ น้อยๆ ส่วนคุณมนัส แก้วคำ ก็มีรายได้จากการดูแลพื้นที่เช่าจอดรถในวันที่มีตลาดน้ำ วันละ 500 บาท

ถ้าทำสวนอย่างเดียว บางช่วงไม่มีของออกไปก็ไม่มีรายได้ อย่างหวานผักบุ้งต้องรอ 20 วัน ทำสวนอย่างเดียวได้ประมาณเดือนละ 5,000บาท เพราะบางวันไม่มีรายได้ ตอนที่ไม่มีแต่ตลาดของคุณไฉนของหมดไว ทำรายได้วันละ 1,000 กว่าบาท พอมี 600 เจ้า ของสวนไม่ได้ส่งปากคลองอาศัยขายในตลาดก๊อกๆ แก๊กๆ ได้ทีละ 500-600 บาท

คุณเพลินพิศ กล้าชื่น (2556) เป็นชาวคลองลัดมะยมมาโดยกำเนิด เริ่มทำขนมขายที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ตั้งแต่ ปีพ.ศ. 2547 เดิมตอนที่ไม่มีตลาดน้ำมีรายได้จากการเปิดร้านขายของชำอย่างเดียว ได้กำไรจากการขายเพียงวันละ 200 บาท คุณเพลินพิศเห็นว่าการขายขนมได้กำไรมากกว่าการขายของชำ เพราะยังสามารถหาซื้อวัตถุดิบในท้องถิ่นได้ ต้นทุนต่ำ ตอนที่เข้ามาขายของที่ตลาดน้ำในระยะแรกรายได้ยังไม่ดีนักได้เพียง 400-500 บาท แต่ที่ขายต่อไปเพราะไม่ขาดทุนและได้พบปะสมาคมกับเพื่อนฝูง จนกระทั่ง ปีพ.ศ.2551 เริ่มขายดีขึ้นรายได้ขยับขึ้นมาอยู่ที่ 2,000-2,500 บาท และมีรายได้ระดับนี้ซึ่งที่ต่อเนื่องมาจนทุกวันนี้

ก่อนมีตลาดน้ำ อยู่บ้านขายของชำ ขายได้ 2,000 บาท แต่ได้กำไร 200 ขายขนมได้กำไรดีกว่า ตอนที่ขายที่ตลาดคุณชวนพี่ชายแค่กล้วยทอด ตอนนั้นมีไม้ก่เจ้า ไม่ค่อยมีลูกค้า วันหนึ่ง 400-500 บาท ที่ไม่เลิกเพราะเราได้เริ่มไปแล้วมันไม่ขาดทุน แต่มันได้น้อย ตอนคุณเอนของที่ทำไปขายมีข้าวต้มมัด เปียกปูน ตะโก้ ทำอย่างละ 100 ชิ้น เฉลี่ยขึ้นละ 5 บาท ได้ 2,000-2,500 ตอนนี้มีตลาดบูมแล้วก็ยังขายได้ 2,000-3,000 แต่มีลูกค้าประจำเยอะขึ้น เขาช่วยโฆษณาให้ด้วย

จากการสัมภาษณ์ทั้งคุณเพลินพิศ คุณอภิรมย์ และคุณมนัส ทั้งหมดให้ความเห็นตรงกันว่า คนในชุมชนคลองลัดมะยมชอบที่มีตลาดน้ำเพราะสามารถขายของได้รายได้เพิ่ม ไม่ผ่านคนกลาง คนว่างงานก็มีงานทำ คุณชวนช่วยให้คนแถวนี้มีรายได้ ในระยะแรกก็มีชาวบ้านบางส่วนบ่นรำคาญเสียงในตลาดดังหนวกหู แต่พอมีการกระจายผลประโยชน์ เช่นบางคนรับจ้างมุงหลังคาตลาด เด็กเยาวชนตั้งกลุ่มขับรถจักรยานยนต์รับจ้างรับ-ส่งนักท่องเที่ยว ชาวบ้านส่วนใหญ่มีรายได้จากการท่องเที่ยวตลาดน้ำแรงต่อต้านก็น้อยลง

2.3 เกิดการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว

การก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมและการขยายตัวด้านการท่องเที่ยวในช่วงปี 2551-2553 เป็นต้นมา ส่งผลให้ชาวชุมชนคลองลัดมะยมและคนในท้องถิ่นมีการพัฒนา/ต่อยอดอาชีพใหม่ๆ หลายอาชีพที่มีความเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว ดังนี้

บริการเรือนำเที่ยว

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีบริการเรือนำเที่ยว เพื่อนำไปชมวิถีชีวิตของชาวบ้านใกล้กับตลาดน้ำคลองลัดมะยมและสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง อาทิเช่น ชมสวนกล้วยไม้ ชมตลาดน้ำวัดสะพานที่คลองบางน้อย ไปชมบ้านเก่าอายุกว่าร้อยปีที่ชุมชนวัดจำปา เป็นต้น จากการสัมภาษณ์พบว่าในอดีตเรือให้บริการมีจำนวน 4 ลำซึ่งเป็นของลุงชวนทั้งหมด แต่ในปัจจุบันลุงชวนไม่ได้ให้บริการเรือนำเที่ยวแล้ว โดยอนุญาตให้คนในชุมชนประกอบกิจการแทนโดยมีเรือให้บริการจำนวน 5 ลำซึ่งผู้รับจ้างขับเรือเดิมที่มีรายได้เฉพาะวันจันทร์ ถึง ศุกร์ โดยจะรับจ้างเดินเรือรับนักท่องเที่ยวในชุมชนย่านอื่น เมื่อมีตลาดน้ำคลองลัดมะยมทำให้ผู้รับจ้างขับเรือในชุมชนมีรายได้เพิ่มจากการเดินเรือที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมในวันเสาร์ และ อาทิตย์ อัตราค่าบริการท่องเที่ยวท่านละ 50 โดยเรือสามารถโดยสารจำนวน 20 คน ดังที่คุณประเสริฐ เขียวดารา (2556) ผู้ประกอบการขับเรือท่องเที่ยว กล่าวถึงรายได้ที่ตนได้รับว่า “วันจันทร์ – ศุกร์ พี่วิ่งเรือรับทัวร์ที่ทำช่าง แต่พอลุงชวนแกชวนผมให้มารับคนที่นี่ เสาร์ – อาทิตย์ คนเยอะ วันหนึ่งวิ่งได้ 2 รอบ ได้รอบละ 800-1,000 มีรายได้เพิ่มขึ้นเดือนละ 16,000 ซึ่งถือว่าดีขึ้นมาก”

ธุรกิจนวดสปา

ธุรกิจนวดสปาเป็นธุรกิจที่เกิดขึ้นในช่วงที่มีการขยายตลาดในปี 2552-2553 มีผู้ประกอบการธุรกิจนวดสปากระจายอยู่ในทุกพื้นที่ของตลาดน้ำ มีการให้บริการนวดแผนไทย นวดกดจุด นวดเท้า เป็นต้น ธุรกิจนวดสปา ถือได้ว่าเป็นธุรกิจที่ติดากธุรกิจหนึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาใช้บริการเป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะนิยมใช้บริการนวดฝ่าเท้าเป็นหลัก ดังที่คุณไฉน ชาวเจริญ (2556) ได้สะท้อนถึงการเจริญเติบโตของธุรกิจนวดสปา ในตลาดน้ำไซน 2 ของตนว่า “ตอนนี้อาคารข้างในก็ทรุดโทรมต่อไปก็คิดว่าจะรื้ออาคารที่อยู่ในสวนเจียมตนออก แล้วถมที่ใหม่ถมแล้วก็สร้างใหม่เอาไว้เป็นที่นวด”

พี่มาทำนวดฝ่าเท้าที่ตลาดน้ำนี้ตอนที่ตลาดน้ำนี้มันเพิ่งบูมตอนนั้นเข้าโรงนวดกับลุงสุรัชชัย สมัยที่แกยังเช่าที่กับพี่ชายลุงชวนเปิดร้านกาแพแต่ก่อนที่ทำงานประจำอย่างเดียวทำอยู่โรงพยาบาลศิริราช พอมีตลาดน้ำบูมพี่ก็มาทำนวดเพราะเคยไปฝึกอบรมแพทย์แผนไทยมาก่อน ส่วนพี่สาวแกทำสวนแถวริมคลองลัดมะยมเนี่ย เสาร์ อาทิตย์ แกก็เอาในสวนของแกนั่นแหละมาขาย (กาญจนา แก้วโพธิ์, 2555)

ธุรกิจร้านค้าจำหน่ายอาหาร

ธุรกิจร้านค้าจำหน่ายอาหารถือเป็นธุรกิจหลักของตลาดน้ำคลองลัดมะยม จากที่มีผู้ค้าในตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีร้านค้าจำหน่ายอาหารเป็นจำนวนมากกว่า 600 ร้านค้า มีทั้งที่เช่าแผงอยู่บนบก และในเรือ โดยผู้ชายจะมีสินค้าหลากหลายเช่น อาหารทะเลย่าง อาหารยำ ลูกซุบ น้ำแข็ง ไอศกรีม กุ้งทอด หอยทอด ก๋วยจั๊บ ขนม ก๋วยเตี๋ยว ขนมจีน ข้าวแกง เป็นต้น จากการสัมภาษณ์คุณสุภัทรา ตรีภณ (2556) ผู้ค้าอาหารข้าวยำกุ้งอบวุ้นเส้น ในตลาดน้ำคลองลัดมะยมไซน 2 กล่าวว่า ชาวบ้านแถบนี้ส่วนใหญ่จะมีฝีมือทางการทำอาหารอยู่แล้ว แต่ส่วนมากเน้นทำกินกันเองเฉพาะในครอบครัวและเลี้ยงคู่กันภายในชุมชน

ตอนนี้หมูสะเต๊ะผู้พันแกละ(น้องชายคุณชวน ชูจันทร์) เขาย้ายไปตั้งแผงในที่ของพี่ชายเขาแล้ว คุณไฉนก็เลยให้ลูกสาวมาเปิดร้านหมูสะเต๊ะแทน ก็อร่อยไม่แพ้ทางนู้นนะเพราะคุณไฉนเขามีฝีมือด้านอาหารอยู่แล้ว เขาก็ทำกินในครอบครัวเขาบ่อย ก๋วยเตี๋ยวเรือที่จอดขายอยู่ในคลองก็ญาติเขาซื้อเล็ก เขาก็เอาสูตรก๋วยเตี๋ยวเรือบ้านเขานั่นแหละมาทำขาย ไม่ได้ไปซื้อแฟรนไชส์หรือร้านเรียนที่ไหนหรอก

ธุรกิจกิจกรรมสันตนาการ

ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ กรณีของจำสิบเอก ชาตรี พุ่มจันทร์ ที่ได้นำที่ดินของยาย ชื่อ นางสำริด ทองมาก เปิดกิจการซื้อม้าชมสวนมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2553 จากเดิมที่ก่อนหน้านี้มีอาชีพเป็นทหาร อารักขาเพียงอย่างเดียว การที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเจริญเติบโตขึ้นเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดช่องทางนำทรัพยากร นำทุนที่ตนมีอยู่มาบริหารให้เกิดประโยชน์

ก่อนหน้านี้ผมก็เป็นทหารอยู่ในกองพันอย่างเดียว ตอนแรกก็ไม่ได้สนใจเห็นชุมชนเรามี ตลาดน้ำเสาร์ อาทิตย์ จะเปิดก็เปิดไป ไม่รู้ว่าจะเอาไปขายในตลาด อาชีพประจำก็มี แต่พอตลาดมัน เริ่มโต เออเราก็เห็นนักท่องเที่ยวเขาพากันมาเป็นครอบครัวเยอะขึ้น เดินจากที่จอดรถกว่าจะไปถึง ตลาดไกลก็ไกล ร้อนก็ร้อน ซื้อม้าชมสวนก็มีแล้ว นักท่องเที่ยวชอบ ผมก็มาคิดว่าที่กองพันมีม้า ปลดระวางอยู่ ก็ขออนุญาตนาย เามาใช้งาน เสียงตอบรับดีเกินคาด ผมก็เอากำไรมาปรับปรุง พื้นที่เรื่อยๆทำให้มันสวย นำถ่ายรูป ทำโรงเรียนสอนขี่ม้าให้มันเป็นเรื่องราวเพราะงานผม ผมขี่ม้า มาตลอดจนชำนาญ” (ชาตรี พุ่มจันทร์, 2556)

ธุรกิจให้เช่าที่จอดรถ

จากการสัมภาษณ์คุณชวน ชูจันทร์ (2553) ผู้นำชุมชนและผู้ก่อตั้งตลาดน้ำคลอง ลัดมะยม ทำให้ทราบว่า ชาวบ้านในชุมชนคลองลัดมะยมรายแรกที่หันมาปรับพื้นที่สวนทำที่จอดรถ คือ ป้าอึ้ง ในตอนแรกที่บ้านป้าอึ้งไม่ค่อยพอใจกับการมีตลาดน้ำคลองลัดมะยม เพราะรำคาญเสียงเรือ รับ-ส่งนักท่องเที่ยว เสียงครึกโครมจากตลาดน้ำ ใหญ่โตขึ้น มีนักท่องเที่ยวมา เที่ยวมากขึ้นเกิดปัญหาที่จอดรถไม่เพียงพอ ป้าอึ้งจึงเริ่มทำที่จอดรถเมื่อปีพ.ศ. 2553 โดยค่อยๆ ถม ร่องสวนทีละน้อย และ 4- 5 เดือนต่อมาได้สร้างร้านค้าเพิ่มขึ้นอีก 4 – 5 ร้าน มีร้านของบุตรีสาว 1 ร้าน และ ร้านของสะใภ้ 1 ร้าน จอดรถนี้มีเนื้อที่ 1 งาน สามารถรองรับรถยนต์ได้วันละ 100 คัน รายได้จากการเก็บค่าเช่าที่จอดรถ 2 วัน วันเสาร์และวันอาทิตย์ อยู่ที่ 4,000 – 5,000 บาท

รายต่อมาที่หันมาปรับที่สวนเพื่อทำที่เช่าที่จอดรถ ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันก็คือ คุณ ไพศาล เนื่องจากลูกหลานต่างมีงานประจำทำหมดแล้ว และไม่มีผู้สืบทอดอาชีพทำสวน ที่ดินสวนจึง ถูกปล่อยไว้ไม่ได้รับการดูแล คุณชวน ชูจันทร์เห็นว่าที่ดินของคุณไพศาลใกล้กับถนนใหญ่ (ถนนบาง ระมาด) จึงชักชวนคุณไพศาลนำที่ดินนี้มาทำธุรกิจให้เช่าที่จอดรถ และเว้นพื้นที่ส่วนหนึ่งให้คุณบุญยืน รอดชีวะ เช่าเพื่อใช้พักอาศัยและสร้างโรงควาย

ที่ผ่านมาที่จอดรถ ถือว่าเป็นปัญหามาก นักท่องเที่ยวขับรถมาตลาดน้ำหาที่จอดรถไม่ได้ คนที่มาเที่ยวบอกผมเสมอๆ ว่าค่าที่จอดรถแพงเท่าไรไม่ว่า แต่เวลาฉันมาขอให้ฉันมีที่จอดรถแล้ว กัน วันๆหนึ่งรถเข้า ออกเป็นพัน,...ตอนแรกป้าอึ้งบ้านที่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับตลาดน้ำผมนะ แกก็ไม่

ชอบใจปนกับผมว่าเรือเสียงมันดัง จะดูทีวีก็ดูไม่รู้เรื่อง ไปๆมาๆก็เห็นคนมาเที่ยวเยอะ แก๊ก็ผมที่
ทำที่จอดรถ เก็บคั่นละ 40-50 บาท ต่อจากนั้นมาแก๊ก็ไม่บ่นอีกเลย อีกแปลงก็คือที่ของคุณ
ไพศาล ผมขอเขาเช่าที่ตรงนี้ทำโรงควาย แล้วก็ชวนให้ทำที่จอดรถด้วย เขาก็เห็นว่าดีเพราะสวน
มันก็อยู่อย่างนั้นไม่มีใครทำแล้ว ลูกหลานแก๊ก็ไม่ทำแล้ว สู้เอาที่ดินมาทำที่จอดรถหารายได้ดีกว่า
(ชวน ชูจันทร์, 2553)

ธุรกิจรับจ้างซ่อมแซม มุงหลังคาจาก

จากการสัมภาษณ์คุณณัฐยา รัตนภักดิ์ (2556) ภรรยาของคุณเฉลา รัตนภักดิ์
ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยมโซน 4 จึงได้รับทราบข้อมูลว่า ก่อนที่คุณณัฐยาและคุณเฉลาจะเข้ามา
ทำตลาดน้ำ ทั้งสองได้ให้ชาวสวนชื่อคุณจิตติอาศัยอยู่ในที่ดินของตนเพื่ออาศัยและทำสวนโดยไม่คิด
มูลค่าใดๆ มานานนับ 10 ปี จนกระทั่งปี 2553 เมื่อทั้ง 2 ได้เข้ามาพัฒนาที่ดินสร้างตลาดน้ำก็ได้ว่าจ้าง
คุณจิตติก่อสร้างอาคารโรงจากทั้งหมด โดยสร้างอาคารโรงจากตามแบบที่มีการออกแบบเอาไว้แล้ว ทุก
วันนี้คุณจิตติได้รายได้จากการรับเหมาซ่อมหลังคาจากของตลาดน้ำทุกโซน จนมีความเป็นอยู่มั่นคงขึ้น
ดังที่คุณณัฐยา รัตนภักดิ์ (2556) กล่าวไว้ว่า “จากไม่ดี เทียวเร็วต้องเปลี่ยนบ่อย แต่ให้ดูเป็นธรรมชาติ
ก็ต้องยอม คนก่อสร้างตลาดชื่อจิตติ แต่ก่อนอยู่ที่นี้ทำสวนมาก่อน ตอนนี้เป็นคนรับเหมาก่อสร้าง
หลังคา ตลาดไหนหลังคาผุพังก็มีแต่ให้เขาไปซ่อม”

2.4 เกิดการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและสาธารณูปโภค

การที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของเขตตลิ่งชัน
และกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้ชุมชนคลองลัดมะยมมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาทำโครงการและสนับสนุน
งบประมาณในการพัฒนาชุมชนคลองลัดมะยมมากขึ้น อาทิ ในปีพ.ศ. 2552 คุณชวน ชูจันทร์ได้รับ
การสนับสนุนงบประมาณจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำหรับจัดงาน “ตลาดน้ำคลองลัดมะยม
ชมวิถีชาวสวน” ระหว่างวันที่ 27 - 29 พฤศจิกายน 2552 คุณชวนได้แบ่งงบประมาณการจัดงาน
จำนวนหนึ่งนำมาสร้างสะพานข้ามคลอง 2 สะพาน บริเวณริมคลองลัดมะยม ตรงตลาดน้ำคลองลัด
มะยมโซน 1 ในที่ดินของคุณชวน ชูจันทร์ และอีกบริเวณหนึ่งคือ อยู่เกือบถึงแยกคลองบางพรหม ทำให้
ปัจจุบันนี้ คลองลัดมะยมฝั่งใต้ของถนนบางระมาด มีสะพานข้ามคลองลัดมะยมถึง 3 สะพาน (รวมกับ
สะพานคอนกรีตเดิม 1 สะพาน)

นอกจากนี้ธนาคารออมสินได้สนับสนุนโครงการธนาคารชุมชนส่งเสริมการออมและ
ให้สินเชื่อกับลูกค้าที่เข้ามาซื้อขายสินค้าในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โดยมีการตั้งตู้ถอนเงินอัตโนมัติ
(ATM) ไว้บริการแก่นักท่องเที่ยวและในวันธรรมดาคนในชุมชนก็สามารถใช้บริการได้ด้วย

ก่อนหน้านี้ไม่มีหรือก ู้ ATM เวลาจะถอนเงินแต่ละทีชาวบ้านต้องไปธนาคารถอนทีละหลายๆ เพราะแถบนี้ไม่มีธนาคารเลย พอมีตลาดน้ำฯ เราก็ทำโครงการสถาบันการเงินชุมชนเสนอต่อธนาคารออมสิน เขาก็พิจารณาเรื่องให้ไม่นาน นี้ถ้าไม่มีตลาดน้ำฯ โครงการที่เสนอไปก็คงไปตองอยู่บนโต๊ะเวลาตลาดน้ำบูมแล้ว เราไปขอความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกมันก็ง่ายขึ้น (ชวน ชูจันทร์, 2556)

2.5 เกิดการอนุรักษ์คลอง

ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีการปรับปรุงและอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง โดยคุณชวนกล่าวว่าชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยมเป็นชุมชนที่ได้รับรางวัลเรื่องการจัดการน้ำตามแนวพระราชดำริ คือมีบ่อดักไขมันให้กับทุกบ้านที่อยู่ ชายคลอง เริ่มจาก 100 บ้านริมน้ำ มีการจัดเก็บขยะทุกสัปดาห์ โดยอาสาสมัครของชุมชน เพราะเล็งเห็นว่าถ้าคลองสะอาดนักท่องเที่ยวก็อยากมาเที่ยว จากนั้นชาวบ้านก็จะเกิดความตื่นตัว ซึ่งขณะนี้น้ำในคลองยังใสสะอาด มีปลาหน้าจืดมากมาย

2.6 เกิดการรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น

เกิดการรื้อฟื้น ประเพณี และ วัฒนธรรม ของชุมชนท้องถิ่นคุณสุรัชย์ รุณบุญรอด (2555) กล่าวว่า พิพิธภัณฑสถานคลองลัดมะยม มีจัดแสดงเรือพื้นบ้าน ได้แก่ เรือจำลองที่คุณสุรัชย์ประดิษฐ์เองเช่น เรือบด,เรือหางยาว,เรือผีหลอก,เรือลำปั่น,เรือต่อ เพื่อเป็นการอนุรักษ์เรือของไทยไม่ให้สูญหายไปจากวิถีชีวิตของคนไทย

3. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชนในด้านลบ

3.1 เกษตรกรที่เช่าที่ดินบริเวณโดยรอบตลาดน้ำเริ่มเกิดความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ

เกษตรกรมีแนวโน้มถูกเจ้าของที่ดินที่ตนเช่าอยู่บอกเลิกสัญญา เพื่อนำที่ดินมาพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ยิ่งที่ดินสวนอยู่ใกล้พื้นที่ค้าขายของตลาดน้ำมากเท่าไร เกษตรกรก็ยิ่งมีความเสี่ยงและไม่มั่นคงในอาชีพของตนเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น จากการสัมภาษณ์ คุณสายบัว ชูจันทร์ (2556) ภรรยาคุณชวน ชูจันทร์ ได้ข้อมูลว่า ป้าก้อยเกษตรกรชุมชนคลองลัดมะยมที่ขายขนมครก ขายผักอยู่ในตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2 เกือบถูกเจ้าของที่ดินบอกเลิกสัญญาเช่าและแจ้งให้ย้ายออก แต่เมื่อผ่านไปได้ระยะหนึ่งเจ้าของที่ดินกลับเจ็บหายไป

จากการสัมภาษณ์คุณมนัส แก้วคำ (2556) สามีของคุณอภิรมย์ แก้วคำ(หรือ ป้าก้อย) เรื่องที่ดินได้เล่าความว่า “ตอนที่เจ้าของที่มาบอกว่าจะเอาที่ไปทำที่จอดรถ ก็ไม่ได้ตกใจมาก เพราะว่าเค้ามาบอกล่วงหน้าหลายเดือนเหมือนกัน ถ้าเค้าจะเอาที่จริงๆ ผมก็ย้ายกลับที่อยู่บ้านดั้งเดิม100 ตารางวา ตรงชายคลองแต่ไม่มีที่ทำกิน”

3.2 ค่าใช้จ่ายการจัดระเบียบชุมชนเพิ่มขึ้น

การซ่อมแซมตลิ่ง เสียค่าน้ำ ไฟ ค่าจัดการขยะสูงขึ้น ภายหลังจากเติบโตของตลาดน้ำ ดังเช่น กรณีของคุณไฉน เจ้าของตลาดโซน 2 มีภาระค่าใช้จ่ายสาธารณูปโภคค่าน้ำ ค่าไฟประมาณ เดือนละ 4,000-5,000 บาท เสียค่าการจัดการขยะและสิ่งปฏิกูล จ่ายค่าขยะรายเดือน เดือนละ 600 บาท ติดต่อกับเทศบาลคูชมนัน 2-3 เดือน ต่อครั้ง เสียค่าใช้จ่าย 500 บาท จ้างคนจัดการขยะจาก กทม. 300 บาท แต่เนื่องจากตลาดคุณไฉนมีการคัดแยกขยะประเภทขวดแก้วรวม กระดาษรวม และ ขวดน้ำพลาสติก ทำให้มีรายได้จากการนำไปขายต่อยังศูนย์รีไซเคิล ปริมาณขยะที่ส่งไปขายต่อครั้งอยู่ที่ ประมาณ 2-3 คันรถ ส่ง 2 เดือนต่อครั้ง (ไฉน ขาวเจริญ, 2556ข)

3.3 พื้นที่สีเขียวของชุมชนลดลง

การมีตลาดน้ำทำให้พื้นที่สีเขียวในชุมชนลดลงอันเนื่องมาจากขยายตัวของพื้นที่จอดรถ และปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงวันเสาร์ – อาทิตย์ ดังที่ คุณพิริยา ทองสืบสาน (2556) เจ้าหน้าที่นักวิชาการเกษตรปฏิบัติการ ฝ่ายพัฒนาชุมชนและสวัสดิการสังคม สำนักงานเขตตลิ่งชัน กล่าวถึงสถานการณ์การลดลงของสวนบริเวณโดยรอบตลาดน้ำคลองลัดมะยม และบทบาทของหน่วยงานด้านการส่งเสริมการเกษตรว่า

น่าเป็นห่วงระยะเวลา 3 ปี ตลาดน้ำคลองลัดมะยมเปลี่ยนไปเยอะมาก ถ้าดูจริงๆ สวน ตรงนั้นก็ไม่มี สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลงไปหลังจากน้ำท่วมปี 54 ประกอบกับที่สวนไม่ใช่ที่ของ ชาวสวนโดยตรง บางรายก็ย้ายไปต่างจังหวัด บางคนเปลี่ยนอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย ทำเกษตรเป็น อาชีพเสริม ลำพังทำเกษตรอย่างเดียวเลี้ยงชีวิตไม่ได้เรามีบทบาทให้คำแนะนำช่วยเหลือ เกษตรกรการคงอยู่ของวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมมันเป็นปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ เราทำได้แค่กระตุ้น สร้างขวัญกำลังใจ ให้ข้อมูลการเพาะปลูก

คุณชวน ชูจันทร์ผู้บริหารตลาดน้ำฯ พยายามแก้ปัญหาเรื่องนี้โดยการสนับสนุนส่งเสริม บริการรถสาธารณะ เพื่อหยุดการนำที่ดินสวนไปสร้างที่จอดรถ โดยคุณชวนตระหนักดีว่าที่ดินที่ เหลืออยู่น่าจะนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นมากกว่า การที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาตลาดน้ำโดยรถ สาธารณะนั้นจะมีข้อดีตรงที่นักท่องเที่ยวไม่ต้องเดินไกล สามารถมาลงที่ตลาดน้ำได้โดยตรง ส่วนการ เดินทางตลาดน้ำโดยทางเรือยังมีข้อจำกัดอยู่ เพราะยังขาดการประชาสัมพันธ์เรื่องเวลา-สถานที่ สำหรับขึ้น-ลงเรือ

3.5 คุณชวน ชูจันทร์และคุณไฉนชาวเจริญระดับความสัมพันธ์ลง

คุณชวน ชูจันทร์ ผู้นำชุมชน ผู้ก่อตั้งตลาดและผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 1 กับคุณไฉน ชาวเจริญผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2 ทั้ง 2 คนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องเป็นญาติกัน เมื่อคุณชวนต้องการความร่วมมือจากคุณไฉน คุณไฉนก็ให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยกัน ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2549-2550 คุณชวน ชูจันทร์ได้ขยับขยายและร่วมลงทุนสร้างตลาดน้ำในที่ดินคุณไฉน ชาวเจริญ (ปัจจุบันคือตลาดโชน 2) ร่วมกันก่อสร้างโดยไม่ได้คำนึงจำนวนเงินที่แต่ละฝ่ายได้ลงทุนกัน หลังจากที่ตลาดสร้างเสร็จปลายปีพ.ศ. 2550 มีการจัดเก็บค่าเช่าแผง และมีการแบ่งผลประโยชน์ร่วมกัน คุณชวนและคุณไฉนบริหารงานร่วมกันอยู่ระยะหนึ่ง โดยคุณชวนคอยช่วยเหลือ แนะนำแนวทางในการจัดการตลาดน้ำแก่คุณไฉน เมื่อมีสื่อโทรทัศน์เข้าไปถ่ายทำรายการก็จะใช้ตลาดน้ำฝั่งของคุณไฉนเป็นสถานที่ในการถ่ายทำอยู่เสมอ รวมทั้งเมื่อคุณชวนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกก็จะกระจายทรัพยากรต่างๆ มาพัฒนาในพื้นที่ตลาดของคุณไฉนด้วย

หลังปีพ.ศ.2551 เป็นต้นมา ชื่อเสียงของตลาดน้ำคลองลัดมะยมแพร่สะพัดออกสู่สังคมวงกว้างมากขึ้น นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น คนในครอบครัวไม่ว่าจะเป็นสามี น้องสาว น้องเขย และบุตรสาว เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการตลาดน้ำมากขึ้นจนกลายเป็นระบบกิจการภายในครอบครัว ทำให้คุณชวน ชูจันทร์ลดบทบาทการบริหารงานในพื้นที่คุณไฉนลงเรื่อยๆ และให้คุณไฉนมีบทบาทหลักในตลาดน้ำในโชน 2 แทน

ปัจจุบันคุณชวนไม่ได้เข้ามาเป็นประธานการประชุมในตลาดน้ำคุณไฉนทุกวันอาทิตย์เหมือนดัง 5 ปีที่ผ่านมา แต่จะใช้การพิมพ์เอกสารแจกแทน เมื่อมีสถานีโทรทัศน์เข้ามาถ่ายทำรายการ คุณชวนจะให้ทีมงานเข้าถ่ายทำในตลาดน้ำโชน 1 ในพื้นที่ของคุณชวนแทน หรือไม่ก็ใช้ศาลาลมจอย บึงบัวเป็นสถานที่ถ่ายทำที่สำคัญ การทำบุญครบรอบตลาดน้ำซึ่งก่อนหน้านั้นตลอดระหว่างปีพ.ศ. 2550-2552 คุณชวนและคุณไฉน พร้อมสมาชิกครอบครัวทั้ง 2 ฝ่าย และผู้ค้าทั้งหลายจะร่วมจัดงานทำบุญเลี้ยงพระร่วมกัน แต่หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงและสร้างตลาดน้ำในพื้นที่ฝั่งใต้ของถนนบางระมาดในปีพ.ศ.2553 ทั้งในพื้นที่ของคุณชวนชูจันทร์และในพื้นที่ของเจ้าที่ดินรายอื่น ทั้ง 2 ฝ่าย ก็แยกกันจัดงานทำบุญครบรอบปีของตลาดน้ำ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนว่าเมื่อตลาดน้ำขยายตัวขึ้นระดับความสัมพันธ์ของทั้ง 2 ฝ่ายลดลง(แต่ไม่ได้บาดหมางกัน)

ถึงแม้ว่าผู้บริหารตลาดน้ำทั้ง 2 จะไม่บริหารงานก้าวๆกัน แต่ในระดับผู้ค้าที่เป็นคนภายในชุมชนแม้จะค้าขายคนละโชนก็ยังคงสนิทสนมรักใคร่กันเหมือนเดิม เพราะส่วนใหญ่ไม่ได้กระจายไปที่อื่น กระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะโชน 2 ของคุณไฉน ส่วนความขัดแย้งระหว่างผู้ค้าในชุมชนกับผู้ค้านอกชุมชนยังไม่เกิดขึ้น เนื่องจากคุณไฉนออกกฎเหล็กว่าห้ามผู้ค้าทะเลาะกัน และห้ามผู้ค้ามีปากเสียงกับลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวผู้ค้าจึงต้องระวังไม่ให้เกิดปัญหากระทบ กระทบกัน “ตลาดน้ำโชนคุณไฉนยังเหมือนเดิม แทนที่ตลาดวายจะกลับบ้านก็มานั่งคุยกันคลายเครียด”(อภิมรย์ แก้วคำ, 2556)

4. สรุปการศึกษาเรื่องการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมกับการเปลี่ยนแปลง

หลังจากตลาดน้ำคลองลัดมะยมก่อตั้งเมื่อ ปี 2547 และได้มีการพัฒนาตลาดในช่วงปี พ.ศ. 2551-2553 โดยมีการขยายตลาดเพิ่มขึ้นในทั้งฝั่งเหนือและฝั่งใต้ของถนนบางระมาด ทำให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในระยะเวลาไม่นาน ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับชุมชนคลองลัดมะยมในหลายๆ ด้าน โดยแยกพิจารณาออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ อีกส่วน คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน

4. 1 สรุปการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ

โดยสรุปแล้ว เปลี่ยนไปมาก จากตลาดน้ำเล็กๆ ค้าขายแบบพอเพียง ในช่วงพ.ศ. 2547-2551 หลังจากคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำย่านตลิ่ง ในปีพ.ศ.2551 เป็นต้นมา ส่งผลต่อทำให้เกิดการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำและชุมชนคลองลัดมะยมออกสื่อโทรทัศน์ ตามเว็บไซต์ต่างๆ มากขึ้น ทำให้นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น ผู้ค้าภายนอกมากขึ้น มีการขยายพื้นที่ค้าขาย เพิ่มทั้งชนิดและจำนวนสินค้าหลากหลายขึ้น ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ณ ปัจจุบันจึงกลายเป็นตลาดนัด ริมน้ำ ศูนย์การค้ากลางสวนของเหล่านักท่องเที่ยว ปัญหาที่ตามมาจากการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม ได้แก่

การบริหารงานพื้นที่ร้านค้าแบบแยกส่วน ก่อให้เกิดการดำเนินงานที่เหลื่อมล้ำ ซ้ำซ้อน ไม่มีการกำหนดแผน กำหนดพันธกิจ เป้าหมาย ภาพลักษณ์ อนาคตของตลาดน้ำร่วมกัน ส่งผลให้ การเจริญโตของพื้นที่ร้านค้าเป็นไปอย่าง “ตัวใคร ตัวมัน” แต่ขาดการค้นหาและทำความเข้าใจ ในจุดเด่น และอัตลักษณ์ในพื้นที่ค้าขายของตนร่วมกัน ตลาดน้ำบางซื่อคึกคัก บางซื่อเงียบ ต้องหาทางปรับตัวแก้สถานการณ์ในพื้นที่ของตนเอง เพื่อลดปัญหาผู้ค้าย้ายทำเล

การขายสินค้าของผู้ค้าท้องถิ่นกำลังได้รับผลกระทบจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้นไม่ได้ช่วยให้รายได้ของชาวบ้านเพิ่มขึ้นตามจำนวนนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากเม็ดเงินจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่กระจายไปอยู่ผู้คนนอกท้องถิ่นที่เข้ามาค้าขายด้วยสินค้าหลากหลาย ชาวบ้านยังคงได้รายได้จากการขายสินค้าท้องถิ่นบ้าง แต่ไม่มากนักและต้องใช้เวลาขายนานขึ้นกว่าเดิม อาจเป็นเพราะสินค้าไม่ดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

ผู้นำท้องถิ่น ผู้บริหารตลาดน้ำและผู้ค้าท้องถิ่น เข้าไม่ถึงเครือข่ายสังคมออนไลน์ มีผู้สร้างหน้าเพจเฟซบุ๊กส์ของตลาดน้ำคลองลัดมะยม แต่คนท้องถิ่นไม่รู้วิธีใช้เฟซบุ๊กส์ของตลาดตนเอง

ยังไม่มีป้ายแผนผังตลาดน้ำและอธิบายกิจกรรมท่องเที่ยวเด่นๆ ที่น่าสนใจของพื้นที่ร้านค้าแต่ละโซน เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาใหม่จำนวนมากในแต่ละสัปดาห์ได้เข้าใจพื้นที่ตลาดน้ำที่กว้างขวาง

ปริมาณรถยนต์นักท่องเที่ยวและผู้ค้าในตลาดน้ำมีมากกว่าศักยภาพการรองรับของพื้นที่จอดรถที่มีอยู่

4.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน

การก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม เมื่อปีพ.ศ. 2547 และมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ส่งผลดีแก่ชุมชนหลายประการที่เห็นได้ชัดเจนมาก คือ ในเรื่องเศรษฐกิจ การมีตลาดน้ำช่วยให้ชุมชนมีแหล่งสร้างรายได้เสริม สร้างอาชีพใหม่ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ตัดปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางกดราคาสินค้า เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เกิดแหล่งเรียนรู้เปิดกว้างให้คนนอกชุมชนเข้ามาเรียนรู้ วิถีถิ่นและเกษตรกรรมผ่านทางการจัดทำพิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โรงเรียนวิถีถิ่น และสวนที่อยู่โดยรอบ

ผลเสียที่เกิดขึ้นกับชุมชนคือ พื้นที่สวนของชุมชนลดลงอย่างมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา เพื่อแลกกับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตลาดและที่จอดรถ ทำให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่ และสูญเสียพื้นที่เกษตรกรรมชั้นเลิศ ที่หลงเหลืออยู่น้อยนิดในกรุงเทพมหานคร นอกจากนี้เกษตรกรรอบๆตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีแนวโน้มถูกเจ้าของที่ดินที่ตนเช่าอยู่บอกเลิกสัญญา เพื่อนำที่ดินมาพัฒนาธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวตลาดน้ำและที่สำคัญคือการบริหารตลาดน้ำที่มีเรื่องของผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่งผลให้ผู้บริหารตลาดน้ำในชุมชนจากที่สนิทสนมคุ้นเคยกัน กลับต้องแยกกันบริหารงาน

การขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยมในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นกับตลาดน้ำและชุมชนคลองลัดมะยม ทั้งในเชิงบวกและในเชิงลบดังที่กล่าวมาแล้ว สามารถนำไปเป็นประโยชน์ต่อคนในเพื่อการพัฒนาต่อยอดและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมยั่งยืนและชุมชนคลองลัดมะยม อีกทั้งชุมชนโดยรอบมีความสุขและยังคงอัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้ต่อไป

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการขยายตัวของตลาดน้ำตั้งแต่เริ่มก่อตั้ง จนถึงช่วงที่ตลาดน้ำเกิดการขยายตัว (พ.ศ. 2547-2553) และศึกษาการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำและชุมชนคลองลัดมะยม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและหาแนวทางในการจัดการตลาดน้ำอย่างเหมาะสม การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยการสำรวจลงพื้นที่สัมภาษณ์ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารตลาดน้ำ ผู้บริหารพิพิธภัณฑ์ ผู้ค้า ผู้ประกอบการ ชาวบ้านโดยรอบตลาดน้ำ ตลอดจนบุคลากรหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งสิ้น 21 ราย พร้อมทั้งสำรวจสอบถามความคิดเห็นนักท่องเที่ยว 30 ราย จากนั้นผู้ศึกษาได้นำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมานำเสนอผลการศึกษาโดยใช้วิธีพรรณนา เรียบเรียงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

สรุปผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาในประเด็นการขยายตัวของตลาดน้ำคลองลัดมะยม (พ.ศ.2547-2553)

ก่อตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยม ขึ้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 นำโดยคุณชวน ชูจันทร์ ชาวบ้านชุมชนคลองลัดมะยม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์แม่น้ำคูคลอง รวมทั้งเป็นแหล่งจำหน่ายสินค้าของสวนริมคลองลัดมะยม และเป็นศูนย์กลางในการพบปะสังสรรค์กันของชาวบ้านในช่วงวันหยุดเสาร์ – อาทิตย์

ในช่วงปีพ.ศ. 2547-2549 ตลาดน้ำคลองลัดมะยมยังเป็นตลาดน้ำเล็กๆ พื้นที่ขนาดประมาณ 2 ไร่เศษ อันเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลของคุณชวน ชูจันทร์ และพี่น้อง ผู้ค้าที่มาร่วมค้าขายในตลาดน้ำมีเพียง 20 กว่าราย ล้วนเป็นชาวบ้านละแวกคลองลัดมะยม บรรยาการการซื้อขายยังเป็นไปอย่างเงียบสงบเนื่องจากยังไม่ได้ออกสื่อประชาสัมพันธ์ ต่อมาในปีพ.ศ. 2549 มีการสร้างตลาดน้ำอีก 1 แห่งขึ้นบนที่ดินของคุณไฉน ชาวเจริญซึ่งอยู่บริเวณฝั่งเหนือของถนนบางระมาดตรงข้ามพื้นที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมชวน ในระหว่างนั้นโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ย่านตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้ร่วมดำเนินพัฒนาตลาดน้ำ มีส่วนช่วยออกแบบผังอาคารและภูมิทัศน์ พัฒนาพื้นที่สวนด้านหลังตลาดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านเกษตรกรรม ต่อมาใช้ชื่อว่าสวนเจียมตน รวมทั้งได้มีการจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ตลาดน้ำ ในปี พ.ศ.2551

นับจากนั้นเป็นต้นมาสถานการณ์ของตลาดน้ำคลองลัดมะยมได้เปลี่ยนไปตลาดน้ำคลองลัดมะยมเริ่มมีชื่อเสียงและมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น ส่งผลให้เจ้าของที่ดินที่อยู่ภายนอกชุมชนได้เข้ามาพัฒนาที่ดินของตนสร้างตลาดน้ำเช่นกัน

โดยเริ่มในปี พ.ศ. 2552 มีการพัฒนาตลาดน้ำแห่งที่ 3 บนที่ดินที่อยู่ข้างตลาดฝั่งเหนือตลาดนี้มีพื้นที่ขนาด 2 ไร่ ผู้บริหารตลาดแห่งนี้ คือ คุณดรุณี สันติระสีหุชัย

ต่อมาในปีพ.ศ. 2553 เจ้าของที่ดินนอกชุมชนได้มีการพัฒนาตลาดน้ำขึ้นใหม่อีก 3 แห่งพร้อมกัน บริเวณฝั่งใต้ของถนนบางระมาดต่อลงมาจากที่ดินแปลงของคุณชวน ชูจันทร์ 2 แห่ง เป็นที่ดินของคุณปราณี เขียวดีสิทธิพร และคุณฉลา รัตนภักดิ์ รวมกันได้ราว 4 ไร่เศษ และริมคลองฝั่งตรงข้ามอีก 1 แห่ง ซึ่งเป็นของคุณชินทร์ มีเนื้อที่เกือบ 200 ตารางวา

พื้นที่ตลาดจึงเพิ่มมากลายเป็น 4 โซน พร้อมกับกำกับการเพิ่มจำนวนของร้านค้ารองรับนักท่องเที่ยวทำให้เกิดการปรับพื้นที่บริเวณรอบตลาดทั้ง 4 โซนที่เป็นพื้นที่สวนทั้งที่ร้างและไม่ร้างให้กลายเป็นพื้นที่จอดรถ พร้อมทั้งยังได้พัฒนาแหล่งสั่งการการและแหล่งเรียนรู้ อีกหลายจุดรายรอบตลาดน้ำ ส่งผลให้ตลาดน้ำคลองลัดมะยมที่ในช่วงแรกมีพื้นที่เพียง 2 ไร่ ผ่านไป 7 ปี ตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีอาณาบริเวณเพิ่มขึ้นกว่า 20 ไร่

2. ผลการศึกษาในประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของตลาดน้ำ

2.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตลาดน้ำ

ประการแรกการบริหารงานเปลี่ยนแปลงไป เจ้าของที่ดินของตลาดน้ำแต่ละโซนเป็นกำหนดนโยบายการบริหารงานเอง ส่วนคุณชวน ชูจันทร์มีบทบาทเป็นเพียงผู้ประสานงานกับผู้บริหารตลาดน้ำแต่ละโซน รวมทั้งมีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก

รูปแบบสินค้า บรรยากาศโดยรวมของตลาดน้ำเปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ มีสินค้าและบริการที่ดูไม่กลมกลืนสภาพสังคมพื้นฐานของชุมชนมากขึ้น เช่น โรงเรียนสอนขี่ม้า อาหารญี่ปุ่น อาหารฝรั่ง สินค้ามือสองนำเข้าจากต่างประเทศ และเครื่องสำอางค์ประทีนผิว สิ่งเหล่านี้เป็นสินค้าและบริการที่ผู้ค้ารุ่นใหม่เข้ามาจำหน่ายในตลาดน้ำหลังจากที่ตลาดน้ำคลองลัดมะยมขยายตัวและมีชื่อเสียงแล้ว

มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว ระบบป้ายสื่อความหมาย ป้ายชี้เส้นทางอย่างเป็นระบบมากขึ้น รวมทั้งมีการพัฒนาบริการทัวร์เรือชมคลองอย่างเป็นระบบและเอื้อประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยวเกิดใหม่เล็กๆ ในย่านตลิ่งชันให้เป็นที่ที่มีผู้คนรู้จักมากขึ้น อย่างเช่น ชุมชนวัดจำปา และตลาดน้ำวัดสะพาน เป็นต้น

พื้นที่ตลาดน้ำโซนที่ 1 ของคุณชวน ชูจันทร์ และ โซนที่ 2 ของคุณฉลา เจริญ ผู้ค้าท้องถิ่นรวมตัวจำหน่ายสินค้ากันมาแต่แรก ขณะนี้กำลังได้รับผลกระทบ ขายสินค้าได้ช้าลงกว่าปกติ เนื่องจากนักท่องเที่ยวเข้ามาเดินเยี่ยมชมสินค้าในตลาดน้ำ 2 โซนนี้น้อยลง

2.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน

นับแต่ก่อตั้งตลาดน้ำจันทระทั้งตลาดน้ำเกิดการขยายตัวส่งผลให้เกิดผลดีแก่ชุมชน โดยเฉพาะในแง่เศรษฐกิจ การมีตลาดน้ำช่วยให้ชุมชนมีแหล่งสร้างรายได้เสริม มีรายรับเพิ่มมากขึ้น เกิดการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการใช้บ่อคักไขมันก่อนปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือนลงสู่คลอง เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น เกิดแหล่งเรียนรู้เปิดกว้างให้คนนอกชุมชนเข้ามาเรียนรู้วิถีถิ่นและเกษตรกรรมผ่านทาง การจัดทำพิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โรงเรียนวิถีถิ่นและสวนที่อยู่โดยรอบ ผลเสียที่เกิดขึ้นกับชุมชนก็คือ สภาพแวดล้อมโดยรวมของชุมชนเปลี่ยนไป พื้นที่สวนของชุมชนลดลงอย่างมากในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา เพื่อแลกกับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาตลาดและที่จอดรถ ทำให้เกิดการสูญเสียอัตลักษณ์ของพื้นที่

อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงจากการขยายตัวและการจัดการตลาดน้ำคลองลัดมะยม ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับ งานศึกษาของ มณีวรรณ ผิวนิม และคนอื่นๆ(2546), ศุจิรัตน์ แหลมหลวง (2549), จาริยาวัฒน์ โลหะพุนตระกูล (2551) ในประเด็นที่ว่าตลาดน้ำนำมาซึ่งการสร้างรายได้ และการมีงานทำของชาวบ้านในท้องถิ่น ช่วยให้เกิดการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ทิศทางการเจริญเติบโตของตลาดน้ำคลองลัดมะยมมีแนวโน้มว่าจะมีลักษณะเช่นเดียวกับ ทิศทางการเจริญเติบโตของตลาดน้ำดำเนินสะดวก และตลาดน้ำอัมพวา ดังที่อธิบายไว้ในงานศึกษาของ มณีวรรณ ผิวนิม และคนอื่นๆ (2546), ศุจิรัตน์ แหลมหลวง (2549) ที่กล่าวว่าเมื่อตลาดน้ำที่เริ่มต้นขึ้นมาโดยคนท้องถิ่นกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว คนภายนอกท้องถิ่นก็จะหลั่งไหลเข้ามามีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวนี้ด้วย จากการศึกษาของผู้ศึกษาพบว่า ทั้งผู้นำชุมชน ผู้บริหารตลาดท้องถิ่น และผู้ค้าในชุมชน เริ่มเกิดความเสียเปรียบในแง่การส่งมอบโอกาส รวมทั้งการพิทักษ์ผลประโยชน์ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวไว้ที่คนท้องถิ่น การที่คนในชุมชนไม่รู้จักการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ทำให้คนในชุมชนเข้าไม่ถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว ไม่มีพื้นที่สื่อสารกับบุคคลภายนอกในวงกว้าง ในขณะที่ผู้ค้านอกชุมชนใช้เฟซบุ๊กประชาสัมพันธ์สินค้าที่ขายในตลาดน้ำแห่งนี้

ผู้ศึกษาพบว่าผลการศึกษาของผู้ศึกษา ขัดแย้งกับงานศึกษาของประสงค์ จารุรัตน์พงศ์ (2553) ในประเด็นที่ว่า การจัดตั้งตลาดน้ำคลองลัดมะยมเพื่อสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรสามารถปรับตัวเพื่อคงอยู่ในวิถีชีวิตเกษตรกรรมได้ ทั้งนี้เพราะปัจจัยหลักที่มีส่วนในการเปลี่ยนแปลงพื้นที่เกษตรกรรมเพื่อใช้ประโยชน์ด้านอื่น ก็คือ ดุลยพินิจของผู้ถือกรรมสิทธิ์ให้ชาวสวนเช่าที่ดิน ทั้งนี้เพราะพื้นที่สวนเกษตรโดยรอบตลาดน้ำคลองลัดมะยม หาใช่พื้นที่กรรมสิทธิ์ของชาวสวนที่ทำกินบนพื้นที่นั้น ตลาดน้ำคลองลัดมะยมช่วยให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตทางการเกษตรในราคา

สูงขึ้นจริง ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจริง แต่ผลตอบแทนจากการพัฒนาพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวที่มากกว่า รายได้จาก การเก็บค่าเช่าที่ จะสามารถเป็นเหตุจูงใจให้เจ้าของที่ดินยกเลิกสัญญาเช่าที่ดินได้ต่อไปเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

แนวทางการแก้ปัญหาและการจัดการตลาดน้ำ

1. ด้านการบริหารจัดการ

ควรมีการปรับปรุงแบบการบริหารงานให้มีลักษณะบูรณาการมากขึ้น ผู้บริหารตลาดน้ำ แต่ละโซนควรหันหน้าเข้ามาทำความรู้จักกัน เปิดใจยอมรับกัน เรียนรู้ร่วมกันให้มากขึ้น เช่น คุณชวน ชูจันทร์ และผู้บริหารตลาดน้ำแต่ละโซน อาจจะมีการจัดประชุมหารือร่วมกัน ช่วยกันกำหนดทิศทางที่ ตลาดน้ำทุกโซนจะมุ่งไปด้วยกัน ช่วยกันสะท้อนสภาพปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในตลาดน้ำแต่ละ โซน รวมถึงบทเรียน ประสบการณ์ของผู้บริหารที่แต่ละคนมี ก็น่าจะมีโอกาสได้มาร่วมเรียนรู้ ร่วม แบ่งปันกันเพื่อนำไปสู่การจัดการร่วมกัน

การบริหารงานแบบบูรณาการ สามารถสะท้อนให้เห็นได้ผ่านการบริหารจัดการพื้นที่ ตลาดน้ำที่ทำให้ดูมีเอกภาพมากขึ้น เช่น การออกแบบป้ายต่างๆ ป้ายเล่าเรื่อง ป้ายอธิบายสถานที่ ป้าย ชื่อร้าน ป้ายชี้เส้นทาง การกำหนดป้ายชื่อร้านค้า ที่ปิดไว้ตามแผงค้า ควรได้รับการออกแบบให้ รูปลักษณะหรือธีม (Theme) เดียวกันทุกโซน รวมทั้งผู้บริหารตลาดแต่ละโซนควรร่วมกันกำหนด มาตรฐานการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ระหว่าง การเว้นช่องทางเดิน พื้นที่นั่งรับประทานอาหาร พื้นที่จำหน่าย สินค้า มาตรฐานของวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างตลาดต้องอยู่ในกรอบคิดของความกลมกลืนกับ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ หาได้ง่ายในท้องถิ่น ประหยัด คงทนและดูแลรักษาง่าย ผู้บริหารตลาดน้ำ ใดที่มีศักยภาพด้านการออกแบบภูมิทัศน์ ก็น่าจะช่วยมาร่วมกันคิดเพื่อให้ภูมิทัศน์ภายในตลาด และ ภายนอกตลาดทุกโซน มีความสวยงามกลมกลืน เป็นระเบียบโดยทั่วกัน

2 ด้านการจัดการพื้นที่ตลาดน้ำ

เราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่านักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่ที่เข้ามาเที่ยวตลาดน้ำ คือ คนที่อยู่ใน สังคมเมือง ใช้ชีวิตแบบคนเมือง ดังนั้นต่อให้คนกลุ่มนี้จะโยกหาต้องการความเป็นธรรมชาติ ความเรียบง่ายของท้องถิ่น แต่บางกลุ่มยังคงยึดติดกับบรรทัดฐาน และความคุ้นชินเหมือนกับที่ใช้ในชีวิตประจำวันของ ตน ดังนั้นสินค้าและบริการบางอย่างที่ดูว่าขัดกับภาพลักษณ์ของตลาดน้ำท้องถิ่น แต่ก็ยังคงดำรงอยู่ และเติบโตก็เพราะสินค้าและบริการเหล่านั้นสอดคล้องกับบรรทัดฐานของคนเมือง

ดังนั้นเพื่อลดกระแสการวิพากษ์ วิจาร์ณจากกลุ่มที่มีความคิดในแนวอนุรักษ์นิยม ผู้บริหาร ตลาดน้ำทุกโซน โดยเฉพาะ โซนที่ 2 ของคุณไฉน ชาวเจริญซึ่งมีผู้ค้าในชุมชนกระจุกตัวรวมกันอยู่ ควรให้

ความสำคัญกับการแบ่งพื้นที่ระหว่างพื้นที่สงวนไว้เพื่อรักษาบรรยากาศตลาดน้ำแบบท้องถิ่น วิถีชนบท และกับพื้นที่ขายสินค้าสมัยใหม่อันเต็มไปด้วยสินค้ากระแสหลัก ทั้งนี้เพื่อสะท้อนให้คนภายนอกได้เห็น ว่า ผู้บริหารตลาดน้ำยังคงเก็บรักษาภาพลักษณ์ความเป็นตลาดน้ำท้องถิ่น อันแวดล้อมไปด้วยวิถีชีวิต ชาวสวนอยู่

3. ด้านการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนท้องถิ่น

ควรมีการพัฒนาให้คนท้องถิ่นมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นพื้นฐานได้ โดยเฉพาะการใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ ลูกหลานของผู้บริหารตลาดน้ำท้องถิ่นซึ่งเป็นรุ่นใหม่ ควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดน้ำโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นเครื่องมือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยให้คนท้องถิ่นเกิดการพึ่งพาตนเองด้านการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ข่าวสารได้

ควรมีการส่งเสริมให้ลูกหลานของผู้บริหารในท้องถิ่น ลูกหลานของผู้ค้าในท้องถิ่น รวมทั้งเด็กนักเรียนในโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงชุมชนคลองลัดมะยม เช่น โรงเรียนโพธิสารพิทยากร โรงเรียนวัดทองบางระมาด โรงเรียนวัดอินทราวาส มาฝึกเป็นมัคคุเทศก์น้อย เดินนำชมสวน นั่งบรรยายข้อมูลอยู่ประจำบนเรือท่องเที่ยว และในพิพิธภัณฑ์ตลาดน้ำตลิ่งชัน โดยมีค่าตอบแทนเล็กน้อยเพื่อเป็นทุนการศึกษาและส่งเสริมให้แก่เยาวชนในชุมชน ซึ่งเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ การพัฒนามัคคุเทศก์น้อยจึงเป็นกิจกรรมที่กระตุ้นให้เยาวชนแสวงหาความรู้ เรียนรู้เรื่องราวของชุมชนตัวเอง

4. ด้านการพัฒนาสินค้า

ผู้ค้าในท้องถิ่นต้องตื่นตัวและหันมาพัฒนาสินค้าของตนเองให้มีรูปแบบที่น่าสนใจขึ้น โดยมีการสาคิดกรรมวิธีในการประกอบอาหาร เช่น ป๊อปเส้นขนมจีน ป๊อปเส้นลอดช่อง ซาหริ่มสดๆ อันเป็นการสะท้อนถึงภูมิปัญญาและฝีมือของผู้ค้าในท้องถิ่น มีการบอกเล่าที่มาของสินค้าว่าเป็นสินค้าที่ผลิตโดยใช้วัตถุดิบหลักภายในชุมชน ผลิตขึ้นโดยคนในชุมชนที่สำคัญ คือ ต้องถ่ายทอดออกมาอย่างมีศิลปะ ไม่ดูเป็นการจงใจเกินไป เน้นการปรุงอาหารแบบสดใหม่มากขึ้น อย่างเช่น ชาวบ้านที่นำผักสดหลายชนิดมาขายอาจเพิ่มบริการปรุงอาหารจากผักเหล่านั้น เช่น แกงเลียง ผัดผัก หรือ ลวกผักจิ้มน้ำพริก เป็นต้น

5. ด้านป้ายสื่อความหมาย

ควรมีการจัดทำป้ายอธิบายกิจกรรมท่องเที่ยวเด่นๆ ที่น่าสนใจของพื้นที่ร้านค้าแต่ละโซน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถวางแผนและตัดสินใจได้ง่ายขึ้น ใช้เวลาค้นหาสินค้า บริการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว การเรียนรู้ และสนทนาการต่างๆ น้อยลง

6.ด้านศักยภาพในการรองรับนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจศึกษาพื้นที่โดยการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ทำให้ผู้ศึกษาพบว่า ตลาดน้ำคลองลัดมะยม ได้เกิดสภาวะแออัดขึ้นแล้ว สังเกตได้จากปริมาณรถยนต์ที่จอดอยู่ในพื้นที่จอดรถ ความแออัดของนักท่องเที่ยวที่เบียดเสียดกันไปมาในช่องทางเดินแคบๆ เวลาเลือกซื้ออาหารและสินค้า หรือแม้กระทั่งพื้นที่รับประมาณอาหารที่มีไม่เพียงพอ

ผู้ศึกษาเสนอว่าควรหยุดการขยายพื้นที่จอดรถ เพื่อใช้พื้นที่จอดรถเป็นปัจจัยทางอ้อมในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามายังตลาดน้ำ รวมทั้งควรออกกฎหมายให้นักท่องเที่ยวจอดรถบนไหล่ทาง เพื่อแก้ปัญหาการจราจรติดขัดในช่วงวันที่มีตลาดน้ำ

การพัฒนาตลาดน้ำคลองลัดมะยมสู่ความยั่งยืน และการรักษาคุณค่าวิถีถิ่นไว้ให้คงอยู่คู่ชุมชนคลองลัดมะยม ถือเป็นสิ่งที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องตระหนักถึงความสำคัญและร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างบูรณาการ โดยผู้บริหารตลาดน้ำทุกโซน และบรรดาผู้ค้าทั้งหมดเป็นหลัก

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กนกพร สว่างแจ้ง. (2546). **การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กาญจนา แก้วโพธิ์. (2555). ผู้ประกอบการขนาดแผนไทย ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม.
- กิตติพร ใจบุญ และสมรภัช ชัยสิงห์กานานนท์, บรรณาธิการ. (2549). **ตลาดในชีวิต ชีวิตในตลาด**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เกียรติ จิวะกุล และคนอื่นๆ. (2525). **ตลาดในกรุงเทพมหานคร: การขยายตัว และพัฒนาการ**. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการปฏิบัติการกิจโครงการวิจัย “วิวัฒนาการของศิลปวัฒนธรรมไทยในรอบ 200 ปี แห่งกรุงรัตนโกสินทร์” จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยและจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ และคณะโบราณคดี. (2534). **คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง**. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการ.
- จริยาวัฒน์ โลหะพุนตระกูล. (2549). “การพัฒนาแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยการจัดการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการพัฒนาชุมชน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียว.
- จิตศักดิ์ พุฒจรรยา และคนอื่นๆ. (2550). **คู่มือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- ฉลา รัตนภักดิ์. (2556). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 4. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- ไฉน ขาวเจริญ. (2553). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.
- _____. (2556ก). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2. สัมภาษณ์, 27 กุมภาพันธ์.
- _____. (2556ข). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม.
- ชวน ชูจันทร์. (2553). ผู้นำชุมชนคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.
- _____. (2556). ผู้นำชุมชนคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม.
- ชาติรี พุ่มจันทร์. (2556). ผู้ประกอบการโรงเรียนสอนขี่ม้า. สัมภาษณ์, 12 มกราคม.

แชรแอส, นิโกลาส์. (2506). **ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม
ในสมเด็จพระนารายณ์มหาราช**. พระนคร: ก้าวหน้า.

ชูป ชูจันทร์. (2553). ชาวบ้านคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.

ณัฐยา รัตนภักดิ์. (2556). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 4. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.

ดร.ณิ สันติระสิทธิ์. (2555). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 3. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม.

ดร.รชนี เอ็มพันธ์. (2546). “หลักนันทนาการและการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ.” เอกสาร
ประกอบการสอนรายวิชา 308 511 ภาควิชาอนุรักษวิทยา คณะวนศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นวล สารสอน. (2533). “ผลกระทบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่มีต่อสภาพเศรษฐกิจที่ตลาด
น้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชา
มานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ทัชชะพงศ์ อัครพรหมธาดา. (2550). “ความคาดหวังและการรับรู้ของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มี
ต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำอัมพวา.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขา
บริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ทิมอสังหาฯ ประชาชาติฯ [นามแฝง]. (2553). “แผนฟื้นฟูตลาดน้ำทั่วไทย บูมเป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์.” **เส้นทางเศรษฐกิจ** 16, 257 (กรกฎาคม): 73.

ธเนศ งามสม. (2551). “ตลิ่งชัน เรื่องเล่าจากบ้านสวน.” **อนุสาร อสท** 49, 5 (ธันวาคม):
100-107.

บุญช่วย ปานพรหม. (2553). ชาวบ้านคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิชาการ
ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ประสงค์ จารุรัตนพงศ์. (2553). “การปรับตัวเพื่อคงอยู่ของชุมชนเกษตรแบบสวนยก่องในเขต
ต่อเมือง: กรณีศึกษาชุมชนคลองลัดมะยม เขตตลิ่งชัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางผังเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ประเสริฐ เขียวดารา. (2556). ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1. สัมภาษณ์, 22
มีนาคม.

ปาริชาติ รัตนรักษ์ และคนอื่นๆ. (2549). **รายงานฉบับสมบูรณ์ การสำรวจรูปแบบการ
จัดการท่องเที่ยวเส้นทางน้ำเพื่อการชมทิวทัศน์ จังหวัดสมุทรสงคราม**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย.

- ปิยะพร กัญชนะ, บรรณาธิการ. (2537). **ตลาดน้ำ: ย่านชุมชนริมน้ำในสังคมเมืองสยาม**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- พลอยชมพู ฐิติยาภรณ์. (2553). “การสื่อสารชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำคลองลัดมะยม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พริยา ทองสืบสาน. (2556). **เจ้าหน้าที่วิชาการเกษตรปฏิบัติการ เขตตลิ่งชัน**. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- พัชรา ลาภลือชัย. (2546). “ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยต่อการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำ ดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการจัดการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เพลินพิศ กล้าชื่น. (2556). **ผู้ค้าตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2**. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- ภาวิตา ใจกล้า. (2550). **แกะรอยเกาะติดกระแสตลาดโบราณ**. เข้าถึงเมื่อ 10 ตุลาคม 2552 เข้าถึงได้จาก <http://downtoearthsocsc.thaigov.net/1/modules.php?name=News&files=>
- มณีวรรณ ผิวนิ่ม และคนอื่นๆ. (2546). **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการพัฒนาการและผลกระทบของการท่องเที่ยว กรณีศึกษาชุมชนตลาดน้ำ**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย.
- มนัส แก้วคำ. (2556). **ชาวบ้านคลองลัดมะยม**. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- เมตามีเดีย เทคโนโลยี. (2556). **แผนที่คลองลัดมะยม**, เข้าถึงเมื่อ 12 พฤษภาคม 2556, เข้าถึงได้จาก <http://map.longdo.com>.
- ยุคลธร เตชะวนากร. “แม่ค้าตลาดน้ำ: วิถีชีวิตและการดำรงเอกลักษณ์ของชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำท่าคา จังหวัดสมุทรสงคราม.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาสังคมสงเคราะห์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราตรี โตเฟ่งพัฒน์. (2543). **ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตของเกษตรกรภาคกลาง**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- รัตนกร จุฑามณี และคนอื่นๆ. (2546). **รายงานวิจัยเรื่อง การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวตลาดน้ำวัดลำพญา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม**. นครปฐม: สำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ.
- วรวิมล เฟื่องพันธ์. (2548). “การวิเคราะห์คุณค่าและบทบาทของตลาดน้ำในฐานะแหล่งการเรียนรู้ของชุมชน: กรณีศึกษาตลาดน้ำ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ, บรรณาธิการ. (2552). **การศึกษาภูมิหลังและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่ตลิ่งชัน**. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วนิดา พึ่งสุนทร และคนอื่นๆ. (2549). **แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- วันทนี นิตทิม (2553). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 2. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). **คู่มืออุกคิตและความหมายของภูมิวัฒนธรรม: การศึกษาจาก ภายในและสำนึกของท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศิริกาญจน์ กิตติชยานนท์. (2550). “การสร้างมาตรฐานตลาดน้ำเพื่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาตลาดน้ำตลิ่งชัน.” วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ศุจิรัตน์ แผลมหลวง. (2549). “ผลกระทบของการท่องเที่ยวในตลาดน้ำอัมพวาที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน.” สารนิพนธ์ปริญญาโท สาขาการจัดการธุรกิจทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2544). **ภูมิศาสตร์กับวิถีชีวิตไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สนอง เหมือนนคต (2556ก). ชาวบ้านคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม.
- _____. (2556ข). ชาวบ้านคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.
- ส.พลายน้อย[นามแฝง]. (2532). **ชีวิตตามคลอง**. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ.
- สกุณี ญัฐพลวัฒน์, ผู้เรียบเรียง. (2541). **ตลาดน้ำ: วิถีชีวิตพ่อค้า-แม่ค้าไทย**. กรุงเทพฯ: เอส.ที.พี.เวิลด์มีเดีย.
- สายบัว ชูจันทร์. (2556). ผู้บริหารตลาดน้ำคลองลัดมะยม โซน 1. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม.
- สายันต์ ไพรัชญาดิษฐ์. (2546). “ถิ่นฐานบ้านบาง และความเป็นชุมชน.” เอกสารประกอบการสอนรายวิชา CD 416 ภาควิชาการพัฒนารัฐบาลชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สาริยา ศรีเชื้อ. (2540). **พัฒนาการย่านการค้าในกรุงเทพมหานคร: กรณีศึกษาเขตบางกะปิ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สินธุ์ สโรบล. (2550). **ชุมชนดีเด่นทางด้านการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

สุภาภรณ์ จินตามณีโรจน์, บรรณาธิการ. (2550). รายงานฉบับสมบูรณ์: โครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน (เพิ่มเติม) กิจกรรมการสำรวจ ออกแบบและจัดทำแผนเพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ย่านตลาดน้ำตลิ่งชันและพื้นที่เกี่ยวเนื่อง เขตตลิ่งชัน. กรุงเทพฯ: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2553). หัวหน้าโครงการชุมชนท่องเที่ยวยั่งยืน ตลิ่งชัน คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน.

สุภัทรา ศรีมณี. (2556). ผู้ค้าตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2. สัมภาษณ์, 12 มกราคม.

สุรัชย์ รุณบุญรอด (2553). ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานน้ำคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน

_____. (2555). ผู้บริหารพิพิธภัณฑสถานน้ำคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 12 สิงหาคม.

สุรีย์ ไกรจรัส. (2556). ชาวบ้านคลองลัดมะยม. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม.

อภิรมย์ แก้วคำ. (2556). ผู้ค้าตลาดน้ำคลองลัดมะยม โชน 2. สัมภาษณ์, 17 พฤษภาคม.

อานันท์ กาญจนพันธ์. (2543). พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร: กระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อุดร วงศ์ทับทิม, สิ้นธุ์ สโรบล และสุภาวณี ทรงพรวาณิชย์. (2545). การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและประสบการณ์. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาอังกฤษ

Aronsson, Lars. (2000) The Development of Sustainable Tourism. London: Continuum.

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ-สกุล นางสาวจิตรา อนุสาสนนันท์
วัน เดือน ปีเกิด 21 พฤศจิกายน 2526
ที่อยู่ปัจจุบัน 192/32 หมู่ที่ 3 ถนนสุขาประชาสรรค์ 3 ตำบลบางพูด อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 11120

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2541 สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาต้น จากโรงเรียนบางทอง
- พ.ศ. 2543 สำเร็จการศึกษามัธยมปลาย จากโรงเรียนบางบัวทอง
- พ.ศ. 2547 สำเร็จการศึกษาปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. 2551 ศึกษาต่อปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

